

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**II. MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E MEN'-İ MÜSKİRAT
MESELESİ (1908-1926)**

FATİH ARSLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Tufan TURAN

EYLÜL - 2021

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

II. MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E MEN'-İ MÜSKİRAT
MESELESİ (1908-1926)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih ARSLAN

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Yakınçağ Tarihi

**“Bu tez 30/09/2021 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri
bulunan jüri üyeleri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Serkan YAZICI	Başarılı
Doç. Dr. Tufan TURAN	Başarılı
Doç. Dr. Mustafa SARI	Başarılı

ETİK BEYAN METNİ

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Fatih ARSLAN

30.09.2021

ÖNSÖZ

“II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Men’-i Müskirat Meselesi (1908-1926)” başlıklı tez çalışması gerek Osmanlı Devleti gerek Erken Cumhuriyet Dönemi’nde gerçekleştirilen içki mücadelesini ve içkiye dair birçok konuya açıklık getirmek maksadıyla kaleme alınmıştır. İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan içki tüketimi ve içki mücadelesi her daim gündemde olmuş ve ilgi çekici bir konu olmaya devam etmektedir. “Alkolizme mücadele” teması altında değerlendirilen bu çalışmada, içkinin tarihsel geçmişinden başlanmak üzere alkol mücadelesi yapan sivil toplum kuruluşları ve Birinci Meclis Dönemi’nde getirilen alkol yasağına kadar pek çok konu ele alınmıştır.

Bu tez çalışmasının yazımı sırasında pek çok kişinin katkısı bulunmaktadır. Öncelikle tez danışmanlığımı yapan, ders döneminden tez döneminin sonuna kadar pek çok aşamada tecrübeleri ile hep yanımda olan ve hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim kıymetli hocam Doç. Dr. Tufan Turan’a, gösterdiği sabır ve anlayıştan dolayı şükranlarımı sunarım. Böylesine zevkli bir çalışmayı bana tavsiye eden, çalışmanın son aşamasına gelmesinde sayamayacağım kadar büyük katkıları olan ve tez savunma sınavıma katılan değerli hocam Prof. Dr. Serkan Yazıcı’ya hususi olarak saygılarımı sunarım. Ayrıca savunma sınavına iştirak eden ve bir diğer hocam Doç. Dr. Mustafa Sarı’ya, çalışmanın son aşamasına gelmesine yönelik yapmış olduğu birtakım tavsiyeler ve kaynak önerileri noktasında bulunduğu yardımlarından dolayı kendisine özellikle teşekkür ederim. Yine Sakarya Üniversitesi Tarih Bölümü mezun öğrencilerinden değerli ağabeyim Alperen Demir ve kıymetli dostlarım Bilal Akgün, Taygun Kaya ve Mazhar Çelik’e de çok teşekkür ederim. Kendileri tez çalışmasının yazımı sırasında epey yardımlarda bulunmuş ve umutsuzluğa düştüğüm anlar dâhil olmak üzere her daim yanımda olmuşlardır. Osmanlıca belge okumalarında tecrübeler kazanmamı sağlayan lisedeki Felsefe hocam Abdullah Ertürk’e ayrıca teşekkür ederim. Onların kıymetli yardımları olmadan bu tez çalışmasının bu aşamaya gelmesi çok zor olurdu.

Son olarak anne ve babama gösterdikleri sabır, anlayış ve verdikleri emekten dolayı şükranlarımı sunarım.

Fatih ARSLAN

30.09.2021

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: DÜNYA’DA VE TÜRKİYE’DE İÇKİ	5
1.1. İçki ile İlgili Kavramların İzahı.....	5
1.2. İçki Tüketimi ve Üretiminin Tarihsel Gelişimi.....	6
1.3. Türklerde Alkol Kullanımı ve Kıymız Kültürü.....	10
1.4. Dinler ve İçki.....	13
1.4.1. Yahudilik ve İçki.....	13
1.4.2. Hristiyanlık ve İçki.....	14
1.4.3. İslam’a Göre İçki.....	16
1.5. Osmanlı Devleti’nde İçki Üretimi ve Satışı.....	22
1.5.1. İçkinin Endüstriyel Üretimi.....	22
1.5.2. Alkollü Ürünlerin Satıldığı Mekânlar.....	23
1.5.3. İçkinin Ekonomik Boyutu ve Alınan Vergiler.....	29
İKİNCİ BÖLÜM: II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ’NDE İÇKİ MESELESİ	31
2.1. Kuruluş ve Yükseliş Dönemlerinde İçki ve İlgili Uygulamalar.....	31
2.2. Duraklama ve Gerileme Dönemlerinde İçki ve İlgili Uygulamalar.....	36
2.3. Osmanlı Hukukunda İçki Yasakları ve Verilen Cezalar.....	41
2.4. Dünya’da İçki Yasakları ve Uygulamaları.....	43
2.5. Meşrutiyet Döneminde Alkollü İçkiler Satışı ve Alınan Tedbirler.....	46
2.5.1. Meyhaneler ve Şaraphaneler.....	48
2.5.2. Müskirat Meselesine Dair Çıkarılan Hukuki Düzenlemeler.....	51
2.6. Alkolün Toplumsal Yaşamda Yarattığı Sorunlar.....	54
2.6.1. İçkinin Sebep Olduğu Olaylar ve Çıkan Asayiş Sorunları.....	55
2.6.2. Devlet Görevlileri ve İçki Sorunu.....	56
2.7. II. Meşrutiyet Dönemi İçki İle Mücadelesinde Cemiyetleşme Faaliyetleri.....	59
2.7.1. Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti (1909).....	59
2.7.2. Osmanlı Men’-i Müskirat Cemiyeti (1910).....	62

2.7.3. İçki Düşmanları Cemiyeti (1913).....	65
2.8. Basında Alkol Tüketimi İle İlgili Tartışmalar	65
2.9. Birinci Dünya Savaşı'nda Müskirat Meselesi (1914-1918)	70
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MÜTAREKE ve ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE	
İÇKİ MESELESİ (1918-1926).....	75
3.1. Mütareke Döneminde İçki Meselesi (1918-1920).....	75
3.2. Mütareke Dönemi İçki Mücadelesinde Cemiyet Faaliyetleri.....	80
3.2.1. Hilâl-i Ahdar Cemiyeti (1920)	80
3.2.2. İçki-Kumar-Emraz-ı Zühreviye-Fuhuş ve Ahlaksızlığa Karşı Mücadele Cemiyeti (1920).....	82
3.3. Birinci Meclis Gündeminde Men'-i Müskirat Kanunu (23 Nisan 1920-16 Nisan 1923).....	83
3.3.1. Men-i Müskirat Kanunu'nun Teklif Edilmesi (28 Nisan 1920)	83
3.3.2. Men'-i Müskirat Kanun Teklifinin Mecliste Müzakere Edilmesi (17 Nisan 1920- 13 Eylül 1920).....	86
3.3.3. Men'-i Müskirat Kanunu'nun Kabul Edilmesi (13-14 Eylül 1920)	89
3.3.4. Men'-i Müskirat Kanunu'nun Yurtta Uygulanması.....	94
3.3.5. Kanun Muhalifi Vatandaşlar İçin Yapılan Af Teklifleri	98
3.4. İkinci Meclis Döneminde Men'-i Müskirat Meselesi (11 Ağustos 1923- 26 Haziran 1927).....	100
3.5. Men'-i Müskirat Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler ve Kanunun İlgası.....	101
3.6. Basında Men'-i Müskirat Kanunu ve Halkı Bilinçlendirme Çabaları	104
SONUÇ	109
KAYNAKÇA.....	111
EKLER	125
ÖZGEÇMİŞ	136

KISALTMALAR

A. }DVN. MKL.	: Sadâret Dîvân Mukavelenameler
A.	: Ağustos
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BEO.	: Bâb-ı Âli Evrak Odası Evrakı
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DH. EUM. 2. Şb.	: Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumi 2. Şube
DH. EUM. 6. Şb.	: Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumi 6. Şube
DH. EUM. AYŞ,	: Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemi
DH. EUM. AYŞ.	: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemi
DH. EUM. SCL.	: Dâhiliye Emniyet-i Umûmiye Sicil Kalemi Evrakı
DH. EUM. THR.	: Dâhiliye Nezâreti, Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti, Tahrîrât Kalemi
DH. EUM. VRK.	: Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Evrak Odası Kalemi Evrakı
DH. HMŞ.	: Hariciye Nezâreti Hukuk Müşavirliği
DH. İ. UM	: Dâhiliye Nezâreti İdâre-i Umûmiye Evrakı
DH. İD.	: Dâhiliye Nezâreti İdâre
DH. MB. HPS.	: Dâhiliye Nezâreti Mebâni-i Emirîye Hapishaneler Müdüriyeti Evrakı
DH. MKT.	: Dâhiliye Nezâreti Mektûbî Kalemi
DH. MUI	: Dâhiliye Muhâberât-ı Umûmiye İdâresi Evrakı

DH. UMVM.	: Dâhiliye Nezâreti Umûr-ı Mahalliye ve Vilâyât Müdürlüğü Evrakı
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
İ. HB.	: İrâde - Harbiye
Ke.	: Kanun-ı Evvel
Ks.	: Kanun-ı Sâni
M.Ö.	: Milattan Önce
Ma.	: Mart
My.	: Mayıs
Nr.	: Numara
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayısı
T.	: Temmuz
T. C.	: Türkiye Cumhuriyeti
Te.	: Teşrin-i Evvel
TFR. I. KV.	: Rumeli Müfettişliği Kosova Evrakı
Ts.	: Teşrin-i Sâni
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve Diğerleri
ZB.	: Zaptiye Nezâreti Evrakı

ÖZET

Başlık: II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Men'-i Müskirat Meselesi (1908-1926)

Yazar: Fatih ARSLAN

Danışman: Doç. Dr. Tufan TURAN

Kabul Tarihi: 30.09.2021

Sayfa Sayısı: vi (ön kısım)+125(tez)+11(ek)

Men'-i Müskirat, Osmanlı Devleti'nde uygulanan içki yasaklarının genel adıdır. Tarihsel süreçte pek çok medeniyette eğlence ve bazen de tedavi amaçlı kullanılan içkiye ilahi dinlerin her biri farklı bir şekilde yaklaşmıştır. İçki, çoğu devlette olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin de gündeminde olmuş ve bazı padişahlar tarafından dönem dönem çeşitli sınırlandırmalar getirilmiştir. 20. yüzyılın başlarında İkinci Meşrutiyet'ten hemen sonra sivil vatandaşların ön ayak olduğu içki ile mücadele cemiyetleri kurulmuştur. Bu cemiyetlerin bazıları yerel ölçekte kurulmuş (Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti), bazıları da ülke genelinde şubeler açarak örgütlenmiştir. Bu doğrultuda, içki mücadelesini ülke genelinde başlatan ilk cemiyet 1910 yılında kurulan Osmanlı Men'-i Müskirat Cemiyeti olmuştur. İçkinin zararlarını anlatmak için basın yayın faaliyetleri yürütülmüş ve gazete ve mecmualarda bu konular tıbbi ve dini eksenli anlatılmıştır.

İçki mücadelesinin yürütüldüğü bir başka adım, 1920 yılında çıkarılan Men'-i Müskirat Kanunu'dur. Birinci Meclis'te gündeminde olan bu konu muhalif kanattan Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey'in teklif etmesi ile uzun tartışmalar sonucunda kabul edilmiştir. Bu kanun 1926'da tamamen ortadan kalkmış ve artık alkollü içkinin üretilmesi ve satışı devlet kontrolüne alınmıştır. Bu çalışma ile içkinin tarihsel süreç içerisindeki serüveni, Osmanlı Devleti'ndeki içki yasakları ve II. Meşrutiyet döneminde itibaren Cumhuriyet Dönemine kadar içkiye dair pek çok toplumsal mesele incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İçki Yasağı, Sarhoş, Alkol, Hilâl-i Ahdar

ABSTRACT

Title of Thesis: II. The Issue of Discontinuity from the Constitutional Monarchy to the Republic (1908-1926)

Author of Thesis: Fatih ARSLAN

Supervisor: Assoc. Prof. Tufan TURAN

Accepted Date: 30.09.2021

Number of Pages: vi (pre text)+125 (main body)+11 (add)

Men-i Müskirat is the general name of the prohibitions on liquor in the Ottoman Empire. In the historical process, each of the divine religions has approached the drink, which is used for entertainment and sometimes for treatment in many civilizations, in a different way. Alcohol was on the agenda of the Ottoman Empire, as in most states, and various restrictions were introduced by some sultans from time to time. At the beginning of the 20th century, just after the Second Constitutional Monarchy, anti-drinking societies were established, led by civil citizens. Some of these societies were established on a local scale (Karadeniz Ereğlisi Ottoman Enemies of Alcohol Society), and some were organized by opening branches throughout the country. In this direction, the first society that started the fight against alcohol throughout the country was the Ottoman Men-i Müskirat Society, which was founded in 1910. Press activities were carried out to explain the harms of alcohol, and these issues were explained in newspapers and magazines on a medical and religious basis.

Another step in which the struggle against liquor was carried out was the Law on Men-i Muskirat, which was enacted in 1920. This issue, which was on the agenda of the First Assembly, was accepted as a result of long discussions with the proposal of Trabzon Deputy Ali Şükrü Bey from the opposition wing. This law was completely abolished in 1926 and the production and sale of alcoholic beverages was now under state control. In this study, the adventure of the drink in the historical process, the prohibitions in the Ottoman Empire and the II. From the Second Constitutional Period to the Republican Period, many social issues related to alcohol were examined.

Keywords: Prohibition of Alcohol, Drunk, Alcohol, Hilal-i Ahdar

GİRİŞ

İnsanların, çok eski medeniyetlerden bu zamana kadar bildiği ve çeşitli nedenlerle tükettiği alkol, keyif verici bir madde olmasının yanında pek çok devlet tarafından mücadele edilen tehlikeli bir içecek olmuştur. İçkiyle mücadele bağlamında, Osmanlı Devleti'nde otoriter bazı padişahlar tarafından kimi zaman içki mekânları kapatılmış ve içki yasakları sert bir biçimde uygulanmıştır. İçkinin gelişigüzel kullanılmasının önüne geçilmesi ve alınan vergiler için devletin nizamnameler ve kanunnameler yayınladığı görülmektedir. Ancak faydasından çok toplumsal hayata zararı olan içkinin devlet tarafından değil bizzat sivil toplum tarafından mücadele edilen bir alan olması, İkinci Meşrutiyet döneminden hemen sonrasına rastlamaktadır. Bu doğrultuda, İçkiyle Mücadele eden cemiyetler kurulmuştur. Bu döneme kadar sivil kişiler tarafından içkiye dair örgütlü bir tarzda tepkinin gelmediği görülmektedir. Ancak İkinci Meşrutiyet gibi özgürlük ortamının daha önceki dönemlere göre genişlediği değişim ve dönüşüm sürecinde neden alkolizmle mücadele edildiği sorusu akıllara gelmektedir. Aynı şekilde Kurtuluş Savaşı yıllarında çok zor şartlarda diğer ülkelerle mücadelesini sürdüren halkı ve onu temsil eden Birinci Meclis çatısı altında tartışmalara neden olan bir kanun teklifinin gelmesi de oldukça dikkat çekicidir. İşte tam bu noktada alkolün hakiki manada topluma zararı olan bir madde olduğu düşüncesi doğmaktadır. Nitekim toplumsal huzurun alkolden kaynaklanan sorunlardan dolayı bozulabildiğini, mevcut asayiş belgeleri karşımıza çıkarmaktadır. İçkinin, toplumsal huzur ve asayiş bozması ve sıhhi açıdan kanıtlanmış zararları İkinci Meşrutiyet Dönemi ve sonrasında içki mücadelesini örgütsel manada gerçekleştirmeye itmiştir. Yine Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke Döneminde içkiden kaynaklı pek çok sorunun ortaya çıktığı görülmektedir. Savaş şartlarında bazı gelişmeler topluma olumsuz yansımış ve özellikle 1917 Rus Devrimi'nden kaynaklı olarak İstanbul'a yapılan göçler ahlaki yapıda köklü değişikliklere sebebiyet vermekteydi. Son olarak, Birinci Meclis çatısı altında yapılan uzun tartışmalardan sonra getirilen Men'i Müskirat Kanunu'nun gerekçeleri toplumsal birçok sebebe dayanmaktaydı. Buna ek olarak 1920-1933 yılları arasında ABD'de yürürlükte olan içki yasağının bir benzerinin Türkiye sınırları içerisinde tatbik edilmesinde rolü olduğu görülmektedir. İçkinin, İkinci Meşrutiyet dönemi ve sonrasına dair tarihsel serüveni, bu süreçte içki kullanımının birçok çevreye verdiği olumsuz

etkiler ve konunun çeşitli boyutlarla irdelenmesi bu konudaki literatüre faydalı olacaktır.

Çalışmanın Amacı

Mevcut literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında, II. Meşrutiyet Dönemi ve Birinci Meclis'in gündemindeki Men'i Müskirat Kanunu'nun alkolle mücadele bağlamında değerlendiren bir çalışma olmadığı fark edilmiş ve bu alanın dönemin arşiv belgeleri ve basın koleksiyonları ışığında zamanın şartları da göz önünde bulundurulurken bir bütün halinde ele alınması bu çalışmanın esas gayesi olmuştur. Ayrıca bu çalışma ile içkinin ilgili tarihsel zaman dilimi içerisinde toplumda ve devlet hayatında yaşattığı bazı bilinmeyen problemlerin açığa çıkarılması hedeflenmiştir. Bu çerçevede, İkinci Meşrutiyet dönemi itibariyle alkolizmle mücadele etmek amacıyla kurulan ilk sivil kuruluşların faaliyete geçtiği görülecektir. Yapılan bu ciddi alkol mücadelesi sürecinin farklı bir versiyonunun da Milli Mücadele şartlarında Birinci Büyük Millet Meclis gündeminde uzun yıllar tartışıldığı ve yürürlüğe giren Men'i Müskirat Kanununun da alkol mücadelesi hedefini gerçekleştirmek istediği görülecektir. Alkolizmle mücadelenin böyle bir çalışmayla ele alınması konu ile ilgili araştırma yapacak kişilere faydalı olacağı hedeflenmektedir.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışma ile içkinin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği serüven alkolizmle mücadele teması altında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde, içki ile ilgili temel kavramların izahı yapılarak tarihsel süreçte içkinin yeri ve önemine değinilmiştir. Yine Türklerde içki konusuna vurgu yapılmış ve ardından ilahi dinlerdeki içki ile ilgili hükümlere yer verilmiştir. Ardından Osmanlı Devleti ve içki arasındaki temel meseleler araştırılarak üretim, tüketim ve ekonomik boyutuna vurgu yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Osmanlı Devleti'ndeki yasaklar anlatılmaya çalışılmıştır. II. Meşrutiyet itibariyle içkinin satıldığı mekânlar olan meyhanelerle ilgili uygulamalar belgeler ışığında incelenmiştir. Yine içki ile ilgili çıkan temel problemlere çözüm bulmak ve asayişin temin etmek için yapılan birtakım hukuki metinlere yer verilmiştir. Sivil ve resmi vatandaşların içki dolayısıyla çıkardığı problemler belgelerle anlatılmıştır. Ayrıca bu bölümde, II. Meşrutiyet Dönemi'nde alkolizme mücadele

amaçlı kurulan sivil toplum örgütleri anlatılmış ve nizamnamelerine yer verilmiştir. Yine bu bölümün sonunda I. Dünya Savaşı'nda içki meselesi çeşitli gazete yazıları kullanılmış ve bölüme son verilmiştir.

Son olarak üçüncü bölümde Mütareke Dönemi; gazete, arşiv belgesi, Osmanlıca makale ve çeşitli araştırma eserleri ile bütüncül bir şekilde anlatılmıştır. Yine bu dönemde ortaya çıkan Cemiyetleşme faaliyetleri ile beraber kurulan sivil toplum örgütleri nizamnameleri ile beraber anlatılarak amaç ve gayelerine yer verilmiştir. Bölümün devamında Men'-i Müskirat Kanunu'na yer verilerek teklifi, müzakereleri ve kabul edilmesi meclis zabıt cerideleri temelinde ortaya koyulmuş ve böyle bir yasağın dönemin idaresinde nasıl cereyan ettiği anlatılmıştır. Son olarak bu bölümde yasağın maddelerinin değiştirilmesi ve kaldırılması gibi hususlara yer verilerek çalışmaya son verilmiştir.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışma, alkolizmle mücadelede kurulan sivil kurumları, Birinci Dünya Savaşı'nda İçki Meselesini, Mütareke Dönemi İçki Meselesini ve en nihayetinde I. Meclis Dönemi Men'-i Müskirat Kanunu'nu esas ve ana konu olarak almıştır. Bu çerçevede konu ile alakalı yapılan diğer araştırmalardan farklı olarak II. Meşrutiyet dönemi ve sonrası ele alınacaktır. Bu çalışma ile II. Meşrutiyet döneminin Osmanlı toplumunun birçok açıdan özgürlüğün olduğu bir dönem olması açısından, bu dönemde hangi maksatla alkolizmle mücadele edildiğini arşiv belgeleri ışığında ele alınacaktır. Çalışma, birinci elden kaynak olması hasebiyle arşiv belgeleri yukarıda adları geçen dönemleri derinlemesine irdelenecek ve dönemin şartlarını ortaya koyacak olması bakımından ilgi çekici niteliktedir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışılan dönem aralığına uygun ve en önemli birinci elden kaynaklar Kâğıthane Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. Çalışmanın, uzun sayılabilecek bir dönem aralığına (1908-1926) sahip olması dolayısıyla literatür taraması gerçekleştirildiğinde tarama sırasında elde edilen Osmanlı Arşivi Belgeleri, Latin harflerine transkribe edilerek çalışmanın yazım aşamasına uygun hale getirilmiştir. Konu ile ilgili arşiv belgeleri dönemin toplumsal hayatını yansıtması açısından oldukça

faydalı olmuştur. Literatür taramasının ilerleyen safhalarında, tespit edilen diğer araştırmaların okumaları, tasnifleri, fişlemeleri ve kullanıma hazır hale gelmesi için detaylı bir şekilde analizleri yapıldı. Ayrıca İslam Araştırmaları Merkezi Osmanlıca Makaleler Veri Tabanında yer alan başta *Sebilürreşad* olmak üzere *Sırat-ı Müstakim*, gazetelerinden konu ile ilgili önemli yazılardan faydalanılmıştır. Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınlar Koleksiyonundan *İrtika*, *Beyanü'l-Hak*, *Hikmet*, *Yeni İkdam* gibi gazetelerden istifade edilmiştir. Yine Hakkı Tarık Us Gazete Koleksiyonu'ndan *Anadolu'da Yenigün*, *Güleryüz* ve *Akşam* gazetelerinden faydalanılmıştır. Ayrıca kitap, makale ve ansiklopedilerden faydalanılarak çalışmaya çeşitli kaynaklar kazandırılmıştır. Alkol tüketiminin o dönemde en yoğun olduğu yer şüphesiz Osmanlı başkenti İstanbul'dur. İstanbul'da birçok anıya sahip olan yazarlardan mümkün olduğunca faydalanılmıştır. Men'-i Müskirat Kanun teklifi yapıldığı döneme ait olan zabıt ceridelerinden faydalanılmış ve dönemin yönetici kesiminde ne gibi tartışmalara sebebiyet verdiği çalışmada anlatılmaya çalışılmıştır. En nihayetinde eldeki tüm kaynaklar derinlemesine incelenmiş ve sonuca ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: DÜNYA’DA VE TÜRKİYE’DE İÇKİ

1.1. İçki ile İlgili Kavramların İzahı

İçki, çok eski devirlerden beri insanlar tarafından kullanılmıģ bir içecektir. İnsanlar doğanın kendisine sunduğu fırsatları değerlendirmeyi bildiği günden itibaren çeşitli içkileri kullanmıřlardır¹. İçki, tarihsel süreç boyunca çeşitli isimlerle karşımıza çıkmaktadır. İçki, kelime anlamı olarak içerisinde alkol olan ve sarhoş eden içeceklere denmekte olup, afyon ve esrar gibi mükeyyifattan sayılan türler ise içkiye dâhil edilmemektedir². İçki ile ilgili kavramlara baktığımızda karşımıza ilk olarak müskirat kelimesi çıkmaktadır. Müskirat, Arapça “*sekr*” kökünden gelmekte ve kelime anlamı olarak “*sarhoş eden, sarhoşluk eden şeyler*” demektir³. Sekr, insanın yeme ya da içme yoluyla vücuduna aldığı maddelerin tesiri altında kalıp ortaya çıkan mutluluk halinin akla gâlip gelmesi durumu olarak ifade edilir⁴. Sekr kavramıyla ilgili olarak, sarhoş edici maddelerin kullanılmasıyla aklın örtülmesi durumu da ifade edilmiştir⁵. Yine konuyla ilgili bir diğer kavram hamr kelimesidir. Bu kelime de Arapça’dan gelmekte olup daha çok “*üzümden yapılan şarap*” demektir⁶. *Mey, bade* ve *haniye* sözcükleri de şarap anlamına gelir⁷. Meyhane ise Farsça’dan gelip, “*içki içilen ve satılan yer*” anlamında kullanılmaktadır⁸. Alkol kelimesi, kirpikleri boyamakta sarf edilen toz anlamına gelen “*el-kühul*” (*el-küül*) kelimesinden gelip batı dillerine geçmiş ve bu dillerden de Türkçe okunuşuyla “*alkol*” şeklinde dilimize girmiřtir⁹. Buna karşılık içki, İngilizcede *alcohol*, Fransızca *alcool*, Almanca *alkohol* diye ifade edilmektedir¹⁰. İspirto

¹ Kemal Sülker, *Osmanlı’dan Günümüze İçki ve Toplum*, Süreç Yayıncılık, Aralık, 1985, s.13.

² Uğur Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat (İçki Yasası) Kanunu ve Toplumsal Hayata Yansımaları*, Çizgi Kitabevi, 2012, s.1.

³ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, 24.Baskı, Ankara, 2007, s.741.

⁴ Abdullah Kartal, “Sokr”, *Diyanet İşlam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul, 2009, Cilt 36, s.334.

⁵ Fikret Karaman, İsmail Karagöz, İsmail Paçacı vd. , *Dini kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s.585.

⁶ Nebi Bozkurt, “İçki”, *Diyanet İşlam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul, 2000, Cilt 21, s. 455; Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.322.

⁷ Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.637.

⁸ Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.638.

⁹ Alparslan Özyazıcı, *Alkollü İçkiler Sigara ve Madde Bağımlılığı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2014, s.18.

¹⁰ Serkan Erdal, Hasan Demirci, Pir Murat Sivri, *Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de İçki İle Mücadele ve Hilâl-i Ahdar Cemiyeti (1908-1927)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2019, s.5; Bozkurt, “İçki”, s.455.

da İtalyanca *spirito* anlamını karşılamakta ve ruh, soluk, yaşamın özü, yürekli, güçlü manasında kullanılmaktadır. İşret kavramının karşılığı ise “*içki ve içki içmek*” tir¹¹. Dilimize içki ile alakalı daha birçok kavram girmiştir. Kadeh kelimesi “*içki bardağı*” demektir¹². Çilingir sofrası kelimesini ise genellikle akşamcılar kullanırdı. Akşamcılar içki içme eylemini meyhanelerde değil de evlerinde gerçekleştirirlerse evde kurulan sofraya bu isim verilir¹³. Bir diğer deyişe göre içki, kişinin kendi öz değerini açığa çıkardığından, kişiyi tıpkı bir çilingir gibi açtığından bu sofralara çilingir sofrası denmektedir¹⁴. Kelime olarak “*mezelerle donatılmış içki sofrası*” manasını taşımakta olup dilimize Fars Edebiyatından gelmektedir. Bu kelimenin aslı ise “*çeşnigir sofrası*”dır¹⁵. Bu, hazırlanan sofranın tabaklarının ufak olmasından ve sofranın çeşnigirin sofrasını andırmasından kaynaklanmaktadır¹⁶.

1.2. İçki Tüketimi ve Üretiminin Tarihsel Gelişimi

İçki kullanımının tarihi çok eski devirlere dayanmaktadır. Alkollü içecekler kimi milletler için ulusal bir sembol kimileri içinse kutsal bir mana ihtiva eder. Örneğin Ruslar ‘votkayı’, Almanlar ‘birayı’ millileştirirken, Hristiyanlar şarapla kutsanmayı dini bir vecibe olarak görmüşlerdir¹⁷. Bunu Hz. Âdem’e kadar götürülenler bile vardır. Bu olayın aslı şu şekilde nakledilmektedir: “*Hz. Âdem, Hz. Havva’nın kendisine verdiği içkinin tesiriyle yasak meyveyi yemiştir*” denmektedir. Bazı İslam âlimleri bu olayın geçersiz olduğunu söylese de içki tüketiminin tarihi Said b. Müseyyeb ve Yezid b. Kâsid gibi kişiler tarafından Hz. Âdem’e kadar götürülmüştür¹⁸. Bu bilgidен yola çıkılarak içkinin insanlar tarafından ilk ne zaman ve kimler tarafından tüketildiğine dair çeşitli rivayetler olduğu için kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece aktarılan rivayetlere dayanılarak bazı tarihler ve bilgiler verilmektedir.

¹¹ Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.466.

¹² Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.478.

¹³ Necdet Sakaoğlu, “Akşamcılık”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Tarih Vakfı Yayınları, Cilt: 1, İstanbul, 1994, s.170.

¹⁴ Vefa Zat, *Adabıyla Rakı ve Çilingir Sofrası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.181.

¹⁵ Sülker, *Osmanlı’dan Günümüze İçki ve Toplum*, s.138.

¹⁶ Fatih Öncü, Kültegin Ögel, Duran Çakmak, “Alkol Kültürü-2: İçki Kültürü Ve Edebiyatta İçki” *Bağımlılık Dergisi*, Sayı: 3, 2002, s.33.

¹⁷ Cem Karakılıç, “Madde Bağımlılığıyla Mücadele Tarihimize Ait İlk Teşkilat Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 29, Mart- Nisan 2012, s.2; Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.1.

¹⁸ Bozkurt, “İçki”, s.455.

Kudret Emiroğlu Őarapçılıđın başladığı yer olarak Yakındoğu, Kafkasya ve GÜney Rusya'yı göstermiştir. Yazar yine Şarap sanayisini baŐlatanların Mısırlılar olduğunu ifade ediyor. O dönemde Romalılarında Yunan Őarabını sevdiklerini anlatıyor¹⁹.

Şarabın tarihi ile alakalı olarak bir başka rivayet daha vardır. Bu rivayete gÖre İnan hÖkÖmdarı Cem (CemŐid) tarafından iÇkinin (Şarabın) bulunduğu sÖylenir.²⁰ Zira eski İnan kaplarında ve tepsilerinde tahtına oturmuŐ bir hÖkÖmdar ve hÖkÖmdara iÇki sunan gÖrevlilerin olduğu gÖrÖlmektedir²¹. Buna gÖre, yine kesin olmamakla birlikte iÇkinin eskiden ayrı ayrı medeniyetlerde kullanıldığı anlaşılmaktadır. İÇkiyi ilk hangi medeniyetin kullandığına dair kesin bir bilgiye ulaŐılamamaktadır.

Kuran-ı Kerim'de Yusuf Suresinin 41. Ayeti bize iÇki sunan sÖkiler hakkında bilgi vermektedir. Ayet Şu Şekildedir: “*Ey zindan arkadaŐlarım! (RÖyanızın yorumuna gelince,) biriniz efendisine Şarap sunacak, diğereri ise asılacak ve kuŐlar başından yiyecektir. Yorumunu sorduğunuz iş böylece kesinleŐmiŐtir*”²². Bu ayette hÖkÖmdarın sarayındaki hizmetlilerden iki kişiden birinin Şarap sÖkisi olduğu bilgisi vardır²³. Ayette değinildiği üzere rÖya tabiri gereği bu gÖrevlilerden biri hizmetini yaptığı efendisine Şarap sunacaktır. GÖrevlilerden diğerinin ise yine rÖya tabiri gereği ÖldÖrÖleceği ve sonrasında kuŐların başından yiyeceği anlaşılmaktadır. Bu ayetteki bilgilerden yola çıkarak Eski Mısır'da Şarap iŐildiđine dair bir sonuca varılabilir.

Mezopotamya'da iÇki Öretimi olduğuna dair bilgilerde vardır. Babil kralı Hammurabi'nin saltanat yıllarında ve daha Önceki yıllarda iÇki kullanımı ile alakalı olarak bazı kanunların olduğu bilinmektedir²⁴.

Eski Yunan kÖltÖründe Şarap Tanrısı *Bacchus* (BakÖs), Yunanlılara ÖzÖm kÖltÖrÖnÖ ve ÖzÖmden Şarap yapılmasını Öğreten bir tanrı idi. Bacchus'un Eski Roma'daki karşılığı ise Tanrı *Dionysos* 'tur. Her iki kÖltÖrde de bu tanrılar adına ŐÖlenler dÖzenlenir, Şaraplar

¹⁹ Kudret Emiroğlu, *Gündelik Hayatımızın Tarihi*, 3. Baskı, Dost Yayınları, Ankara, 2002, s.355.

²⁰ Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e TÖrkiye'de İÇki İle MÖcadele*, s.5; Bozkurt, “İÇki”, s.455.

²¹ Bozkurt, “İÇki”, s.455.

²² YÖsuf 12/41. *Kur'an-ı Kerim MeÖli*, Diyanet İŞleri Başkanlığı Yayınları, 11.Baskı, (Yay. Haz. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Ankara, 2006, s.239.

²³ Bozkurt, “İÇki”, s.455.

²⁴ Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e TÖrkiye'de İÇki İle MÖcadele*, s.6 ; Bozkurt, “İÇki”, s.455.

içilir ve kurbanlar adanırdı²⁵. Bu bilgiden yola çıkarak, medeniyetler arası içki tüketim kültürünün farklılık gösterdiği ve bir takım dini inançların da ön planda olduğu görülmektedir.

Hint medeniyetinde *Chica* adı verilen içki turunç ve patateslerden elde edilirdi. Çinliler ise mısır tanelerinden *Siou- Hen- Tsou* içkisini üretmişlerdir²⁶. Yine Hindistan'da “*soma*” adı verilen ve mantardan üretilen içkiye Vedalar'da²⁷ kutsallık atfedilmiştir. Somanın körlerin gözünü açmakta ve sakatları yürütmekte işe yarar olduğuna inanılırdı²⁸.

Ortaçağ Avrupa'sında en çok tercih edilen içki bira ve şaraptır. Ortaçağ Avrupa'sı genel olarak su tüketmeyip onun yerine birayı tercih ederdi. Veba ve kolera gibi salgın hastalıklar olduğundan su içilmezdi. Ortaçağ tarihçisi Ruth A. Johnston “*suyu sadece fakirler ve keşişler içerdi*” demektedir²⁹. Burada inanışa göre içkinin kimi medeniyetlerde hastalıklara iyi geldiği ve içki kullanan insanların sınıflandırıldığı görülmektedir.

Cahiliye devrinde Taif gibi üzüm bağlarının olduğu yerlerde şarap üretilir ve Suriye, Irak ve Yemen'den de içki ithal edilirdi³⁰. İslamiyet Arap yarımadasına gelmeden önce içki, Arap toplumunda önemli bir yerdedi. Zira içki o dönemde eğlence meclislerinde kullanılmış ve alım-satımı da yapılmıştır. İçki, Arap Edebiyatı'nda da geniş yer bulmuştur. Şairlerin kullandıkları içki temalarına “*hamriyyat*” denmektedir.³¹ İslamiyet'le birlikte durum farklı bir boyut almıştır. Ayet ve hadislerle içki

²⁵ Cem Doğan, “Osmanlı Men’-i Müskirat Cemiyeti ve Men’-i Müskirat Kanunu” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 26, Bahar 2013, s.166; Erdal, Demirci, Sivri, “*Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*”, s.6.

²⁶ Sülker, *Osmanlı'dan Günümüze İçki ve Toplum*, s.20.

²⁷ Sanskritçe'de vid (bilmek) kökünden türeyen veda “ilâhî ya da kutsal bilgi” anlamına gelir ve genellikle Hinduizm'in Rig Veda, Yacur Veda, Sama Veda ve Atharva Veda'dan meydana gelen kutsal metinlerini ifade eder. Asılları Sanskritçe olan bu kitapların genelde milâttan önce 5000-2000 yılları arasında oluşturulduğu kabul edilse de ne zaman düzenlenip yazıya geçirildikleri kesin şekilde bilinmemektedir. Ali İhsan Yitik, “Vedalar”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009, Cilt 42, s.593.

²⁸ Kürşat Demirci, “İslam Öncesi Dinlerde İçki”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt:21, İstanbul, 2000, s.457; Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.3-4.

²⁹ Erdal İnce, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Müskirat ve Müskirat Satan Yabancı Esnafa İzin Verilmesi”, *Tarih ve Günce Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, II/5, 2019 Yaz, s.415-416.

³⁰ Bozkurt, “İçki”, s.456. ; Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*, s.6.

³¹ İnce, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Müskirat”, s.416.

yasaklandıktan sonra kimileri bu dini buyruklara uymuş içkiyi terk etmiş, kimileri ise içkiye devam etmiştir. Emeviler döneminde refah seviyesinin artması ve farklı kültürlerin de etkisiyle içki tüketimi artmıştır. Bu artış ile birlikte bazı Emevî hükümdarları içki kullanmışlardır. Ömer b. Abdülaziz ise içki mücadelesi vermiş ancak başarılı olamayınca nebiz³² içilmesine müsaade etmiştir. Yine Abbasi hükümdarlarından Mansûr ve Mühtedî-Billâh alkol ile mücadele etmiştir³³. Arap kültüründe içkinin yaygın bir şekilde eğlence mekânlarında bolca tüketildiği ve ticaretinin yapılarak Araplar arasında önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Tüketimin zaman zaman refah seviyesine paralel şekilde azalıp çoğaldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca içki ile mücadele tarihinin başlangıcının eskilere dayandığı da görülebilmektedir.

Yine şarabın yanında insanlık tarihi kadar eski olan bir diğer içki de biradır. Biranın tarihi ve bulunduğu mekân tam olarak bilinmemekle beraber araştırmacılar bu konuda hem fikir değillerdir. Prof. Dr. Ercan Eren milattan önce 7000 yılında Sümerler’de biracılık faaliyetleri olduğunu ifade ediyor ve farklı tarihlerde farklı yerlerde de biranın içildiğini ve üretildiğini anlatıyor³⁴. Kemal Sülker, biranın milattan önce 5000-6000 yılı civarında Keldaniler tarafından bulunduğunu ifade eder. O döneme ait arkeolojik kalıntılar ve eserler de bu ifadeyi destekler niteliktedir³⁵. Deniz Gürsoy’un “*Harcîâlem İçki Bira*” isimli kitabında ise insan kullanımına dair ilk emare milattan önce 4000-3500 yıllarına rastlandığı söylenmektedir. Örnek olarak İran’ın Godin tepelerinde arpa fermantasyonu işlemi yapıldığına dair buluntular olduğunu ifade eder. Yine devam eden ifadelerde Türkiye’de Hacınebi Tepe’de yapılan kazılarda da arpa fermantasyonu yapıldığına dair buluntuların olduğunu vurgulamıştır³⁶. Yukarıda da anlaşıldığı üzere, biranın tarihi ile ilgili olarak kesin ve net bir bilgi olmamakla birlikte yazarların ve tarihçilerin bu konuda hem fikir olmadığı görülmektedir.

³² Lügatlerde anlatıldığına göre nebizi elde etmek için hurma veya üzüm, bir kabın içine atılarak üzerine su dökülür. Kaynayıp köpüğünü atana kadar kendi haline bırakılır. Sonunda sarhoş edici hale gelir ki buna nebiz denir. Dr. Necdet Ünal, ”Kur’an’ın İçki Yasağı Tedriciliği üzerine Bir Araştırma” *Kelam Araştırmaları*, 9:2, 2011, s.156.

³³ Bozkurt, “İçki”, s.456. ; Doğan, “Osmanlı Men’-i Müskirat Cemiyeti ve Men’-i Müskirat Kanunu”, s.168.

³⁴ Ercan Eren, *Geçmişten Günümüze Anadolu’da Bira*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005, s.5.

³⁵ Sülker, *Osmanlı’dan Günümüze İçki ve Toplum*, s.13.

³⁶ Deniz Gürsoy, “*Harcîâlem İçki Bira*” 2. Baskı, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 15.

1.3. Türklerde Alkol Kullanımı ve Kımız Kültürü

İçki, birçok toplumda kullanıldığı gibi Türklerde de kullanılmıştır. Eski Türk kültüründe içkinin yeri azımsanmayacak derecede önemlidir. Türkler, şaraba farklı adlar takmışlardır. Bunlar “*süci, bor ve çağır*” kelimeleridir³⁷.

Eski Türklerde dert ve üzüntüyü azaltmanın yolu olarak “*İdiş*” denilen içkinin tüketildiği bilinmektedir. Üzümünden elde edilen şaraba da “*bor*” denilirdi. Yine Türkler arpa, buğday ve darıdan da içkiler üretmişlerdir ki bunlar bira ve bozadır³⁸.

Türklerde içki kadar içki içilen kaplar ve kadehlerde önemlidir. Nitekim “*ayak*” adı verilen içki kadehlerine rastlanılmaktadır. Bu kelime diğer Türk kavimleri tarafından da farklı isimlerle anılmaktadır³⁹.

Türklerin İslamiyet’ten önce inandıkları bir din olan Şamanizm’de dini törenlerde saçı adı verilen dini bir ritüelde iki tane içki türü kullanılırdı. Bunlar rakı ve kımızdır⁴⁰. Burada içkinin sadece günlük hayatta içilmesinin dışında dini bayramlarda ve törenlerde kullanılan bir içecek olduğunu görmekteyiz. Saçı, her kavmin kendisinin uğraşıp elde ettiği, değerli ve kutsiyet affettikleri bir nesnedir. Her kavmin saçı olarak kullandığı nesne farklıdır. Göçebelerde bu süt, kımız ve yağ iken; çiftçilerde buğday, darı ve şarap; son olarak da tüccar kavimlerinde para saçı olarak kullanılırdı⁴¹.

Yine İslamiyet öncesi dönemlerde, Yakutlar yaz aylarında gerçekleşen saçı bayramı törenlerinde dişi atlarından (kısarak) sağdıkları süttten kımız elde ederler ve bunu tanrılarına sunarak dini törenlerini gerçekleştirirlerdi. Saha Türkleri de kendi ataları ve atlar arasında biyolojik bir bağ olduğuna inandıklarından dolayı kendileri için inşa ettikleri evlerinde bulunan hacimce en büyük direklerine atın kanını, yağını ve kısarak süttünden elde ettikleri kımızı sürerlerdi. Eski Türklerde ölü defin adetlerinde yanlarına bazı eşyaları ile gömülürdü. Bu eşyalar arasında kımızın da olduğunu görmekteyiz. Bu durum kımızın, ölüyle birlikte gömülecek kadar önemli bir nesne olduğunu ve bu

³⁷ Bozkurt, “İçki”, s.456; İnce, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Müskirat”, s.416-417.

³⁸ Kültegin Ögel, Türkiye’de Alkol Kültürü, http://www.ogelk.net/Dosyadepo/alkol_kulturu_kultegin_ogel.pdf Son Erişim: 19.03.2020 Saat:15.30.

³⁹ Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de İçki İle Mücadele*, s.8.

⁴⁰ Turgay Kabak, “Şamanizm’den Aleviliğe Dini Ritüellerde Rakı ve Kımızın İşlev ve Önemi” *Dergi Karadeniz*, Yıl:4, Sayı 16, Kış 2012, s.145.

⁴¹ Ramazan Tunalı, *Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam’da İçki*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, Bursa, 2006, s.10.

içeceğe ne kadar değer verildiğini göstermektedir. Türklerde “*Tanrı Kurbanı Ayini*” denilen ve her sene Haziran ayının ilk yirmi günü yapılan ve her bir gününde bir kabilenin yaptığı dini ayinde rakı ve kımızın içildiği görülmektedir. Eski Türklerde yapılan toylarda da rakı ve kımız kullanılmıştır. Zira Oğuz Han, Suriye ve Mısır seferinden döndükten sonra bir toy gerçekleştirmiştir. Bu toyda ziyafet için “*dokuz yüz deve, dokuz bin koyun kesti, dokuz havuz rakı, doksan havuz kımız doldurdu.*”⁴² ifadeleri kullanılmıştır. Bu bilgiden yola çıkılarak, Türklerde rakı ve kımızın dini törenlerde kullanıldığı anlaşılabilir. Birlikte yine Türklerin kazanmış olduğu zaferlerden sonra da bu içeceklerin tüketildiği görülmektedir.

Hunlar attan her daim faydalanmışlardır. Binek aracı olarak kullanmalarının yanında ticari faaliyetlerde de atlardan istifade etmişlerdir. Ayrıca hem etinden tatmışlar hem de sütünden kımız denilen içkiyi elde etmişlerdir. Kımız, içki olmasının yanında güç veren bir besin olarak görülüyordu. Zira kımız var olduğu sürece diğer gıdaları çokta aramamışlardır⁴³. Burada, içerisinde bulunan besleyici özellikler sayesinde kımızın diğer besinleri gölgede bıraktığı anlaşılmaktadır.

Köktürkler’in yaptıkları şöenlerde şarap içtikleri, Çin’li gezgin Hüen-dzang’ın ifadelerinden anlaşılmaktadır. Yine Köktürklerle ilgili olarak “*begni*” adı verilen buğday ve darıdan yapılan bir içkiden söz edilmektedir. Begni sözcüğü Divan-ı Lügati’t Türk’te “*bekni*” şeklinde geçer ve açıklama olarak “*buğday, arpa gibi şeylerden yapılan içki, boza*” biçiminde açıklanır⁴⁴.

Yine Dede Korkut’ta “... *Oğlu olmayana mevki (orun) yok! Kızı olmayana kımız yok!...*”⁴⁵ şeklinde bir ifade yer alır. Burada kımızın önemine vurgu yapılmıştır.

Bir sözlü edebiyat türü olan destanlarda da kımızdan bahsedilmektedir. Manas destanında Han Kökütey’in önemli bir vasiyeti vardır; “*Gözlerim yumulduğu zaman vücudumu kımız ile yıkayınız*”. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere kımız vasiyet edilecek kadar insanlar üzerinde önemli bir içecektir. Kımızın; Moğollar, Kazaklar, Yakutlar, Uygurlar ve Başkurt Türklerinde sevilen ve çokça kullanılan bir içki olduğu

⁴² Kabak, “Şamanizm’den Aleviliğe Dini Ritüellerde Rakı ve Kımızın İşlev ve Önemi”, s.145-147.

⁴³ Çağatay Üstün, “Eski Bir Türk İçeceği: Kımız (Koumiss)” *Türklük Bilinci Araştırmaları (TÜBAR)*, 2009-Güz, s.248.

⁴⁴ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nde İçki Yasakları*, s.6. ; Bozkurt, *Türk İçki Geleneği*, s.21-26.

⁴⁵ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nde İçki Yasakları*, s.7.

bilinmektedir. Yine bazı seyyahlarda kendi eserlerinde kımızdan bahsetmiştir. İbn Batûta Seyahatnamesi de bunlardan biridir. Seyahatnamede geçen ifade aynen şöyledir; “*Bu Türkler hazırladıkları Davkı adı verilen yiyeceği yedikten sonra kımız adını verdikleri kısrak sütünü içerler.*” İtalyan gezgin Marco Polo (1254-1324) da doğuya yaptığı seyahatte Tatarların kımızı tükettiğine dair malumatta bulunmuştur⁴⁶. Seyyahların da belirttiği üzere kımızın Türkler arasında ne derece önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Yazar Fuat Bozkurt, Konya ilinin içki ile ilgili önemli bir merkez olduğunu ifade eder. Zira Oğuzlar Anadolu Selçukluları ile yerleşik yaşama geçmiştir. Dolayısıyla içkievi kavramının da Anadolu Selçukluları ile ele alınabileceğini vurgular ve Oğuzların hayvansal içki alışkanlığından bitkisel içki alışkanlığına geçtiğini ifade eder. Sonuç olarak kımızın yerini de şarap almaya başlamıştır⁴⁷. Türklerin yerleşik hayata geçişinin, kullandıkları içki türünü değiştirdiği görülmektedir.

Kımız, dişi at sütünden elde edilen ve çok eski yıllardan beri Türkler tarafından keyifle içilen bir süt ürünüdür. Arkeolojik çalışmalar bize kımızın antik çağlardan beri üretildiğini ortaya koymaktadır⁴⁸. Kımızın cesareti arttırıcı özelliği vardır. Bunun yanında olumsuz düşünceleri ortadan kaldıran bir özelliğe de sahiptir ve pek çok hastalığın devası olarak kullanılmaktadır. Zira Kırgızlar “*Kımız içen evin uçuğu bile olmaz*” diyerek kımızın önemine vurgu yapmışlardır⁴⁹. Devamlı bir şekilde hasta olanlara ise “*Atası vaktiyle kımızdan kesmiş*” denilmektedir⁵⁰. Bu ifadeler kımızın günlük yaşamın ayrılmaz bir içeceği olduğunu gösterir mahiyettedir.

Kımızı meydana getiren maddeler % 2 alkol, % 0,5-1,5 laktik asit, % 2-4 süt şekeri ve %2 yağdır⁵¹. Kımız, etil alkol ve laktik asidin fermantasyonundan oluşan bir içecektir. Kısrak sütünün kendisi ve mayalanma sonucunda meydana çıkan maddeler kımızın bir ilaç gibi kullanılmasına olanak vermektedir⁵².

⁴⁶ Üstün,” Eski Bir Türk İçeceği: Kımız”, s.249-250.

⁴⁷ Bozkurt, *Türk İçki Geleneği*, s.2.

⁴⁸ Ruslan Adil Akai Tegin, Zafer Gönülalan, “Bütün Yönleriyle Doğal Fermente Ürün, Kımız” , *Manas Journal of Engineering*, 2014, Sayı: 2 (1), s.24.

⁴⁹ Hasan Yaygın,” Kımızın Nitelikleri ve Sağlıkla İlgili Özellikleri”, *Gıda*, 1991, Sayı 16 (2), s.111.

⁵⁰ Zat, *Adabıyla Raki ve Çilingir Sofrası*, s.56.

⁵¹ Üstün,” Eski Bir Türk İçeceği: Kımız (Koumıss)”, s.248.

⁵² Lütfiye Yılmaz, Ekrem Kurdal, “Eskimeyen Bir Türk İçkisi: Kımız” *Gıda ve Yer Bilimi Teknolojisi*, Yıl: 2002, Sayı 1, s.43.

Konu ile alakalı olarak Heredotos, İskitlerin içtiği içkinin kımız olduğunu belirtmektedir. Hippokrates de İskitlerin konar-göçer bir hayat sürdüğünü, pişmiş et, kısrak sütü ve “*Hippacae*” adı verilen bir peynir yaptıklarını ifade etmektedir⁵³.

Kımızın sağlık açısından birçok faydasının olduğu bilimsel araştırmalarla sabittir. Prof. Dr. Bahaeddin Ögel kımızın; sindirim, mide hastalıkları ve mide zehirlenmelerinde, kalp-böbrek hastalıklarında ve verem tedavisinde kullanılan bir ürün olduğunu ifade eder⁵⁴.

Kımız halen günlük hayatımızda üretilen ve tüketilen bir içecektir. Günümüzde kımız Kırgız, Kazak, Tatar, Özbek, İdil, Ural Türkleri, Moğollar ve Yakutlar tarafından üretilmektedir⁵⁵.

1.4. Dinler ve İçki

İlahi dinlerin insanlara bildirdiği emirler yine o dinin mensuplarına indirilen kitaplarda dile getirilmektedir. İçki meselesiyle alakalı emirler de bu ilahi kitaplar vasıtasıyla insanlara bildirilmiştir.

1.4.1.Yahudilik ve İçki

Yahudilik dininde içki ile ilgili olarak başvurulabilecek ana referans kaynağı Yahudilik dininin kutsal kitabı kabul edilen Tevrat yani Ahd-i Atık'tır. Yahudilik ve içki konusunun aydınlatılabilmesi için, içki konusunun Ahd-i Atık'te nasıl işlendiğine bakılması gerekmektedir.

Tevrat'ın çeşitli kısımlarında içki kullanımına bir kısıtlama getirildiği görülmektedir. Fakat genel olarak kısıtlamadan öteye gidilmemiş ve herhangi bir kesin yasak getirilmemiştir. Ahd-i Atık'te çokça zikredilen içki şaraptır⁵⁶.

Tevrat'ın çeşitli bölümlerinde bilhassa Tekvin'de geçen bazı kısımlarda içkinin serbest olarak kullanıldığı görülmektedir:

⁵³ İlhami Durmuş, “Türk Kültür Çevresinde Kımız”, *Milli Folklor Dergisi*, 2014, Yıl 26, Sayı 104, s.77; Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.5.

⁵⁴ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş IV*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1991, s.60-61.

⁵⁵ Filiz Yangılar, Pınar Oğuzhan ve Pınar Çelik, “Eşsiz Bir İçeceğimiz: Kımız”, *Erzincan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, Yıl: 2013, s.124-125.

⁵⁶ Demirci, “İslam Öncesi Dinlerde İçki”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt:21, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s.457

“Yüce Tanrı’nın kâhini olan *Şalem Kralı Melkisedek ekmek ve şarap çıkardı. Avram’ı kutsayıp şöyle dedi: ‘Yeri göğü yaratan Yüce Tanrı Avram’ı kutsasın. Düşmanlarını onun eline teslim eden yüce Tanrı’ya övgüler olsun’*. Bunun üzerine Avram her şeyin ondalığını Melkisedek’e verdi”⁵⁷.

Ahd-i Atik’te sarhoşluk durumu olumlu bir durum olarak görülmemiştir. Ayrıca içki tamamen men edilmemiş bilakis Allah’ın bir ihsanı olarak değerlendirilmiştir. Örneğin Hz. Musa evladı için iyi dileklerde bulunurken şu duayı yapmaktadır: “*Allah sana buğdayın ve yeni şarabın çokluğunu versin.*”⁵⁸.

Yine Ahd-i Atik’te Filistin şarap memleketi olarak gösterilmektedir. O dönemde şarapla ilgili pek çok eylemin yapıldığı; Yahuda’nın kıyafetlerini şarapta yıkadığı, şarabın başka besinlerle karıştırılarak içildiği, şarabın önemli kişilere sunulduğunu ve yine şarabın yemeklerde ve kutlamalarda kullanıldığı Ahd-i Atik’te yazmaktadır⁵⁹.

Tevrat’ta kimi yerlerde geçen yasaklayıcı ifadeler⁶⁰ rağmen Yahudiler bazı etkinliklerinde içki içmeye devam etmişlerdir. Günümüzde Sabbat kutlamalarında⁶¹, Purim (Kurtuluş Bayramı), Pesah ve Roş- Şanah’ta içki içmenin ölçüsü sarhoş olmayacak kadar içmektir⁶².

1.4.2. Hristiyanlık ve İçki

Tevrat nasıl Yahudiliğin kutsal kitabı ise İncil’de Hristiyanlığın kutsal kitabıdır. Ve yine Tevrat’ta olduğu gibi İncil’de de içki ile ilgili hususlar belirtilmiştir. Fuat Bozkurt “*Türk İçki Gelenegi*” adlı kitabında bu konu ile ilgili olarak, Hristiyanlıkta içki yasağı bulunmadığını bilakis şarabın kutsal kabul edildiğini ifade eder⁶³.

İçki kullanımı Hristiyanlıkta belli başlı radikal grupların (Mormonlar ve Kuakerler) haricinde genel olarak yaygındır. İçki içilmemesi hususunda kesin ve dini bir emir

⁵⁷ Tekvîn, 14/18-20. <https://incil.info/kitap/Tekvin/14> [Son Erişim Tarihi: 12. 06. 2021. Saat 02: 29]

⁵⁸ Demirci, “İslam Öncesi Dinlerde İçki” s.457.

⁵⁹ Demirci, “İslam Öncesi Dinlerde İçki” s.457.

⁶⁰ Hâkimler, 13/14. Buradaki yasaklayıcı ifadelerden biri aynen şöyledir: “*Asmadan çıkan hiçbir şeyden yemesin, ve şarap ve içki içmesin, ve hiç murdar bir şey yemesin...*” <https://incil.info/kitap/jdg/13> Son Erişim Tarihi: 12. 06. 2021 Saat: 11. 08

⁶¹ Yahudiler tarafından kutsal addedilen ve Cumartesi günü yapılan ayindir. Bu ayinde şarap içilir ve dua edilirdi. Tunalı, *Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam’da İçki*, s. 43-44.

⁶² Demirci, “İslam Öncesi Dinlerde İçki” s.458; Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nde İçki Yasakları*, s.10; Tunalı, *Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam’da İçki*, s. 43-48.

⁶³ Bozkurt, “*Türk İçki Gelenegi*”, s.10.

olmasa da yegâne kural içkinin sarhoş olmayacak kadar içilmesi gerektiği kabul edilir⁶⁴. Bununla beraber içkiden uzak durulmasını öğütleyen kısımlar da vardır⁶⁵.

İncil'in bazı kısımlarında içkinin serbest olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu konu ile ilgili olarak şu ifadeler geçmektedir: “*Hiç kimse yeni şarabı eski tulumlara doldurmaz. Yoksa tulumlar patlar; hem şarap dökülür, hem de tulumlar mahvolur. Yeni şarap yeni tulumlara konur, böylece her ikisi de korunmuş olur.*”⁶⁶

Hz. İsa Kana'da bir düğündeki ziyafette suyu çok güzel bir şaraba dönüştürmüştür. Bunun bir mucize olduğuna inanılır.⁶⁷ (Yuhanna, 2/1-10) Bu olayda erken dönemde şaraba karşı herhangi bir olumsuz tavrın olmadığı anlaşılır⁶⁸.

İncil'in bazı bölümlerinde de şaraptan kaçınılması gerektiği ifade edilir: “*Et yememen, şarap içmemen, kardeşinin sürçmesine yol açacak bir şey yapmaman iyidir*”⁶⁹.

Luka İncil'inde şaraba karşı yasaklayıcı ifadeler yer almaktadır. “*Çünkü Rabbin gözünde büyük olacak, şarap ve içki içmiyecek; ve daha anasının karnından Ruhülkudisle dolu olacak.*”⁷⁰ Luka İncil'inde yer alan yasaklayıcı ifadelerin yanı sıra sağlık alanında da kullanılabileceğine dair bilgiler geçmektedir. Nitekim Pavlus'un mektuplarında şarabın mide rahatsızlıklarında kullanılabileceğine izin verilmektedir⁷¹.

Yine içkiden kaçınmayı telkin eden ayetlere bakacak olursak karşımıza tavsiye niteliğindeki şu ifadeler çıkmaktadır: “*Çılgınca eğlenceye ve sarhoşluğa, fuhşa ve sefahate, çekişmeye ve kıskançlığa kapılmayalım...*”⁷².

Hristiyanlıkta önemli kabul edilen ve Evharistiya⁷³ (ekmek-şarap ayini) adını verdikleri ayinle, “*Rabbin Son Akşam Yemeği*” hatırasına Hz. İsa'nın vücuduna ve kanına karşılık

⁶⁴ Demirci, “İslam Öncesi Dinlerde İçki” s.458

⁶⁵ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.10.

⁶⁶ (Matta, 9/17; Markos, 2/22, Luka, 5/37-39.)Tunalı, *Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam'da İçki*, s.50.

⁶⁷ Reşit Mazhar, “İncil ve İçki Düşmanları Hristiyanlar”, *Mahfil*, Cilt: 6, Sayı: 64, İstanbul: Tarihülmevlevi, 1344 (1926), s.58

⁶⁸ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.10; Demirci, “İslam Öncesi Dinlerde İçki” s.458

⁶⁹ Romalılar, 14/21. <https://kutsalkitap.info.tr/?q=rom%2014:21> Son Erişim Tarihi: 12. 06. 2021 Saat: 11. 25

⁷⁰ Luka, 1/15. <https://incil.info/kitap/Luka/1> Son Erişim Tarihi: 12. 06. 2021 Saat: 11. 35.

⁷¹ Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*, s.9.

⁷² Romalılara Mektup, 13/13. <http://mujde.org/kutsalkitap/Rom13.html> Son Erişim Tarihi: 12. 06. 2021 Saat: 11. 29

⁷³ Hristiyanlığa göre Evharistiya Hz. İsa'nın çarmığa gerilmeden önce havarilerle yediği Son Akşam Yemeği'nin hatırasıdır. Son Akşam Yemeği'nde Hz. “*bu benim vücudum, bu da kanım*” diyerek ekmeği

gelen ekmek ve şaraba kutsiyet atfedilmekte ve aynı zamanda tüketilmektedir⁷⁴. Daha sonraları gelenek haline gelen Evharistiya ayinlerinde çokça kullanılan şarap, ihtiyaç hâsıl olduğu için manastırlarda büyük şarap imalathanelerinin yapılmasına sebebiyet vermiştir. Böylelikle kiliseyle birlikte şarap da yayılım göstermiştir. İlerleyen tarihlerde özellikle 9. ve 12. yüzyıllar arasında Avrupa'daki büyük üzüm bağları kilisenin muhafazası altındadır⁷⁵.

1.4.3. İslam'a Göre İçki

İslam öncesi dönemde içki yasak olmamakla birlikte yaygın bir biçimde kullanılıyordu. İçkinin yanında fuhuş ve kumar gibi eylemlerde görülürdü. Çokça eğlence meclisleri düzenlenirdi. Yine İslam öncesi dönemde sanayi kollarını oluşturan unsurlardan bir tanesi de şarapçılık faaliyetiydi⁷⁶. Dönemsel olarak Arap yarımadasındaki toplumlarda yaşamın sıkıcı ve tekdüze oluşu, insanların boş vakitlerini değerlendirecek yerlerin az oluşu, fakirliğin yaygın oluşu, zihinsel faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği yerlerin azlığı ve doğanın vahşiliği gibi nedenler kendilerini içki gibi kişiye bir süreliğine rahatlık veren alışkanlığa itmiştir⁷⁷. Ayrıca içki ile ilgili konular Arap edebiyatının ana temalarını oluşturuyordu⁷⁸. Görüldüğü gibi İslam öncesi dönemde içki, hem sanatsal hem ticari hem de toplumsal bir eğlence aracı olarak kullanılıyordu.

Üzüm ve hurmadan üretilen içkiler çokça kullanılıp; bunun yanında şarap da kullanılan ve ticareti yapılan bir içkiydi. İçki; sofralarda, ziyafetlerde ve misafirlere ikramda kullanılan bir şeydi. Kaynaklarda, içki bu kadar yaygınken içkiyi hiç kullanmayan ve sarhoşluğu hoş görmeyen kişilerin olduğu ifade edilir. Yine Hz. Peygamber, Hz. Ebubekir ve Hz. Osman'ın da İslamiyet'ten önce içki kullanmadığı bilinmektedir⁷⁹.

ve şarabı takdis etmiş ve havarilere vermiştir. Daha sonra bu kilisede ayin haline gelmiş ve her hafta Pazar günleri yapılmaya devam etmiştir. Tunalı, “*Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam'da İçki*”, s.59-60.

⁷⁴ Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*, s.9.

⁷⁵ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.11; Demirci, “İslam Öncesi Dinlerde İçki” s.458.

⁷⁶ Abdülkerim Özyayın, “İslam'dan Önce Araplarda Sosyal ve İktisadi Hayat”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, s.322.

⁷⁷ Salim Özer, “İçkinin (Alkollü İçeceklerin) Yasaklanmasında Fukahanın Esas Aldığı Ölçüler”, *Bilimname*, Sayı: 18, 2010, s.56.

⁷⁸ Mustafa Baktır, “İslam'da İçki”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 21, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s.458.

⁷⁹ Baktır, “İslam'da İçki”, s.458.

İslam dini içkiyi kesin bir biçimde yasaklamış ve bu yasaklamayı yaparken çok etkili bir yöntem seçmiştir. Kuran-ı Kerim, içkiyi yasaklayıcı ayetleri aşama aşama indirmiştir. İçki alışkanlığı toplumda çok yaygın bir şekilde görüldüğünden birden bire yasaklanmak yerine tedrici (derece derece) bir yöntem uygulanmıştır. Önce fayda ve zararları ile ilgili bir ayet indirilmiş (Bakara 2/219), ardından namaza içkili yaklaşılmamasını emreden ayet nüzul olmuş (Nisa 4/43) ve en sonunda içkiyi kesin bir dille yasaklayan ayetler (Maide 5/90-91) indirilmiştir. Bununla birlikte Hz. Peygamberin hadislerinde de içkinin yasaklığı ile ilgili hükümler bildirilmiştir⁸⁰.

İslam dininin yayılmaya başladığı sıralarda nebiz adı verilen bir içki bulunmaktaydı. Bu içkiyi birçok kişi kullanırdı. Nebiz, kuru üzüm veya kuru hurmanın su içinde acı bir tat kazanana kadar bekletilmesiyle elde edilirdi. Üzüm veya hurma şerbeti denilebilecek bu içki içerisinde alkol barındırmıyordu⁸¹.

İçkiyle ilgili ayetler bu konuda İslam dininin koyduğu kuralları da belirler.⁸² Kuran-ı Kerim’de içki ile ilgili inen ilk ayet Nahl Suresinin 67. ayetidir. Ayette, içkinin yasaklanması ile ilgili bir hüküm olmayıp tamamen Allah’ın insanlara sunduğu nimetlerden bahsedilmiştir ki ayette geçen ifadeler aynen şu şekildedir; “*Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem içki hem de güzel gıdalar edinirsiniz. İşte bunlarda da aklını kullanan kimseler için büyük bir ibret vardır.*”⁸³. Ayette insanların hurma ağaçlarından ve üzüm asmalarından güzel rızık elde etmeleri Allah’ın kudretinin bir emaresi olarak gösterilmiştir⁸⁴. Ayetteki “sekr” kelimesi müfessirler tarafından şarap olarak tefsir edilmiştir. Müfessirlerin çoğunun belirttiği görüş şudur; sekr kelimesinin “*güzel rızık*”tan ayrı zikredilmesinin şarabın o devirlerde daha men edilmemiş olması ve kabul gören bir nesne olmadığını kastetmektedir ki bu da sekr kelimesinin sarhoşluk veren içki olma durumunu güçlendirmektedir⁸⁵. İçki ile ilgili olarak inen ilk ayette içki henüz yasaklanmamış Allah’ın güzel rızıklar yarattığı belirtilmiştir.

⁸⁰ İbrahim Kâfi Dönmez, “Sarhoşluk”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009, s.141.

⁸¹ Doğan, “Osmanlı Men’-i Müskirat Cemiyeti ve Men’-i Müskirat Kanunu”, s.167.

⁸² Erdal Atabek, *Alkol ve İnsan*, 2. Baskı, Kelebek Yayınları, İstanbul, 1983, s.225

⁸³ Nahl, 16/67. *Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, (Haz: Ali Özek, Hayrettin Karaman vd.) Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları / 86, 5. Baskı, Ankara, Ocak 1998, s. 273.

⁸⁴ Tunalı, *Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam’da İçki*, s.81.

⁸⁵ *Kur’an Yolu Tefsiri*, Cilt: 3 Sayfa: 416, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nahl-suresi/1968/67-ayet-tefsiri> Son Erişim: 06.04.2020 Saat:14.52.

Kuran-i Kerim’de içki ile ilgili olarak inen ikinci hüküm Bakara suresinde yer almaktadır. 219. ayette şarap, fayda ve zarar açısından değerlendirilmektedir.

Bu ayetin nüzul sebebi ise şöyle anlatılmaktadır: Hz. Ömer bir gün Resulullah’a gelerek “*Şarap malı yok edip aklı gideriyor. Allah’a dua et de onunla ilgili hükmünü bize açıklasın*” diye ricada bulundu. Diğer yandan Hz. Ömer, Allah’a bununla ilgili dua ediyordu⁸⁶.

Bu olay üzerine Bakara Suresi’nin 219. Ayeti indirildi: “*Sana, şarap ve kumar hakkında soru sorarlar. De ki: ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için bir takım faydalar vardır. Ancak her ikisinin de günahı faydasından daha büyüktür...*”⁸⁷. Tefsir âlimi Mevdudi, bu ayette ileride bir yasaklamaya gidileceği ve bu iki günahın kabul edilemeyecek davranışlar olduğu ifade ediyor⁸⁸. Araf suresi 33. ayette ise günah olan şeyin haram olduğu da bildirilmiştir⁸⁹.

İslam dininde içki yasağı ile ilgili inen üçüncü ayet, müminlerin sarhoşken namaza yaklaşmamaları gerektiğini emreden “*Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar- cünüp iken de- yolcu olan müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın...*”⁹⁰(Nisa 4/43) mealindeki ayettir.

Rivayete göre Abdurrahman İbn-i Avf’ın bir yemek ziyafetinde sahabe-i kiramdan bazı kişilere şarap ikram edilmişti. Şarabı içip sarhoş olan sahabelerin arasından bir kişi akşam namazı için imam olduğunda Kâfirun suresinin bir ayetini⁹¹ yanlış bir şekilde telaffuz edince başka bir anlam ortaya çıktı. Bunun üzerine Nisa 4/43 nazil oldu. Ayet hem yeni bir aşamayı hem de nihai yasak evvelindeki son aşamayı hükmetmektedir⁹².

⁸⁶ Abdülaziz Bayındır, “İslam Açısından Sarhoş Edici İçkiler”, *İslam Medeniyeti Mecmuası*, Cilt:4, Sayı:3, İstanbul, Haziran 1980, s. 13.

⁸⁷ Bakara, 2/219. “*Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*”, (Haz: Ali Özek, Hayrettin Karaman vd.), s.33.

⁸⁸ Mevdudi, *Tefhimu’l Kur’an*, Cilt:1, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986, s.150.

⁸⁹ A’raf, 7/33. Ayet-i Kerime de Allah, “*De ki: “ Rabb’im şunları kesinlikle haram kılmıştır. Fuhuşların açık olanını ve gizli olanını, günahları, haksız yere saldırmayı, hakkında hiçbir belge indirmedeği herhangi bir şeyi Allah’a ortak koşmayı ve Allah’a, bilmediğiniz şeyleri yakıştırmayı.”*” <https://acikkuran.com/7/33> Son Erişim Tarihi: 09. 06. 2021 Saat: 19.04.

⁹⁰ Nisa, 4/43. *Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, (Haz: Ali Özek, Hayrettin Karaman vd.), s.84.

⁹¹ İmam olan kişi Kâfirun suresindeki ‘tapmam’ anlamına gelen La ta’budu kelimesini okurken nefyi edatı olan lâ’yı söylemeyi unutunca ayet şuna dönüşmüş: Taparım sizin taptıklarınıza... Sülker, *Osmanlı’dan Günümüze İçki ve Toplum*, s.138.

⁹² Baktır, “İslam’da İçki”, s.459.

Ayet indikten sonra bazı sahabeler sarhoşluğun namaza engel bir davranış olması nedeniyle içkiyi bırakmış bazıları da içkiyi yatsı namazından sonra içmişlerdir⁹³. Yatsı namazından sonra içkiyi içme imkânı bulmalarındaki asıl sebep ise ayetin sadece namazı kapsayacak bir yasak olmasından kaynaklanmaktadır.

İçki meselesi ile alakalı olarak Kuran-ı Kerim’de inen ayetlerin en sonuncusu kesin yasak bildiren “*Ey inananlar! Şarap, kumar, dikili taşlar, şans okları birer şeytanın işi pisliktir. Bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumar yoluyla ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah’ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?*”⁹⁴ mealindeki Maide Suresi’nin 90 ve 91. ayetleridir.

Ayetin nüzul sebebi olarak bir hadise meydana gelmişti: İçerisinde ensârdan bazı kişilerin olduğu bir toplulukta içki içip sarhoş olmuşlardı. Bu kişiler sarhoş haldeyken Arap şiirleri okumaya başladılar ve bu sırada Sa’d b. Ebî Vakkas da ensârı yeren bir şiir okudu. Bu sefer ensârdan bir kişi devenin çene kemiği ile Sa’d b. Ebî Vakkas’ın başını yaraladı. Sa’d bu durumu Hz. Peygamber’e şikâyete geldiğinde Hz. Ömer “*Allah’ım! Şarap hakkında bize şifa verici bir açıklama yap*” diye duada bulundu. İşte bu duanın üzerine Maide 5/90-91 ayetleri nüzul oldu. Bu olay üzerine Hz. Ömer “*vazgeçtik*” dedi⁹⁵. İşte bu ayetlerle İslam’ın içki yasağı netleşmiş olup ayrıca da içki yasağının ve diğer uğraşların (kumar, fal, şans okları vs) men edilme nedenleri bildirilmişti.

Görüldüğü gibi içki yasağı için kullanılan yöntemde, toplumun bir alışkanlığı bırakabilmesi için gerekli evreleri geçirmesi beklenmiştir. Toplum, anında bir nesneden mahrum bırakılmamış ve inen ayetlerle bırakılma nedenleri tek tek açıklanmıştır. Önce üzümünden içki elde edilmesi Allah’ın kudretinin bir emaresi olduğu bildirilmiş ve ardından içki fayda ve zarar açısından değerlendirilmiş ve sonuç olarak zararlarının daha fazla olduğu hükmüne varılmıştır. Hemen akabinde inen ayette ise içkinin kullanılmasının namaz kılınmasına engel teşkil ettiği bildirilmiş ve sonunda da Maide Suresiyle Allah’ın içki (kumar, putlar, fal ve şans okları da dâhil) ile alakalı kesin hükmü ifade edilmiştir.

⁹³ Tunalı, *Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam’da İçki*, s.83.

⁹⁴ Maide, 5/90-91. “*Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî*”, (Haz: Ali Özek, Hayrettin Karaman vd.), s. 122.

⁹⁵ Tunalı, *Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam’da İçki*; s.83-84; Baktır, “İslam’da İçki”, s.459.

Yine İslam'da içki yasağı ile alakalı olarak Hz. Peygamber'in birçok hadisi bulunmaktadır. Örneğin; “*Sarhoşluk veren tüm şeyler haramdır.*”⁹⁶ hadisi, “*Kim dünyada şarap içer sonra da tövbe etmez ise kendisine ahirette cennet şarabı haram olur*”⁹⁷ ve yine “*Zina eden bir kimse, mümin olduğu halde zina edemez. Bir kimse, mümin olduğu halde içki içemez. Hırsızlık yapan, mümin olduğu halde hırsızlık yapamaz*”⁹⁸ hadisleri konu ile alakalı kesin hatları belirlemiştir. Ayrıca yasağın kapsamını net şekilde belirten bir diğer hadiste şudur: “*Resulullah şarapla ilgili olarak şu an kişiye lanet etti: Şarap yapmak için sıkana ve sıktırana, içene ve sâkilik yapana, taşıyana ve taşıtana, satana ve satın alana, bağışlayana ve parasını yiyene*”⁹⁹. Hz. Peygamber içki alışkanlığına yol açabilecek herhangi bir yardımın engellenmesini istenmiş ve bu kişilere lanet etmiştir.

Hz. Peygamber içkinin dünya hayatında ne kadar kötü bir alışkanlık olduğuna dikkat çekmek için içkiyi şu kelimelerle açıklamıştır: “*Ümmü'l-habâis, bütün kötülüklerin anası*” veya “*Miftâhu külli şer, bütün şerlerin anahtarı*”¹⁰⁰. Burada Hz. Peygamber, bütün kötülüklere giden yolların başlangıcı ve bütün kötülüklerin yegâne müsebbibinin içki olduğu söylemiştir.

İslam dininin tüm mezheplerinde, sarhoşluğa neden olan bütün içkilerin çok az miktarının bile haram olduğu görüşü benimsenmiştir. Burada içkinin haram edilmesindeki esas ana unsur kişinin sarhoş olup olmaması değil içkinin sarhoş etme özelliğidir¹⁰¹. Sarhoş eden içkiler gün geçtikçe insan vücudunda bir alışkanlık durumu ortaya çıkarmakta ve alınan miktar yeterli gelmeyip kişi daha fazla içkiye ihtiyaç duymaktadır. Az içki içmek insanı alkol bağımlısı yapmıyor olsa da alkol bağımlılığına giden yolun başlangıcı sayılmaktadır. Bu nedenle içkinin miktarına ve kişinin sarhoş olup olmamasına bakılmaksızın sarhoş eden tüm içkiler men edilmiştir¹⁰². Dolayısıyla çoğu haram olan içkinin az miktarının neden haram olduğu sorusunun cevabı, içkinin

⁹⁶ Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh, 2.Cilt, (Çev. Abdullah Feyzi Kocaer), İstanbul, Hüner Yayınları, 2004, s.600.

⁹⁷ Sahîh-i Buhârî, 2.Cilt, s.701.

⁹⁸ Sahîh-i Buhârî, 2.Cilt, s.701.

⁹⁹ Baktır, “İslam'da İçki”, s.459.

¹⁰⁰ Tunali, *Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam'da İçki*, s.89.

¹⁰¹ Tunali, *Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam'da İçki*, s.90; Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.13.

¹⁰² Baktır, “İslam'da İçki”, s.460.

sarhoş etme vasfından kaynaklanmasında ve kötüye gidecek yolun başlangıcı sayılmasında gizlidir.

İslam'a göre cezaî müeyyideyi gerektiren bir durumda içki içmektir. İçki içmek Kuran-ı Kerim'de ve hadislerde yasaklanmasının yanı sıra İslam hukukunda da “had suçu” adı altında bazı cezaları da beraberinde getirmiştir. İslam dininin tüm mezhepleri içki suçuyla alakalı kişiye uygulanacak cezada birleşmişlerdir. Buna göre içki içene 80 sopa ya da ta'zir¹⁰³ ile ceza verilir¹⁰⁴. Suçun cezası Hz. Peygamber 40 sopa, Hz. Ömer döneminde 40, daha sonra içki içme oranı artınca 80 sopa, Hz, Osman döneminde 40 ve 80, Hz. Ali 40, Muaviye döneminde 80 sopa ceza verilmiştir¹⁰⁵. Dayak hususunda farklı farklı uygulamaların görülmesi bu suçun cezasının devlet başkanına bırakılan bir konu olduğunu göstermektedir¹⁰⁶.

Suçun oluşması için iki erkek şahit, içkiyi içenin suçu ikrar etmesi ve sarhoşluk durumunun ispat edilmesi şarttır. Eğer içen kişinin ağız kokusu geçerse ceza uygulanmaz. Sadece küçüklere, muhakeme yeteneği olmayan delilere, gayrimüslimlere ve sonradan Müslüman olupta İslam'ı bilenlerle bir arada bulunma imkânı olmayanlara ceza uygulanmaz¹⁰⁷. Ayrıca suçlunun ölmesi, duyduğu pişmanlık ve zamanaşımı gibi durumlarda cezanın uygulanma olanağı bulunmamaktadır¹⁰⁸.

Kuran-ı Kerim'deki ayetlerde ve Hz. Peygamberin hadislerinde içkiye dair yaklaşımın kesin ve net olduğu görülür. İçkinin yasaklanmasında kullanılan yöntemde belli aşamalardan sonra nihai yasak getirilmiştir. İslam, içkiyi kötülüklerin kaynağı olarak görmüştür. İçki, toplumsal hayatta önemli asayiş olaylarının müsebbibi, aile içi şiddetin ve geçimsizliğin temelini teşkil eder. Bu ve bunun gibi sebeplerden ötürü içki açık ve kesin ifadelerle yasaklanmış ve İslam dini mensuplarının içkiye yaklaşmamaları bildirilmiştir.

¹⁰³ Ta'zir: Fıkıhta had suçları ve cinayetlerdeki gibi belirli cezası bulunmayan suçlara verilecek, miktarı ve uygulanması yöneticiye veya hâkime bırakılmış cezaları ifade eder. Tuncay Başoğlu, “Ta'zir”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011, s.198.

¹⁰⁴ Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*, s.9.

¹⁰⁵ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.14.

¹⁰⁶ Muhammed Yazıcı, “Osmanlı Dünyasında İçki İçme Suçuna Dair Bazı Gözlemler (XVI. Yüzyıl)”, *The Journal of Academic Sociel Science Studies*, Cilt 5, Sayı 8, Aralık 2012, s.1319.

¹⁰⁷ İlhan Akbulut, “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, *AÜHFD*, Ankara 2003, Cilt: 52, Sayı:1, s.176.

¹⁰⁸ Detaylı bilgi için bakınız: Mustafa Yıldırım, “İslam Hukukunda İçki İçme Suçu ve Cezası”, *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*” Sayı: XIII-XIV, İzmir 2001, s.47.

1.5. Osmanlı Devleti'nde İçki Üretimi ve Satışı

İçki, hemen hemen her medeniyette varlığını hissettirmiş olmakla birlikte Osmanlı Devleti'nde de başlangıçtan itibaren devamlı bir şekilde devletin gündeminde olmuştur. Zaman zaman kuvvetli ve kudretli padişahlar içki yasaklamasına giderken bazı padişahlarda çeşitli gerekçelerle bu yasağı sonlandırmıştır. Dolayısıyla meyhaneler de devlet politikasına göre varlığına sürdürmüştür.

1.5.1. İçkinin Endüstriyel Üretimi

Alkollü içkilerde, kimyevi açıdan pek çok çeşit alkol bulunmasına rağmen üretim açısından en önemli olan maddesi etil alkoldür. Etil alkole kimyada etanol, yaygın kullanımda da hububat ispiertosu adı verilmektedir. Etil alkol dışında içkilerde bulunan bir diğer alkol türü de metil alkoldür. Buna ise kimyada metanol¹⁰⁹, halk arasındaki yaygın kullanımda da odun ispiertosu denilmektedir¹¹⁰.

Alkollü içkilerin elde edilmesinde kullanılan en önemli madde etil alkoldür. Etil alkol, içki tipi ne olursa olsun şekerin mayalanmasıyla (fermantasyon) üretilir. Örneğin bira, filizlenmiş arpanın mayalanmasıyla üretilir. Şarap ise üzüm suyunun mayalanması sonucu elde edilir. Sert içkiler yani alkol oranı yüksek olan içkiler, hafif içkilerin damıtılması ile üretilmektedir. Damıtmadaki amaç ise, alkol oranı düşük içkilerin kaynaması neticesinde oluşan buharların tekrardan soğutularak sıvı duruma getirilmesidir. Elde edilen sıvıda ise etil alkol oranı yüksektir. İspirto da aynı bu şekilde elde edilmekte ve sonrasında muhteviyatına boya ilave edilip satışa sunulmaktadır¹¹¹.

Mayalanma işleminde kullanılan mikroorganizmaların başında maya gelir. Örneğin bu mayalardan bira mayası mantarı filizlenmiş arpa ile mayalanıp bira üretiminde kullanılır. Bira içerisinde %5-7 oranında etil alkol vardır. Alkolsüz bira üretiminde ise bira içerisindeki alkolün vakumlanarak eksilmesi yoluna gidilir. Bu birada %1-1,5

¹⁰⁹ Metil alkol (metanol) odun talaşının distile edilmesi ile elde edilir. Endüstride boya inceltici, teksir makine sıvısı, antifriz, cam temizleyici gibi maddelerin yapımında kullanılır. Mustafa Yenigün, Alkol Tüketimi ve Tıp, http://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_5939/2006-3-1.pdf. Son Erişim: 25.04.2020 Saat:14.50.

¹¹⁰ Tunalı, "Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam'da İçki", s.2.

¹¹¹ Özyazıcı, *Alkollü İçkiler Sigara ve Madde Bağımlılığı*, s.19; Tunalı, *Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam'da İçki*, s.2-3.

oranında etil alkol bulunur. Şarap üretiminde ise üzüm suyu kullanılmaktadır. Üzüm suyuna %1-2 oranında saf maya ilave edilir. Bir haftalık mayalanma sonucunda etil alkol meydana gelir. Ortaya çıkan etil alkol damıtılarak alkol oranı yüksek olan içkiler elde edilebilir. İkinci olarak mayalanma işleminde maya dışında kullanılan bir diğer mikroorganizma bakteridir. Örneğin sirke bilinen fermente bir gıdadır. Fermantasyon işlemi ise sirke bakterilerinin mayalanması ile gerçekleştirilir ve sirke üretilme aşamasına gelinir¹¹².

Alkollü içkiler, damıtılmış ve damıtılmamış içkiler olarak ikiye ayrılmaktadır. Damıtılmamış içkilerde karşımıza bira ve şarap çıkmaktadır. Bira, filizlenmiş arpa ile mayalanıp, alkol oranı %4-7 civarındadır. Şarap ise üzüm suyu ile mayalanıp, alkol oranı %15-20 civarında seyretmektedir.

Damıtılmış alkollü içkilerden olan kanyak da şarap gibi üzüm suyu ile mayalanmaktadır ve alkol oranı %40-50 civarındadır. Likör içkisi farklı türde meyvelerle mayalanır ve alkol oranı %40'tır. Rakı, üzüm ve incir ezmesi ile mayalanıp, alkol oranı %40'tır. Cin, ardıç otu ile mayalanıp, alkol oranı %40-50 arasındadır. Votka, patates ile mayalanır ve alkol oranı %67'dir. Viski, çimlenmiş hububatla mayalanır ve alkol oranı %67'dir¹¹³.

1.5.2. Alkollü Ürünlerin Satıldığı Mekânlar

Alkollü içkiler, evlerde bireysel olarak tüketildiği gibi dışarıda da insanlara bazı yerlerde sunulan ve ayrıca da sunan kişilere bir gelir kaynağı olan içeceklerdir. İnsanlarda sarhoşluk etkisi bırakan içkilerin sunulduğu mekânlara meyhane denilmektedir. Meyhaneler, kimi zaman insanlar için akşam saatlerinde dost ve ahbablarıyla birlikte vakit geçirme mekânı, kimi zaman günlük yaşamın koşturmacası içerisinde dertlerin ve sıkıntıların biraz olsun unutulması için bir kaçamak yeri ve genel olarak akşamcılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü yegâne mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir liman şehri olan İstanbul'da meyhanelerin kahir ekseriyeti Galata ve Eminönü mıntıklarında kümelenmiştir. Buralardaki meyhaneler, şehirde yaşayan insanlara ya da şehrin liman olma özelliğinden dolayı oraya akan paralı ve fuzuli zamanı olan kişilerin

¹¹² Özyazıcı, *Alkollü İçkiler Sigara ve Madde Bağımlılığı*, s.20; Tunalı, *Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam'da İçki*, s.3.

¹¹³ Tunalı, *Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam'da İçki*, s.3-4.

hoş vakit geçirmelerine olanak vermekteydi. Bunun dışındaki gayri resmi çalışan kaçak meyhaneler devamlı bir şekilde bir suç merkezi olma potansiyeli taşıdığından devleti yöneten kişilerin sürekli gündeminde olmuştur. Nitekim yasaklamaların olduğu 16. ve ileriki yüzyıllarda iktidara gelen padişahlar meyhaneleri kapatma yoluna gitmiştir. Fakat her yasaklama sonrasında meyhaneler tekrar açılmışlardır. Bu noktada devletin meyhanelere karşı takındığı tutum şu iki şekilde açıklanabilir: Birincisi içkilerden alınan yüksek vergi ikincisi bu mekânların ahlaki yozlaşmanın kaynağı olarak görülmesi. Meyhaneler ahlaki yozlaşma nedeniyle kapatılırken içkilerden alınan verginin hazineye olan gelirinin yüksek olması dolayısıyla da açılmışlardır¹¹⁴.

Osmanlı dönemi meyhaneleri, asırlardan beri gedikli veya koltuklu olarak iki ayrı türde incelenmiştir. Gedikli meyhanelerde, meyhaneyi işletme imkânına sahip olmuş kişiye devlet tarafından bir ruhsatname verilirdi. Bu ruhsatnameye gedik denilirdi. Gedik, babadan oğula veya ustadan çırağa geçer ya da yapılacak işten el çekmiş kişi tarafından loncası vasıtasıyla bir başka kişiye satılırdı. Tabi devir sırasında dikkat edilecek en önemli husus yapılacak işin ehil kişilere devredilmesiydi¹¹⁵. Vefa Zat'ın aktardığına göre loncalara tabiiyeti simgeleyen gedik sistemi uzun yıllar varlığını korumuş ancak II. Meşrutiyet döneminde kaldırılmıştır. Bunun yerine ruhsat alma yükümlülüğü getirilmiştir.¹¹⁶ Gedikli meyhanelere Sultan Abdülaziz'in saltanatının (1861-1876) son yıllarına doğru selatin¹¹⁷ denmeye başlanmıştır¹¹⁸. Gedikli meyhanelere gelen müşterilere bakıldığında hem devlet görevini yürüten kişiler hem de çevre esnaftan geniş bir kitlenin katılımı söz konusudur. Bunlar sohbeti hoş, okumuş, kültürlü kişilerdi¹¹⁹. Bu açıdan bakıldığında gedikli meyhanelerde kamu çalışanlarının varlığı büyük ölçüde görülürdü.

Gedikli meyhanelerde ikindinin sonlarına doğru genç Bab-ı Ali kâtiplerinin ve esnaf kalfalarının ilk başta birkaç kadeh içki yudumlamalarına bir şey denmez fakat içme işini

¹¹⁴ “Koltuk: Osmanlı İstanbul’unda Han Meyhaneleri”, *Meyhane Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali, İstanbul: Kitabevi, 2019, s. 39-40.

¹¹⁵ Reşad Ekrem Koçu, *Eski İstanbul’da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri*, 4. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2015, s.14.

¹¹⁶ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nde İçki Yasakları*, s.47.

¹¹⁷ Selatin demek sultanlar demektir. Selatin terimi, eğer bir caminin ismi padişah ismiyse ona selatin camii derken kullanıldığı gibi gedikli meyhanelerin itibarlılarına da selatin meyhanesi denirdi. Sülker, *Osmanlı’dan Günümüze İçki ve Toplum*, s.60.

¹¹⁸ Zat, *Âdâbıyla Rakı ve Çilingir Sofrası*, s.146.

¹¹⁹ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nde İçki Yasakları*, s.45.

ileri boyutlara taşıyanlara müsaade edilmezdi. Çünkü bu durum gençlerin isimlerinin “akşamcı” olmasına neden olur ki bu da onların evlenmelerine ve düzgün bir yuva kurmalarına engel olurdu. Bundan dolayı gedikli meyhanelerde asıl akşamcı diye tabir ettikleri müşteriler ağır başlı, tahsilli ve zengin kimselerdi¹²⁰.

Koltuklu meyhaneler ise ruhsatname olmadan gayrikanuni çalışan meyhanelerdir. Örnek olarak dükkân sahibinde bir bakkal gediği mevcuttur ve kaçak bir şekilde rakı ve şarabı dükkânının bir tarafına saklayarak, sadece itimat ettiği müşterilere satardı. Elbette ki bu kaçak fiili işlerken kolluk kuvvetlerine “görme beni” diye tabir edilen ücreti verdiği müddetçe yapabiliirdi¹²¹. Koltuklu meyhaneler toplumun tüm kesiminden vatandaşın gidip içki içebileceği yerlerdi¹²². Bu tür gayriresmî meyhaneler içki yasağının olduğu zamanlarda çok faal rol oynamışlardır¹²³. Ayrıca meyhanecilik mesleğini icra eden kişiler bu işi çiraklıktan beri yapıyor olması gerekiyordu¹²⁴.

İstanbul şehrine özel bir de “ayaklı meyhane” denilen bir meyhane çeşidi vardır ki bunlar en kısa tabirle içkinin seyyar satıcılarıydı. Bu satıcılar genellikle Ermeni milletine mensup kişilerdi ve tek başına çalışırlardı. Ucunda musluk içinde rakı veya şarap olan bir koyun bağırsağını bellerine alırlar ve İstanbul’un çeşitli mıntıklarında gezinirlerdi. Bu seyyar meyhaneciler içkiyi kadehe doldurup müşterilerine sundukları vakitte kadehi alan kişi bir çırpıda içkiyi yudumlar ve elinin tersiyle ağzını silerdi. Bu harekete argo deyimiyile “yumruk mezesi” denilirdi¹²⁵. Ayaklı meyhaneler daha çok Bahçekapı ve Yemiş İskelesi, Galata ve Galata’nın yakın civarında bulunurdu¹²⁶.

Bu üç meyhane dışında bir de Galata bölgesinde “küplü meyhane” diye tabir edilen bir meyhane türü vardır. Bu meyhaneye küplü denilmesinin sebebi meyhanede fıçı yerine

¹²⁰ Sakaoğlu, “Akşamcılık”, s.169.

¹²¹ Koçu, *Eski İstanbul’da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri*, s.14.

¹²² Sülker, *Osmanlı’dan Günümüze İçki ve Toplum*, s.60.

¹²³ Ercüment Topuz, “Müskirata Mesken Meyhaneden, Balodan Bozma Baloza: Osmanlı’da Eğlence Mekânlarının Döşümü, İhlaller ve Tedbirler”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:46, 2019, s.409.

¹²⁴ İlber Ortaylı, *İstanbul’dan Sayfalar*, 20. Baskı, Kronik Kitap, İstanbul, Mayıs 2020, s.227.

¹²⁵ Koçu, *Eski İstanbul’da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri*, s.15; Reşad Ekrem Koçu, *Tarihimizde Garip Vakalar*, Doğan Kitap, 5. Baskı, İstanbul, 2016, s.53; Sülker, *Osmanlı’dan Günümüze İçki ve Toplum*, s.62; “İçki”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt: 4, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s.132.

¹²⁶ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nde İçki Yasakları*, s.49; Işıl Çokuğraş, *İstanbul’daki Marjinalite Ve Mekân (1786-1839) : Bekâr Odaları ve Meyhaneler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2013, s.149-150.

çok büyük küplerin bulunmasıydı. İçkiler bu küplerde muhafaza ediliyordu. Bu küplerin özelliği ise bir adamın başının görünmeyecek derecede kocaman ve hacimli olmasıdır. Galata'daki bu küplü meyhane Sultan II. Abdülhamit zamanında haşarat yatağıydı¹²⁷.

Evliya Çelebi, meyhanecilerden söz ederken; “*Esnaf-ı melunan-ı menhusan-ı mezmunan yani meyhaneciyan*” diyor. Seyyahın verdiği bilgilere göre, IV. Murad'ın tatbik ettiği içki yasağından önce İstanbul'da binden fazla meyhane vardır. Meyhanecilerin hepsi 6000 kadar olup 300 tane koltuk dükkânı vardır. Bu meyhaneler Hamr Eminliğine tabidir ve devletin hazinesinin ana gelir kaynaklarından birini oluşturmaktadır¹²⁸.

Yine Evliya Çelebi Galata bölgesindeki meyhanelerden söz ederken şunları ifade etmektedir; “*Deniz kenarında Galata'nın Ortahisar kısmında iki yüz adet kat kat harabathaneler, meyhaneler vardır, fâsiklar iş ü işret edip hanende ve sazendelerle bir hayhuy ederler ki, dil ile tarifî mümkün değildir*”. Ardından bu harabathanelerden birkaçının ismini zikrediyor¹²⁹.

Reşad Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi'nde kaleme aldığı “*Akşamcılar*” maddesinde gedikli meyhaneler ve bu meyhanelerin İstanbul içerisindeki buldukları konumları şu ifadelerle anlatılıyor: “... *Gedikli meyhâneler isimlerini semtlerine, içinde buldukları hanlara, kendi havasına, atmosferine göre yâhud ün salmış meyhanecilere, güzelliği bir zamanlar dillere destan olmuş nevcivan bir sakinin adına nispetle anılırlardı: Zindankapısındaki “Salebci”, Asmaaltındaki “Çavuşbaşı”, Tavukpazarındaki “Saraçhanı”, Lângadaki “Mermerli”, Topkapıdaki “Karagöz”, Loncadaki “Sakızlı”, Cibalıdaki “Anastaş” gibi...*”¹³⁰

Yine meyhanelerin İstanbul'daki konumları ile alakalı olarak “*Çaylak*” lakabıyla ünlenmiş Mehmet Tevfik Bey, “*Meyhane Yahut İstanbul Akşamcıları*” isimli risalesinde; meyhanelerin belli başlı semtlerde kümelenmiş olduğunu ifade edip bu semtlerden en çok göze çarpan ikisinin de Balat ve Galata olduğunu anlatmaktadır. Yazar

¹²⁷ Mehmet Tevfik, *Meyhane Yahut İstanbul Akşamcıları*, Gram yayınları, İstanbul, Nisan 2016, s.13; Koçu, *Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri*, s.31; Sülker, *Osmanlı'dan Günümüze İçki ve Toplum*, s.60.

¹²⁸ Koçu, *Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri*, s.15.

¹²⁹ Koçu, *Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri*, s.16.

¹³⁰ Reşad Ekrem Koçu, “Akşamcılar”, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1958, Cilt 1, s.551-552.

risalesinde, “Balat’ta içmeden akşamcı olunmaz” diye söylenen söz ile Balat’ın bu alanda çok meşhur olduğunu ifade etmektedir¹³¹.

Meyhane işiyle uğraşanların büyük çoğunluğu gayrimüslimdir. Yine meyhaneyi işleten patron ve diğer çalışanlarında genellikle gayrimüslim olduğu görülür¹³².

İslam hukukuna göre Müslüman olan insanların içki ile olan münasebetine kesin bir yasak konulmasına rağmen aynı durum gayrimüslimler için geçerli değildi. Bundan ötürü meyhanelerin kahir ekseriyeti gayrimüslimlerin ikamet ettikleri yerlerde bulunurdu. Her ne kadar Müslümanların olduğu yerlerde içki satışı yasak edilmiş ise de bu yasağın Müslüman bazı kimseler tarafından delinmiş olduğu ve meyhanelere gelen bazı müşteriler arasında Müslümanların da olduğu görülmektedir¹³³.

Meyhaneler gelişigüzel her yerde açılmazdı. Bir meyhanenin açılabilmesi için bazı şartların yerine getirilmiş olması gerekmektedir. Bunlardan biri ve aynı zamanda ön şart olan husus Hristiyan halkın mevcudiyetidir. Diğer şart, meyhanelerin kasaba ve şehirlerin merkez noktalarında bulunması gerekmektedir. Bu şart kolluğun meyhaneleri rahatça denetleyebilmesi için önemlidir. Yine camilere ve mescitlere yakın konumda bulunmamaları ve evlerin çoğunlukta olduğu yerlerde açılmamaları da bir meyhanenin açılabilmesi için yerine getirilmesi gereken hususlardır¹³⁴. İlerleyen tarihlerde özellikle 19. yüzyıla gelindiğinde gedikli meyhanelerin açılabilmesi hususunda devletin daha fazla kontrol ve denetim yaptığı görülür. Bu meyhaneler artık daha fazla resmiyet kazanmış, ruhsatı olan ve vergisini veren kişiler tarafından işletilen mekânlar olmuştur. Her önüne gelenin açamadığı ve sayısını devletin kontrol ettiği mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır¹³⁵.

Gedikli meyhanelerin kendilerine has mekânsal özellikleri vardır. Gedikli bir meyhanenin ana giriş kapısından girildiğinde sağ veya sol tarafta tezgâh bulunurdu. Bu tezgâh kimi zamanda meyhanenin hemen girişinde de olabilirdi. Bu tezgâhların

¹³¹ Tefvik, *Meyhane Yahut İstanbul Akşamcıları*, s.17-18.

¹³² Hakan Kaynar, “Muhabbet Baki Mahbubân Kayıp: Osmanlı’dan Cumhuriyete Meyhaneler”, *İstanbul Araştırmaları Yıllığı*, 3, 2014, s.8.

¹³³ Çokuğraş, İstanbul’daki Marjinalite Ve Mekân (1786-1839) : Bekâr Odaları ve Meyhaneler, s.149.

¹³⁴ Fikret Yılmaz, “Boş Vaktiniz Var mı”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, Sayı 1, Bahar 2005, s.31.

¹³⁵ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nde İçki Yasakları*, s.47.

üzerinde müşterilerin ayaküstü içip gitmesi için rakı ve şarap kadehleri ve ayrıca da çeşitli mezelerden oluşan süslü tabaklar bulunurdu¹³⁶.

Gedikli meyhanelerin bazılarında, önemli sayılabilecek müşteriler için özel olarak yapılmış “şirvan” denilen meyhane içinde birkaç basamakla çıkılabilen balkonlar bulunurdu. Bunun dışında bazı meyhanelerde bir üst katta güzelce döşenmiş odalar bulunurdu. Bu odalara gelen müşteriler ise İstanbul’un tanınmış sabıkalı kabadayıları gelip kadınlarla iştret ederlerdi¹³⁷.

Masa, meyhanelere çok geç dönemlerde (1875-1880) girmiştir. Zira ilk masa, ilk gazinolara ve modern içki mekânları açıldıktan sonra tamamen bir özentiyle kurulmaya başlanmıştır. Sofra kurdurmakta herkesin kârı olmayıp hem parası olan hem de bileği kuvvetli olan kişilerce kurdurulabilirdi. Yine gedikli meyhanelerin mutfaklarında envâî çeşit yemekler bulunur, aşçılarda et ve balık konusunda mahir kişilerdi¹³⁸.

Gedikli meyhanelerin tavanları daha çok direklerle ayakta dururdu. Orta tarafta bulunan direklerden birinde geniş hacimli bir balık fiçısı bulunurdu. Bu balık fiçıları gedikli meyhanelerin olmazsa olmazıydı. Tuzlu balıklar Malta veya Yunan adalarından tedarik edilirdi.

Reşad Ekrem Koçu’nun meyhanelerle ilgili değindiği bir diğer konu da meşhur meyhane köçekleriydi. Meyhanelerde, İstanbul sınırları içerisindeki en meşhur köçekler oynatılırdı. Her meyhanenin bir tane mahir köçeği bulunurdu. Bunlar içerisinde en namlı köçekler ise İsmail ve lakabı “Benli” olan Dimetokalı Ali adında iki Kıpti gençti. Genel olarak bütün meyhane köçekleri asıl isimleriyle değil, lakapları ile anılırdı. Kendilerine has süslü ve güzel kıyafetleriyle meyhanelerde oynarlardı¹³⁹.

Meyhaneler, yılın belli vakitlerinde müşterisiz kalırdı. Necdet Sakaoğlu “Akşamcılar” isimli makalesinde bu konuya şöyle değinmektedir: “*Akşamcılar için “mola” denen içkiye ara vermek, kandil ve Cuma geceleri, Ramazan ayı, ertesi gün kabir ve türbe ziyaretine gidilecek akşam, daha inançlılar için ayrıca Muharrem ayının ilk on günü,*

¹³⁶ Koçu, “Akşamcılar”, s.552

¹³⁷ Koçu, *Eski İstanbul’da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri*, s.31; Tefik, *Meyhane Yahut İstanbul Akşamcıları*, s.13.

¹³⁸ Koçu, *Eski İstanbul’da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri*, s.30-31; Tefik, *Meyhane Yahut İstanbul Akşamcıları*, s.12.

¹³⁹ Koçu, *Tarihimizde Garip Vakalar*, s.57.

*hatta tövbe ayları (Recep, Şaban) butonca olabilirdi. Kimi akşamcılarda Şaban ayının 15. günü ağızlarını yıkarlar, Ramazan bayramının üçüncü akşamına kadar içmezlerdi*¹⁴⁰”. Ayrıca meyhaneler Ramazan ayı geldiğinde tam bir ay boyunca kapalı kalırdı. Meyhanenin patronu Ramazan bayramının birinci günü önemli sayılabilecek müşterilerine bir büyük tabak içinde midye dolması ulaştırırdı. Buna “*unutma bizi dolması*” denmektedir¹⁴¹. Bu hareket, bir ay boyunca kapalı kalan meyhanenin açıldığını söyleyip müşterilerini meyhaneye davet etmek için yapılan bir jesttir.

Meyhanelerde çalışan kişilere bakıldığında ise karşımıza pek çok eleman çıkmaktadır. Bu çalışanlardan ilki ustadır. Usta tezgâha bakmaktadır. Bunun yanında sigara çubuklarını ateşleyen iki ateşçi, sofralara bakan beş-altı genç ve en sonuncusu aşçılar ve aşçının yamaklarıdır¹⁴².

İçkinin çeşitli türleri insanlar arasında farklı zamanlarda yayılma göstermiştir. Erken dönemin eski İstanbul meyhanelerinde önce şarap tüketilirdi. Rakı ise şaraptan daha sonradır. Genelde rakıyı yeniçeri askerleri kullanırdı. İstanbul’da 1900’lü yılların sonuna kadar şarap her zaman rakıdan daha fazla içilmişti¹⁴³.

İçkinin satıldığı ve içildiği mekânlar bir tek meyhaneler değildi. Meyhanelerin yanında bu işi yapan kahvehaneler de mevcuttu. Üstelik kahvehaneler sadece içki değil çeşitli uyuşturucu maddelerin kullanıldığı ve bunun yanında satranç ve kumarın oynandığı bir mekân olarak da karşımıza çıkmaktadır¹⁴⁴.

1.5.3. İçkinin Ekonomik Boyutu ve Alınan Vergiler

Alkollü ürünlerden alınan vergiler, olağan bir ekonomik kriz dolayısıyla parasal kaynak bulmak için sıklıkla arttırılan vergilerdir. Alkollü içki satışında “*Resmi Beyiye*” adı verilen vergi alınırdı. Üretim yapılırken de bir dönem (1591-1592) “*zecriye*” isminde bir vergi alınması düşünülmüş ise de bu vergiyi getirmek mümkün olmamıştır. Evliya Çelebi seyahatnamesinde, İstanbul’da içki satışı yapan esnaftan vergi alan “*Hamr*

¹⁴⁰ Sakaoğlu, “Akşamcılık”, s.170.

¹⁴¹ Koçu, *Eski İstanbul’da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri*, s.70.

¹⁴² Koçu, “Akşamcılar”, s.552.

¹⁴³ Kaynar, “Muhabbet Baki Mahbubân Kayıp: Osmanlı’dan Cumhuriyete Meyhaneler”, s.7.

¹⁴⁴ Yazıcı, “Osmanlı Dünyasında İçki İçme Suçuna Dair Bazı Gözlemler (XVI. Yüzyıl)”, s.1325.

Emini”¹⁴⁵ adlı kişiden bahseder. Şıra resmi, cizye ve zecriye adında ayrı ayrı alınan vergiler 1859’da “*Rüsum-u Müştemia*” adında birleştirildi. Buradan elde edilen gelirler muharrem Kararnamesiyle birlikte Duyun-u Umumiye İdaresi’ne aktarılıyordu.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Para tahsil etmekle birlikte her türlü alkollü içkiyi üretiminde tüketimine denetlerdi. *Zat, Adabıyla Rakı ve Çilingir Sofrası*, s.142.

¹⁴⁶ Şeyda Güdek Gölçek, Ali Gökhan Gölçek, “Erken Cumhuriyet Dönemi Tekel Uygulamaları: 1920-1950 Döneminde Tuz, İspirto ve İspirtolu İçkiler İle Kibrit, *CTAD*, Yıl 15, Sayı 30 (Güz 2019), s.259.

İKİNCİ BÖLÜM: II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE İÇKİ MESELESİ

2.1. Kuruluş ve Yükseliş Dönemlerinde İçki ve İlgili Uygulamalar

İçkinin insanlık tarihi boyunca geçirdiği serüvene bakıldığında birçok medeniyette yer bulduğu görülmektedir. Elbette ki bu medeniyetler arasında Osmanlı Devleti de vardır. Çok geniş topraklara sahip olan Osmanlı Devleti'nin içkiye dair yaklaşımı tamamen bir serbestlik içinde olmayıp Müslümanları farklı Müslüman olmayanları farklı bir yönetim anlayışı ile idare ettikleri görülmektedir. Zira bu farklılığın temel nedeni İslam hukukuydu.

Halil İncalcık'ın verdiği bilgilere bakıldığında İran menşeli olan içki meclislerinin Türkler tarafından benimsendiği görülmektedir¹⁴⁷. 1243 Köseadağ Savaşı sonrası Anadolu'da yer yer bağımsızlıklarını ilan etmiş olan beyliklerin içki ile olan münasebetlerine bakıldığında, tarihi kayıtlarda Anadolu'daki Türkler arasında şarabın çok erken zamanlardan itibaren kullanıldığını, ticari kayıtlarda ise Anadolu'nun batısındaki Türkmen beyliklerinin zor bulunan pahalı şarapları ithal ettiklerini görmekteyiz. Ayrıca Saruhan oğlunun da, alenen şarap meclislerini tertip ettiği bilinmektedir¹⁴⁸. Verilen bilgilere göre Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan önce Anadolu Türk beyliklerinde içkinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Dördüncü Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid'in içki alışkanlığı ile alakalı bilgilere bakıldığında tarihçiler çeşitli bilgiler vermektedir. Aşıkpaşazade Tarihi'nde Yıldırım Bayezid dönemine kadar hiçbir Osmanlı padişahının içki içmediği ve içki alışkanlığının Yıldırım Bayezid ile ortaya çıktığı yazmaktadır. Padişahın Sırp kralının kız kardeşiyle ilk karşılaşması sebebiyle şarap içtiği bildirilmektedir¹⁴⁹. Sırp kralının kız kardeşiyle ilgili çarpıcı bir bilgide Paul Wittek'e aittir. Paul Wittek, şarap içme alışkanlığının Osmanlı sarayına Yıldırım Bayezid'in Sırp eşi Olivera tarafından başlatıldığını

¹⁴⁷ “Türk sultanlar, bir yandan vakıflarla medrese inşa ederek ulemâyı kuvvetle destekledikleri gibi, öbür taraftan sülûfi zaviyelerine vakıflar yapıyor, fakat saraylarında *hâs-bağçe* işret meclislerinde musahipleriyle (nedimler) bozulmamış İrani geleneğini sürdürüyorlardı...” Halil İncalcık, *Has-Bağçede 'Ayş u Tarab: Nedimler, Şâirler, Mutribler*, 4. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Mart 2018, s.9-10.

¹⁴⁸ İncalcık, *Has-Bağçede 'Ayş u Tarab*, s.273.

¹⁴⁹ *Aşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502)*, (Haz: Necdet Öztürk), Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2013, s.94-95; Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*, s.14.

bildirir¹⁵⁰. Osmanlı saray hayatının içki tüketimine dair ilk bilgilerin Yıldırım Bayezid dönemine ait olduğu görülmektedir.

Halil İnalçık ise içkiye karşı ilk tepkinin Yıldırım Bayezid'e ait olduğunu söylemektedir. Yıldırım Bayezid'in bu tepkisini Bursa Ulu Camii'nin temelini atılması sırasında söylediği şu ifadelerden anlamaktayız: “*Yıldırım Bayezid, Ulu Camii temelini attığı zaman “şurb-i hamrdan vaz-gelip ulemâ-i 'izâm ve meşâyih-i kirâmla musâhebet edüp icrâ-yi şer'i kavîm üzere müstakim olup âlemi mezâlimden hâlî” kıldı*¹⁵¹.

Yazar Mustafa Alp Dağıstanlı, 1402 Ankara Savaşı'nda Osmanlı ordusunun Timur orduları karşısında yenilgisinin sebebi olarak Yıldırım Bayezid'in tarihçilerin dediği gibi içki düşkünü olması yüzünden değil savaşta tamamen stratejik ve taktiksel hata yapmasından kaynaklandığını değerlendirir¹⁵².

Sultan II. Murat'ın içki ile münasebetiyle alakalı olarak Halil İnalçık, II. Murat'ın Osmanlı tahtını oğlu II. Mehmet'e devredip “*iyş u işrete meşgul olmak*” üzere Manisa'ya gittiği ve giderken de beraberinde şarapdar Hamza Bey ile İshak Paşa'yı aldığını ifade eder¹⁵³.

İstanbul, Osmanlı toprağı olmadan önce Bizans döneminde meyhaneleriyle ünlü bir şehirdi. Fatih'in İstanbul'u fethi, beraberinde bu şehre Bizans kültürünü de getirmişti. Bu kültürün bütünüyle yok sayılması Osmanlı Devleti'nin hoşgörü anlayışına ters düşen bir hareket olurdu. Bu nedenle Osmanlı, Bizans kültürünün kendi geleneklerine ve İslam hukukuna ters düşmemek kaydıyla yaşamasına izin vermiş ve dolayısıyla gayrimüslimlerin meskûn olduğu bölgelerde meyhanelerin varlığına karışmamış ancak zaman zaman kimi nedenlerle bu mekânların kapatılması, içki imali ve satışına izin vermemiştir¹⁵⁴.

¹⁵⁰ Namık Sinan Turan, “Geleneksel Toplumda Yasağın Cazibesi Osmanlı Toplumunda İçki”, *Evrensel Kültür*, 2012, s.39.

¹⁵¹ İnalçık, *Has-Bağçede 'Ays u Tarab*, s.298.

¹⁵² Zira savaş meydanını Timur seçmişti. Yıldırım yetenekli bir liderdi fakat savaş meydanına sonradan gelmiş ve ordusu yorgunluk içindeydi. Bunun yanında Yıldırım'ın hırsı gözünü kör etmişti. Ayrıyeten Timur danışmanlarının tavsiyelerinin aksine savunmada kalmayı reddetmiş ve Timur'un müttefikleri savaşta daha sonradan taraf değiştirmiş beylik askerleriydi. Mustafa Alp Dağıstanlı, *Bildiğin Gibi Değil Osmanlı*, 2. Baskı, Can Yayınları, İstanbul, Kasım 2016, s.45.

¹⁵³ Halil İnalçık, *Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s.81; Turan, “Geleneksel Toplumda Yasağın Cazibesi Osmanlı Toplumunda İçki”, s.39.

¹⁵⁴ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.18-19.

Fatih devrine kadar içkiye müdahale edici herhangi bir yasak getirilmemiştir. Fatih devrinde meyhanelerinde çok olması sebebiyle İslam hukukuna uygun şekilde bir kanunname çıkarılmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in Umumi Osmanlı Kanunnâmesinde geçen şu ifade “*Eğer biregû hamr içse Türk veya şehirlü olsa, kadı ta'zir ura. İki ağaca bir akçe cürm alına*”¹⁵⁵ içki yasağının sadece Müslümanları kapsadığını göstermekteydi. Kanunnamedeki bu ifadeye göre Kuran-i Kerim'de belirtilen had cezası uygulanmakta, eğer kişi bu had cezasının şartlarını taşımıyorsa da kadının inisiyatifine bağlı olarak ta'zir cezası uygulanmaktaydı.

II. Bayezid dönemine gelindiğinde bir İçki Nizamnamesi yayınlanmıştır. 1507 tarihli nizamnamede padişah, kendisine Bursa Sancağının çeşitli yerlerinde düğünlerde ve toplantılarda şarap içildiği bilgisinin geldiği söylenmektedir. II. Bayezid içki yasağını tatbik etmek üzere “*dârende-i fermân âlî-şân kulum*” dediği Ulûfeci Hamza isminde bir görevliye talimatname verip Bursa'ya göndermiştir. Padişah, talimatnamede sancak yetkililerinin (kadı ve sancak beyi) bu meseleye önem vermelerini istemektedir. Eğer işlerini yaparken herhangi bir ihmalkârlık gösterirlerse sadece görevlerinden alınmayacaklar daha büyük cezalara çarptırılacaklardır¹⁵⁶. Nizamnamede, padişahın bu işi ne kadar önemseydiği ve içki yasağını sıkı tuttuğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu içki yasağının tatbik edilme sebeplerinden birisi de içki içildikten sonra ortaya çıkan asayiş olaylarının önüne geçme isteğidir.

Kanuni Sultan Süleyman devrinde ise çok geniş kapsamlı bir içki yasağı gelmiştir. 1552 yılında şarap kullanımı men edilmiş ve içenlere de ağır cezalar getirilmiştir. İstanbul'a giren şarap gemileri yaktırılmıştır.¹⁵⁷ Osmanlılar, Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının ilk yıllarından itibaren şarap yasağını tatbik etmeye çalıştılar. Çıkarılan fermanlarla yargıdan sorumlu olan kadılar aracılığıyla Müslüman tebaanın şarap ve hatta boza ve ekşi şıra gibi alkol miktarı az olan içkileri kullanmalarını kısıtlamaya

¹⁵⁵ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, I. Kitap/ Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri, FEY Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990, s.349.

¹⁵⁶ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, II. Kitap/ II. Bâyezid Devri Kanunnameleri, FEY Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990, s.232-233; Nermin Taylan, *Osmanlı'da Yasaklar*, Çınaraltı Yayınları, İstanbul, 2019, s.92-93; M. Asım Yediyıldız, “Osmanlı toplumu ve Çevre”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 2, 2008, s.152.

¹⁵⁷ Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.7.

çalışmıştır¹⁵⁸. Böylelikle ilk büyük yasak tatbikinin Kanuni Sultan Süleyman devrinde olduğu söylenebilir.

Refik Ahmet Sevengil, Kanuni devri içki yasağı ile ilgili olarak padişahın bir içki yasağı getirdiğini ve bu yasakla içki müptelalarının ağır bir şekilde darbe aldığını belirtmektedir. Ardından bu büyük yasakla birlikte meyhanelerin kapatıldığını, içki düşkünlerinin yas tuttuğunu ve gizlice içki içenlerinde ağır cezalara çarptırıldığını bildiriyor¹⁵⁹. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde içki ile ilgili bir takım yasaklar uygulanmış olsa da ilk sert tedbirlerin Kanuni döneminde olduğu görülmektedir.

Sultan I. Süleyman ve II. Selim, çıkardıkları emirlerde Müslümanlara içki satılmasının önüne geçmek istiyordu fakat emirlerin tatbik edilmesi kolay olmuyordu. Nitekim Yahudi evleri bu yasağı delmek isteyenler için bulunmaz nimetti¹⁶⁰. İktidar, İslam hukukuna göre Müslümanları içkiden uzak tutmak ve her şekilde Müslümanların içki içmesine engel olmak istiyordu. Bu konuda yönetim nispeten başarı sağlayabilse de tamamen önüne geçilemediği görülmektedir.

Kanuni Sultan Süleyman devrinde Avusturya Sefirliğini 1554 yılından 1562 yılına kadar yapan ve Osmanlı mülkünde edindiği malumatları ve şahit olduğu olayları arkadaşına mektup yazan Ogier Ghiselin De Busbecq, bize o dönemde çok kullanılan şarap ile alakalı bilgiler vermektedir. Busbecq, yeniçeri askerleri hakkında bilgi verirken onların şaraba düşkün olduğunu ve küfelik oluncaya kadar içtiklerini ifade eder. Yine Busbecq, şarap içmenin Türklerde çok günah sayıldığını ayrıca yaşlıların gözü önünde içmenin ayıp bir hareket olduğunu ve bir defa içen kişinin artık içebildiği kadarını içtiğini yazmaktadır. Busbecq yazdığı mektuplarda Hristiyan olmayan yerlerde şarabın bulunmayacağını yazmaktadır. Bu nedenle de Busbecq, kendi mahiyetinde bulunan adamlarının da şarap bulmakta sıkıntı çektiği ifade etmektedir¹⁶¹.

¹⁵⁸ M. Akif Erdoğan, "On Altıncı Yüzyılda Üsküdar Ve Çevresi Civarında Şarap İle İlgili Hukuki Uygulamalar", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VII*, 2-4 Kasım 2012, 2014, Cilt: 1, s.486.

¹⁵⁹ Refik Ahmet Sevengil, *İstanbul Nasıl Eğleniyordu?*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s.21; Bozkurt, "Türk İçki Geleneği" s.55.

¹⁶⁰ Rıza Ruşen Yücer, "Sicillere Göre Eski Bursa: Bozahane, Meyhane ve Kahvehane Yasakları", Bursa, 1940, 26, s.39.

¹⁶¹ Ogier Ghiselin De Busbecq, *Türkiye'yi Böyle Gördüm*, (Ed. M. Fatih Topaloğlu), Elips Kitap, Ağustos 2004, s.13,20; Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.19-20.

Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu II. Selim'in de içkiye meyleden bir yapısının olduğu bilgisi tarihçi Peçevi tarafından verilmektedir¹⁶². Yine II. Selim döneminde de içkiden vergi alındığı görülmektedir. İskenderiye ve Silistre Sancağı Kanunnamelerinde bu vergiler dile getirilmektedir¹⁶³. 1567 tarihinde padişah II. Selim'in İstanbul ve Galata kadılıklarına gönderdiği emirde; meyhane işletme yasağının olduğu bir zamanda İstanbul'un çeşitli yerlerinde meyhanelerin açıldığını ve içki yasağını tatbik etmek suretiyle bu meyhanelerin kapatılmasını emrettiği görülmektedir¹⁶⁴. Aynı emir 1568 yılında şehrin subaşına gönderilmiştir ki burada da İstanbul ve Galata'da açılan meyhane ve kahvehaneleri tamamen kapatıp, şarapları var ise bunlara tuz katıp sirke yapmaları emredilmiştir¹⁶⁵. Yine 1572'de II. Selim'in Hristiyanlara tulumla sokakta şarap taşımamaları gerektiği zira bundan Müslümanların rahatsız olduğu, 1573'te Hristiyanların İstanbul'a şarap getirmeleri durumunda öşür vergisi alınması kararlaştırılmıştır¹⁶⁶. Burada içkinin Müslümanlara bir rahatsızlık vermemesi için toplumsal tedbirler alınmış ve yine hazinenin kayba uğramaması için de gayrimüslimlerden vergi alınması gibi mali tedbirler uygulanmıştır.

Son olarak Sultan III. Murat'ın içki ile ilgili uygulamaları ise yapılan meyhane açma yasağının sadece Müslümanlarla sınırlı kalması yönündedir. Yani meyhane açmak sadece Müslümanlara özgü bir yasak olup gayrimüslimlere serbestti. Bu bağlamda gayrimüslimlerin buldukları mahallerdeki içki mekânlarına karışılmaması emri verilmişti. Ama bu durum Müslümanların kaçak bir şekilde içki içmelerine engel olmuyordu. Çünkü Müslümanlar, gayrimüslimlerin olduğu yerlere gidip içki içebiliyorlardı¹⁶⁷. Nihayetinde yasak bir şekilde deliniyordu.

Yine III. Murat'ın saltanat yıllarında alışılmışın dışında gerçekleşen bir olay, askerlerin pervasız bir şekilde padişaha karşı yaptığı edep dışı harekettir. Olay bir Rum

¹⁶² Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi, I*, (Haz: Bekir Sıtkı Baysal), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981, 274.

¹⁶³ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, VIII. Kitap/ III. Murad- III. Mehmed Devri, II. Kısım, FEY Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990, s. 685,727,740.

¹⁶⁴ Koçu, *Tarihîmizde Garip Vakalar*, s.47-48.

¹⁶⁵ "Buyurdum ki, varıcak bu babda her biriniz tamâm mukayyed olup, eğer İstanbul'da ve eğer Galata'da vâki' olan meyhane ve kahvehaneleri külliye def' ve ref' edip hamrleri var ise tuz katıp sirke ettirip Emr-i Şerîfime muhâlif iş ettirmeyesin..." Ahmet Refik Altınay, *Onuncu Asr-ı Hicri'de İstanbul Hayatı*, (Haz. Abdullah Uysal), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s.240; Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.23.

¹⁶⁶ Altınay, *Onuncu Asr-ı Hicri'de İstanbul Hayatı*, s.84-85-86; Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.23.

¹⁶⁷ Sevengil, *İstanbul Nasıl Eğleniyordu?*, s.36.

meyhanesinde geçmektedir. Bir gün bu Rum meyhanesinin önünden geçen III. Murat, içeride yeniçerilerin eğlendiğini görür. Yeniçeriler içkinin tesiriyle padişaha karşı saygısızlık yapma cüretini gösterip, kadehlerini pencereye doğru uzatarak “*Aşk-ı Şahane*” demişlerdi. Bu harekete fazlaca sıkılan III. Murat saraya döner dönmez, emre aykırı olarak içki alım, satım ve kullanımının uygun olmadığını dile getirerek, Müslümanların içki içmemelerini emretti. Devlet bu emri tatbik etmeye yeltendi ki, 300 sipahinin çıkardığı isyan, askerlerin subaşı ve sadrazama karşı saygısızlıkları ve padişaha karşı da atıp tutmalar başlayınca III. Murat son olarak emri geri çekmek zorunda kaldı. Askerlerin içmelerine izin verildi. Böylelikle içki yasağı kısmen kaldırılmış oldu. Bununla birlikte asker olmayanlarda içki içmeyi sürdürdüler¹⁶⁸. İçki yüzünden buna benzer olaylar şimdiye dek yaşanmamıştı. Padişahın emrini geri çekmesi gibi bir durum, uyguladığı yönetimdeki zafiyeti göstermesi açısından önemli bir husustur.

2.2. Duraklama ve Gerileme Dönemlerinde İçki ve İlgili Uygulamalar

Osmanlı padişahları Kuruluş ve Yükselme dönemlerinde olduğu gibi Duraklama ve Gerileme dönemlerinde de her alanda toplumsal sorunları çözmek istemişler ve asayiş bozan unsurlarla mücadele etmişlerdir. Bu doğrultuda emirnameler ve nizamnameler yayınlamışlardır. İçki ile ilgili sorunlarda öteden beri toplumu yakından ilgilendiren bir problemdi. Nitekim bu devirlerde de içki ile alakalı olarak pek çok düzenleme yapılmıştır.

İçki ile alakalı çıkarılan kanunların uygulanma biçimi padişahların karakterleri ve otoriteleri ile doğru orantılıdır. Bazen sert ve sıkı, bazen gevşek, bazen de tamamen içki yasağının kaldırılması şeklinde düzenlenip uygulanıyordu. Yasakların çok sert biçimde uygulanmamasının sebepleri arasında gayrimüslimlere uygulanan inanç hürriyeti, gelen tepkiler ve mali kaygılar vardı.¹⁶⁹

17. ve 18. yüzyıllarda da içki yasaklarının devam ettiği görülmektedir. Bu dönemin padişahlarından III. Mehmet, I. Ahmet ve IV. Murat kendi zamanlarında içki yasaklarını sert biçimde uygulamış ve İslam dini mensuplarının açık bir şekilde içki içmelerini yasaklamışlardır. Tüm bu yasaklara rağmen yine de içki alım satımının bir şekilde

¹⁶⁸ Sevengil, *İstanbul Nasıl Eğleniyordu?*, s.37; Bozkurt, “*Türk İçki Geleneği*”, s.62-63.

¹⁶⁹ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.27.

devam ettiği görülmektedir¹⁷⁰. Kuruluş ve yükselme döneminde görüldüğü üzere Müslümanlara yönelik bir takım tedbirler alınmış ve bu tedbirlere yönelik cezai işlem uygulanmış olsa da özellikle duraklama ve gerileme dönemlerinde de Müslümanlar bu yasakları göz ardı ederek gayrimüslimlere ait işletmelerde içki tüketmişlerdir.

Naima Tarihi'nde geçen bir bilgiye göre, III. Mehmet zamanında 1601 yılında bütün kötülüklerin kaynağı olarak gördüğü Hamr Emaneti'nin kaldırıldığı görülmektedir¹⁷¹. İçkinin zararlı bir madde olması ve toplumun huzur ve asayişini bozmasından dolayı böyle bir kuruma gerek olmadığı için Hamr Emaneti'nin kaldırıldığı görülmektedir.

Sultan I. Ahmed de içkinin yasak edilmesine dair fermanlar çıkarmış ve bu fermanlarla içki yasağını titiz bir şekilde yürütmeye uygulaya çalışmıştır. H.1015/M.1606 tarihinde İstanbul kadısına verdiği fermanda, İstanbul'da açıktan ya da gizliden rakı imali yapılmamasını, bunu yapanları bir tek uyarmakla yetinmeyip gizli bir şekilde yoklanmasını, devam ediyorsa ihtiyaç için üretip üretmediği tespit edilip ona göre ya halka teşhir edilmesini ya da hapsedilmesini emretmişti¹⁷². Burada Sultan I. Ahmet'in dikkatli ve kapsamlı bir şekilde bu yasağı yürütmeye çalıştığı görülmektedir.

Yine Naima Tarihi'nde I. Ahmet dönemine dair 1613 yılına ait vakalar anlatılırken içki yasağına dair kesin bir yasak uygulandığı görülmektedir. Nitekim ifadeler aynen şu şekildeydi: "*bu sene cümâda'l-âhiresinde, şeriatı ihya eden şenaatleri kaldıran dindar padişah fitne ve şürura sebep olan hamr (içki) denilen ümmül-hebaisi (fenalıkların anasını) memalik-i Osmanliye'de tamamen kaldırdılar*"¹⁷³.

Sultan I. Ahmet döneminden sonra da içki yasaklarının devam ettiği ve içki içenlere ağır cezalar verildiği görülmektedir. 17. yüzyılın başlarında hükümdarlık yapan II. Osman'ın saltanatı (1618-1622), İstanbul'da içki yasağının sert bir şekilde uygulandığı bir dönemdir. Bostancıbaşı, padişahın emirleri doğrultusunda sokakları dolaşır. O dönemde

¹⁷⁰ Erdal, Demirci, Sivri, "Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele", s.17.

¹⁷¹ Naima Mustafa Efendi, *Naima Tarihi*, I, (Çev. Zuhuri Danışman) Bahar Matbaası, İstanbul,1967, s.259.

¹⁷² Ahmet Refik, *Hicri On Birinci Asırda İstanbul Hayatı (1000-1100)*, Türk Tarihi Encümeni Külliyyatı, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931, s.32-33; Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.27-28.

¹⁷³ Naima Mustafa Efendi, *Naima Tarihi*, II, (Çev. Zuhuri Danışman) Bahar Matbaası, İstanbul,1968, s.646.

meyhanede içki içerek yakalanan yeniçeriler denize atılırdı. Sivil olan sarhoşlar ise kürek cezasına mahkûm olmak suretiyle cezalandırılırdı¹⁷⁴.

Sultan IV. Murad Döneminde içki ile ilgili çok sert tedbirlere geçilmiştir. Meyhaneler, fitne ve fesadın doğduğu mekânlar olarak görülmüş ve İstanbul'da çıkan yangınların temel sebebi sayılmıştı. Yasak geldikten sonra bütün meyhaneler yıkılmış ve içki kullananlara yönelik sert tedbirlere başvurulmuştu¹⁷⁵. Naima Tarihi'nde IV. Murad'ın içki yasağı ile alakalı olarak şu ifadeler yer verilmiştir: “ *İstanbul'a girer girmez içki yasak olup, bütün meyhaneleri yıktırıp bu hususta pek ileri gidildi. Ve bizzat kendileri gece ve gündüz gezip buldukları sarhoşları katlederlerdi. Hattâ birini bizzat ok ile urup denize düşünce, helâk oldu deyû geçtiler. Sonra ol biçare çıkıp kurtuldu*”¹⁷⁶.

Fıkralarda anlatılan Bekri Mustafa'nın yaşadığı yıllar, Sultan IV. Murad'ın içki yasağını uygulamaya koyduğu döneme rastlamaktadır. Bekri Mustafa o dönemde çıkan içki yasağına hiç aldırış etmemiş ve serbestçe içkisini içip dolaşabilme cesaretini bu dönemde göstermiştir. Bekri Mustafa fıkralarında yasakları çiğneyen kim varsa cezalandırılır fakat kendisi her seferinde bu yasağı çiğner. Bu durum Bekri Mustafa fıkralarının ana temasını oluşturur¹⁷⁷.

Naima Tarihi'nde 1653 yılına ait olaylarda, Sultan IV. Mehmet döneminde yaşandığı ifade edilen bir rüşvet hadisesine rastlanılmaktadır. Yeniçeri ağası Kenan Paşa'nın yasak tatbik edildiği bir zamanda içki mekânı sahiplerini haraç aldığını ifade edilmiştir.¹⁷⁸. Böylelikle içki mekânı sahiplerinin rüşvet vererek bir şekilde meyhanelerini açtıklarını ve ancak bu şekilde geçimlerini sağladıkları anlaşılmaktadır.

IV. Mehmet döneminde Hamr emaneti kaldırılmıştı. Meyhaneler de yıkılmıştı. Bu dönemde padişahın içki ile mücadelesi ileri boyutlardaydı fakat sadrazam Merzifonlu

¹⁷⁴ Bozkurt, “*Türk İçki Geleneği*” s.64.

¹⁷⁵ Uğur Akbulut, “Meyhanelerle Mukaddes Mekânlar Arasında Mesafe Tayini: Sultan II. Abdülhamid Devri İstanbul’undan Örnekler”, *Karadeniz Araştırmaları*, Bahar 2016, Sayı: 49, s.215.

¹⁷⁶ Naima Mustafa Efendi, *Naima Tarihi, III*, (Çev. Zuhuri Danışman) Bahar Matbaası, İstanbul,1968, s.1272-1273.

¹⁷⁷ Esma Şimşek, Ömer Faruk Elaltuntaş, “Osmanlı Devleti’nde Uygulanan İçki Yasağının Fıkralara Yansımaları”, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 6, Sayı:16, s.30.

¹⁷⁸ Koçu, *Tarihimizde Garip Vakalar*, s.49; Bozkurt, “*Türk İçki Geleneği*” s.66.

Kara Mustafa Paşa'nın aynı mücadeleyi yürütmediğini görüyoruz. Merzifonlunun meyhanecilerden rüşvet aldığı bilgisini Silahtar Fındıklılı Mehmet Ağa vermektedir¹⁷⁹.

Osmanlı Devleti IV. Mehmet döneminde çok fazla toprak kaybetmiş, doğal olarak ekonomik durum sıkıntılı olduğundan askerlerin maaşı ödenememiş ve bunun sonunca padişah IV. Mehmet tahttan indirilerek II. Süleyman tahta geçirilmişti. Paraya ihtiyaç duyulduğundan içki ve tütün vergileri yeniden alınmaya başlanmıştı. Bu noktada içki yasağının hazineyi zarara uğrattığı görülmüştür¹⁸⁰. Bu nedenle Sultan II. Süleyman döneminde Hamr Emaneti'nin kurulduğu bilinmektedir¹⁸¹. Kurulan Hamr Emaneti'nin kısa ömürlü olduğu görülmektedir. O vakitlerde sadarete geçen Köprülüzade Mustafa Paşa'nın Hamr Eminini katletmesi ile bu kurum son bulmuştur¹⁸². Bu bilgilerden de anlaşıldığı gibi kimi zaman ekonomik sıkıntılar nedeniyle kurulan Hamr emaneti, dini gerekçelerle de kaldırılabilir ve hatta kuruma kökten son verilebiliyordu.

İçki ve eğlence hayatının doruk noktalarında olduğu, meyhanelerin en iyi dönemlerini yaşadığı ve şiir ile şarkılara yansıyan dönem şüphesiz Lale Devri (1718-1730) olmuştur¹⁸³. Viyana bozgunu ve onu takip eden zorlu savaşlar ve toprak kayıpları sonrasında ülkede bir rehavet dönemi başlar. Dönemin padişahı barış taraftarı ve yenilikçi III. Ahmet, sadrazamı ise Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'dır. Bu dönemde işret meclisleri ve şenlikler için sıfırdan bahçe ve kasırlar yaptırılır. Lale Devri'nde işret meclislerine sahne olan bu kasırlar şunlardır: *Neşât-âbâd*, *Hayr- âbâd*, *Kasr-i Cinân*,

¹⁷⁹ ...Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, meyhanecilerden dört yüz kese akçe rüşvet almış, meyhane açmalarına göz yummuştu. Bunu haber alan padişah, “ *hatt-ı hümayunumla yasak olan hamra ne sebeple izin verdin?..*” diye şiddetle bir ferman gönderdi; Kara Mustafa Paşa hemen, ‘*Padişahla söyleşmek kolaydır*’ deyip hiçbir şeyden haberi olmayan kethüdası Hasan Ağa’yı hapsedirdi, hesabını gördürüp geceleyin boğdurttu ve ölüsünü evine yolladı. Padişaha da vakayı, ‘*Benim haberim yok, kethüdam izin vermiş, hatt-ı hümayununuz gelmeden ben esasen haini boğdurtmuş ve cezasını vermişim*’ diye cevap verdi. Koçu, *Tarihimizde Garip Vakalar*, s.49; “İçki”, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Cilt: 11, s.5560.

¹⁸⁰ Öztürk, “*XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*”, s.31.

¹⁸¹ “...bugün müzâyaka hasebiyle cümle meyhanelere ve duhâna izin virilüp, sâbıkâ Gümrük Emîni Sarı Osman Ağa bin kîse peşin ile hamr emîni nasb olunup ve duhâna dahi gümrük bağlandı”. Nazire Karaçay Türkal, *Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa Zeyl-i Fezleke (1065-22 Ca.1106-1654-7 Şubat 1695)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2012, s.1163; Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*, s.17.

¹⁸² Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât, Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*, (Haz: Abdülkadir Özcan), Türk Tarih Kurumu, Basımevi, Ankara 1995, s.299; Erdal, Demirci, Sivri, “*Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*”, s.18.

¹⁸³ Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.9.

Feyz- âbâd, Şeref- âbâd, Şevk- âbâd. Özellikle Neşât-âbâd için dönemin ünlü şairi Nedim'in şu sözü söylemiştir: “*Sa'd ola Kasr-ı Neşât-âbâd hünkârım sana*”¹⁸⁴.

Patrona Halil İsyamı ile Lale Devri sona erdiğinde tahta geçen III. Ahmet'in yeğeni I. Mahmut ise 1746 yılında içki yasağını yeniden getirmiş ve bostancıbaşına gönderilen fermanında, İstanbul ve civarına bir damla şarap ve rakı sokulmaması emredilmiştir. Yasak o derece şiddetlenmiştir ki artık sadece yabancı elçilerin gereksinimlerini karşılayabilecekleri kadar içki tedarik edebilmelerine izin vermiştir¹⁸⁵.

Lale Devri'nden III. Selim dönemine gelinceye kadar içki ile alakalı çok önemli bir yasağın yürürlüğe konulmadığı görülmektedir. III. Selim dönemine gelindiğinde içki içilmesine karşı sert önlemlerin alındığı ve içen kişilerin cezalandırıldığı görülür. Câbî Tarihi'nde bu durum şöyle açıklanmaktadır: “*Padişâh-ı âlem Sultan Selim Han hazretleri, beher ne kadar meygede ve şarâb u arak ve ana tâbi nesne var ise külliyyen yasak ve birkaç âdem dem-i kazâ-zede olup keferelere patrikleri tarafından ve yâhudilere hahambaşları tarafından “bir Müslümana hamr ü arâka dâir verir olur ise, özr ü bahâne olunmayüp katl olunur” deyü...*”¹⁸⁶. Bu emirde, meyhanelerin tümünden kapatılıp, şarap ve rakının yasaklanması ardından Müslümanların içki kullanmasına neden olup onlara şarap veren ve adından keferelere diye bahsedilen Yahudi hahambaşlarının patrikhanelerinde öldürüleceği yazılıdır. Yasağın içeriğinden içkiye yönelik ne kadar sert bir tutum izlendiği açıktır.

Câbî Efendi, tüm bu sert içki politikalarına rağmen vatandaşın bir şekilde bu yasağı deldiğini dile getirmektedir. Esnaf arasında yaşanan bazı olaylar Cabi Efendi'nin dikkatini çekmiştir. Bakırcı esnafında inbiklerin tükendiği şu ifadelerle anlatılmıştır: “*Sultan Bayezid bakırcılarında, bu kadar seneden berü mübâya'a olunmayan inbik makulesinden bir danesi kalmayüp furûht ve ba'zı bakırcıdan “sende inbik var mıdır?” deyü su'âlinden hicaba düşülmüştür.*” Üstelik borucu esnafı, yanında taşıdıkları borulardan bazılarının alt tarafını lehimleyip içine şarap ve rakı koyuyorlardı. Şarap ve

¹⁸⁴ İnalçık, *Has-Bağçede 'Aş u Tarab*, s.307-308; Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*, s.18-19.

¹⁸⁵ Bozkurt, “*Türk İçki Geleneği*” s.67; Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s. “İçki”, *Büyük Larousse*, s.5560.

¹⁸⁶ Câbî Ömer Efendi, *Câbî Tarihi (Târîh-i Sultân Selim-i Sâlis ve Mahmud-ı Sâni)*, *Tahlil ve Tenkidli Metin, I*, (Haz: Mehmet Ali Beyhan), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003, s.22; Erdal, Demirci, Sivri, “*Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*”, s.18-19.

rakı konulmayan diğer borular, kazayla müşteri çıkarsa onlara vermek için gezdiriliyordu¹⁸⁷.

III. Selim döneminin yasaklarındaki esas neden, Osmanlı ordularının cephelerde düşman ile savaşırken bu savaşların yenilgi ile sonuçlanmasının haberi İstanbul'a ulaştığında İstanbul'un bir eğlence yeri haline gelmesidir. Öyle ki sarhoşların bağırma sesleri bile Topkapı Sarayı'ndan duyulur hale gelmiştir. İşte bu ve benzeri aşırılıklar artmış olmalı ki 1790 yılında padişah III. Selim, sadrazama gönderdiği bir emrinde “*son bir defa daha söyle, edepsizlik etmesinler*” diyerek bu şekilde içkili olup şuuruzca bağırıp çağırılmaları hususunda uyarmak durumunda kalmıştır¹⁸⁸. Padişahın bu şekilde sadrazamına emir vermesi içki içen kişilerin sarayı rahatsız edebilecek kadar ileri gittiklerini ve sarhoşluklarının üst boyutta olduğunu göstermektedir.

Tanzimat Fermanı ilân edildikten sonra İstanbul'daki meyhanelerin çoğaldığı ve içki ile alakalı sert tedbirlerden kaçınıldığı görülmektedir. Bununla beraber içki içip sarhoş olanlar cezalandırılmış ve yegâne içki mekânı olan meyhanelerin gözetim altında tutulması devam etmiştir¹⁸⁹. İlerleyen yıllarda durumun daha da değiştiği görülmektedir. 1881 Muharrem Kararnamesiyle birlikte içki üzerinden gelen % 15'lik vergi gelirinin Duyun-u Umumiye'ye aktarılmış olması, 1890'da İstanbul'da ve 1913'de Aydın'da bira fabrikalarının kurulması ile Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlar uyguladığı sert tutumlar tamamıyla yumuşamıştır¹⁹⁰.

2.3. Osmanlı Hukukunda İçki Yasakları ve Verilen Cezalar

Osmanlı Devleti kurulduğunda, yeni ve orijinal bir hukuk sistemi teşekkül edilmemişti. Bunun yerine kendinden önceki Türk İslam devletlerinin hukuk sistemlerinden yararlanmıştır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'ni kuranlar, Roma hukuku gibi sıfırdan bir yargı sistemi getirmek zorunda kalmamışlardır. Osmanlı hukuk sisteminde İslam hukuku, Abbasi, Büyük Selçuklu, Türkiye Selçuklu ve belirli ölçüde de Türk-Moğol

¹⁸⁷ Câbî Ömer Efendi, “*Câbî Tarihi (Târîh-i Sultân Selim-i Sâlis ve Mahmud-ı Sâni)*”, s.22; Çokuğraş, İstanbul'daki Marjinalite Ve Mekân, s.158.

¹⁸⁸ Osman Köse, “XVIII. Yüzyıl Sonlarına Doğru Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devleti'nde Bir Uygulama: İstanbul'da Fuhuş ve İçki Yasağı”, *Turkish Studied Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Volume 2/1, Winter 2007, s.117; Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.33-34; Turan, “Geleneksel Toplumda Yasağın Cazibesi Osmanlı Toplumunda İçki”, s.41.

¹⁸⁹ Ögel, Türkiye'de Alkol Kültürü, s.3; “İçki Yasağı”, *Ana Britannica*, Cilt: 11, s.477.

¹⁹⁰ “İçki Yasağı”, s.477.

etkisi görülür. Fakat Osmanlı Devleti diğer devletlerden aldığı bu hukuk mirasını hiç değiştirmeden uygulamış değildir. Yıkılışına kadar ki süreç içerisinde ihtiyaç hâsıl oldukça değişiklikler, düzenlemeler ve ilaveler yapılmıştır¹⁹¹. Osmanlı hukuku üç temel unsura dayandırılmıştı. Bunlar; şer’i hukuk, örfi hukuk ve fetih yapılan bölgelerdeki kanunlardı. İçki yasağı ile ilgili kanunlar şer’i hukuk kapsamında değerlendirilmekteydi. İçki içme suçunun cezası Kuran ve hadislerde belirtilmediği için genellikle ta’zir olarak değerlendirilmiştir¹⁹². Osmanlı Kanunnamelerindeki şu ifade ta’zir cezasının uygulandığını desteklemektedir: “*Eğer bir kişi hamr içse, kadı ta’zir ede, iki ağaca bir cürm alına*”¹⁹³. İçki dinen yasak olduğundan, İslam dini mensupları içki dükkânı açamıyor, çalıştıramıyor hatta ve hatta meyhaneye bile uğrayamıyordu. Fakat Müslümanların bu yasağı çiğnediği ve yasağa çok uygun hareket etmediği görülmektedir¹⁹⁴.

Osmanlı kanunnamelerinde içki içilmesi suçuna dair düzenlemeler tafsilatlı bir biçimde belirtilmiştir. Fatih, II. Bayezit ve Yavuz dönemi düzenlemelerinde bu suçun cezası iki ağaca bir akçedir. Yavuz ve Kanuni dönemi ceza düzenlemelerinde Müslümanların içki imal etmesi ve satması suç sayılmış, cezasının da yine iki ağaca bir akçe olarak belirlendiği görülmüştür. Yine Kanuni döneminde Müslümanları içki içilen bir yerde bulunması bile suç sayılmış ve ceza olarak üç ağaca bir akçe ta’zir verilmiştir¹⁹⁵.

İçki içme suçunu işleyenler mahkemede haklarında isnat edilen suçu kabul etmediklerinde, şahitlere bu kişinin ağzının içki kokup kokmadığı sorulur. İslam hukukunda yargıcın, şahitlere bazı soruları sorması gerektiği belirtilmiştir. Bu sorular içkinin içilip içilmediğinin tespitinin yapılması yönünde olur. Bunlar genellikle içkinin hangi içki olduğu, nerede ve ne şekilde içildiği gibi sorulardır¹⁹⁶.

Şeyhülislam Ebussuud Efendi’nin içki suçu ile verdiği fetvalara bakıldığında bu suçun cezasını belirleyen ölçütlerin arasında helallik ve haramlık temel alınmıştır. Buna göre eğer bir kişi içkinin helal olduğuna inanıyorsa o kişi zındıktır. Normalde içki içme suçu

¹⁹¹ Aydın Yetkin, “Osmanlı Devleti’nde Hukuk Devleti’nin Gelişim Süreci”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 24, Kış 2013, s.383-384.

¹⁹² Erdoğan, “On Altıncı Yüzyılda Üsküdar Ve Çevresi Civarında Şarap İle İlgili Hukuki Uygulamalar”, s.492.

¹⁹³ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nde İçki Yasakları*, s.17.

¹⁹⁴ Akbulut, “Meyhanelerle Mukaddes Mekânlar Arasında Mesafe Tayini”, s.214.

¹⁹⁵ Yazıcı, “Osmanlı Dünyasında İçki İçme Suçuna Dair Bazı Gözlemler (XVI. Yüzyıl)”, s.1320.

¹⁹⁶ Yazıcı, “Osmanlı Dünyasında İçki İçme Suçuna Dair Bazı Gözlemler (XVI. Yüzyıl)”, s.1321.

Allah'a karşı işlenmiş bir suçtur ve Allah ile kul arasındadır. Fakat kişi içkiyi helal olarak görürse bu suç kamu suçu olarak kabul edilir ve cezası idama kadar gitmektedir¹⁹⁷.

Müslüman bir ülkede yaşayan ve dini inançları farklı olabilen bütün insanlar devletin yargı sistemine tabi olurlar ve yine devletin çıkardığı kanunlarla yönetilirler. Devletin gayrimüslimlere tanıdığı inanç hürriyetinin bir gereği olarak aile, şahıs, miras ve borçlar hukuku gibi dini inancı ilgilendiren alanlarda kendilerine adli ve hukuki muhtariyet tanınmış, Hanefi fıkıh âlimlerinin tabiriyle “onları kendi inançlarının gereğiyle baş başa bırakma” ilkesi benimsenmiştir. Böylelikle gayrimüslimler yüzyıllar boyunca İslam toplumu içinde varlıklarını sürdürmüşlerdir¹⁹⁸. Gayrimüslimlere uygulanan içki politikası ile Müslümanlara uygulanan farklılık göstermektedir. Çünkü gayrimüslimlere içki içmek serbestti. Ama Osmanlı Devleti gayrimüslimlerin ürettiği şaraptan onda bir oranında öşür alırdı. Ayrıca devlet hissesi bu şaraplar bir yerde saklanırdı. Yerli halkın şaraplarının daha önce satılmaması için onlara iki ay on gün süreyle şarap satışı yasağı getirilirdi. Burada ki amaç gayrimüslim halktan önce devletin elindeki şarapları satmaktı. Bu duruma kavram olarak “*monopolye tutmak*”¹⁹⁹ denirdi. Bu usul sadece üzüm yetiştiren eyaletlere özgüydü ve bu işi yapanlar subaşılar ve sipahilerdi. Bir subaşı veya sipahi iki ay on gün monopolye tuttuktan sonra elinde kalan şarapları Hristiyanlara devrederdi. İnhisar boyunca Hristiyan fiçileri mühürlü kalırdı²⁰⁰.

2.4. Dünya’da İçki Yasakları ve Uygulamaları

Dünya üzerinde yapılan alkolizme karşı mücadele hareketleri sadece Osmanlı Devleti’ne özgü bir uygulama olmamıştır. Ayrıca bu yasaklar sadece Müslüman ülkelerde de yapılmamış bilakis farklı dine mensup birçok devlet tarafından hayata geçirilmiş ve uygulanmaya çalışılmıştır. Devletlerin bu yasakları yürürlüğe koyup

¹⁹⁷ Zeyd içki içen biridir. İçerken o –Allah korusun- kötü söz söylese ve: “İçki harika bir şey. O çok sevimli bir şey. İçmeyenin avradına şöyle yapayım!” derse ve Amr da Zeyd’i alkışlayarak “doğru söyledin!” derse ne olur?

Cevap: Her ikisi de kâfir olur. Onları öldürmek helaldir. Colin Inber, *Şeriattan Kanuna Ebussuud ve Osmanlı’da İslami Hukuk*, (Çev: Murteza Bedir), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, Eylül, 2004, s.104.

¹⁹⁸ Ahmet Özel, “Gayrimüslimler”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, Cilt: 13, s.422-423.

¹⁹⁹ Neşet Çağatay, “İslam Hukukunun Ana Hatları ve Osmanlıların Bunun Bazı Kurallarını Değişik Uygulamaları”, *Bellekten*, Cilt:51, Sayı 200, Ağustos, 1987, s.634.

²⁰⁰ Altınay, *Eski İstanbul* s.48-49; Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nde İçki Yasakları*, s.38.

uygulama sebeplerine bakıldığında; içkinin aile yaşamında çıkardığı problemler, sağlık sorunları, içkinin ve dolayısıyla sarhoşluğun asayişini bozması gibi pek çok sosyal neden sıralanabilmektedir. Yasak genellikle ya alkölü halk arasında azaltmaya yönelik ya da tamamen içki alım-satım ve kullanımını ortadan kaldırmaya yönelik olmuştur.

Geniş çapta tüm ulusu ilgilendiren yasaklar çok az ülkede uygulanmıştır. Bunun gibi geniş kapsamlı yasaklar Finlandiya ve Amerika'da uygulamaya konulmuş ve ilerleyen yıllarda (1931 ve 1933) kaldırılmıştır. Yasak koymadaki amaç her ülkede aynı gerekçelerle yapılmıyordu. Finlandiya'da uygulanan yasağın amacı, alkol miktarı az olan biraya geçişi sağlamaktı. Bunun gerçekleşmesi için izlenen yöntem ise alkol miktarı fazla olan sert içkilerin satışını yasaklamaktı. İsveç'te ise alkol kullanımını sınırlamaya yönelik bir yasak gelmiş ve bunun için içki satışını karne usulüyle vermek gibi bir yol seçilmiştir²⁰¹.

Dünya genelinde alkolizmle mücadele etmek adına birçok örgütün kurulduğu görülmektedir. Bu amaçla Avrupa'da faaliyet gösteren derneklerden ilki 1829'da İrlanda'da kurulan *Ulster İçkiyle Mücadele Derneği*'dir. Bu derneğin etkisi çevre ülkelere (İskoçya ve Britanya) de sirayet etmiş ve geniş bir yayılım göstermiştir. Kurulan bu örgütlerin en büyüğü 1862 kuruluş tarihli *İngiltere Kilisesi İçkiyle Mücadele Derneği*'dir. Bununla birlikte 1836'da Norveç'te, 1837 yılında da İsveç'te bu tür dernekler kurulmuştur. Bu örgütlerden ilk uluslararası örgüt olabilme şöhretine kavuşmuş olanı ise 1851'de New York'un Utica kentinde kurulan *Order of Good Templars* adlı örgüttür. 1909 tarihinde Londra'da bir araya gelen Dünya İçki Yasakları Konferansı, *Uluslararası İçkiyi Yasaklama Konfederasyonu* kurulması ile sonuç bulmuştur. Son olarak 1874 ABD Ohio kentinde kurulan *Hristiyan Kadınlar İçkiyle Mücadele Birliği* adlı örgüt ilerleyen yıllarda dünya genelinde ün kazanmış ve 1883 yılında *Dünya Hristiyan Kadınlar İçkiyle Mücadele Birliği* adında yeniden kurulmuştur²⁰².

Dünya'da uygulanan içki yasaklarına bakıldığında, Rusya'da bir içki yasağı dönemi yaşandığı görülmektedir. Sebilürreşad gazetesinde çıkan bir makalede Rusya'nın içki belasından kurtulduğu Osmanlı'nın da bundan kurtulması için Rusya'daki içki yasağı anlatılmaktadır. Bu makaleye göre; savaş ilânı üzerine Rusya hükümeti “ *Ve votka*

²⁰¹ “İçki Yasağı”, s.476.

²⁰² “İçki Yasağı”, s.476.

bulunmamalıdır” emrini verdikten sonra içki içen yüz yetmiş milyon insanın hemen içkiyi bırakmış ve tüm imparatorlukta bulunan içki fabrikaları ve içki dükkânları kapatılmıştır²⁰³. Makalenin devamında Rusya’da suç ve cinayetlerin % 40’tan daha fazla azaldığı, kadına şiddet olaylarını tamamıyla yok olduğu belirtilmektedir. Yapılan bu içki yasağının Rus milletinin ruh hallerini, ekonomilerini ve sosyal hayatlarını değiştirdiği ifade edilmektedir. Rusya’da istibdatçı ve menfaatçi bir hükümetin uyguladığı bu yasağın muvaffak olduğu belirtilmektedir. Buna karşın Osmanlı Devleti gibi meşruti ve İslami bir hükümetin himmetiyle aynı beladan kurtulup kurtulmayacağı sorulmaktadır. Son olarak yazıda milli ahlakın, sağlık ve neslin bu içki belasından din, vatan ve millet için kurtulmak gerektiği ifade edilmektedir²⁰⁴.

Amerika Birleşik Devletleri’nde tüm ülkeyi kapsayan yasaklardan daha önce eyalet ve yerel yönetim düzeyinde çıkarılan yasalarında yürürlüğe konulduğu görülmüştür²⁰⁵. Amerika Birleşik Devletleri’nin genelinde uygulanan yasak 1920-1933 yıllarında yürürlükte kalmıştır. Bu yasak *Eighteenth Amendment to the Constitution* (On Sekizinci Anayasa Değişikliği) ile uygulanmıştır²⁰⁶. Çıkarılan kanunun adı Volstead Kanunu’dur ve bu kanun ismini, hazırlayan kişi Andrew J. Volstead adlı Minnesotalı kongre üyesinden almıştır. 1919 yılında çıkarılan oldukça ayrıntılı ve mükemmel yakın hazırlanan bu kanun ABD’nin her yerinde tatbik edilmesi ve tüm halkın içkiye ulaşmasının önüne geçilmesi için uygulanmak istenmiş ve öncesinde Başkan Woodrow Wilson’un veto etmesine rağmen 1920 yılında uygulamaya konulmuştur. Çıkarılan bu içki yasağının uygulanma gerekçeleri arasında sağlık, toplumsal yıkım ve aile kurumunun korunması gibi nedenler vardır. Bu nedenle yasağı kadınlar desteklemiştir. Bu yasağın uygulanmasını isteyen kişiler öncelikle dini bir zümre olan ruhban sınıfı özellikle de Protestan sofular dini nedenlerle desteklemiştir. Bunun dışında çay tüccarları ve soda üreticileri gibi esnaf takımı da fiyat artışı olacağı ümidiyle destek

²⁰³ “İçki Beliyyesi: Rusya İçki Beliyyesini Nasıl İzale Etti?”, *Sebilürreşad*, Cilt: XV, Sayı: 371, 26 Eylül 1334 (26 Eylül 1918), s.131.

²⁰⁴ “İçki Beliyyesi: Rusya İçki Beliyyesini Nasıl İzale Etti?”, s.132-134.

²⁰⁵ İçki satışını kısıtlama amacıyla çıkarılan ilk yasa 1838’de Massachusetts’te yürürlüğe konulup ve iki yıl sonra kaldırıldı. Eyalet düzeyindeki ilk yasa ise 1846’da Maine’de yürürlüğe kondu. “İçki Yasağı”, s.476

²⁰⁶ Doğan, “Osmanlı Men’-i Müskirat Cemiyeti ve Men’-i Müskirat Kanunu”, s.176.

vermişlerdir. Bilhassa Rochefeller ve Coca-Cola gibi endüstriyel devler bu yasağa taraftar olmuştur²⁰⁷.

Mahfil'de geçen bir bilgiye göre bu yasağı uygularken polis gücü de kullanılmıştır. New York'ta ispirto vurgunculuğu yapan ve adedi 3500'ü bulan ticarethanelerin kapatılması için polisin büyük bir tertibata hazırlandığı ifade edilmektedir²⁰⁸.

Uygulanan yasağın sonuçlarına bakıldığında, 1929 Ekonomik Krizinde işsizlik, yolsuzluk ve yoksulluk gibi pek çok toplumsal sorunların bulunması ABD'de kanunlara ve yasalara karşı muhalefet etmeyi beraberinde getirmişti. Kanunların kaldırılması için birtakım örgütler ortaya çıkmıştır²⁰⁹. Yasağın kapsadığı yıllar içerisinde gizlice içki servis eden yerler ortaya çıkmıştır. Suç oranlarının arttığı görülmüş, içki kaçakçılığı, çete kavgaları ve cinayetler ortaya çıkmıştır. Yasağın kaldırılması, Demokrat Parti'nin çalışmaları ve 1932'de iktidara gelmesiyle birlikte 5 Aralık 1933'te 18. Ek Maddenin kaldırılması sonucunda gerçekleşti. Yasak birkaç eyalette devam etse de 1966'da tümüyle bütün eyaletlerde kaldırıldı²¹⁰.

2.5. Meşrutiyet Döneminde Alkollü İçkiler Satışı ve Alınan Tedbirler

Osmanlı Devleti'nde Müslüman olan vatandaşlar için müskirat üretimi, kullanımı ve satışı kesinlikle yasaktı. Fakat bazı Müslüman kimselerin kaçak yollara başvurarak içki tükettiği de bir hakikattir. Buna karşılık gayrimüslim vatandaşların içki üretmesi, meyhane açması ve ticaretini yapması belirli şartlara bağlanmıştı. Çünkü onlar için içki "rızık" türünden sayılırdı²¹¹.

Osmanlı Devleti toprakları içerisinde içki ile ilgili kanunlar sadece İstanbul'da değil taşrada da geçerliydi. Bu kanunlar kimi zaman ekonomik kimi zaman asayiş temin etme kimi zamansa ruhsatsız içki satışı yapmak gibi nedenlerden ötürü sancaklara veya ilgili yerleşim yerlerine gönderilirdi. Çünkü bazı yerlerin kendine has özellikleri

²⁰⁷Sibel Dinç, *1918-1938 Yılları Arasında Devletlerin Sosyal Regülasyon Uygulamaları Bağlamında Alkol Yasağı: Türkiye- ABD Uygulamalarının Karşılaştırılması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Aksaray, 2016, s.59-60-61.

²⁰⁸ "Amerika'da Men'-i Müskirat", *Mahfil*, Cilt: IV, Sayı: 45, İstanbul: Tarihülmevlevi, 1342 (1924), s.167.

²⁰⁹ Dinç, "1918-1938 Yılları Arasında Devletlerin Sosyal Regülasyon Uygulamaları Bağlamında Alkol Yasağı", s.63

²¹⁰ "İçki Yasağı", s.476.

²¹¹ Köse, "XVIII. Yüzyıl Sonlarına Doğru Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devleti'nde Bir Uygulama: İstanbul'da Fuhuş ve İçki Yasağı", s.116-117.

bulunuyordu. Örnek olarak 1909 tarihli bir arşiv belgesinde Zor Sancağına özel olarak bir emir gönderilmiştir. Bu emirde kıyye ve kadeh ile içki satışı yasaklanmıştır. Zor Sancağında gayrimüslimler bulunmaktadır fakat her ne kadar burada gayrimüslimler bulunsada şehrin kültürel yapısı nedeniyle içki serbestisinin olumsuz neticeler doğuracağı ve ilaveten gayrimüslimlerin kendilerine yetecek kadar içki almalarının dahi diğerlerine açık kapı bırakacağı ve dolayısıyla asayişin teminini sıkıntıya düşüreceğinden burada kıyye ve kadehle içki satışına müsaade edilmemiştir²¹².

Yine buna benzer bir olayda Yemen’de yaşanmıştır. Yemen’de içki; sadece konsoloslara, Duyun-u Umumiye idaresindeki yabancı memurlara ve hastaların iyileşmesi için tedavi amaçlı kullanılacaktı. Bunun içinde Yemen’e içki ithalinin yasaklanması ayrıyeten de mevcut içki yasağının muhafazasına çalışılmıştır ve bunun için oraya emir gönderilmiştir²¹³. Yemen’de içkinin daha çok tüketilmesinden ziyade sadece tedavi gibi gerekli durumlarda kullanımına izin verildiği görülmektedir.

Kimi zaman yabancıların müskirat satışı yaparken çıkarılan ilgili nizamnamelere aykırı davrandıkları görülmüyordu. Bu durumda yazışmalara etraflıca yansımıştır. İstanbul’da Beyoğlu bölgesinde İtalyan tebaasına mensup olan Edvar Sebaka isimli şahıs, nizamname hilafına hareket ederek kadehle müskirat sattığı seyyar muhafaza memurları tarafından görülmüş ve hakkında zabıt tutulmuştur. Bu şahıs zabıtnameyi de imzalamıştır ancak dükkânını kapatarak cezasını ödemedi kaçıp gitmiştir. Bu olay, Beyoğlu Mutasarrıflığı tarafından İtalyan Konsolosluğu’na bildirilmiş fakat buna bir türlü cevap gelmemiştir²¹⁴. Muhtemelen cevap verilmemesinin nedeni de, kendisini gören tanıyan kimse olmadığından ve İtalyan Konsolosluğu’nun kişi ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşmasının imkânı bulunmadığından kaynaklanmaktadır.

Kutsal mekânlarda da içki satışı için gerekli tedbirler alınmıyordu. Zira bu durum ülke sınırları içerisinde vaki olursa pek hoş karşılanmayacaktı. Mekke ve Medine de bu kutsal yerlerden bir tanesi olması sebebiyle burada da müskiratın üretimi ve satışı kesinlikle yasaktı. 1911 yılında Mekke-i Mükerreme Eمارeti Celile’sinden Medine-i Münevvere ’ye gönderilen bir yazıda; Medine tren istasyonunda bulunan içkilerin hacılar dönmeden ortadan kaldırılması için Medine ikaz edilmiştir. Bu ikaza karşılık

²¹² BOA, DH. MKT, Nr. 2745/1. (H. 12 M 1327/ M. 3 Şubat 1909); BOA, BEO, Nr. 3486/361443. (H. 15 M 1327/ M. 6 Şubat 1909)

²¹³ BOA, BEO, Nr. 3541/265527. (H. 13 R 1327/ M. 4 Mayıs 1909)

²¹⁴ BOA, DH. EUM. THR, Nr. 4/18. (H. 3 N 1327/18 Eylül 1909)

Medine, Mekke'ye cevaben; Medine ve havalisinde mükirat üretimi ve satışının kat'î surette yasak olduğu, eğer görülürse ortadan kaldırılacağı söylenmiştir. Ayrıyeten Medine'de meşrubata dair hiçbir şeyin satılmadığı ve haliyle içkinin bulunmadığı, bu konuya ihtimam gösterileceği ve ilaveten böyle bir durum olursa kesinlikle affedilmeyeceği bildirilmiştir²¹⁵. Medine tarafından Mekke'ye gönderilen cevapta böyle bir durumun olmadığı söylenmektedir. Şayet böyle bir durum yoksa Mekke'nin neden içki için Medine'yi uyardığı da ayrı bir konudur. Netice itibariyle Mekke ve Medine'nin arasındaki bu yazışma İslam beldelerinde içkinin bulundurulmak istenmemesinden kaynaklanmaktadır. Olay büyük bir ihtimalle yapılan asılsız bir ihbar neticesinde olmuştur.

Yine içki satışı yapılırken dikkat edilmesi gereken bir diğer hususta bu işi yapacak kişilerin ruhsat sahibi olmasıydı. Ruhsatsız meyhane dükkânı işletmek ve içki satmak yasaktı. Devlet yine bununla ilgili tedbirler almış, ruhsatsız içki satan dükkânlar kapatılmış ve davalar da görülmüştür²¹⁶.

II. Meşrutiyet dönemi itibariyle bazı mükirat şirketlerinin gazetelerde reklam niteliğindeki yazılarına rastlanmaktadır. 1910 yılında Yeni İkdâm Gazetesinde “Galata'da Bulunan Konyağı Mükirat İspirto Şirketi Üzüminden Olan Meşhur Mamulâtı Tecrübe Ediniz” başlığıyla yer alan yazıda konyak, şarap, ispirto ve sirke çeşitleri belirtilmiştir²¹⁷.

2.5.1. Meyhaneler ve Şaraphaneler

Döneme ait meyhanelerin ve benzeri yapıların kurulabilmeleri için gerekli şartlar aranmaktaydı. Örnek olarak, camilerle arasında belli bir mesafe bulunması, türbelere, tekkelere ve mezarlıklara yakın yerde bulunmaması gerekiyordu. Müslüman mahallelerine yakın bulunan meyhanelere ruhsat verilmiyordu. Bunun dışında, çıkarılan kanun ve nizamnamelere uygun hareket etmeyen dükkân sahiplerinin ruhsatları iptal ediliyordu. Devlet içki konusunda önlem almamış olsa, insanların dini duyguları,

²¹⁵ BOA, BEO, Nr. 3975/298083. (H. 20 Z 1329/M. 12 Aralık 1911)

²¹⁶ BOA, BEO, Nr. 4211/315794. (H. 7L 1331/M. 9 Eylül 1913); BOA, BEO, Nr. 4216/316166. (H. 20 L 1331/M. 22 Eylül 1913); BOA, BEO, Nr. 4227/317011. (H. 20 Za 1331/ M. 21 Ekim 1913); BOA, BEO, Nr. 4253/318958. (H. 29 S 1332/M. 27 Ocak 1914)

²¹⁷ *Yeni İkdâm*, 16 Mart 1910, Numro: 2, s.6.

değerleri, toplumun huzuru ihlal edilebilirdi. Bununda önüne geçilmesi amacıyla belli bir sistem dâhilinde meyhanelerin açılmasına izin veriliyordu.

Meyhane ve buna benzer dükkânlar ilk kuruldukları zaman hemen yanlarında cami, mescit ve din hizmeti veren binaların bulunmamasına ihtimam gösterilirdi. Bunun için gerekli mesafe ise genellikle 100 arşındı²¹⁸. Bu mesafeye uygun olmayan dükkânlar ise kapatılırdı.²¹⁹ 100 arşından az olmamak kaydıyla meyhanelerin açılmasına izin verilirdi. Burada izinden kastedilen şey dükkân açma ruhsatıdır. Eğer şartlara uygun bir dükkân açılacaksa ruhsat verilir, şartlara uygun değilse de ruhsat verilmezdi. Ancak herhangi bir şekilde ruhsat alınmışsa da bu ruhsatın iptal edilmesi yoluna gidilirdi²²⁰. 1908 yılına ait bir belgede, İzmir'in Ödemiş ilçesinde meyhaneler ile cami ve benzeri dini mekânların birbirlerine en yakın noktaları esas alınarak ölçüleceği kararlaştırılmış ve Ödemiş'teki ihtilafli mekânların buna göre düzenlenmesi istenmişti²²¹. Buradaki esas önemli nokta ise dini mekânlara yakın meyhanelerin insanları rahatsız etmesinden ötürü toplumsal huzurun bozulmasının önüne geçilmesidir. Nitekim devlette bunun için gerekli önlemleri almıştır.

Benzer bir diğer olayda Üsküdar'da yaşanmıştır. Burada da cami, tekke, türbe ve kabristan gibi kutsiyet atfedilen mekânların hemen yanında içki satışı gerçekleşmekte ve esnafların çoğunluğu ise Yunan milletine mensup esnaflardır. Bu olayda esnaflar tüm ikazlara rağmen içki satışından caymamış ve ne yazık ki zor kullanmadıkça da vazgeçmeyecekleri anlaşılmıştır. Kolluk kuvvetleri ise gerekli mercilere bu yabancı esnaflara nasıl davranılması gerektiğini sormaktadır²²². Her ne kadar gayrimüslim esnaf kendilerine ait meyhane dışı mekânların içki satışı yapması konusunda ısrarcı olsalar da Müslümanlar için dini değeri bulunan camiler gibi yakın yerlerde bu tarz mekânların içki satışı yapmasına müsaade edilmemiştir.

Meyhane ve şaraphane benzeri dükkânların cami, tekke, türbe ve kabristan gibi yerlere yakın olmamasına dikkat edildiği gibi bu dükkânların Müslüman mahallelerine yakın

²¹⁸ BOA, DH. EUM. THR, Nr.100/26. (H. 8 Z 1329/ M.22 Kasım 1911)

²¹⁹ Bir şekilde izin alarak içki alım-satımı yapan Angel isimindeki vatandaşın dükkânının Nuruosmaniye ve Atik Paşa Camilerine 100 arşından yakın olması nedeniyle kapatılmıştır. BOA. DH. EUM. AYŞ, Nr. 20/2. (H. 1 Z 1337/ M.28 Ağustos 1919)

²²⁰ Akbulut, "Meyhanelerle Mukaddes Mekânlar Arasında Mesafe Tayini", s.222.

²²¹ BOA, BEO, Nr. 3429/257143. (H. 13 L 1326/ 8 Kasım 1908)

²²² BOA, ZB, Nr. 332/56. (R. 25 Nisan 1325/ M. 8 Mayıs 1909)

olmamasına da hususi ehemmiyet gösterilirdi²²³. Şu an Unkapanı denilen o zaman ki ismi Kapan-ı Dakik olan mevkide, 1910 yılında içki satışı ruhsatı verilen bölgedeki mahalle sakinlerinin Müslüman olması sebebiyle müskirat satışına izin verilmemiş ve dilekçelerine olumsuz cevap gönderilmiştir²²⁴. İstenilen yerde meyhane açılmasının tek koşulu o mahalde en az % 5'lik bir gayrimüslim nüfusun varlığıydı²²⁵.

Bazen de meyhanelerin açık kalması devlet görevlileri (zabıta vs.) açısından uygun görülse de nihayetinde halkın rızası gözetilirdi. Halk eğer bu meyhanelerin varlığına rıza göstermiyorsa durum hemen değerlendirilirdi. Nitekim II. Meşrutiyet'in ilk yıllarına ait bir arşiv belgesinde halkın rızasının gözetildiği görülmektedir. Panayot Yani isimli şahsa ait bir bakkal dükkânında müskirat satışı yapılmakta ve bu durum zabıta açısından sorun yaratmamaktaydı. Fakat ahali müskirat satışından rahatsız ve içki satışına engel olunması gerektiğini bildirerek bu durumdan şikâyetçiydi. Üstelik şikâyet, mahalledeki çocukların sokağa çıkmalarına engel olacak derecede ve mahallenin rahatını bozacak ölçüdeydi. Yapılan şikâyet üzerine karakol görevlileri, kimlerin hangi sebeple şikâyet ettiğini öğrenmek istemişti²²⁶. Görüldüğü gibi durum hemen kontrol altına alınmak istenmiş ve şikâyetin kaynağı araştırılmıştır.

Yine devlet tarafından çıkarılan nizamnamelere uygun olmayıp müskirat satışı yapan dükkân ve mağazaların kapalı tutulduğu görülmektedir²²⁷. Ayrıca 1915 yılında içki dışında yiyecek ve diğer eşyaları satan dükkânlardan satış vergisi istendiği ve ilaveten bu dükkânlardan alınan vergi ve kiranın nasıl hesaplanacağı Dâhiliye Nezaretince gönderilen yazıda bildirilmiştir²²⁸.

²²³ Bu belgede, bazı dükkânlar Osmanlıların idaresinde bazıları ise yabancıların idaresindedir. Yapılan incelemeler sonucu Müslüman mahalleye yakın olmasından dolayı tüm dükkânların kapatılması yoluna gidilmiştir. Yine aynı belgede fetva makamıyla yapılan yazışmalarda Müslümanlar tarafından içkinin alenen satışının yapılmasının sebebinin ise Müslümanların itikadında meydana gelen sarsılmadan olduğu fetva makamı tarafından bildirilmiştir. BOA, EUM, AYŞ, Nr.56/52. (H. 22 M 1340/25 Eylül 1921);

²²⁴ Bu belgede bir tezatlık olduğu açıktır. Zira neden Müslüman mahallesinde müskirat satışına önce izin veriliyor sonra olumsuz cevap gönderiliyor? BOA, DH. EUM. VRK, Nr. 6/61. (H. 7 Zilhicce 1328/ 10 Aralık 1910)

²²⁵ Akbulut, "Meyhanelerle Mukaddes Mekânlar Arasında Mesafe Tayini", s.222.

²²⁶ BOA, ZB. Nr. 378/41. (R. 7 Temmuz 1325/ M. 20 Temmuz 1909)

²²⁷ BOA, DH. MUİ. Nr. 87 1/5. (H. 9 R 1328/ M. 20 Nisan 1910); BOA, DH. HMŞ, Nr. 5/ 8 4. (H. 8 L 1337/ M. 7 Temmuz 1919)

²²⁸ BOA, DH. MB. HPS, Nr. 154/84. (H. 22 Ş 1333/M. 5. Temmuz 1915)

Yine bazı yerlerde mükirat ticaretinin serbest bırakıldığı görülmektedir. Bu uygulamadaki amaç ise tamamen ekonomik olup hazine kaybının engellenmek istenmesinden kaynaklanmaktadır²²⁹.

Oruç ayında meyhanelere de kısıtlama getirilirdi. Diğer vakitlerdeki gibi bir serbestlik yoktu. Ramazan ayında meyhanelere giden ve alenen orucunu yiyip içki içenlere de gerekli muameleler yapılırdı²³⁰.

2.5.2. Mükirat Meselesine Dair Çıkarılan Hukuki Düzenlemeler

Tanzimat ve Islahat Fermanlarının ilânından sonra meyhanelerin topluca açılıp kapanması gibi bir uygulamaya yer verilmediğinden meyhane sayısı doğal olarak artmış ve haliyle artık içki kullanımı da fazlalaşmıştır. Osmanlı Devleti, artan meyhane sayısına ve içki tüketimine karşı bir takım yasal düzenleme getirmek durumunda kalmış ve 1861'den 1904 yılına kadar birçok nizamname yayımlamıştır. Bu nizamnamelerle meyhanelerin açılıp-kapanma şartları, kutsal mekânlara yakınlığında dikkat edilecek hususlar ve içki üretiminden alınacak vergiler gibi birçok meseleye açıklık getirilmiştir.

İlk yasal düzenleme H. 7 Safer 1278/ M. 14 Ağustos 1861 tarihinde yayımlanan “*Mükirat amilinden alınmakta olan yüzde yirmi rüsum-ı müctemia ilga olunarak onun yerine yüzde on resm-i mirî alınacağından suret-i tahsiline dair nizamname*” adlı yasal düzenlemeydi. Bu nizamnamede, imal edilen şarap, rakı ve sair içkilerden devletin alacağı yüzde on oranındaki vergi belirlenmiş ve üretilen ürünün kayıt altına alınması istenmiştir. İlerleyen maddelerde kayıt altına alınan defterin takibinin nerelerde ve ne şekilde yapılacağı konusuna açıklık getirilmiş ve bir mahalden başka bir mahale içki taşımak isteyen satıcının tezkere alma zorunluluğu bildirilmiştir. Eğer tezkere alınmazsa resm-i mirî iki katına çıkacaktır. Son olarak bu nizamnameye eklenen bir maddede malın gümrükten kaçak bir şekilde geçirilme durumunun tespit edilmesi halinde resm-i mirînin iki katına çıkacağı bildirilmiştir²³¹. Devletin, konu ile ilgili yaptığı düzenlemelerde mükirat satışını kontrol altına almak istediği ve bununla birlikte yasal

²²⁹ II. Meşrutiyetin ilk yılında (1908) Zor Sancağında böyle bir uygulama mevcuttur. BOA, DH. MKT, Nr. 2684/57. (H. 22 Za 1326/ M. 16 Aralık 1908)

²³⁰ Devlet, bu suçu işleyenleri şer’i hukuka göre cezalandırırdı. BOA, DH. MUİ, Nr. 172/32. (H. 18 N 1327/ M. 3 Ekim 1909); BOA, DH, MUİ. Nr. 23 1/5. (29 N 1327/ M. 14 Ekim 1909)

²³¹ Düstur, Tertip: 1, Cilt: 2, s.709-711.

olmayan içki ticaretinin bir takım cezai yaptırımlarla önüne geçilmek istendiği görülmektedir.

H. 16 Rebiyyülahir 1283/ 28 Ağustos 1866 tarihinde yayımlanan nizamname ise müskirat satış şartlarından bahseden ve “*Dersaadet ve bilâd-ı selâse ile taşralarda kadeh ve kıyye ile müskirat fûruht edenlerden işbu bin iki yüz seksen üç senesi teşrin-i evvel ve rumi on ikinci gününden itibaren alınacak resm-i bey’iyyes dair olup ahkâm-ı mündericesi gerek devlet-i aliyye gerek düvel-i ecnebiye tebaası hakkında bilâ-istisna mer’iyyülicra olunacak nizamnamedir*” adını taşıyan yasal düzenlemelerden ibarettir. İlk olarak müskirat ruhsatı verilmeyecek yerler tarif edilmiştir. Buna göre kutsal mekânlara yüz arşın yakınlığındaki yerler, karakolların etrafı ve ilgili beldece mahzur görülen yerlere müskirat ruhsatı verilmeyecekti. Yerli bir kişi müskirat satışı yapmak üzere açacağı yer için Dersaadet’te ise Bâb-ı Vâlâ-yı Zaptiye veyahut Altıncı Belediye Dairesi meclisine başvuracaktı. Taşrada dükkân açmak isterse hükümet-i mahalliye müracaat edecekti. Eğer dükkân açacak kişi yabancı ise konsoloshaneleri vasıtası ile başvuruda bulunacaklardı. Yine kadeh ve kıyye ile müskirat satan mekânlar ile gedikli meyhanelerden bey’iye resmi alınacaktı. Nizamnamede hotel ve lokantalardan bey’iye resminin alacağı ve alınmayacağı şartlar teferruatıyla açıklanmıştır. Son olarak şehir, kasaba ve köylerde seyyar bir vaziyette müskirat satışı yasak olduğundan kimsenin buna cüret edemeyeceğine değinilmiştir²³². Yerli veya yabancı kim olursa olsun dükkân açmak isteyen kişinin uygulayacağı adımlar ve dikkat edeceği hususlar bu nizamnamede ayrıntısıyla belirtilmiştir.

Yayımlanan bir diğer nizamname H. 30 Ramazan 1298/ M. 26 Ağustos 1881 tarihinde yayımlanan “*müskirat resm-i mîrîsi hakkında nizamnamedir*” adını taşıyan ve içkiden alınan vergilerle alakalı meseleleri ihtiva eden yasal düzenlemelerdir. Yine bu nizamnamede vatandaştan alınacak vergi yüzde on oranında belirlenmiştir. Ayrıca bağbozumundan sonra imal edilen müskiratın miktarı müskirat memuru, mahalle veyahut karye muhtar ve ihtiyarları marifetiyle defterlere kaydedilecektir. Bu kayıt için hususi bir defter tutulacaktı²³³.

H. 14 Recep 1303/ M.18 Nisan 1886 tarihinde yayımlanan bir başka nizamname ise “*Selh-i ramazan 1298 tarihli müskirat resm-i mîrîsi nizamnamesinin 14’üncü*

²³² Düstur, Tertip: 1, Cilt: 2, s.712-721.

²³³ Nizamnamenin tam metni için bkz. Düstur, Tertip: 1, Zeyl: 2, s.52-55.

maddesine müzeyyel fıkra-i nizamiye” başlığıyla bilinmektedir. Bu nizamnamede devletin içki yapımında kullanılan ispirotodan da vergi aldığı görülmektedir. Bu doğrultuda, üretilecek ispirotunun bir kıyyesinden iki kıyye arak itibariyle resm-i mirî alınmasına ve böylece resm-i mirîsi alınan ispirotodan arak yapıldıktan sonra bir daha vergi tahsil edilmemesine karar verilmiştir²³⁴.

H. 17 Zilkade 1305/ M. 26 Temmuz 1888 tarihinde çıkarılan nizamname ise “*Memâlik-i ecnebiyeye ihraç olunacak şarapların resm-i mîrîsi ile gümrük resmi hakkında nizamname*” adını taşımaktaydı. Bu düzenlemeye göre; yabancı memleketlere ihraç olunacak şaraptan iki yüz kıyyeden az olmamak üzere resm-i mîrî alınacaktı. Yine Düyun-ı Umumiye İdaresi bu konuda vergileri tahsil etme işlerine bakacak ve idare memurlarına haber vermeden Memalik-i Devlet-i Aliyye’nin herhangi bir yerine şarap girecek olursa bu şaraplar müsadere edilecekti. Ayrıca yabancı memleketlere ihraç edilecek şaraplardan alınacak yüzde bir oranındaki gümrük vergisi kaldırılacaktı. Aynı gün içerisinde bu nizamnameye ek olarak “*Müskirat resm-i mîrîsi nizamnamesinin 4 ve 5 inci maddelerine müzeyyel firkât-ı nizamiye*” adlı bir nizamname çıkarılmış ve bununla birlikte rayiç fiyatla belli olan resm-i mirîye devlet son beş senenin aritmetiğine denk gelen fiyatı esas kılarak bir belirlemede bulunuyordu ²³⁵. Daha sonra çıkarılan “*Müskirat Nizamnamesine zeyl*” adındaki bir düzenleme ile Osmanlı Devleti’nin içki ihracatını arttırmak için düzenlemeler yaptığı görülmektedir²³⁶.

Devletin senelerden beri aldığı resm-i mîrî miktarını bir sonraki nizamnamede arttırdığı görülmektedir. H. 6 Ramazan 1322/ M. 14 Kasım 1904 tarihinde çıkarılan “*Müskirat resm-i mirîsine mütedair selh-i Ramazan 1298 tarihli nizamnamenin 4 üncü madde-i muadelesi*” isimli nizamnamede bu oranın yüzde ondan yüzde on beşe çıkarıldığı görülmektedir²³⁷. Aynı tarihte çıkarılan “*Memalik-i Şâhâne’de İmâl Olunan Biralardan Alınacak Resm-i Mîrînin Suret-i Tahsili Hakkında Talimat*” isimli nizamname ile adından da anlaşılacağı üzere ülkede üretilen biraların ihracı halinde alınacak vergi ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre bira her nereye ihraç olunacaksa ya fiçıya

²³⁴ Erdal, *Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de İçki İle Mücadele*, s.22. (Nizamnamenin tam metni Düstur, Tertip: 1, Cilt: 5, s.465)

²³⁵ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nde İçki Yasakları*, s.134-135. (Nizamname ve ekinin tam metinleri Düstur, Tertip:1, Cilt: 6, s.120-121)

²³⁶ Erdal, *Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de İçki İle Mücadele*, s.23. (Nizamnamenin tam metni Düstur, Tertip: 1, Cilt: 6, s.135)

²³⁷ Erdal, *Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de İçki İle Mücadele*, s.23. (Nizamnamenin tam metni Düstur, Tertip: 1, Cilt: 8, s.99-100.)

yada şişeye konulacak ve bunların memur tarafından sayımı yapıldıktan sonra miktarı belirlenerek şişe veya fiçılara bandrol yapıştırılacaktı. Bu biralar ihraç sırasında kontrole tabi tutulacaktı. Ve yine bira üretimi gerçekleşirken dikkat edilecek bazı hususlara bu nizamnamede yer verilmiştir²³⁸. Bira ile ilgili olarak yapılacak ihracatın ve alınacak vergilerin yine devlet tarafından yasal düzenlemelere tabi tutulduğu görülmektedir.

Görüldüğü gibi bu nizamnamelerle birlikte içki konusuna bir düzen getirilme ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır. Klasik dönemde tek bir kanun ile meyhanelerin açılma ve kapanması söz konusu iken artık Islahat Fermanı sonrası I ve II. Meşrutiyeti kapsayan dönemlerde bu uygulamalara yer verilmeği görülmektedir. Meyhaneler sadece usulsüz bir şekilde çalıştığına ruhsatsız ya da konumu uygun değilse kapatılıyordu. Yine içki üretim, tüketim ve nakliyesinden alınacak vergiler bu nizamnamelerle birlikte düzenlenmeye çalışılmıştır.

2.6. Alkolün Toplumsal Yaşamda Yarattığı Sorunlar

İçki, toplumun her kesiminde kendisine yer bulmuş bir madde olmasının yanında hemen hemen her dönem neden olduğu problemlerin çok geniş bir sahada yayılma gösterdiği görülmektedir. Ticaret yapan esnaftan, sokaktaki sivil vatandaşa, görevi başındaki memurdan, evdeki hane halkına kadar her gruptan insan içki yüzünden sıkıntıya düşmüş kesimlerdir. Ayrıca, içkinin insanları suç işlemeye meyilli kılan bir yönü de bulunmaktadır. Kişileri bu duruma sokan yegâne şey, kullanılan alkolün insanda bıraktığı sarhoşluk hali ve iradesindeki muhakeme zayıflığıdır. Bu durumların da bazı olaylara, yaralanmalara ve hatta cinayetlere bile neden olduğu görülmektedir. Gerek sivil gerekse devlet görevlisi olan vatandaşlar içkinin kendilerinde bıraktığı bu sarhoşluk haliyle istenmeyen birtakım olaylara sebebiyet vermiştir. Meydana gelen olaylara önce polis ve asker müdahale etmiş, tahkikatlar yapılmış ve adli işlemler sonucunda da kişilere bazı cezalar verilmiştir. Devletin, kendi kurumları arasında yaptığı yazışmalara bakıldığında atılan adımların asayişin temin etme noktasında olduğu görülmektedir.

²³⁸ Öztürk, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde İçki Yasakları*, s.136-138. (Nizamname ve ekinin tam metinleri Düstur, Tertip:1, Cilt: 8, s.99-102)

2.6.1. İçkinin Sebep Olduğu Olaylar ve Çıkan Asayiş Sorunları

Alkol kullanan kişi, geçici bir sarhoşluk hali geçirdiğinden dolayı sarhoşken irade dışı birçok vakaya karışabilmektedir. Alkolün kişide bıraktığı başıbozuk vaziyet kimi zaman şiddet ve silahlı kavgalara davetiye çıkarıyor ve hatta bu kavgalar cinayetlerle de sonuçlanabiliyordu. Bu vakalar genellikle alkolün verdiği sekr hali ile ortaya çıkan vakalar olup sokaklarda naralar atmak, ev basmak, meyhane yakıp yıkmak, devlet memurlarına ateş etmek gibi şiddet içerikli ve asayiş ihlaline neden olan vakalardır. II. Meşrutiyet ve sonrasında yaşanan asayiş teminini engelleyen olaylara bakıldığında alkolün sebep olduğu pek çok hadiseyle karşılaşılmaktadır. Bu hadiseler genellikle olayın yaşandığı vilayet veya mutasarrıflığın Dâhiliye Nezareti ve ona bağlı olan Emniyeti Umumiye Müdüriyeti arasında yaşanan yazışmalara yansımıştır. İşlenen suçun cezasız kalmaması adına devlet bu olaylara karışanları cezalandırmıştır. Toplum huzurunun sağlanması ve alkolün yarattığı sıkıntıları en aza indirebilmek için yaşanan bu vakaların tahkikat evrakları hazırlanıp adli mercilere de intikal ettiği görülmektedir.

Günümüzde Makedonya sınırları içinde bir şehir olan ve 1908 yılında bir kaymakam tarafından idare edilen Kumonova'da vuku bulmuş silahlı bir asayiş olayı belgelere sirayet etmiştir. Kumanova kaymakamı Sabri'nin olayın tahkikatını yapacak olan müfettişe anlattığı bu olay, Tatar Mahallesi'nde ikamet eden Hasan Rüstem adında bir kişinin gece vakti saat bir buçukta sarhoş haldeyken yine aynı mahallede yaşayan Mehmed Mahmud'un evine girmesi üzerine başlamıştır. Aralarında nasıl bir çekişme ve arbede yaşandıysa olayı devriye gezen kolluklara ihbar etmek maksadıyla Mehmed Mahmud'un üç el ateş etmesi üzerine Hasan Rüstem yakalanmıştır. Bu hadisenin adli mercilere tevdi edilmesi için tahkikatın hemen başlatılması gerektiği de kaymakam tarafından bildirilmiştir²³⁹. Hiç kimsenin yaralanması ve ölmesiyle sonuçlanmayan bu vaka, içki içme eylemi dolayısıyla yaşanmıştır. Adli mercilere intikali lüzumu doğduğu bildirilen bu olayda, Hasan Rüstem isimli şahıs sarhoş olmasaydı bu hadiselerin yaşanmama ihtimali yüksektir. Hasan Rüstem'in eve girdikten sonra Mehmed Mahmud'un silahla ateş edip devriyelere haber vermesinin nedeni Hasan Rüstem'in ev içinde pek fazla teferruatı bilinemeyen sarhoşluk halleridir. Buna sebep olan yegâne nesne de alkoldür. Bu vakanın cezalandırmaya sebep olan tarafı da alkolün verdiği

²³⁹ BOA, TFR. I. KV, Nr. 188/18736. (H. 25 Z 1325/29 Ocak 1908)

tesirle bir haneye girip olay çıkarmaktır. İlaveten hane etrafındaki diğer komşu evlerde yaşayan kişilerin üç el ateş sonrası yaşamış olabileceği korku ve panik, bu olayın toplumsal huzuru bozabilir nitelikte olduğunu göstermektedir.

Alkol yüzünden sivil vatandaşların asayişi bozduğu ve bunun sonucunda yargılanıp cezalandırıldığı vakalar olduğu gibi kamu görevinde çalışan memurlarında hiçbir olaya karışmadan sadece alkol alması suç sayılmış ve cezalandırılmıştır. 1912 yılında Harbiye Nezareti'ne gönderilen bir yazıda bu vakalara benzer bir örneğe rastlanmaktadır. Harbiye mensubu olan Udî Ra'na binti Mehmed Emin'in, İstanbul Yemiş İskelesi'nde İslam adabına aykırı olarak işret edip sarhoş halde görülerek derdest edildikten sonra divan-ı harbi örfice 45 gün boyunca hapis yatmasına ve başka bir yerde görevlendirilmesine karar verilmiştir²⁴⁰. Müslüman bir devlet memuru olması sebebiyle alkol kullanma suçundan Mehmet Efendi'nin cezalandırılması, devlet kurumlarının itibarının korunmak istendiğini göstermektedir. Devlet işlerinin akamete uğramaması ve devamlılığının sağlıklı bir şekilde yürütülmesini temin için bu konunun devlet açısından hassas olduğu görülmektedir.

Bu yaşanan hadiselerin hepsinin ortak tek bir noktada birleştiği görülmektedir. Alkol, insan iradesini yok etmekte ve sarhoş değilken yapılması mümkün olmayan hareketlere sebebiyet vermektedir. Polis ve jandarma zaten mesaisini pek çok olaya harcarken bir de alkol yüzünden çıkarılan olaylara müdahale etmek durumunda kalmıştır. Doğal olarak devletin harcadığı iş yükü de çoğalmıştır.

2.6.2. Devlet Görevlileri ve İçki Sorunu

İçkinin kullanım alanı sadece sivil vatandaşlar arasında sınırlı kalmamıştır. Osmanlı Devleti'nde memur olarak çalışan kişiler de içki yüzünden pek çok olaya neden olmuş ve bu olaylar sonucunda da devletin huzurunu, güvenliğini ve asayişini tehdit eder hale gelmiştir. Genellikle polis ve asker olan bu memurlar içkinin etkisiyle kendini kaybetmiş, uygunsuz hareketler sergilemiş ve belinde devletin emaneti olan silahları taşıdıkları için de istenmeyen bazı olaylar kaçınılmaz olmuştur. İşret âlemlerine girmek, içkinin tesiriyle insanlara uygunsuz sözlerle sataşmak, sağa-sola bilinçsizce ateş etmek ve meslektaşını yaralamak gibi olaylara karışan devlet çalışanları çeşitli adli davalarla karşı karşıya kalmak zorunda kalmış ve pek çoğuna da hapis ve meslekten ihraç gibi

²⁴⁰ BOA, BEO. Nr. 4002/ 300131. (H. 24 S 1330/ M. 13 Şubat 1912)

cezalar verilmiştir. Bu bağlamda, II. Meşrutiyet dönemi ve sonrası, bu gibi asayiş vakalarının yoğun olduğu bir süreçtir. Osmanlı Arşiv belgelerine yansıyan olaylara bakıldığında bu husus tüm netliğiyle görülmektedir.

İlk olarak, Zaptiye Nezaretine ait 1908 tarihli bir yazışmada, ismi geçen bahriye üsteğmenlerinden Halil İbrahim Efendi'nin sarhoş haldeyken belindeki rovelver silahını pek çok kez ateşlediği olaylar silsilesi içkinin insanda bıraktığı etkiyi göstermesi açısından dikkate değer bir vakadır. Halil İbrahim Efendi, iki arkadaşı ile beraber İstinye'nin Rum mahallesindeki meyhanelerin birinde sarhoş durumdayken rovelver ile üç-beş el ateş edip meyhaneden çıktıktan sonra gece saat iki de bu sefer bir kahvehanede oturmakta iken birkaç el daha ateş ettiği görülmüştür. Bu hareketleri vatandaşlarda korkuya neden olmuş ve kendisi uyarılmış olsa da buna kulak asmadığı bir başka olayda yine bu hareketini tekrarladığı görülerek hakkında icap eden cezanın verilmesi yönünde Bahriye Nezareti'ne yazı gönderilmiştir²⁴¹. Bu memura ne ceza verildiği bilinmemektedir. Ancak Halil İbrahim Efendi'nin bu hareketlerinde ısrarcı olması vatandaşlar arasında korku ve paniğe neden olmuştur. İşret edip silahı sağa-sola sıkkan bir bahriyelinin silahla bir kişinin ölümüne neden olması da imkân dâhilindedir. Çıkardığı bu huzursuzluk ve alkolün tesiriyle yapabilecek potansiyelde olabileceği bu davranışı mensubu olduğu kurum açısından da uygun görülmemiştir.

Alkol tüketiminin insanda bıraktığı etki kişinin daha sonra istemeyeceği fiillere neden olabilmektedir. Bir başka asayiş vakasında, bahriye üsteğmeni olan Sami Efendi'nin meyhanede sarhoş haldeyken diğer masalardaki kişilerle sözlü tartışma ve kavgaya girişmiş olduğu haber alındığında olay yerine gelen polis memuru Hacı Yusuf Efendi hiçbir elim olaya mahal vermeden Üsteğmen Sami'yi alıp karakola teslim etmiştir. Olaydan iki gün sonra kol gezen polis memuru Hacı Yusuf Efendi, bir meyhanenin nizamsızlığını bildirmek üzere içeri girdiğinde meyhanede bulunan Üsteğmen Sami kendisine bardak ve şişelerle saldırmış ve başını yaralamıştır. Sami Efendi derdest edildikten sonra bu olay mercilere intikal etmiş ve kendisinin geceleri sarhoşlukla kavgalara karışmasının yanı sıra sebepsizce vazifesini îfa eden kol memurunu darp etmesi askerlik mesleğine uygun bir hareket sayılmayarak hakkında gerekli işlemler başlatılmıştır²⁴². Görüldüğü gibi alkol, Sami Efendi'nin çıkardığı problemler sonucunda

²⁴¹ BOA, ZB. Nr. 314/ 17. (R. 2 Ts 1324/ M. 15 Kasım 1908)

²⁴² BOA, ZB. Nr. 314/ 25. (R. 22 Ts 1324/ M. 5 Aralık 1908)

kendisine müdahale eden polis memuru ile arasında husumete neden olmuş ve onu yaralamasıyla sonuçlanmıştır. Sami Efendi'nin çıkardığı olayların tümü meyhanelerde gerçekleşmiştir. Sami Efendi'nin bu hareketleri de icra ettiği mesleğe uygun görülmemiş ve muhtemelen tahkikat sonucu mesleğinden atılmıştır.

Bir memurun içki yüzünden olaylara karışıp ceza aldığı durumlar olduğu gibi sadece alkol alması ve bu şekilde görülmesi de suç sayılmıştır. 1914 yılına ait bir diğer belgede, alkol bir asayiş olayına neden olmamış ama alkolü kullanan Binbaşı Mehmed Ali'nin bu fiili sabit görülmüş ve 9. Kolordu Divan-ı harbinin kararıyla askeri ceza kanunnamesinin 200. maddesine göre 3 ay hapis cezası almıştır. Verilen karar, askeri temyiz mahkemesinde de onaylanmış ve padişaha sunulduğunda da uygun görülmüştür. Ayıriyeten padişahın bu iradesinin icrasına harbiye nazırı memur edilmiştir²⁴³. Benzer bir diğer durum, 12. Kolordu 35. Alayının 3. Taburu kâtibi Abdülkadir Efendi'nin başına gelmiştir. İşret ettiği sabit görülen bu kâtip aynı eylemi tekrarlamış ve bu hareketinden dolayı aynı ceza kanununun ilgili maddesine göre 6 ay hapisle cezalandırılarak meslekten ihracına karar verilmiştir. Temyiz ve ileriki süreçler de cezanın iptalini sağlamamıştır²⁴⁴. Bu iki benzer durum savaş şartlarında yaşanmış ve affedilmemiştir. Devlet, savaş şartlarındayken bile küçük gibi görülen alkol kullanımı dönemin yargılama usulü gereğince padişaha kadar çıkmıştır. Alkol kullanımının devlet kurumlarındaki etkisine hiçbir şekilde müsamaha gösterilmemiştir. Böylece bu iki memurun neden olabileceği olayların en başından önü alınmış görülmektedir.

Bu asayiş vakaları, devletin huzurunu ve güvenliğinin temini için çalışan polis ve askerler tarafından çıkarılmıştır. Tüm bunların tek müsebbibi alkoldür. Belgelerde alkol yüzünden memurların çıkardığı olaylara yine Osmanlı memurlarının müdahale ettiği görülmektedir. Meslektaş meslektaşla karşı karşıya getiren alkol, kamu hayatında da suç oranlarının artmasına neden olmuştur. Bu konuda devletin alkolizmle mücadele adına, suçlulara verdiği cezadan başka herhangi bir şekilde suçları önleme yönünde uygulamış olduğu bir politikanın olmadığı görülmektedir.

²⁴³ BOA, İ. HB, Nr. 160/ 66. (H. 6 N 1332/ M. 29 Temmuz 1914)

²⁴⁴ BOA, İ. HB, Nr. 176/ 60. (H. 1 M 1334/ M. 9 Kasım 1915)

2.7. II. Meşrutiyet Dönemi İçki İle Mücadelesinde Cemiyetleşme Faaliyetleri

20. yüzyılın ilk yarısında Batı'da alkol karşıtlığı fikirleri yükselmeye başladığı görülmektedir. ABD, Finlandiya, İzlanda, Kanada, Norveç, Sovyet Rusya gibi ülkelerde belli aralıklarla alkol yasaklanmış, Fransa, İsveç, Romanya ve İngiltere de ise içki üretimine kısıtlamalar getirilmiştir. Yine bu dönemde alkolün gelecek nesillere zarar verdiği ve nüfus artışını engellediği düşüncesi ile beraber pek çok yerde büyük kongreler düzenlenmiştir. Bu kongrelerden en erken yapılanı 1885'te Belçika'da düzenlenen İlk Uluslararası Alkolizm Karşıtı Kongre (International Congress Against Alcoholizm) olmuştur. 1887'de Türkiye'deki alkol karşıtlığı hareketi büyük ölçüde etkilemiş olan ve August Forel'in düzenlediği kongre yapılmıştır. Bu iki kongreden başka 1910-1913 yılları arasında çeşitli Avrupa ülkelerinde içki karşıtı kongreler düzenlemiştir. Avrupa ve dünyada bunlar olurken Türkiye'de genelindeki karşıtlık hareketleri dünyadaki fikri hareketlerin temeli üzerine başlamıştır. Bir başka deyişle Türkiye genelindeki alkol karşıtlığında batılı aydınların etkili olduğu görülmektedir²⁴⁵.

Osmanlı Devleti'nde şimdiye dek içkiye dair yapılan düzenlemeler, kanunnameler, nizamnameler ve yasaklar hep devlet eliyle olmuştur. Ancak II. Meşrutiyet'in dönüşüm sürecinde içkiye dair toplumsal bir hareketin olduğu görülmektedir. 16 Ağustos 1909 Cemiyetler Kanunu ile birlikte sivillerin bir araya gelmesiyle oluşan topluluklar içki mücadelesi için bir dönüm noktası oldu²⁴⁶. Bu doğrultuda içki kullanımı engellemek ve içkinin zararlarını tıbben ispat etmek amacıyla yerel ve genel anlamda bazı cemiyetlerin kurulduğu görülmektedir. Bu cemiyetler sırasıyla Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti, Osmanlı Men'-i Müskirat Cemiyeti ve İçki Düşmanları Cemiyeti'dir.

2.7.1. Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti (1909)

Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti, Osmanlı Devleti'nde yerel anlamda içki ile mücadele etmek amacıyla kurulan ilk cemiyet olma özelliğini taşımaktadır. Cemiyetin faaliyetleri hakkında geniş bir malumat bulunmamakla beraber amaçları, hedefleri, hitap ettiği kitle, yaptığı ilk toplantı ve daha birçok bilgi cemiyetin

²⁴⁵ Murat Arpacı, "Sağlam Nesiller ya da Dejenerasyon: Türkiye'de Alkol Karşıtı Düşünce ve Hareket (1910-1950)", *Toplum ve Bilim*, Sayı:134, 2015,s.32-34.

²⁴⁶ Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*, s.27.

kendi nizamnamesinde yayınladığı maddelerden anlaşılmaktadır. Cemiyetin kuruluşu²⁴⁷ ve ilk toplantı²⁴⁸ tarihi hakkında muhtelif bilgiler mevcuttur.

Cemiyetin nizamnamesi, 30 Haziran 1910 tarihinde “*Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti Nizamnamesi*” adıyla *Sırat-ı Müstakim*’de yayınlanmıştır. Cemiyetin nizamname maddeleri incelendiğinde, dikkate değer ve samimi isteklerin istendiği görülmektedir. İlk olarak, nizamnamenin birinci maddesinde aynen şu ifadeler geçmektedir: “*Müslümanların peygamberi (s.a) bir mel’ün (lanetlenmiş) canavar için “habisliklerin (fesatlıkların, kötülüklerin) anası” buyurmuştur; o da: içkidir. Bu gün hele Frenkleri (Avrupalıları), huyca, sağlıkaç, kemire kemire zehirliyor, öldürüyor. Osmanlılar arasına yayıldıkça yayılıyor. Katresini (damlasını) haram bildikleri halde Müslümanların bile birçoğu kendilerini bu azılı düşmandan koruyamıyorlar. Böyle bir düşmanla çarpışmak üzere Ereğli hemşerileri “Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti” adıyla bir sancak açtılar, bunun altına toplanıyorlar...*” Bu maddede, cemiyetin kuruluş amaçları dini temellere dayandırılıp Hz. Peygamberin konu ile ilgili hadisinde geçen “*canavar*” ifadesinin içki olduğu belirtilerek Avrupa ve Osmanlılar arasında hızla yayıldığı ama buna rağmen Müslümanların kendisini bundan koruyamadıkları ifade edilmiştir. Maddenin devamında ise içki, cemiyetin ismine uygun bir şekilde “*düşman*” olarak addedilmiş ve Ereğlili vatandaşlar tarafından mücadele edilmek üzere cemiyet sancağı altında toplanıldığı ifade edilmiştir.

İkinci madde, cemiyetin faaliyetlerini hangi araç ve gereçlerle gerçekleştireceğinden bahsetmektedir. Bu doğrultuda cemiyet, aylık neşredeceği gazete dışında ücretsiz dağıtacağı risaleler, verilecek konferanslar ve gençlerin bilinçlendirilmesi yoluyla bu hedeflerin gerçekleştirilmesi niyetindedir. İlaveten, bu mücadelenin sadece içki ile sınırlı kalmayıp kapsamının daha da genişleterek tütün ve türevleriyle de mücadeleyi kendisine amaç edindiği belirtmiştir.

²⁴⁷ Konu ile alakalı geniş bir çalışma yapan Cem Karakılıç, “*Madde Bağımlılığıyla Mücadele Tarihimize Ait İlk Teşkilat Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti*” isimli makalesinde cemiyetin kuruluşunun 1909 yılında olduğunu ifade ederken kesin bir tarih vermemiştir. Ancak Uğur Üçüncü, “*Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat (İçki Yasağı) Kanunu ve Toplumsal Hayata Yansımaları*” isimli kitabında cemiyetin kuruluşunu 21 Ocak 1910 olarak vermiştir.

²⁴⁸ Konu ile alakalı geniş bir çalışma yapan Cem Karakılıç, “*Madde Bağımlılığıyla Mücadele Tarihimize Ait İlk Teşkilat Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti*” isimli makalesinde cemiyetin ilk toplantı tarihini 8 Aralık 1909 olarak vermiştir. Ancak bu tarih cemiyet nizamnamesinin vücuda getirildiği tarihtir. Yine konu ile alakalı olarak Serkan Erdal, Hasan Demirci, Pir Murat Sivri’nin kaleme aldığı “*Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de İçki İle Mücadele ve Hilâl-i Ahdar Cemiyeti (1908-1927)*” isimli kitapta cemiyetin ilk toplantısının yapıldığı tarih 21 Ocak 1910 olarak verilmiştir.

Üçüncü madde, üyelerin cemiyete girmek için gerekli şartları sağlamaları ve gerekli şartlar sağlanmadığında cemiyetten çıkarılma durumları ile ilgilidir. Buna göre; cemiyete dâhil olan üye alkol kullanıyorsa bir yıl alkol kullanmamalı ve bunun için tövbe etmelidir. Ardından, “*kırk para*” olarak belirlenen ücreti vermelidir. Son olarak da cemiyete en az bir kişi kazandırmalıdır. Tövbe, cemiyet huzurunda alınmayan kişinin kendi ettiği tövbedir. Kişi eğer bir defa bu tövbesini bozarsa, cemiyet huzuruna gelip pişmanlık duyduğunu ifade eder alkolden kurtulmayı dilerse affedilir. Ama eğer bu tövbenin yılda iki kez bozulduğu anlaşılarsa bu fiil sabit görülürse bu üye cemiyetten sayılmaz. Artık cemiyet, o kişiyi içkiden kurtarmak için ıslah etmeyi kendine görev sayar.

Dördüncü madde, cemiyetin kendi üyelerinden istediği ve cemiyetin asli amacının gerçekleşmesine yönelik arzu ettiği bir tutumdur. Zira cemiyet üyeleri gizli olarak içki içseler bile “...*bütün Ereğli sınırları içinde bir tek meyhane kalmayana kadar içki düşmanlığımı kendilerine iş edineceklerdir.*” İlâveten bu saadeti görmeye kendi ömürleri yetmezse çocuklarına vasiyetnameler bırakmaları istenmiştir.

Beşinci madde, cemiyetin teşkilatlanma ve yürütme işleri ile ilgilidir ve cemiyet bu maddesiyle ilgili olarak şu ifadelerle yer vermiştir: “*Cemiyet, eğer varsa, biri doktor olmak üzere, yedi azalı bir idare meclisi ile idare olunur, azasından beşi mutlaka içki kullanmış, hatta sarhoşluk âleminde epeyce yuvarlanmış, ikisi, eğer varsa, içki hiç kullanmamış olanlardan olur. İdare meclisi en azından, alelaide iki haftada bir kere toplanır. Her altı ayda bir kere bir cemiyet meclisi kurulur. Buna cemiyetin bütün azası davet edilir. İdare meclis azası ile bunlardan birini cemiyet reisi olarak bu meclis intihap eder (seçer). Cemiyetin bir kâtib-i sandûkkârı (veznedarı) bulunur. Bunları idare meclisi kendi azasından intihap eyler.*”

Altıncı madde, cemiyetin kuruluş gayesinin gerçekleştirilmesi halinde tüm üyelerinin üçte ikisinin oyuyla cemiyetin dağıtılıp tüm mal varlığının Karadeniz Ereğlisi Ma’ârif Komisyonuna verilmesini öngörmektedir. Ancak bu cemiyetin faaliyetleri ile alakalı pek fazla bilgi bulunmadığından cemiyetin akıbetinin de ne olduğu bilinmemektedir.

Nizamnamenin son maddesi olan yedinci maddede, “cemiyetin, *hükûmetçe ve kanunca*” tanındığı ifade edilmektedir.

Cemiyet nizamnamesinin sonunda yer alan ifadelerle göre bu cemiyetin bir konferans sırasında Tunalı Hilmi Bey'in teklifiyle kurulduğu bildirilmektedir. Zira Tunalı Hilmi Bey bu teklifinde içki ile mücadele için bir cemiyet kurulması istemişti. Ayrıca bu cemiyetin üyeleri ile alakalı bir diğer önemli bilgi de cemiyette görev yapacak azalarla ilgilidir. Cemiyete, iki tane Hristiyan ve beş tane de içki kullanmamış olmak üzere toplamda 69 Ereğlilili vatandaş yazılmıştır. Son olarak "*Külli müskirin haram*" (*Müskiratın hepsi haramdır*) hadisi esas alınarak kendilerine kılavuz olarak slogan niteliğinde olan şu ifadeyi seçmişlerdir: "*Her sarhoşluk veren düşmandır!..*"²⁴⁹

Dini, sosyal ve sağlık boyutlu temellendirmelere dayanan Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti, içki ile mücadele tarihimizde bir ilk niteliğindedir. Bu cemiyet aynı zamanda nizamnamesinde de belirttiği üzere sadece içki değil, madde bağımlılığı ile de mücadele etmek için kurulan bir cemiyettir. Ayrıyeten kuruluş yeri olarak dar bir alanı kapsamaması hasebiyle yerel anlamda kurulan bir cemiyet olup devlet eliyle değil sivillerin kurduğu bir cemiyet olma özelliğini kendisinde barındırmaktadır.

2.7.2. Osmanlı Men'-i Müskirat Cemiyeti (1910)

Osmanlı Men'-i Müskirat Cemiyeti, 20. yüzyılda içki ile mücadele etmek ve halkı içki konusunda aydınlatmak amacıyla kurulmuş bir cemiyettir. On beş maddelik teferruatlı bir nizamnamesi ve içki ile mücadelede sivil nitelikli bir kuruluş olması bakımından önemli sayılabilecek sivil toplum örgütüdür.

1910 yılında kurulan cemiyetin kuruluş maksadı cemiyet nizamnamesinde şöyle anlatılmaktadır: "*Osmanlı Men'-i Müskirat Cem'iyeti'nin maksad-ı hakikisi içki denilen fennen müzir, dînen haram bi'l-cümle müskiratın saf ve pak olan vatanımızda men'-i isti'maline çalışmak, tehdid-i mazarrâtına çâre bulmaktır.*"²⁵⁰ Bu ifadeden anlaşılacağı üzere cemiyetin kurulmasının esas gayesi içkinin zararlarına karşı çareler üretmektir.

Cemiyetin kuruluşu *Sırat-ı Müstakim* gazetesinde halka şöyle bildirilmekteydi: "*Merkezi Dersâdet'de olmak üzere bu nâm ile bir cem'iyet teşkil olunmuştur. Bu cem'iyetin maksad-ı teşkili vesa'it-i makna' ile ahâliyi müskirat isti'mâlerinden vazgeçirmek için bütün gayretile çalışmaktır. Maksada vusûl için cem'iyetin tevessül*

²⁴⁹ "Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti Nizamnamesi", *Sırat-ı Müstakîm*, Cilt:4, Sayı: 95, 17 Haziran 1326 (30 Haziran 1910), s.295-296.

²⁵⁰ *Osmanlı Men'-i Müskirat Cemiyeti Nizamnamesi*, Hayriye Matbaası, İstanbul, 1326, s.1.

ideceği vesâ'it: i'lânât-ı nevâ'i ike müskiratın mazarrâtını ifhâm, tedrisât ve konferanslar tertibi ve gazeteler ile mâkâlât-ı müfide ve resâil-i mevkûte neşri ile beraber nezd-i hukûmetde teşebbüsât-ı lâzımada bulunmaktan, teşvîk ve tergîb icrâsile mükâfatlar tertibinden ibâretidir.”²⁵¹

Hikmet gazetesinde yayınlanan bir davetnamede cemiyetin kuruluş aşamasına dair önemli bilgiler ve ipuçları verilmektedir. Bu davetname de aynen şu ifadeler geçmektedir: “*Dersaadet*’te reji başmüdürü Mustafa Bahaeddin Beyefendi’nin himmet-i dalaletiyle tesis eden “Men’-i Müskirat” cemiyetinin nizamnamesi kabul ve tasdik edilmiş ve Temmuz’un yirmi beşine kâin İttihat ve Terakki kulübünde heyet-i umumiye-i içtimaa davet olunmuştur.”²⁵² Bu ifadelerden, cemiyetin İstanbul’da kurulduğu ve buna Mustafa Bahaeddin Bey’in ön ayak olduğu anlaşılmaktadır. İlâveten cemiyet nizamnamesinin kabul edildiği tarihte henüz resmi kuruluşunun tamamlanıp tamamlanmadığına dair bir bilgi yoktur. Son olarak bu cemiyetin kuruluşunda İttihat ve Terakki Cemiyeti ile arasında organik bir bağ olduğu da anlaşılmaktadır.

Nizamnamenin ilk kısmında yer alan “*Maksad*” başlıklı bölümde, verem ve inme gibi bazı ağır hastalıkların, intiharın, hapse mahkûm olan katillerin, istatistiklerde ispat edilen sefalet ve felaketlerin yüzde doksanının müskirat tüketenlerde olduğu ifade ediliyor. “*Maksad-ı Teşekkülü*” başlıklı kısımda ise, kısaca cemiyetin amacına tekraren değinilmiş ve kesinlikle siyasetle meşgul olunmayacağı vurgulanmıştır. Aynı başlığın ikinci maddesi “*Tevesşül Edeceği Vesait*” başlığını taşımakta ve cemiyetin başvuracağı araçlar sıralanmaktadır. Buna göre cemiyet, gazete, dergi ve risale gibi birtakım basın yayın organları ve konferanslarla faaliyetlerini icra edecekti. İlâveten bu cemiyetin, müskiratın zararlarını yeni nesle anlatmak için gayretli olacağı ve özellikle okul gibi yerlerde şubeler açmak için teşvikte bulunacağı bildirilmiştir.

Nizamnamenin en önemli kısmı “*Talimat-ı Esasiye*” diye adlandırılan ve on beş maddenin sıralandığı bölümdür. Birinci maddede cemiyetin merkezinin İstanbul’da olduğu bildiriliyordu. Yine *Talimat-ı Esasiye* bölümünün ikinci maddesi, cemiyeti iki aza grubuna ayırmış; ilkinde *âzâ-yı âmile* diğerine de *âzâ-yı muhibbe* denilmişti. *Âzâ-yı âmile* diye adlandırılan grupta olabilmek için, ilk etapta iki cemiyet üyesi tarafından takdim edilerek meclis idaresinde kabul görmek ve senelik on kuruştan aşağı iştirak

²⁵¹ Doğan, “Osmanlı Men’-i Müskirat Cemiyeti ve Men’-i Müskirat Kanunu”, s.173.

²⁵² “Men’i Müskirat Cemiyeti”, *Hikmet*, 28 Recep 1328 (5 Ağustos 1910)

payı vermek şarttı. *Âzâ-yı muhibbe* grubunda olmak içinde bizzat üye adayının kendisinin idare heyetine bilgi vererek cemiyetin defterine ismini kaydetmesi gerekiyordu. Üçüncü madde, istifa yoluyla ya da cemiyetin esas amaçlarının dışında hareket edenlerin üyeliklerinin sonlandırılacağını bildirmekteydi. Dördüncü madde, idare meclisinin teşkilatlanması ile alakalıdır. Bu madde, cemiyetin heyet-i umumi tarafından üç seneliğine seçilen 75 aza ile idare edileceği, idare heyetinin reis, reisin yardımcıları, başkâtip gibi görevliler ve bir seneliğine seçilen kalem heyeti çalışanlarından müteşekkil olduğunu anlatmaktadır. Beş ve altıncı maddeler “*ictima-i umumi*” denilen kongre süreçlerinin nasıl işleyeceği ile alakalı olup, yedinci madde sermaye ve gelirler için komisyonların kurulacağını bildirmektedir. Sekizinci madde, nizamnamede değiştirilecek maddelerin toplantılardan bir ay önce idare meclisine bildirilmesini istemekteydi. Dokuzuncu madde, onuncu maddenin muhtevasını belirlemekte olup, cemiyetin hesapları ve yıllık raporlarının Dersaadet’te Dâhiliye Nezareti’ne takdim edilmesiyle ilgilidir. On birinci madde, cemiyet işlerinin hükümet tarafından teftişini bildirmekteyken, on ikinci madde merkez ya da taşra olmak üzere İttihat ve Terakki cemiyet şubelerinin olduğu yerlerde en az beş kişiden mürekkep bir idare heyetiyle genel merkezin bünyesinde olacak bir Men’-i Müskirat şubesi açabilecekleriyle alakalıdır. Madde on üç, cemiyetin amacının samimi olduğunu gösteren maddedir. Burada, cemiyet bir istekte bulunmakta ve üyelerin bir evrak imzalayıp içki kullanmayacaklarını taahhüt etmelerini istemektedir. İlaveten bu madde, cemiyete üye kazandırmak için herkesin mesai harcaması da gerekli görmekteydi. On dördüncü madde, *âzâyı amile* grubundaki üyelere cemiyete mensup olduklarının alamet-i farikası olarak *Hilâl-i Ahdar* (Yeşil Hilâl) biçiminde hilâl verilip masrafınınsa üye tarafından karşılanacağını belirtmekteydi. Son olarak nizamnamenin on beşinci maddesinde de cemiyete dışarıdan gelen hediye ve yardımların kabul edileceğini bildirmekte olup bir ölçüde dışarıdan gelen desteklere ihtiyaç duyulduğunu da göstermekteydi.

Nizamnamenin son bölümünde ise cemiyet içindeki görevliler (bir reis, üç reis-i sâni, bir başkâtip ve bir başkâtip muavini, iki kâtip, bir Hafız-ı Kütüb, birer evrak memuru, veznedar ve tahsildar) isimleri ve yaptığı mesleklerle birlikte belirtilmiştir. Bundan

başka *heyet-i idare* mensupları da aynı şekilde isim ve meslekleriyle nizamnamede yerini almıştır²⁵³.

II. Meşrutiyet gibi bir süreçte içki ile mücadele için kurulan bu cemiyetin gerçekleştirdiği işler ve faaliyetler hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Cemiyetin kurulma amaçları ve nizamnamedeki ana konulara bakıldığında cemiyetin çok sağlam temeller üzerine kurulduğu görülmekle beraber gerçekleştirdiği faaliyetler noktasında basın ve yayın organlarının çok etkin kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Osmanlı Men'-i Müskirat Cemiyeti, alkolizmle mücadele başlığı altında, ismi zikredilmesi gereken son derece önemli bir cemiyettir.

2.7.3. İçki Düşmanları Cemiyeti (1913)

İçki Düşmanları Cemiyeti, kurucuları ve nizamnamesi hakkında hiçbir bilgiye sahip olunamayan fakat içki ile mücadele başlığı altında ismi zikredilmesi gereken bir cemiyettir.

Kuruluş tarihi R. 25 Mayıs 1329/ M. 7 Haziran 1913 olan bu cemiyetin, kuruluş adresi Beyler Sokağı Milli Kütüphanedir. Cemiyetin kuruluş adresine bakıldığında İzmir'de tesis edildiği görülmektedir. Yine bu cemiyetin kuruluş amacı da “*içkiyle mücadele etmek*” olarak belirtilmiştir²⁵⁴.

İzmir'de içki ile mücadele etmek için bir cemiyet kurulması, o dönem İzmir'in eğlence hayatının büyük ölçüde yaşandığını göstermektedir. Zira İzmir'de, 1900'lü yılların başında 226 meyhane ve 43 tane birahane mevcuttu²⁵⁵.

2.8. Basında Alkol Tüketimi İle İlgili Tartışmalar

İçki ile ilgili yapılan basın faaliyetleri Osmanlı Devleti'nde yayınlanan gazete ve mecmualarda yoğun bir şekilde yürütülmüştür. Bununla ilgili sadece makale ve yazıların neşredilmesinin yanında kongrelerinde düzenlendiği görülmektedir. Bu faaliyetlere II. Meşrutiyet'in döneminin dönüşüm sürecinde yer verilmiş ve içki ile ilgili olarak faydalı bir takım yazılar neşredilmiştir. Bu yazıların kahir ekseriyeti içkinin insanlar üzerindeki zararları ile ilgilidir. Bu zararları insanlara anlatma gayreti içinde

²⁵³ *Osmanlı Men'-i Müskirat Cemiyeti Nizamnamesi*, Hayriye Matbaası, İstanbul, 1326, s.5-15.

²⁵⁴ *Osmanlı'dan Cumhuriyete Cemiyetler*, (Editör: Recep Çelik), İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2013, s.192.

²⁵⁵ Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*, s. 35

olan gazete ve yazarlarının bir nevi alkol ile mücadele ettiği de söylenebilir. Dönemin gazetelerinden *İrtika*, *Yeni İkdâm*, *Hikmet*, *Beyan'ül Hak*, ve özellikle *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebilürreşad* adlı gazeteler konu ile ilgili pek çok yazıyı sosyal ve dini açıdan değerlendirilmiştir.

İçkinin zararları, toplumda açtığı yaralar ve aile hayatında ortaya çıkan sorunların önüne geçilebilmesi gibi gayelerle bu tarz bilinçlendirme çalışmalarıyla insanlara faydalı olunmak istendiği açıktır. İçki mekânlarının açılabilmesi ve varlığını sürdürebilmesi için gerekli şartlar devlet tarafından konulurken, içkinin zararlarının önüne geçilmesi için toplumsal anlamda ilim adamlarının ve doktorlarında aralarında bulunduğu bir takım kişiler bilinçlendirme çalışmalarına katılmışlardır.

İrtika gazetesinde, “*Makale-i Mahsusa: Müskirat*” başlıklı bir makale kaleme alınmış; “*Zerrece sahib-i fikr olan bir adam düşünürse derhal teslim eder ki müskirat bir düşman-ı hayattır*” cümlesi ile makaleye başlangıç yapılmıştı. Yazının devamında, işret etme fiili “*adet-i kerih*e” sayılarak içkinin Kuran-i Kerim’de men edildiğinden bahsedilmiştir. “*İşret bir bela, o kadar büyük bir püsküllü beladır ki müptelasını her zaman zehirde tezyil, hayatını tehdit namusunu pamal, vücudunu tahrip eder*” ifadesiyle içkinin ve işret âlemlerinin insanın hayatında ne gibi derin yaralar açabileceği anlatılmaya çalışılmıştır. Makalenin son kısmında müskirat belasının ailevi sorunlara neden olabileceği ve aile kurumunda geri dönülmez hatalara sebebiyet verebileceği anlatılarak makaleye son verilmiştir²⁵⁶.

Yeni İkdâm’da yer alan bir habere göre, Kurol isminde bir doktorun İstanbul’a geldiği, alkollü ürün kullanımının yasaklanması ve alkollü ürünlerin tehdidi içerikli bir konferans verdiği bildiriliyor²⁵⁷. Vatandaşları içki konusunda bilgilendirme faaliyetlerinin kongreler aracılığıyla da yürütüldüğü görülmektedir.

Hikmet’te yer alan bir yazıda, yine bir konferans verileceği ilân edilmişti. Konferansı verecek kişi ile alakalı olarak, 1910 tarihinde kurulan Men’-i Müskirat Cemiyeti’nin azalarından Avrupalı bir doktor olduğu bilgisi vardı. Zaman olarak Cuma akşamı uygun görülmüş yer olarak Fevziye Kıraathanesi seçilmişti. Daha sonra yeniden bir davetname ile konferansın Pazar günü Darü’l-mualliminde olacağı bildirilmiş ve 30-40 kişiyle

²⁵⁶ Safveti Kemal, “Makale-i Mahsusa: Müskirat”, *İrtika*, Cilt: 2, Sayı:58-10, İstanbul: Mehmed Tahir, R. 21 Nisan 1316 (M. 4 Mayıs 1900), s.39-40.

²⁵⁷ *Yeni İkdâm*, 17 Nisan 1910, Numro: 35, s, 3.

konferans icra edilmişti. Yazının devamında, konferansın 2,5 saat sürdüğü ve müstefid olduğu ifade edilmişti. Doktor bu konferansta, içki kullanımının medeniyete ulaşmakla bir alakası olmadığını ileri sürüp “*harap olmaktadır*” diyerek akabinde müskiratı her sefaletin menşei olarak görmüş ve müskiratı “*sefalet ve cinayet*” diye nitelendirmişti²⁵⁸.

Beyanü'l Hak gazetesinde “*Zarar-ı Müskirat*” başlığıyla yayınlanan yazı daha önce “*Tan*” gazetesinde yayınlanmıştı. Bu yazıyı Fransa Encümen-i Daniş azasından ve büyük tiyatro müdürü Mösyö Jül Klarni kaleme almıştı. Mösyö Jül Klarni Fransa ve Avrupa’da içki hususunu eleştirel bir üslupla değerlendirmiştir. İçkinin “*apsent*” ifadesiyle geçtiği yazıda; “*Denilebilir ki Fransa’da hiçbir hane bu kadar apsent girmeden orada bir beliyeye bir zarar ikâ etmemiş bulunsun.*” şeklindeki bir ifade ile Fransa’da içkinin aile ve toplum hayatındaki yerine dikkat çekilmiştir²⁵⁹. İçki hangi medeniyette hangi zaman diliminde olursa olsun insan ve toplum hayatında bazı sorunlara sebebiyet verdiği açıktır. Aynı yıllarda hem Avrupa’da hem Osmanlı’da içki probleminin gündeme gelmesi içkinin birçok yere ulaşarak problemlere neden olduğunu destekler niteliktedir.

Sirat-ı Müstakim’de, Sabık-ı Etfal Hastahanesi Sertabibi Beylerbeyli İbrahim’in “*İşret ve Müskiratın Vücuda Tesiri*” başlığıyla art arda iki defa kaleme aldığı yazıyla içkinin birçok açıdan verdiği zararlar anlatılmaktadır. Beylerbeyli İbrahim, ilk olarak “*Din-i Mübin-i Ahmedî*” dediği İslam dininin asırlar öncesinde müskiratı yasaklamasıyla Müslümanların büyük bir beladan kurtarıldığını ifade ederek yazıya başlamıştır. Daha sonra yazının devamında, “*İşret belası gayri mahduttur (sınırsızdır). Müskirâtın mazarrâtını müptelası olanların nefisine münhasır kalmaz, onları cürüm ve cinayete ve daha birçok fenalıklara sevk eder*” diyerek içkinin insan vücuduna vereceği zararlara ek olarak neden olabileceği felakete dikkat çekmiştir. Sertabip İbrahim, içkinin zararları ile alakalı olarak Osmanlı Devleti’nde çok yetkin kişilerin risalelerde yazılar yazdığını ifade edip aynı mücadelenin Avrupa ve Amerika’da bazı sağlık topluluklarınca yürütüldüğünü ve bunun için gece gündüz çalıştıklarını anlatmaktadır. Yazının müellifi, Osmanlı’da içki kullanımı gençler arasında yayıldığından ötürü ilkokul sıralarından yüksekokullara kadar, alanında uzman öğretmenler tarafından

²⁵⁸ Yunus Nadi, “Müskirat Aleyhinde”, *Hikmet*, 11 R 1328 (M. 22 Nisan 1910)

²⁵⁹ Hüseyin Nazım, “Zarar-ı Müskirat”, *Beyanü'l Hak*, Cilt:1, Sayı: 22, İstanbul: Cemiyet-i İlmîyeyi İslamiye, 16 Şubat 1324 (29 Ocak 1909), s.502-504.

müskiratın zararlarının anlatılması gerektiğini söyleyerek cemiyet ve kulüplerde bu konu alakalı konferanslar verilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Yazar, Avrupa ve Amerika’da bu gibi eğitici faaliyetlerin bir nebze daha ileride olduğunu ve bunun için bir takım görsellerin milletin görebileceği yerlerde asıldığını anlatarak “*İnsanlar kabaih-i rezailin kâffesine işret denilen kapıdan girer*” demiş ve durumun vahametini anlatmıştır. Yazının ilerleyen satırlarında yazar, “...sarhoşluğun cemiyet-i beşeriyeye vereceği fenalığı hiçbir şey veremez. Bir sarhoşu bir bekriyi gözümüzün önüne getirelim: veçhi morarmış, göz kapakları şişmiş, lehçesi iğrenç bir hal peyda etmiş, elleri ayakları titreyerek, sözünü, sıhhatini şaşırılmış, yüzüne bakanları kendisinden nefret ettirecek kadar mahf bir şekil almış olan bir adamın cemiyet-i beşeriyeye ne hayrı olabilir?” diyerek bir sarhoşun insanlara fayda veremeyeceğini anlatmaya çalışmıştır. İlâveten yazar, veba ve kolera gibi bulaşıcı hastalıkların insanlara verebileceği zararı alkolün verebileceği zarardan nispeten daha az görmüştür. Beylerbeyli İbrahim, son olarak içkinin insan vücuduna faydası olmadığını ve içkinin vücuda bir kuvvet kaynağı olamayacağını söyleyen Fransalı bir doktorun neşrettiği yazısından kesitler sunarak yazısının bu kısmına son vermiştir²⁶⁰.

Yine *Sırat-ı Müstakim*’de “*İşret ve Müskiratın Vücuda Tesiri (Ma’bad) Müskiratın Men’-i Hakkında Tedabir*” başlıklı diğer yazıda bu sefer yazar, Fransa’da 1850 sonrası alkol kullanım ve alkolün sebep olduğu cinayet oranları istatistikler verilerek anlatmıştır. Fransız tıbbından Muallim Perest ve Doktor Arnold’ın araştırmalarına yer verilerek içkini tesirli bir madde olduğu anlatılmıştır. Alkolün, aileleri sefaletle sürüklediği, onları perişan ettiği ve her türlü sinir ve beden hastalığına neden olduğu ifade edilmektedir. İçki çeşitlerinden rakı ve şarap karşılaştırılmış, yapımı sırasında rakıya ispiroto ilave edildiği için rakının şaraptan daha tesirli olduğu anlatılmıştır. Ancak bu sözlerinden dolayı şarabın faydalı olduğu çıkarımının yapılmaması şaraba da ispiroto ilave edilse aynı derece etkili olacağı ifade edilmiştir. “*Yüz gram suya on gram ispiroto ilave olunduktan sonra bir hayvan şırınga olursa hayvan telef olmaz. Fakat on gram ispirotoya otuz gram su ilave olunubda hayvana şırınga edilirse muhakkak surette telef olur*” cümlesi ile ispirotadaki etki anlatılmaya çalışılmıştır. Yazar, ispirotolu bir içki kullanan kişinin kullanmayan kişiye göre sıcak ve soğuktan kaynaklı hastalıklara daha

²⁶⁰ Beylerbeyli İbrahim, “İşret ve Müskiratın Vücuda Tesiri”, *Sırat-ı Müstakim*, Cilt:3, Sayı 67, 3 Kanun-ı Evvel 1325 (16 Aralık 1909), s.231-232.

çabuk yakalanabileceğini söylemiş ve buna ek olarak “*emrâz-ı intaniye*” denilen enfeksiyon hastalıklarının geçirilme riskinin daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Fransa, Rusya ve Amerika’da içkiye dair bazı önleyici tedbirler alındığı anlatılmış ve Fransa’daki meyhane varlığı şu sözlerle anlatılmıştı: “1830 tarihinde Fransa’da 280.000 adet meyhane mevcut idi. 1880’de 356.000 bugün ise umum-u Fransa’da 430.000 meyhane mevcuttur. Yani 82 nüfusa bir meyhane isabet ediyor!! Fransa’nın şimal vilayetlerinde ise nüfusa bir meyhane düşer!!!”²⁶¹

1910 yılında içkiyle mücadele için çalışma yapmak üzere kurulan Osmanlı Men’-i Müskirat Cemiyeti’nin *Sırat-ı Müstakim* gazetesinde yazdığı “*Meyhaneler Felaket Yatağıdır*” başlıklı yazıda, halka yine müskiratın zararlarının anlatıldığı görülmektedir. İçki içmekle insanın vücuduna büyük bir ihanet ettiği şu sözlerle anlatılmaktaydı: “*Yorgunluğun alameti bir lahza duymamak için beyni, sinirleri müskiratla uyuşturmak, yorgunluğu baygınlık derecesine getirmek; yahut vakti daha keyiflice geçirmek üzere latif, manzaraları ahenktar çalgıları hasılı bütün tabii eğlenceleri kafi görmeyerek kani ispirotolarla tasmim etmek, ne yaptığını idrak edemeyerek geçireceği birkaç dakikalık tehyiç devri için saatlerce günlerce bitap yığılıp kalmak vücuda ne büyük ihanet!*” Yazının ilerleyen satırlarında, içki belasının insanda ne gibi problemler çıkaracağı da şu ifadelerle anlatılmaktaydı: “*Ahlakları değişir, çehreleri değişir, hisleri değişir, artık en sevdikleri evlatlarını ailelerini bu şefkat ve muhabbetinden dūr tutarlar. Vücutları müthiş bir asabiyet kaplamış, hislerini büyük bir delalet sarmış olduğu halde evde, mahallede, her yerde nizâlar, kavgalar ibâd eder, herkesi incitirler.*” Son olarak, vücudun ispiro ile zayıf düşürülmemesi için nasihatler verilmiş ve “*Meşrutiyetin cümlemize açtığı saha-i terakkide ittihat ederek ispirosuz bir medeniyet tesis edelimde bütün âlem ilim ve irfanın mazhar-ı aferini olalım.*” ifadesi ile yazıya son verilmiştir²⁶².

Aksekili Ahmet Hamdi’nin 1913 yılında *Sebilürreşad*’da kaleme aldığı “*En Müthiş Maraz-ı İctimai: Müskirat ve Lubiyyat*” isimli yazıda, Balkan Savaşları’nın Çatalca muharebeleri zamanına ait içki faaliyetleri için şu sözleri söylemişti: “*Bosna “Sebilürreşad” namına Bulgaristan kasabalarında dolaşırken Müslümanlar ile Bulgarların halini tetkik ediyordum. Görüyordum ki Bulgarlar menafii milliye ve*

²⁶¹ Beylerbeyli İbrahim, “İşret ve Müskiratın Vücuda Tesiri (Ma’bad) Müskiratın Men’-i Hakkında Tedabir”, *Sırat- Müstakim*, Cilt:3, Sayı: 6, 1 Kanun-ı Evvel 1325 (14 Aralık 1909), s.249-251.

²⁶² “Meyhaneler Felaket Yatağıdır”, *Sırat-ı Müstakim*, Cilt: 4, Sayı:103, 12 Ağustos 1327, (25 Ağustos 1911), s.423-424.

*vataniyesi uğrunda gece gündüz ala bildiklerine çalışıyorlar; Müslümanlarda akşama, sabaha kadar tenbihane olan kahvelerde lubiyyat ile vakit geçiriyorlar*²⁶³.

Bu son örnekle beraber görülmektedir ki, dönemin basın yayın organlarıyla halka içki ve iştetin ne gibi zararlar verebileceği anlatılmaya çalışılmıştır. İçkinin aile sorunlarına, yaralanmalara ve cinayetlere neden olabileceği anlatılmıştır. Dönemin çoğu aydın ve doktorları tarafından kaleme alınan bu yazılar ve halkı bilgilendirmeye dönük yapılan ilmi faaliyetler, içki mücadelesi için kurulan cemiyetler vasıtasıyla Milli Mücadele ve I. TBMM döneminde çok daha fazla olmuştur.

2.9. Birinci Dünya Savaşı'nda Müskirat Meselesi (1914-1918)

1911 Trablusgarp Savaşı, I. ve II. Balkan Savaşları ve nihayetinde gerçekleşen I. Dünya Savaşı artık Osmanlı Devleti için bir son demektir. Osmanlı Devleti'nin, zayıflamış ve sıkıntı bir ekonomi ile daha yeni çıktığı Balkan Savaşları ve ondan kalan tükenmişliğin ardından kendisini cihan harbinde bulması hiçte zor olmayan ve beklenmeyen bir durum değildi²⁶⁴.

Osmanlı toplumu, I. Dünya Savaşı sürecinde fakirlikle boğuşmakta idi. Savaş süresince toplumun en önemli problemlerinden biri olan geçim derdi ve ahlaki değerlerin değişimi, içki ve kumar gibi alışkanlıkları da kendisiyle beraber getirmişti. Eğlence hayatında, özellikle 1917 Rus Devrimi sonrasında İstanbul ve kısmen bazı Osmanlı kentlerine gelen Rus göçmenleriyle birlikte canlılık görülüyordu. İçki, kumar ve fuhuş gibi kötü alışkanlıklar bu göçlere bağlı olarak artış göstermişti. Osmanlı Devleti'ne göç eden bu Rus göçmenler, bar pastane, lokanta ve kumarhane gibi mekânları işletir hale gelmiş ve Osmanlı eğlence hayatında yerini almıştı. Bu durum İstanbul'da bu işlerle ilgilenen kişilerin işsiz kalmasına sebebiyet vermiştir. İlaveten, erkeklerin savaşta görev almasıyla birlikte kadınlar geçim derdine düşmesine bağlı olarak toplumda fuhuş ve kumar artmıştır.²⁶⁵ I. Dünya Savaşı'nın son yılı olan 1918'e gelinen süreçte bu ahlaki problemler hız kazanmış ve başta İstanbul olmak üzere taşrada da asayiş ihlal edilmiş, alkol, kumar, eşkıyalık, hırsızlık ve fuhuş Osmanlı Devleti'nde yayılma göstermiştir.

²⁶³ Aksekili Ahmed Hamdi, "En Müthiş Maraz-ı İctimai: Müskirat ve Lubiiyyat", *Sebilürreşad*, Cilt:2-9, Sayı: 45-227, 3 Kanun-ı Sani 1328 (16 Ocak 1913), s.333-334.

²⁶⁴ Sabri Sürgevil, Cihan Özgün, Hilal Ortaç, Olcay P. Yapucu, *Türkiye Tarihi ve Uygarlıkları IV Değişim Sürecinde Türkiye- II (1908-2010)*, İlya İzmir Yayınevi, İzmir, 2012, s.65.

²⁶⁵ Feyza Kurnaz Şahin, "I. Dünya Savaşı ve Sonrasında Kumarın Yaygınlaşması ve Osmanlı Devleti'nin Aldığı Tedbirler" *SEFAD*, 2019, Sayı: 41, s.409.

Savaşın ilk yılı olan 1914'te “İstanbul’da Beyoğlu ve çevresinde 310 genelev, 405 meyhane, 2284 alkollü mekânlar bulunurken, bu rakamlar savaşın son yıllarına doğru daha da yükselme göstermiştir. Bu vahim tablonun yaşanmasında en başta Rus göçmenler, Yahudi ve Rumlar etki etmiştir. Ayrıca, 1914 yılında sınırlı sayıda görülen fuhuş ve beraberinde getirdiği *frengi, bel soğukluğu ve bulaşıcı hastalıklar* savaşın sonlarında artış göstermiştir²⁶⁶. Savaşın getirmiş olduğu etki ve buna bağlı olarak yaşanan göç hareketi ile birlikte özellikle İstanbul’da içki tüketiminin hız kazandığı ve bunun dışında ahlaki boyutu olmayan fuhuş, hırsızlık ve buna benzer şeylerin artışta olduğu görülmektedir.

Her dönem olduğu gibi bu dönemde de içki içilmeye devam etmiş ve bu yüzden de cinayetler yaşanmıştır. 1916 yılında Kütahya Hamidiye mahallesinde gerçekleşen olayda, 8 kişi bir düğün evinde içki içmiş ve kumar oynamış daha sonra aralarında geçen kavga esnasında Kel izzet namındaki kişi Hüseyin Çavuş adlı şahsı kama ile yaralayarak öldürmüştür²⁶⁷.

Meyhane ve şaraphanelerin camiye yakın olması ile alakalı olarak, İstanbul dışında da farklı milletlere mensup meyhane esnaflarının içki satışı yapıp yapmayacağı yönünde bazı kararların verildiği görülmektedir. Örnek olarak 1909 yılında Bursa’da idare meclisi bir karar vermiş ve bu kararı Şura-yı devlet onaylamıştır. Verilen kararın muhtevası aynen şu şekildedir; içki nizamnamesine uygun olarak Ermenilere ait iki kahvehanede içki satışı yapılmakta fakat bu kahvehaneler camiye yakın bir yerde bulunmaktadır. Sonunda ise bu kahvehanelerdeki içki satışına yasak getirilmiştir. Ermeni kahvehane esnafları ise bu yasağın iptali için caminin yıllardır yıkık vaziyette olduğu gerekçesini ileri sürmüşlerdir ve bu yönde dilekçe vermişlerdir. Ama ne yazık ki bu kahvehanelerin içki satışı yapmalarına müsaade edilip edilmediği hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir²⁶⁸. Muhtemelen diğer içki satışı yapan yerler gibi bu kahvehanelerinde içki satışı yapmasına müsaade edilmemiştir.

²⁶⁶ Nevim Tüzün, “Birinci Dünya Savaşı’nın Son Yılında Osmanlı Kadınları Arasında Yaşanan Ahlaki Çözülmenin Vakit Gazetesine Yansımaları”, *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 13, Yıl: 2020, s.116.

²⁶⁷ Şahin, “I. Dünya Savaşı ve Sonrasında Kumarın Yaygınlaşması ve Osmanlı Devleti’nin Aldığı Tedbirler”, s.411.

²⁶⁸ BOA, DH. İD, Nr. 70 2/70. (H. 8 B 1332/ M.2 Haziran 1914)

Yine alkolün sivil vatandaşlar üzerinde sebep olduğu bir başka asayiş olayı da Niğde Mutasarrıflığı tarafından Dâhiliye Nezaretine bildirilmiştir. Olay, Niğde'nin Deneki köyünden asker kaçağı, soyguncu, haydut ve birçok kere cinayet suçlarına karışmış olan Rum milletine mensup Eftar ile bir başka köyden Ligor isimindeki iki şahsın, Sofya denilen bir başka kadının evine girmeleri üzerine gelişen hadiselerden dolayı gerçekleşmiştir. Eve girdikten sonra işret âlemi yapan bu üç şahsın alkolün tesiriyle aralarında geçen çekişmeler, birbirlerine rovelver silahı ve kama ile saldırmalarına sebebiyet vermiş ve sonuç olarak adı geçen bu üç şahıs evde ölmüştür²⁶⁹. Yine bu olayda da alkolün ölümlere sebebiyet verebileceği görülmüştür. İşret âlemine girip kendilerini kaybeden bu üç şahsın ölümlerine sebep olan yine içkinin bizatihi kendisidir.

Dönemin basın yayın organları vasıtasıyla savaş boyunca içki ile alakalı olarak yazılar neşredilmiştir. Gazete ve mecmualarda içki konusunun üstünde kararlılıkla durulmuş ve daha önce olduğu gibi I. Dünya Savaşı boyunca da bu konuların halkla paylaşılması halkı bilinçlendirme temelinde devam etmiştir.

İlk olarak Sebilürreşad gazetesi, içki konusunda halka faydalı olma açısından alanında öncü niteliğindedir. 25 Kasım 1915 tarihinde *Sebilürreşad*'da çıkan bilgi notu niteliğindeki yazıda, Doktor Milaslı İsmail Hakkı Bey'e, "*İçki Beliyyesi ve Kurtulmanın Çareleri*" adlı kitabı yazdığından dolayı teşekkür edilmiştir. Yine bu eserin Müdafaa-i Milliye Cemiyeti marifetiyle neşredildiği bildirilmektedir. Bu eserle birlikte içkinin tüm yönlerinin yazıldığı devamında ise kumar ve fuhuş beliyyelerinin yazılması gerektiği de bu kısa yazıda belirtilmiştir²⁷⁰. Bu yazıdan da anlaşılacağı üzere, içki ile beraber kumar ve fuhuş gibi toplumun muzdarip olduğu sıkıntılı birtakım fiiller I. Dünya Savaşı boyunca devam etmiştir.

Yine Sebilürreşad'da yayınlanan makalelerin birinde; Avrupa, Amerika ve Kanada'nın içkinin zararlarını azaltmak için yaptığı çalışmalara yer verilmiştir. Sebilürreşad gazetesinde yayınlanan bu yazıda yazar Eşref Edip birçok önemli hususa değinmiştir. Yazar, "*Muhabere-i Hazıra ve İçkiler*" başlıklı yazıda öncelikle Avrupalıların her türlü içkiyi kullandıkları ve doğudaki İslam mahallerine bile bu içki alışkanlığını sirayet

²⁶⁹ BOA, DH. EUM. 6. Şb, Nr. 15/25. (H. 16 B 1335/ M. 8 Mayıs 1917)

²⁷⁰ "İçki Beliyyesi ve Kurtulmanın Çareleri", Milaslı İsmail Hakkı, *Sebilürreşad*, Cilt:14, Sayı:352, 12 Teşrin-i Sâni 1331/ 25 Kasım 1915, s.112.

ettirdiklerini söylemektedir. Yazının devamında, Osmanlı Devleti'ndeki tıbbi uzmanların içkinin her türlüsüne dair yazdığı ilmi delillerle bu zararları ispat ettiğini ifade etmektedir. Buna rağmense “...yazıklar olsun ki garbî körü körüne taklit etmek, Avrupalılara ait her şeye sırf Avrupa'dan gelmesine hürmeten alıvermek...” diye ifade ettiği bu durumdan İslamiyet'e mensup milletlere içkinin zararlarını anlatmanın ayrıca onların kalplerine nüfuz etmenin zor olduğunu yazısında anlatmaktadır. Yazının ilerleyen ifadelerinde Eşref Edip; Fransa, İngiltere, Rusya ve İtalya'da çalışan işçi kesiminin, I. Dünya Savaşı'na katılan askerlerin ve siyasetçilerden bazı kişilerin ispirtolu içeceklerin çok acı etkilerini gördüklerini anlatarak memleketlerinin gelecekları ile alakadar olanların ve zafer kazanmak isteyenlerin ise içki meselesine bir çare bulma zorunluluklarının olduğunu yazmaktadır. Adı geçen bu ülkelerin dışında olan Kanada da ise bu süreç şöyle işlemiştir: Kanada Devleti, senelerden beri müskiratın yasaklanması gereğini hissetmiş hem halk hem de hükümet bu doğrultuda tedbirler almıştır. İlk önce meclisten bir milletvekili meyhanelerin kapatılması hakkında bir önerge vermiş ancak mecliste çoğunluk kazanamayınca bu sefer hükümet müskirat tüccarlarına yeniden ruhsat verilmemesi için belediyelere emir göndermiştir. Bu emirle birlikte meyhanelerin çoğu kapatılmıştır. Yine halkında içki konusundaki düşünceleri hükümetten geri kalmamış ve Kanada'nın önemli bir şehrinde altmış beş bin kişilik büyük bir grup sokaklarda dolaşarak işret aleyhinde gösteriler yapmış ve hükümet konağına gelerek bir kanun yapmak için hükümete çağrıda bulunmuştu²⁷¹.

1916 yılında *Sebilürreşad*'da yayınlanan bir diğer yazı da Hilal-i Ahdar Cemiyeti'nin başkanlığını yapan Mazhar Osman'a aittir. Mazhar Osman “*İçki Hastalığı*” adını verdiği bu yazıda, dindar memleketlerde içkiyi bitirmek için ne derece uğraşıldığı, biz de ise alfabeyi bile zor öğrenen vatandaşlarla bunun nasıl gerçekleşeceğini, bunun için vatanını seven bir kaza kaymakamının ya da nahiye müdürünün bir şekilde içkiyi o mıntıkadan kaldırması gerektiğini anlatmaktadır. Yazının devamında Mazhar Osman, Avrupa'nın da bu süreçlerden geçtiğini, içki içmenin medeniyet sayıldığını ve Osmanlı gençlerini içki konusunda daha perhizkâr görülmek istendiğini bildirmektedir²⁷².

²⁷¹ Eşref Edip, “Muhabere-i Hazıra ve İçkiler”, *Sebilürreşad*, Cilt: 14, Sayı: 354, İstanbul, 30 Haziran 1332 (13 Temmuz 1916), s.127-128.

²⁷² “İçki Hastalığı”, Mazhar Osman, *Sebilürreşad*, Cilt: 14, Sayı: 354, 14 Temmuz 1332 (27 Temmuz 1916), s.127-128.

1918 yılında *Türk Yurdu* dergisinde M.K.(?) isimli bir yazarın “İçki” başlıklı hikâye tarzında kaleme aldığı yazıda, Trabzon’da Veysi isminde bir kişinin arkadaşı Hamza ile birlikte Niko’nun meyhanesinde içki içtikleri ve Veysi’nin eve dönüşü sırasında karısı Remziye’nin kendisine kapıyı açmaması üzerine gelişen olay Veysi’nin kapıyı kırması ve karısı Remziye’yi öldürmesi ile sonuçlanmıştır. Hikâye, ertesi gün kapısı kırık eve giren komşuların Veysi’yi sızmış halde yerde ve Remziye’yi cansız vaziyette kanlar içerisinde görmeleri ile nihayete ermiştir²⁷³. Bu vaka, alkolün savaş döneminde aile hayatını ne derece olumsuz etkilediğini göstermektedir.

²⁷³ “İçki”, M. K. (?), *Türk Yurdu (1. Seri)*, Cilt: 14, Sayı: 7 (156), İstanbul: Türk Yurdu Cemiyeti, 15 Mayıs 1334 (15 Mayıs 1918), s.225-230.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MÜTAREKE ve ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE İÇKİ MESELESİ (1918-1926)

3.1. Mütareke Döneminde İçki Meselesi (1918-1920)

Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'na girmeden önce 22 milyonluk bir nüfusa ve Edirne'den Hint Okyanusu'na kadar 1. 710. 000 kilometrekarelik bir yüzölçümüne sahipti. Birinci Dünya Savaşı esnasında bu toprakların yaklaşık bir milyon metrekaresini kaybetmişti. Mondros Ateşkesinden sonra da savaşız işgaller sürecine geçmişti. Kurtuluş Savaşı'nda ise şu anki Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bağımsız bir şekilde yaşamımızı sürdürmemiz için savaşılacaktır²⁷⁴. Bu dönemde, Anadolu'nun çeşitli bölgeleri İtilaf devletlerince işgale uğramış, bu işgaller şehirlerin siyasi ve ekonomik bazı problemler yaşamasına sebebiyet vermiştir. Bunun haricinde bu şehirlerin sosyo-kültürel yapısında bazı değişimler yaşanmıştır. İngiltere, Fransa ve İtalya gibi devletlerin işgali hareketleri, Türkiye'nin ve özellikle İstanbul'un ahlaki bir takım problemler yaşamasına sebebiyet vermiştir. Rusya'da yaşanan ihtilal sonrası Bolşevikler ve Menşevikler geçen iç savaştan kaçan Rus mültecilerin İstanbul'a gelmesi, Ege tarafında Yunan zulmünden kaçan 80 bin Müslümanın İstanbul'da iş bulma çabası ve artan mali buhran insanları ahlak dışı yollara sevk etmişti. Genç erkekler, Rusların mekânlarında içki ve uyuşturucu madde bağımlısı olmaktan kendilerini alamayacak hale gelmişti²⁷⁵.

Zafer Toprak, Mütareke döneminde İstanbul'da mesire anlayışından barların durumuna kadar pek çok anlayışın değiştiğini ve buna Rus göçmenlerin sebep olduğu bilgisini şu ifadelerle anlatmaktadır:

“İstanbul'da Mütareke ile birlikte “mesire” anlayışı da değişti. Boğaz yerine artık Adalar'a gidilir oldu. İstanbullu denize girmeye başladı. Plaj modasını Rus göçmenler getirdi. Yüzyıllardır denizden kaçan İstanbul halkı bu kez “Fülürye”ye koştu. Burada yarı çıplak Rus dilberleri denize giriyorlardı. Eskiden halk, tarihi çınarlar ve memba suları ile meşhur Fülürye'ye fülürye kuşunu dinlemek için giderken bu kez kızgın kumlar üzerinde yatan Rus dilberleriyle önce göz, ardından deniz banyosu yaptılar.

²⁷⁴ Alptekin Müderrisoğlu, “Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 1974, Cilt: 4, Sayı: 13, s.28.

²⁷⁵ Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*, s.38.

Zafer Toprak'ın bu anlatımında Florya'nın telaffuzu ile ilgili bir bilgide aktarmaktadır. Yazısının devamı şöyledir: *Bu arada "Fülürye" Rus şivesi ile "Florya"ya dönüştü. Böylece mahremlik giderek kalktı; Türk kadınları için de açılma devri başladı. Mütareke'nin İstanbul'a bir diğer hediyesi de barlardı. İstanbul hovardası Galata'nın izbe meyhanelerinden barlara terfi etti. Gene Rus göçmenler bu konuda öncülük ettiler. Bar öncesi benzer işlev gören kafekonserler vardı. Sesleri akortsuz Romen aktörler, kendi ülkelerinde gözden düşmüş Fransız şantözler, garip şiveli Danimarkalılar, Japonya'dan gelme cambazlar, kısacası feleğin savurduğu tüm insanlar Osmanlı'nın son döneminde bu kafekonserlere doluşmuştu*²⁷⁶.

Mütareke Dönemi İstanbul'unun meyhaneler iki gruba ayrılıyordu; bunlardan ilki bira ve diğer içki çeşitlenin bulunduğu birahaneler, diğeri ise yemek ve yanında içki sunumunun gerçekleştiği kafelerdi. Kahir ekseriyeti Galata ve Pera mıntıkasında bulunan birahanelere genellikle Müttefik askerleri ve denizciler uğramaktaydı. Diğer birahaneler Suriçi ve Boğaziçi köylerinde bulunmaktaydı. Bunlara ise daha saygın kişiler gitmekteydi. Doğal olarak daha kaliteli birahanelerdi ve orkestra bulunmaktaydı. Rum milletine mensup kişilere ait birahaneler fazlaydı. Bazı Rumların ruhsatsız olarak birahane işlettiği ve bunlara gerekli cezaların verildiği de görülmekteydi. Bu dönemde 471 adet barın olduğu bilinmektedir²⁷⁷. Bu birahanelerden 444'ü Rum milletine mensup kişilerin, 16'sı Yahudilerin ve 15'i de Ermeni milletine mensup işletmecilerindi. Bunlardan Türklere ait olan meyhane sayısı ise sadece 4 idi²⁷⁸. Dönemin en önemli gazinolarından biri olan "*Eftalipos Gazinosu*" dur²⁷⁹. "

Bu yıllarda, müskirat satışı amacıyla ülke sınırları içerisinde fabrikalar tesis edilmiştir. Bu fabrikalarla birlikte ülke genelinde içki tüketilen mekânlara içkinin satışı ve ulaşımı daha hızlı ve kolay olmuştur. Kurulan bu fabrikalardan ilki Müskirat Osmanlı Anonim Şirketi'dir²⁸⁰. Aynı amaçla kurulan ikinci fabrika ise Seyhan Saros Meşrubat-ı Keuliye

²⁷⁶ Zafer Toprak, "Mütareke Döneminde İstanbul", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt: 6, 1994, s.5.

²⁷⁷ Özer, "Mütareke ve İşgal Yıllarında Osmanlı Devleti'nde Görülen Sosyal Çöküntü ve Toplumsal Yaşam", s.253-254.

²⁷⁸ Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*, s.43.

²⁷⁹ Kaynar, "Muhabbet Baki Mahbubân Kayıp: Osmanlı'dan Cumhuriyete Meyhaneler", s.6.

²⁸⁰ Bu fabrikada bira, şarap, rakı, konyak, ispiro ve benzeri müskiratı imal etmek ve ticaretini yapmak üzere Ahmet Mithat Paşako, ortakları ve hissedarları tarafından kurulmuş olup, şirketin teşkili, amacı, adı ve bulunduğu yer nizamnamesinde bildirilmiştir. Kurucuları hisse senedi alıp girmişlerdir. Amacı usullere uygun müskirat üretimidir. Merkezi İstanbul'da olacak ve ilerleyen zamanlarda yurt içinde ve yurt dışında

Osmanlı Anonim Şirketi'dir²⁸¹. Son olarak kurulan üçüncü fabrika da Propendis Marmara Osmanlı Anonim Şirketi'dir.²⁸²

Asayiş ve toplumsal kaygılara o kadar çok önem veriliyordu ki bununla ilgili kayda değer tedbirler alınıyordu. Nitekim Kurtuluş Savaşı'nın yaşandığı ve bu savaşın yansıdığı bir başka belgede, düğünlerde içki sunumu, işret etmek ve “*mugayir-i şer'i şerif*” diğer şeyler kesinlikle yasaklanmıştır. Bu yasağın temel nedeni ise Milli Mücadele gibi bir dönemde nüfusun azalması ve dolayısıyla evliliklerin azalması ile birlikte düğünlerdeki içki sunumunun damat tarafına bir masraf oluşturmasıydı²⁸³. Görüldüğü gibi bu yasağın yapılmasındaki esas kaygı hem ekonomik hem sosyal nedenlere dayalıydı.

İzmit'te Mütareke Dönemi'nde gerçekleşen bir diğer asayiş vakası ise mutasarrıflık tarafından dâhiliyeye teferruatıyla bildirilmiştir. Bu olay, Ermenilerin alkollü bir vaziyette alenen Türk milletine hakaret etmesi üzerine kollukların müdahale etmesiyle adliyede sonuçlanmıştır. Ermeni milletine mensup 10 vatandaşın meydanlık bir alanda işret edip laterna çalgısı çalarak “*Yaşasın Ermenistan Kahrolsun Türkiye*” diye hep bir ağızdan çok yüksek bir sesle devamlı bir şekilde bağırımları olay yerinde büyük bir heyecana sebep olmuştur. Bu durum kolluk tarafından haber alınca önce 2 polis olay yerine gitmiş ancak güç yetirememiş ve bunun üzerine 6 polis daha görevlendirilmiştir. Polislerin olay yerine intikali sonucunda bu kişilerin sokaklarda yine aynı şekilde bağırımları üzerine önce usulen çalınan çalgının ruhsatının olmaması sebebiyle laternanın kolu alınmış ve nihayetinde emniyette yapılan tahkikat sonucu adliyeye sevkleri yapılarak kendilerine nasihat edilmiştir²⁸⁴. Bu 10 Ermeni'nin içki içerek Türk devletine hakaret etmesi sonucu kendilerine ne ceza verildiği bilinmemektedir. Fakat sokaklarda infial yaratacak derecede bu denli bir eylemin yapılması Türk vatandaşları

şubeler açılabilirdi. Ayrıca şirket 30 yılına kurulacaktır. **BOA, A. DVN. MKL**, Nr.66/34. (H. 25 Ca 1338/ M. 15 Şubat 1920); **BOA, BEO**, Nr. 4601/345036. (H. 25 S 1338/19 Kasım 1919)

²⁸¹Bu şirkette usullere uygun müskirat satmak amacıyla Zavaoğlu Atanya, ortakları ve hissedarları tarafından Adana merkezli kurulmuştur. Aynı zamanda Osmanlı kanunlarına bağlıdır. Yurt içinde ve yurt dışında şubeleri açılabilirdi beraber 50 yılına kurulmuştur. **BOA, A. DVN. MKL**, Nr. 68/7. (19 M 1339/M 3 Ekim 1920); **BOA, BEO**, Nr. 4649/348648. (H. 15 Z 1338/30 Ağustos 1920)

²⁸²Merkezi Dersaadet'te olmak üzere Viladimir Mırmıroğlu Efendi tarafından yüz bin lira sermaye ile 50 seneliğine kurulmuştur. **BOA, BEO**, Nr. 4650/348728. (H. 19 Z 1338/M. 3 Eylül 1920)

²⁸³**BOA, DH. UMVM**, Nr. 125/47. (H. 4 Ca 1338/ M. 25 Ocak 1920)

²⁸⁴**BOA, DH. EUM. 2. Şb**, Nr. 16/78. (H. 25 R 1337/ M. 28 Ocak 1919)

tarafından kabul edilemeyecek bir davranış olması sebebiyle kollukların olaya hemen yetişmesi belki de olayın daha fazla büyümesini engellemiştir.

Bursa Mudanya’da yaşanan bir diğer asayiş olayında bu sefer malı zarar gören esnafın mücadelesi görülmektedir. Bu esnaf, İtalyan tebaasından Nino Mersino isimli bir birahane sahibidir. Bu birahaneye iki vatandaş sarhoş bir vaziyette girmiş, Nino’ya oldukça kötü davranarak bardak, cam şişe ve iskemleleri kırıp dökmüş ve olay bittikten sonra da cezalandırılmışlardır. Ancak bu iki şahsın dükkâna verdikleri zarar oldukça büyük olduğundan bu zararın tazmin edilmesi için Nino defalarca jandarmaya başvurmuştur. Bu çabalar sonuç vermedikten sonra Nino bir girişim yapmış ve İtalyan Komiserliğine gitmiştir ve artık olayın takibi İtalyan Komiserliğindedir²⁸⁵. Yine burada da taşkınlık yapan iki şahsın suça meyilli olmasında alkolün rolü görülmektedir. Alkol hem toplumsal huzuru bozmuş ve devletin bu konuya mesai harcamasına neden olmuştur.

Yine Mütareke Döneminde yaşanan ve alkolün sebep olduğu olaylara verilebilecek bir diğer örnek İstanbul İstinye’de vuku bulmuştur. Bu olay, sarhoş olup taşkınlık yapan Fransız askerleriyle Türk ve İngiliz kolluk kuvvetleri arasında geçmiştir. 4 Fransız askeri son derece sarhoş haldeyken ötede beride insanlara saldırmaları sonucunda kötü bir hadiseye meydan vermemek için olay yerine jandarmaların gelmesi üzerine hadiseler cereyan etmiştir. Bu 4 Fransız askeri gelen Türk jandarmalarına birkaç el ateş etmiştir. Bu sesleri duyan İngilizler hemen yetişip Fransızları derdest etmiştir²⁸⁶. Olayın müsebbiplerinin cezalandırılıp cezalandırılmadığı hakkında herhangi bir bilgi mevcut olmamakla birlikte alkolün Mütareke döneminde bile Osmanlı Devleti’nin kolluklarını uğraştıran bir nesne olduğunu göstermesi açısından dikkate değer bir husustur.

Son olarak konuya dair verilebilecek bir diğer örnek Aydın’da Aziziye karakolunda gerçekleşmiştir. Karakola giren sarhoş bir Yunan askerinin kasaturasını saklayarak Polis Memuru Abbas Efendi’yi sol omzundan yaralamış ve bir darbe daha vurmasına meydan verilmeyerek derdest edilmiştir²⁸⁷.

²⁸⁵ BOA, DH. EUM. AYŞ, Nr. 33/14. (H. 2 C 1338/ M. 22 Şubat 1920)

²⁸⁶ BOA, DH. EUM. AYŞ, Nr. 50/24. (H. 9 Ca 1339/ M. 19 Ocak 1921)

²⁸⁷ BOA, DH. İ. UM, Nr.20 23/ 14006. (H. 8 Ş 1339/ 27 Nisan 1921)

İçki ile ilgili bilgilendirici ve faydalı yazılara Mütareke dönemi basınında yer verilmeye devam edilmiştir. Yine bu dönemde bu yazıları çok aktif şekilde yazan gazete Sebilürreşad gazetesidir.

8 Mayıs 1919 tarihinde Doktor Milaslı İbrahim Hakkı tarafından kaleme alınan “İçkilerin Men’ine Çalışmak Lüzumu” adlı yazıda, içkinin çok aldatıcı bir madde olması ve insanların bu aldanma durumundan kurtulmasının da sadece iki çözümünün bulunduğu ifade edilmektedir. Birincisi; “İslam dininin lütuf ve irşadı”, ikincisi ise tıp uzmanlarının “*ilim ve marifet nuru sayesinde*” olacağı bildirilmiştir. Yazının devamında, içki meselesi dini temellere dayalı olarak değerlendirilip sonrasında bin üç yüz sene boyunca bu inanca bağlı kalanların içkiden kurtulup *selamet ve felah dairesinde* yaşayacakları ifade edilmiştir. Yine Osmanlı’da en çok rakı içkisinin tüketildiği bilgisi verilmektedir. Yazının ilerleyen satırlarında, içkinin beyne, aileye nesle ve ekonomiye verdiği zararlar sıralanmıştır²⁸⁸.

Yine neşredilen diğer bir yazı 17 Temmuz 1919 tarihinde “*Meyhaneler Hakkında*” adlı yazıda, Polis Müdüriyet-i Umumiyesinin yeni meyhanelerin açılmaması şu yazıyı tebliğ ettiği bildirilmektedir: “*Payitahtta müsikirat fûruht eden mahallerin adedi yevmen fe yevmen teksir eylemekte olduğundan fi mabaid askerle sivillerin sıhhatlerini ihlal eden bu gibi müesseselerin küşadına hangi milletten olursa olsun müsaade edilmeyeceği ve bu emr-i kat’iye muhalif her kim hareket edecek olursa müessesesi suret-i kat’iyede sed olunacağı gibi mevki-i fûruhta vaz edileceği meşrubat dahi müsadere kalınacağı ilan olunur.*” Devamında ise Avrupa’da içki mücadelesi için cemiyetlerin kurulduğu, Osmanlı’da da kurulması gerektiği ve Sebilürreşad gazetesinin bunu vazife addederek bu iş için mesaiden geri durmayacağı ifade edilmiştir²⁸⁹. Yazı, Hilal-i Ahdar Cemiyeti’nin kurulmasından önce gazeteye verilmiştir. Zira o tarihlerde içki mücadelesi için aktif olarak faaliyet gösteren bir cemiyet bulunmamaktadır.

²⁸⁸ “İçkilerin Men’ine Çalışmak Lüzumu”, Milaslı İsmail Hakkı, *Sebilürreşad*, Cilt: 16, Sayı:411, 8 Mayıs 1335 (8 Mayıs 1919), s.206-207.

²⁸⁹ “Meyhaneler Hakkında”, *Sebilürreşad*, Cilt: 17, Sayı:429-430, 17 Temmuz 1335 (17 Temmuz 1919), s.106-107.

3.2. Mütareke Dönemi İçki Mücadelesinde Cemiyet Faaliyetleri

Bu dönemde her ne kadar içki ile ilgili kullanım ve asayiş vakaları görülse de bununla mücadele edilmek istenmiştir. II. Meşrutiyet döneminde olduğu gibi mütareke yıllarında da Cemiyetleşme faaliyetlerine girişilmiştir.

3.2.1. Hilâl-i Ahdar Cemiyeti (1920)

Kurtuluş Savaşı yıllarında kurulan bu köklü kuruluş, ilk gününden itibaren içki ile mücadele için önemli çalışmalar yapmış ve günümüzde Yeşilay Cemiyet'i olarak bilinmektedir.

Hilal-i Ahdar Cemiyeti'nin kuruluşuna neden olan sebebin “...*Birinci Dünya Savaşı sırası ve sonrasında işgal güçlerinin toplumumuzda alkol ve uyuşturucu maddeleri yaygınlaştırmasını ve işgale karşı mücadele ruhunun yıkılmasını önlemek amacıyla...*” olduğu belirtilmektedir²⁹⁰.

Cemiyet, 1920 yılında düşmanla mücadele süreci devam ederken, İstanbul'da üyelerinin önemli kısmı doktor olan bazı kimseler tarafından “içki” denilen bir diğer düşmanla mücadele etmek maksadıyla kurulmuştur. Tababet-i Akliye ve Asabiye Cemiyeti'nin (1914), 1920 yılının ilk aylarında yapmış olduğu kongresinde, Hilal-i Ahmer'e (Kızılay) ithafen alkol ile mücadele amacıyla “*Hilal-i Ahdar*” ismiyle bir topluluğun kurulması kararı çıkmıştır. 23 Şubat 1920'de resmen kendisine ruhsat verilen bu cemiyetin kuruluş kongresi 5 Mart 1920 tarihinde gerçekleştirilmiştir²⁹¹. Cemiyetin kuruluş adresi “*Yeni Postane Arkası Aşir Efendi Sokak Kigorkyan Apartmanı*”dır²⁹².

Bu cemiyetin fahri başkanlığına *Şeyhülislam İbrahim Efendi*, başkanlığına *Doktor Emin Paşa*, ikinci başkanlığa *Mazhar Osman* ve *Hüseyin Kazım Beyler*, veznedarlığa *Tahsin ve kâtib-i umumiliğe Doktor Şükrü Hazım Beyler*, idare heyet-i azalığına *Hakkı Şinasi, Galip, Emin, Velid, Talha, Eşref Edip, Milaslı İsmail Hakkı, İzmirli İsmail Hakkı*,

²⁹⁰ <https://www.yesilay.org.tr/tr/kurumsal/tarihce> Son Erişim: 12. 05. 2021 Saat:14.50

²⁹¹ Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*, s.44-45.

²⁹² *Osmanlı'dan Cumhuriyete Cemiyetler*, (Editör: Recep Çelik), İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2013, s.193.

Doktor Tevfik Rüştü, Hamdullah, Galip Hakkı, Ferit, Salih ve Hulusi Beyler seçilmiştir²⁹³.

Cemiyetin kuruluşunda yönetimde yer alan fahri başkan Şeyhülislam Haydarizade İbrahim Efendi ve başkanlığa seçilen Hacı Emin Paşa'lar, cemiyetin ilk kongresine katılmamışlardır. Bu yüzden kongreye Mazhar Osman Bey başkanlık ederek ve açılış konuşmasını yapmıştır. Kongre sonunda fahri başkanlıkta Şeyhülislam İbrahim Efendi kalmış ve cemiyet başkanlığına Mazhar Osman Bey seçilmiştir²⁹⁴. *Sırat-ı Müstakim*'de, Hilal-i Ahdar Cemiyeti'nin ilk kongresinin gerçekleştiği anda Mazhar Osman Bey'in konuşmasına yer verilmiştir. Kongrede konuşan Mazhar Osman Bey cemiyetin amacını şöyle tarif etmiştir: "*Hilal-i Ahdar'ın vazifesi din-i Ahmedî'nin hâkim olduğu vatana pek yabancı bir düşman olan içki ve mükeyyifat ile mücadeledir. Bu mücadelenin samimi, ciddi ve makul olmasını temin için, bu badireyi memleketimizden def etmek ve saliklerini hususıyla genç nesli bu beladan kurtarmak için cemiyet icra-yı faaliyete başlıyor.*" Mazhar Osman Bey konuşmasının ilerleyen dakikalarında içkinin nasıl bir nesne olduğu ve içkiyle mücadele edilmesi gerektiğini şu cümlelerle tarif anlatmıştır: "*İçkinin dinen haram, sıhhate fevkalade muzır, nesle karşı tahripkâr, iktisaden felaket, nihayet bir lazıme-i medeniye değil, ictimaen ve ahlaken çirkin ve ayıp olduğunu halka anlatmalıyız*"²⁹⁵. Mazhar Osman Bey 1920 ve 1945 yılları arasında cemiyete başkanlık etmiştir²⁹⁶.

Hilal-i Ahdar Cemiyeti'nin nizamnamesinde, "*Kuruluş Gayesi ve Vezaifi*" başlığı altında cemiyetin kuruluş amacının "*içki mücadelesi*" olduğu ifade edilmekte ve bunun için yapılacaklar beş maddede anlatılmaktadır. Buna göre; içkinin zararlarını çeşitli yollarla halka anlatmak, okullarda ilk senelerden beri "*hıfz-ı sıhhat*" derslerine önem vermek, içkiye düşkün olanları tedavi etmek, kanunların çıkarılmasına çalışmak, son olarak Türkiye'de konu ile alakalı kongreler düzenlemek ve uluslararası kongrelerde Türkiye'yi temsil etmek²⁹⁷.

²⁹³"Hilal-i Ahdar Cemiyeti: Şeyhülislam Efendi'nin Beyanâtı", Haydarizade İbrahim, *Sebilürreşad*, Cilt: 18, Sayı: 462, 1 Nisan 1336 (1 Nisan 1920), s. 237.

²⁹⁴Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de İçki İle Mücadele*, s.45-49.

²⁹⁵"Hilal-i Ahdar Cemiyeti: Mazhar Osman Bey'in Nutku", Mazhar Osman, *Sebilürreşad*, 1 Nisan 1336 (1 Nisan 1920), Cilt: 18, Sayı: 462, s.235.

²⁹⁶Hatice Güzel Mumyılmaz, "Yeşilay Cemiyeti ve Faaliyetleri: Bağımlılıkla Mücadele, Sağlıklı ve Ahlaklı Nesiller Yetiştirme", *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55(1), 2020, s. 370. (368-387)

²⁹⁷ *Hilal-i Ahdar Cemiyeti Nizamnamesi*, İkinci Tabı, İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1341, s. 3.

Yine, 27 maddelik cemiyet nizamnamesinin “*Meclis ve Heyet-i İdare Vezaifi*” başlıklı bölümünde cemiyette görev alacak kişilerin vazifeleri ayrıntılı bir şekilde tarif edilmiştir. “*Heyet-i Umumi*” başlığı altında, cemiyete aza olabilmenin şartları sıralanmış, kadın-erkek, Müslim ve gayrimüslim herkesin üye olabileceği belirtilmiştir. Yine, aza olabilmek için içki düşmanlığı yapmanın yeterli olabileceği ifade edilerek “*aza-yı esasiye*” ve “*aza-yı fahriye*” denilen iki üye grubunun olacağı bildirilmiş. Bunun yanında “*İntihabat*”, “*Cemiyetten İhraç*”²⁹⁸, “*Cemiyetin Maliyesi*”²⁹⁹ ve “*La Hak*”³⁰⁰ gibi başlıklarla cemiyetin idaresine dair birçok madde sıralanmıştır. ³⁰¹.

Hilal-i Ahdar Cemiyeti, *Sıhhi Sahifeler Mecmuası* ve *Hilal-i Ahdar Gazetesi* gibi yayın organlarıyla vatandaşları bilinçlendirme yoluna gitmiştir³⁰².

Hilal-i Ahdar Cemiyeti, Osmanlı Devleti’nde olduğu gibi günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Günümüzde Yeşilay Cemiyeti olarak bilinen bu cemiyet sadece içki değil madde bağımlılığıyla da mücadele etmektedir.

3.2.2. İçki-Kumar-Emraz-ı Zühreviye-Fuhuş ve Ahlaksızlığa Karşı Mücadele Cemiyeti (1920)

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı’nın yayınladığı “*Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Cemiyetler*” isimli kitapta yer alan ve içkiyle mücadele başlığı altında değerlendirilmesi gereken bir diğer cemiyette İçki-Kumar-Emraz-ı Zühreviye-Fuhuş ve Ahlaksızlığa Karşı Mücadele Cemiyeti’dir. Cemiyet adından da anlaşılacağı üzere, mücadele etmek istediği şeyler arasında içki bulunmakla beraber, içki dışında da kumar, deri hastalıkları, fuhuş ve ahlaksızlıklar vardır.

Cemiyetin kuruluş tarihi R. 8 Teşrin-i Sani 1336/ M. 8 Kasım 1920’dir. Kuruluş adresi “*Beyazıt Saraçhane Başı Rehber-i İttihad-ı Osmanî Mektebi*”dir. Cemiyet’in amacı;

²⁹⁸ “Cemiyetten İhraç” kısmı şu bilgileri içermektedir; Alenen işret edenler, cemiyetin maksadına menafi hareket ve takibatta bulunanlar müstafi add eyerler. Bunun içinse 7 kişilik bir reji grubunun oluşturulması gerekmektedir. *Hilal-i Ahdar Cemiyeti Nizamnamesi*, İkinci Tabı, İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1341, s.6-7.

²⁹⁹ “Cemiyetin Maliyesi” kısmı şu bilgileri içermektedir; Cemiyet üyelerinin aidat vereceği ve bunun dışında cemiyetin bağışlarla idare olunacağı bildirilmiştir. Aza-yı esasiye grubundan senede bir lira alınacağı, aza-yı fahriyeden ise bir şey alınmayacağı ifade edilmiştir. *Hilal-i Ahdar Cemiyeti Nizamnamesi*, İkinci Tabı, İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1341, s.7.

³⁰⁰ Bu bölümde Hilal-i Ahdar’ın taşrada açılacak şubelerinin uygulaması gereken esaslarından bahsedilmektedir. *Hilal-i Ahdar Cemiyeti Nizamnamesi*, İkinci Tabı, İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1341, s.7.

³⁰¹ *Hilal-i Ahdar Cemiyeti Nizamnamesi*, İkinci Tabı, İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1341, s.4-7.

³⁰² Erdal, Demirci, Sivri, *Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de İçki İle Mücadele*, s.156-160.

“İçki-Kumar-Emraz-ı Zühreviye-Fuhuş ve Ahlaksızlığın yayılmasının engellenmesine çalışmak”tır. Bu cemiyetin kurucuları ise “Nizamettin Bey, Raşit Bey, Mehmet Zeki Bey, Mehmet Raif Bey, İsmail Hakkı Bey, Nuriye Hanım ve Fatma Hanım” olarak belirtilmiştir³⁰³.

3.3. Birinci Meclis Gündeminde Men’-i Müskirat Kanunu (23 Nisan 1920-16 Nisan 1923)

Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920 tarihinde, Osmanlı Devleti ve Anayasası’na göre kurulmuş olan Meclis-i Mebusan’ın 16 Mart 1920’de faaliyetlerine son verilmesi ile “olağanüstü yetkilere sahip” olarak kurulmuş bir meclistir³⁰⁴.

Birinci Meclis, içerisinde I. Grup ve II. Grup diye adlandırılan iki farklı tarafın olduğu ve siyasal muhalefetin görüldüğü bir meclistir. I. Grup, Mustafa Kemal Paşa’nın önderliğini benimsemiş olan grup iken II. Grup; Mustafa Kemal Paşa’ya muhalif olan, onun yönetim anlayışını çekemeyen, saltanat ve hilafet taraflısı ve Enver Paşa’ya da kısmen taraftar olan gruptur. Bu grubun liderliğini ise Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey³⁰⁵ yapmaktaydı³⁰⁶.

Ali Şükrü Bey’in Birinci Meclis içerisindeki faaliyetlerine bakıldığında, toplamda dört adet kanun teklifi yaptığı görülmektedir. Bu tekliflerin ilki, Men-i Müskirat Kanunu teklifidir³⁰⁷.

3.3.1. Men-i Müskirat Kanunu'nun Teklif Edilmesi (28 Nisan 1920)

Men’-i Müskirat Kanunu, cumhuriyetin kuruluş aşamasında yasalaşan ve değişik evrelerde türlü biçimlerde uygulanan bir kanundur³⁰⁸. Ayrıca içkiye karşı mücadele

³⁰³ *Osmanlı’dan Cumhuriyete Cemiyetler*, (Editör: Recep Çelik), İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2013, s.193.

³⁰⁴ Abdurrahman Eren, “Büyük Millet Meclisinin Kurucu Meclis Niteliği”, *Anayasa Yargısı*, Cilt: 37, Sayı: 1, (2020), s.52-53.

³⁰⁵ Ali Şükrü Bey (Doruker), 1884 Trabzon Beşikdüzü doğumludur. Deniz Harp Okulu mezunudur. Ahmet Demirel, “İlk Meclis’in Vekilleri”, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.265; Ali Şükrü Bey, Topal Osman tarafından öldürülmüştür. Cinayeti Topal Osman Ağa’nın işlediği kesinleşince Mustafa Kemal Paşa Muhafız Birliği Komutanı İsmail Hakkı Bey’e (Tekçe) Topal Osman Ağa’yı ölü veya diri yakalanması emrini vermiş ve ardından İsmail Hakkı Bey, 1/2 Nisan 1923 gecesi Topal Osman Ağa’ya teslim olmasını istemiştir. Aralarında geçen silahlı çarpışmadan sonra 12 adamıyla birlikte öldürülmüştür. İsmail Akbal, Taner Aslan, “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey Muhalefeti”, *Erdem*, 2010, Sayı: 58, s.47. (45-76)

³⁰⁶ Akbal, Aslan, “Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey Muhalefeti”, s.70.

³⁰⁷ Necmettin Alkan, Uğur Üçüncü, *Ali Şükrü Bey Mücadeleyle Geçen Bir Ömür*, 2. Baskı, Kronik Yayınları, İstanbul, Mart 2017, s.227.

açısından atılan en önemli adımlardan birisidir. Kanun, Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920 tarihinde kurulmuş olmasından yaklaşık beş gün sonra 28 Nisan 1920'de muhafazakâr yapıya sahip ve meclisin muhalif isimlerinden olan Ali Şükrü Bey tarafından teklif olarak sunulmuştur³⁰⁹.

Kanun teklifinin sunulma gerekçelerine bakıldığında karşımıza dini, sıhhi, beşeri, toplumsal ve ekonomik unsurlar çıkmaktadır. Dini sebeplere bakıldığında, o tarihlerde hala yürürlükteki anayasa olan Kanun-i Esasi'nin 11. maddesine göre “*Devlet-i Osmaniye'nin dini din-i İslam'dır...*”³¹⁰ hükmü gereğince içki yasağının gerçekleştirilmesi gerekliydi. Kanunun sıhhi gerekçeleri ise içkinin tıbben kanıtlanan zararlarıdır. Milli mücadele sürecinde sağlıklı insana çok ihtiyaç duyulmaktaydı. Beşeri ve toplumsal gerekçeler ise içkinin toplumda sebep olduğu pek çok problemden kaynaklıydı. Çünkü içki, ahlakı son derece bozmakta ve çeşitli asayiş olaylarına, yaralamalara ve öldürmelere sebep oluyordu. İçkinin sebep olduğu asayiş problemlerinden dolayı birçok kişi hapse girmekte ve devlete ciddi sayılabilecek masraflar çıkarmaktadır. Çıkan asayiş olaylarıyla birlikte hapse giren kişilerin aileleri de pek çok sıkıntı çekmekteydi. Bu sıkıntılarda ekonomik gerekçeleri oluşturmaktaydı³¹¹. Men'-i Müskirat Kanunu, böylesine büyük problemlerin önüne geçilmesi ve bu sıkıntıların yaşanmaması için teklif edilmiştir. Diğer taraftan, kanun teklifine olumlu bakmayanlar içki yasağının vergi kaybına neden olacağı düşündükleri için bunu ekonomik sebeplere dayandırmakta ve böyle teklifin yapılmasının meclis çatısı altında acil bir görev olarak görmemektedirler³¹². Bu kanunun teklif edilme gerekçelerinin yanı sıra kanuna muhalefet eden bir grubunda bazı gerekçeleri öne sürdüğü görülmektedir. Böylelikle kanunun meclis içerisinde bir fikir çatışmasına sebep olacağı açıktır.

1919 yılında Amerika'da Volstead Kanunu ile yürürlüğe giren ve 1933 yılına kadar devam eden içki yasağı kanununun, Türkiye'deki Birinci Meclis döneminde teklif edilen Men'-i Müskirat Kanunu teklifi ile aynı döneme rastlamasında ve bu kanunun kabul edilmesinde Amerika'nın etkisi olduğu düşünülebilir. Daha önceleri Osmanlı'da

³⁰⁸ Faruk Alpkaya, “Birinci Meclisin İçki Yasağı ve Men-i Müskirat Kanunu”, Mülkiye, Cilt: 32, Sayı: 258, s.161.

³⁰⁹ Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.19.

³¹⁰ <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/> Son Erişim Tarihi: 08. 06. 2021 18: 27

³¹¹ Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.20.

³¹² Turan, “Geleneksel Toplumda Yasağın Cazibesi Osmanlı Toplumunda İçki”, s.42.

böyle yasaklar olsa da Milli mücadele döneminde Büyük Millet Meclisi'nde içki konusunun gündemde olması pek manidardır³¹³.

28 Nisan 1920 tarihinde mecliste okunan kanun teklifi altı maddeden oluşmaktadır ve sadeleştirilmiş haliyle şu şekildedir: Birinci madde, mekân kapsamı olarak “*Memalik-i Osmaniye*” tabiriyle başlamış olup tüm Osmanlı mülkünde geçerli olmak üzere her çeşit içkinin üretim ve dış alımını men etmektedir. Birinci maddenin yasakladığı alanlar bunlarla sınırlı kalmayıp her türlü içkinin satış ve tüketimini de kesin bir biçimde yasaklamayı öngörmüştür. Kanun teklifinin ikinci maddesi içki ile ilgili eylemlere cesaret eden kişilerin cezalandırılmasına yöneliktir. Zira içki üretimi, dış alımı ve içki satışı gerçekleştirenler yakalandığı takdirde içkinin her kıyyesi³¹⁴ için elli lira ödemekle cezalandırılacaktı. Üçüncü madde ise işret edenlerin nasıl cezalandırılacağına açıklık getirmektedir. Buna göre, işret edenler ya hadd-i şer'i ile cezalandırılacak ya da alt sınır olan elli liradan başlamak üzere iki yüz elli liraya kadar para cezasına çarptırılacaktı. Dördüncü madde kanun teklifinin onaylanması ve yayınlanması ile birlikte içkilere el konularak yok edilmesini isterken beşinci madde kanunun yürürlüğe girmesinin ancak kanunun yayınlanması ile birlikte olacağını ifade etmektedir. Altıncı ve son olan maddede ise bu kanunun hükümlerinin icrasından mülkiye memurlarının adliye ve nizamiye mahkemelerinin sorumlu olduğunu bildirilmektedir. Men-i Müskirat Kanunu teklifi mecliste okunduktan sonra oturum reisi teklifin Adliye, maliye ve sıhhiye encümenlerine gönderilmesini istemiş ve o anda bir vekil kanun teklifinin şer'îye encümenine de gönderilmesini yönünde bir istekte bulunmuştur. Ardından başka bir vekil kanun teklifinin önemli olduğunu ve bu sebeple acele kararı ile gönderilmesini teklif etmiştir. Meclis oturumunun sonunda oturum reisi, kanun teklifini acele kararı ile encümenlere gönderilip gönderilmemesi yönünde oya sunduktan sonra 28 Nisan 1920 tarihli oturumda Men'-i Müskirat Kanun teklifi adliye, maliye, sıhhiye ve şer'îye encümenlerine acele kararı ile gönderilir³¹⁵.

³¹³ Doğan, “Osmanlı Men'-i Müskirat Cemiyeti ve Men'-i Müskirat Kanunu”, s.168.

³¹⁴ Burada bahsedilen kıyye-i atıkadır. Kıyye-i atıka 1282 grama denk gelmektedir. Kıyye-i aşarı ise 1 kilo ağırlığındadır. Son olarak kıyye-i cedide vardır ki o da 1 kiloya denk gelmektedir. Bkz. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.519.

³¹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, 28. 04. 1336 (1920), 1. Devre, Cilt: 1, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c001/tbmm01001006.pdf> [Son Erişim Tarihi: 04. 09. 2021 Saat: 20.56]

3.3.2. Men'-i Müskirat Kanun Teklifinin Mecliste Müzakere Edilmesi (17 Nisan 1920- 13 Eylül 1920)

17 Mayıs 1920 tarihindeki Meclis oturumunda Adliye, Sıhhiye, Maliye ve Şer'iyeye encümenlerinin mazbataları okunmuştur. İlk olarak Adliye Encümeninin görüşlerine yer verilmiştir. Erzurum mebusu Celaleddin Arif Bey'in reisi olduğu Adliye Encümeni mazbatasında, Men'-i Müskirat Kanun teklifinin yerinde bir teklif olduğu “*teklifi vâkiin şer' ve akla muvafakati*” sözleriyle ifade edilmiştir. Fakat Adliye encümeni bu teklifin görüşmelerinin başka bir zamanda yapılmasını istemiştir. Bu isteğini de meclisin çok önemli vazifelerinin olduğunu gerekçe göstererek dile getirmiştir³¹⁶.

Mecliste, Adliye encümeninin mazbatasını okunduktan sonra Sıhhiye encümeninin Men'-i Müskirat Kanunu hakkındaki görüşlerine yer verilmiş ve adliye encümeninin aksine kanun teklifi desteklenmiştir. İçkinin insanda bıraktığı bir takım zararlı etkiler ve dış alımla gerçekleşen müskirat için giden mili servet gibi problemler sıhhiye encümeninin bu teklifi desteklemesinin gerekçeleri arasındadır³¹⁷.

Sıhhiye encümeninin ardından Maliye encümeninin mazbatasını okunmuş ve dini ahlaki olarak teklif uygun görülüş ancak ekonomik gerekçeler ileri sürülerek ret yanıtı verilmiştir. Ekonomik gerekçe olarak, hükümetin içinde bulunduğu durum “*bühran*” olarak nitelendirilmiş, içkiden elde edilen gelirlerin “*Duyun-u Umumiye*” için kullanılması gerektiği ve müskiratın günlük bir ihtiyaç olmadığı ifade edilerek vergilerin arttırılması gibi bir öneri dile getirilmiştir³¹⁸.

Son olarak Şer'iyeye encümeninin konu ile ilgili olarak diğer encümenlere göre daha uzunca hazırladığı mazbatasına yer verilmiştir. Şer'iyeye encümeni de içki yasağı teklifini uygun görmüş ve desteklemiştir. Önce, dini bir takım gerekçeler ileri sürülmüş daha sonra içki üretim ve tüketiminin halkın sağlığı ve ahlakını bozduğu ifade edilerek “*zaten dinen memnu*” olan içki yasağını dini bir emir olarak addettiklerini dile getirmiştir³¹⁹.

³¹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, 17. 05. 1336 (1920), 1. Devre, Cilt: 3, s.329. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c001/tbmm01001017.pdf> [Son Erişim Tarihi: 04. 09. 2021 Saat: 20.58]

³¹⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, 17. 05. 1336 (1920), s.330.

³¹⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, 17. 05. 1336 (1920), s.330.

³¹⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, 17. 05. 1336 (1920), s.330-331.

Görüldüğü gibi Adliye ve Maliye encümenlerinin aksine Sıhhiye ve Şer'iyeye encümenleri Men'-i Müskirat Kanununa dair görüşlerini olumlu bir şekilde dile getirmişlerdir. Daha sonra Maliye Vekili Hakkı Behiç Bey, encümenlerin konu ile ilgili yaklaşımlarının İcra Vekilleri Heyeti arasında müzakere edilerek mali ve iktisadi yönlerinin konuşulması önerisinde bulunmuştur. Bunun üzerine söz alan Antalya mebusu Hamdullah Suphi Bey, içkiden elde gelirler ile alakalı olarak şu ifadeleri dile getirmiştir. *“Çünkü diyorlar ki; bundan hâsıl olacak parayı filân devletten akdettiğimiz istikraza mukabil gösterdik. Zannederim bu telâffuzu mümkün olmıyan bir şeydir. Evet efendim, memleketin bir kısım varidatı müskirat üzerine vaz'edilmiş bir meseledir. Binaenaleyh bu bir millî endişedir ki, bir malî endişedir ki, doğrudan doğruya istinatgâhı halkın sıhhatidir. Bu nokta mevzuubahsolamaz. Binaenaleyh Heyeti İcraiye'nin esas olarak dermeyan ettiği bu fikri reddediyorum.”* Bu sözler mecliste alkışlarla karşılık görmüştür. Daha sonra kanun teklifi Heyet-i İcraiye'ye gönderilmiştir³²⁰. Sonuç olarak 17 Mayıs 1920 tarihindeki meclis oturumunda Men'-i Müskirat Kanunu ile alakalı olarak kabul edilip edilmediğine yönelik herhangi bir karar çıkmamıştır. Sadece ilerleyen tarihlerde müzakerelere devam edileceği yönünde karar alınmıştır.

Kanun teklifinin müzakerelerine 12 Temmuz 1920 tarihinde devam edilmiş ancak bu kez de bir sonuç çıkmamıştır. Bu oturumda, İcra Vekilleri Heyeti'nin kanun teklifinin müzakerelerini Şer'iyeye, Sıhhiye ve Adliye encümenlerinin birleşerek sadece bir fikir etrafında birleşmelerini isteyip maddeleri müzakere ettirmek istediği görülmektedir³²¹. 3 gün sonra 15 Temmuz 1920'de devam eden müzakerelerde Men'-i Müskirat Kanun teklifinin kabulüne yönelik bir sonuç çıkmamıştır. Bu görüşmede önemli sayılabilecek adım Çorum mebusu Haşim Bey'den gelmiştir. Haşim Bey, bu yasağın Müslüman olmayanları ilgilendirmemesi gerektiği ifade etmiştir. Ancak bu görüşte kabul görmeyecektir³²². Yazar Onur Karahanoğulları, meclisin bu oturumda da herhangi bir

³²⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, 17. 05. 1336 (1920), s.332-333.

³²¹ TBMM Zabıt Ceridesi, 12. 07. 1336 (1920), 1. Devre, Cilt: 2, s.268. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c002/tbmm01002032.pdf> [Son Erişim Tarihi: 04. 09. 2021 Saat:21. 02]

³²² TBMM Zabıt Ceridesi, 15. 07. 1336 (1920), 1. Devre, Cilt: 2, s.334-337. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c002/tbmm01002035.pdf> [Son Erişim Tarihi: 04. 09. 2021 Saat: 21. 05]

sonuç çıkmamasının artık kanun teklifinin kabul edilmeyeceği gibi bir atmosfer yarattığını ifade etmektedir³²³.

Bir sonraki oturum 1 ay sonra 12 Ağustos 1920 tarihinde gerçekleşmiş ve oturum başkanlığına reis-i sâni Celalettin Arif Bey riyaset etmiştir. Bu oturumda kanun teklifinin lehinde ve aleyhinde konuşacak olanlar isimlerini yazdırarak birer birer konuşmaya başlamışlardır. En uzun konuşan ve oturuma damgasını vuran kişi Kütahya mebusu Haydar Bey'dir. Haydar Bey, Men'-i Müskirat Kanunu'na benzer bir kanunun Meşrutiyet'in ilk yıllarında hazırlandığını ve bu kanunla içki üretimini ve dış alımını men eden bir teklif sunduklarını belirtmişti. Haydar Bey'in konuşmasının devamı şöyledir: *"Bu kanun uhudu kadimeye dokunmadığı halde, sırf Avrupa'nın menafine dokunduğu için, vukubulan müdahale ve tazyik üzerine bir hafta sonra kapitülasyonlar bahane edilerek, bir hafta mevki tatbikte kaldıktan sonra geri alınmıştı. Haydar Bey, kapitülasyonlar bahane edilerek bir kanunun uygulanamayacağını geçmişten bir örnek göstererek kanıtlamaya çalışmıştır. Oturumun devamında Haydar Bey'in bu konuşmasına Ali Şükrü Bey müdahale edip, "Demek siz şimdiden kapitülasyonları kabul etmiş oluyorsunuz?" diye karşılık vermiştir. Bunun üzerine Haydar Bey, Ali Şükrü Bey'in Men'-i Müskirat Kanun teklifinin, Kanun-i Esasi'nin ticaretin serbest yapılabileceğine dair maddesine muhalefet ettiğini bildirir. İlaveten Haydar Bey konuşmasının devamında bir soru sormuştur: Haydar Bey'in bu sorusu Amerika'nın kendi çıkardığı içki yasağı kanununu uygulamaya muvafık olup olmadığı ile ilgili olup daha sonrasında sorduğu soruyu kendi cevaplamıştır. Verdiği cevapta ABD'nin meyhaneleri kapatmayı halledeyim derken tüm evlerin meyhane haline gelmesine sebebiyet verdiğini anlatır. Bunun üzerine Ali Şükrü Bey, Haydar Bey'in konuşmasını bölerek "Delil göster" demiştir. Ardından Haydar Bey, Amerika'nın içki yasağı kanunu ile bir senede beş yüz otuz iki milyon dolar kaybettiğini ve bunun yanında kaçakçılık gibi suçlara sebebiyet verdiğini ifade ederek Amerika'nın içki yasağı meselesini sosyal ve hayati bir mesele olmaktan çıkartıp siyasi bir mesele yaptığını anlatarak ispat etmeye çalışmıştır. Son olarak Ali Şükrü Bey'in teklifindeki Sıhhiye encümeninin "yirminci asırda tatbik etmek istediği tanzifat işlerinde istihdam cezası Abdülhamit zamanındaki timarhane ve serseri kanunundaki darp cezaları gibi ..." demesi üzerine mecliste*

³²³ Onur Karahanoğulları, "Birinci Meclisin İçki Yasağı Men-i Müskirat Kanunu", Phoenix Yayınları, Ankara, Ocak 2008, s.38.

tartışmalar ve sözlü atışmalar cereyan etmiştir. Ardından oturum tatil edilmiştir. Devam eden celsede yine tartışmalar devam etmiştir. Oturum başkanı Celalettin Arif Bey, müsaade isteyerek Isparta mebusu Hacı Tahir Bey'in önergesini okumuştur. Bu önergede, Ali Şükrü Bey'in kanun teklifi hakkındaki tartışmaların daha müsait bir zamanda görüşülmesi gerektiği söylenmiştir. Bu öneri mecliste kabul görmüştür. Ardından sözlü atışmalar başlamıştır. Hatta bu sözlü atışmalar öyle bir dereceye gelmiştir ki Isparta mebusu Hacı Tahir Bey'in onay gören önergesine bir mebus “*Biraz daha uyuyacak*” demiş ve ardından Ali Şükrü Bey de “*Uyuyacak... Parlamento dalaveresi*” demesi üzerine Erzincan Mebusu Emin Bey, Ali Şükrü Bey'e dönerek “*Bütün bu fesatların membaı sensin*” diye bir suçlamada bulunmuştur³²⁴. Mecliste sonu gelmeyen bu tartışmalar ve karşılıklı suçlamalar bir türlü son bulmamış ve görüşmeler ertelenmiştir. Ali Şükrü Bey'in kanun teklifine “*kötülüklerin membaı*” şeklindeki bu yakıştırmaya kanun teklifi tartışmalarının geldiği noktayı göstermesi açısından dikkate değer bir husustur.

3.3.3. Men'-i Müskirat Kanunu'nun Kabul Edilmesi (13-14 Eylül 1920)

Ali Şükrü Bey'in kanun teklifine dair müzakerelerin sonuncusu Eylül ayının 13'ünde gerçekleşmiştir. Bu oturumda kanun teklifinin müzakeresi üç celsede olmuştur ve uzunca konuşmalar gerçekleştirilmiştir. Birinci celsede oturum başkanı reis-i sâni Vehbi Efendi, kanun teklifi hakkında konuşma yapacak olanların isimlerini okumuştur. İsimlerin okunmasının ardından Saruhan mebusu Refik Şevket Bey söz isteyerek bu kanun teklifinin çeşitli encümenlerden geçtiğini, bu encümenlerin mazbatalarının olduğunu, teklifin defalarca müzakere edildiğini söylemiş ve ardından meclisin zamanının kıymetli olduğunu bildirerek sadece beş kişinin konuşmasının yeterli olacağı önerisini getirmiştir. Bunun üzerine yeni Maliye Vekili Ferit Bey “*O kadar basit değildir*” demiştir. Ardından oturuma ara verilmiş ve ikinci celse başlamıştır. İkinci celse ise Ferit Bey'in konuşması ile başlamıştır. Ferit Bey bu konuşmasında, içkinin bizzat kendisini değil içkinin vergisini savunmak için kürsüye çıktığını ve bu savunmayı yaparken saldırılara maruz kalacağını düşünmediğini ifade ederek kendisinin vazife gereği bunu yaptığını söylemiştir. O esnada konuşmasına devam eden Ferit Bey tam

³²⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, 12. 08. 1336 (1920), 1. Devre, Cilt: 3, s 195-200. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c003/tbmm01003047.pdf> [Son Erişim Tarihi: 04. 09. 2021 Saat:21.11]

esas konuya gelecekken sözünü Ali Şükrü Bey kesmiş ve Ferit Bey'e cevap vermek istemiştir. Ferit Bey de buna müsaade etmemiş ve "... *Müskirat meselesi, efendiler; bir mesele-i maliye bir mesele-i iktisadiye ve bir de mesele-i ahlakiyedir.*" diyerek konuşmasının devamında ABD ve Rusya'yı örnek göstererek onlarında bir zamanlar bunun gibi bir yasağa teşebbüs ettiğini söylemiştir. Ferit Bey Rusya'da içki tüketimi dolayısıyla "*ölümden hayatını kurtaran bulundu. Bir küçücük hikâyeye arz edeyim müsaade buyurunuz.*" demiş ve tam hikâyeye başlayacakken mecliste yine gürültüler kopmuştur. Konuşmasına yine devam eden Ferit Bey, men'-i müskirata kendisinin de taraftar olduğunu fakat mali gerekçelerle bunun tatbikine imkân olmadığı ifade etmiştir. İçki yasağına sadece Müslümanları dâhil etmenin ve gayrimüslimleri dışarıda bırakmanın başka milletlerin cebini dolduracağını ve ayrıca içki yasağı ülkede uygulanırsa kanuna muhalif hareket edenleri kimin cezalandıracağını sormuştur. Tam bu esnada Ferit Bey'e cevaben "*Hükümet, Hükümet*" sesleri yükselmiştir. Ferit Bey de hükümetin bunu icra edecek mükemmeliyete haiz olmadığı, maliye ve iç işlerinin buna muktedir bir vaziyette olmadığı bu yasağa ancak polisin vazifelenirileceğini söylemiş ve ilaveten memlekette 2200 polisin mevcut bulunduğunu ifade etmiştir. Devamla Ferit Bey, büyük suçlar ve birçok asayiş olayı ile uğraşmakta olan polisin bu işi gerçekleştirirken zorlanacağını mecliste ifade etmiştir. Ardından Ferit Bey, meclisteki vekillerin üç ay sigarayı bırakması mümkün olursa içki yasağının da başarılı olacağını inanacağını söylemiştir. Maliye Vekili Ferit Bey, içki yasağı kanunu gelirse bir milyon lira zarara uğranacağı konusunda vekilleri bu yasağın uygulanmaması hususunda ikna etmek için azami ölçüde gayret göstermiştir. Meclis oturumunda uzunca konuşan Ferit Bey'in ardından sözü Ali Şükrü Bey almıştır. Ferit Bey'in tüm savunduğu tüm konulara tek tek açıklık getirmiştir. Öncelikle olarak Ali Şükrü Bey, ABD'nin içki yasağı konusunu açıklamıştır. ABD'nin içki yasağı konusundaki uygulamasına "... *Teşebbüsât değil efendiler, fiiliyat*" diyerek Türk limanlarına gelen ABD gemilerinde su dışında başka içecek olmadığı ve yasağı kanunen her şekilde yasakladıklarını bildirmiştir. Yine Rusya meselesi ile ilgili olarak Ali Şükrü Bey, Rusya'nın ABD gibi bir teşkilatı olmadığını, onların henüz bir inkılaptan geçtiğini, dünyada en çok içki kullanan topluluk olmasına rağmen dinlerinde herhangi bir yasağın olmadığını ve buna karşılık içkiyi yüzde yirmi oranında yasaklayabildiklerini ve böyle sürerse yüzde yüzüne ulaşabileceklerini ifade etmiştir. Yine Ferit Bey'in yasak için "*kabiliyeti tatbikiyesi*

yoktur” demesine “*bir Hükümet memuru için, kabiliyeti tatbikiyesi yoktur demek; bir dereceye kadar züldür, tatbik edemiyen çekilir*” demiştir. Ali Şükrü Bey’in bu ifadeleri üzerine Maliye vekili Ferit Bey, “zül” ifadesinin geri alınmasını istemiş ve tartışmanın büyümemesi ve içki yasağı teklif görüşmelerinin akamete uğramaması için Ali Şükrü Bey “zül” kelimesini geri aldığı ifade etmiştir. Oturumun devamında Ali Şükrü Bey, “*bir milyonluk lira*”lık zararın türlü şekillerde telafi edilebileceğini örneklerle anlatmıştır. İçkinin önüne geçilirse birçok suçun (cinayet, kadın oynatma) önüne geçilebileceğini ifade etmiştir. Bu kanun teklifini sunmasındaki esas gayesini “*sırf neslimizi bu müthiş beladan kurtarmak içindir*” diye açıklamıştır. Bu konuşmasının ardından Kastamonu mebusu Dr. Suat Bey’in içkinin sağlığa zararları ile ilgili konuşması sonunda Men’-i Müskirat Kanun teklifinin kabulüne zemin hazırlamıştır. Bu konuşmanın ardından Konya mebusu Refik Bey tarafından müzakerelerin yeterliliğine dair bir önerge verilir ve bu önergenin oya sunulup ellerin kaldırılmasını ister. Oylamanın nihayetinde reisin “*kâfi görüldü efendim*” demesi üzerine müzakereler son bulmuş ve yapılan sözlü itirazlar nafîle çıkınca 13 Eylül 1920 tarihli oturumun ikinci celsesi son bulmuş ve dakikalar sonra üçüncü celse başlamıştır. Üçüncü celse başladığında oturum başkanı Vehbi Efendi, “*... ekseriyet hâsıl oldu. Müzakereye başlıyoruz.*” dedikten sonra devamında maddelerin müzakeresi için şu ifadeleri dile getirmiştir: “*Men-i müskirat kanununun heyet-i mecmuası kabul edildi. Maddelerin müzakeresine geçeceğiz.*” Kanunun acele ile görüşülmesi hakkında bir önerge mevcut olduğundan dolayı oya sunulmuş ve “*müstaceliyetle müzakeresi*” kararı alınmıştır. Ardından birinci madde okunmuş ve tam müzakeresi gerçekleşecekken usul tartışmaları olmuştur. Zira usül tartışmasını başlatan Saruhan vekili Refik Şevket Bey, üç tane teklifin var olduğunu ve bunlardan ilkinin Ali Şükrü Bey’in kanun teklifi olduğunu, diğerlerinin de Sıhhiye ve Şeriye’ye ait teklifler olduğunu söylemiştir. Bu karmaşık durum için oylama gerçekleştirilmiş ve hangisinin daha önce okunacağı hususundaki içinden çıkılmaz durum Ali Şükrü Bey’in kanun teklifinin esas alınması ile çözülmüştür. Ardından birinci maddeyi kâtip Feyyaz Ali Bey şu şekliyle okur: “*Memalik-i Osmaniye’de her nevi müskirat imal, ithal, fûruht ve istimali suret-i katiyede memnudur.*” Mecliste, birinci maddeye dair yapılan uzun tartışmalar sonucu “*suret-i katiyede*” ibaresi kaldırılarak maddenin bu şekliyle kabulüne karar verilmiştir.

Diğer maddelerin müzakeresi ise bir sonraki gün olan 14 Eylül 1920 Salı gününe ertelenmiştir³²⁵.

14 Eylül 1920 günü maddelerin müzakeresine devam edilmiştir. Oturum başkanı Vehbi Efendi, bir önceki gün birinci maddenin kabul edildiğini şimdi de ikinci maddeden itibaren müzakerelere devam edileceğini söylemiştir. O sırada Bursa mebusu Emin Bey söz alarak, bir önceki meclis oturumu yapıldığı sırada kendisinin resmi bir vazifede olduğunu bildirmiş ve birinci maddeye kısa ekleme yapılmasını istemiştir. Söz konusu ekleme “*mevaddı muhammere*”dir. Zira Emin Bey, kanun maddesindeki “*müskirat*” kelimesi ile sadece “*rakı ve konyağı*” yasakladıklarını fakat şarap ve biranın müskirattan olmadığı dile getirmiştir. Bu ekleme yapılırsa kanun maddesinin tam olarak işlevini yerine getireceğini düşünmüştür. Bu teklif oylamaya sunulmuş fakat kabul görmemiştir. Daha sonra ikinci madde hakkında görüşmeler başlamış ve bu madde hakkında da bazı öneriler sunulmuştur. Bunlardan Aydın mebusu Tahsin Bey’in sunduğu önerge kabul edilmiştir. İkinci madde aynen şöyledir; “*Müskirat imal ve ithal ve nakil ve fûruht edenlerden müskiratın beher kıyyesi için elli lira cezayı nakdi ahz ve derdest edilen müskirat imha edilir*³²⁶.”

İkinci madde hakkındaki görüşmeler bittikten sonra sıra üçüncü maddeye gelmiş ve kâtip Feyyaz Ali Bey bu maddeyi mecliste şu şekliyle okumuştur: “*İşret ettiği görülenler ya haddi şer’i ile tedip olunur veyahut elli liradan iki yüz elli liraya kadar cezayı nakdiye mahkûm edilir.*” Maddenin okunmasının ardından Ali Şükrü Bey söz alır ve kendisinin bizzat teklif ettiği maddeye bir ilave yapılmasını ister. Yapılacak ilave para cezası alan kişinin memur ise memuriyetten atılması konusu ile alakalıdır. Ali Şükrü Bey’den söz alan Yozgat mebusu Süleyman Sırrı Bey, kendisinin bir idare memuru olduğunu, daha önce içkiye hiç yaklaşmadığını ve kendi emrinde çalışan memurların da içki ile münasebetlerinin hiç olmadığı dile getirmiştir. Ayrıca, Ali Şükrü Bey’in ilave edilmesini istediği teklif ile alakalı olarak kendisi de eğer bir memur içki üretimi ve tüketimi gerçekleştiriyorsa altı ay müddetle memuriyetten atılması ve tekrarlanması halinde bir daha devlet görevine getirilmemesi gerektiği yönünde bir

³²⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, 13. 09. 1336 (1920), 1. Devre, Cilt: 3, s.112-131. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c004/tbmm01004064.pdf> [Son Erişim Tarihi: 04. 09. 2021 Saat:21.12]

³²⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, 14. 09. 1336 (1920), 1. Devre, Cilt: 4, s.137-140. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c004/tbmm01004065.pdf> [Son Erişim Tarihi: 04. 09. 2021 Saat: 21.14]

öneri getirmiştir. Daha sonra mecliste “*haddi şer’i*” kavramı ile ilgili olarak sadece “*had*” kelimesinin yeterli olacağı ve “*şer’i*” kelimesinin çıkarılması gerektiği konusunda tartışmalar vuku bulmuştur. İlaveten 80 değneğin bir insana vurulmasının çıkaracağı sıhhi sıkıntıların göz önünde bulundurulması gerektiği yönünde konuşmalar yapılmıştır. İzmit mebusu Hamdi Namık Bey, bir kişiye dayak vurmanın onda bırakacağı olumsuz etkilerden bahsetmiştir. Üçüncü madde görüşmelerinin sonlarına doğru söz alan Ali Şükrü Bey, Hamdi Namık Bey’e hitaben dayağın atılması taraftarı olduğunu ifade etmiştir. Hamdi Namık Bey’in “*dayak izzet-i nefis meselesidir*” demesine karşılık Ali Şükrü Bey de görüşmesi yapılan içki yasağı kanunu için “*izzetinefsi millidir*” ifadesini kullanmıştır. İlaveten Ali Şükrü Bey, Süleyman Sırrı Bey’in 6 aylık memuriyetten uzaklaştırma teklifine de karşı çıkmış ve bir memurun içki içmesinin kanunun uygulanamayacağı manasına geleceğini ifade ederek o memurun direkt olarak memuriyetten atılması gerektiğini söylemiştir. Daha sonra Antalya mebusu Ali Vefa Bey’in üçüncü maddenin sonuna hükümlerin “*itiraz ve istinaf ve temyiz değillerdir*” ilavesini getirme teklifi kabul görmüştür. Sonuç olarak üçüncü madde şu hali almıştır: “*Alenen müskirat istimal edenler veya hafıyyen istimal edipte sarhoşluğu görülenler ya haddi şer’i ile veya elli liradan İki yüz liraya kadar cezayı naktî veyahut üç aydan bir seneye kadar hapis cezasıyla tecziye olunurlar. Sıfatı resmiye erbabından olanlar memuriyetten dahi tardedilirler ve bu husustaki hükümler kabili itiraz (istinaf ve temyiz) değildir*³²⁷.” Böylelikle açıktan veya gizlice içki içenlere haddi şeri veya para cezası veyahut hapis cezası geliyordu. Ayrıca bu hükümlerin tekrar mahkeme edilmesi yolu da kapanmıştı.

Dördüncü madde yine kâtip Feyyaz Ali Bey tarafından şu şekliyle okunur: “*Bu kanunun tasdik ve neşriyle beraber mevcut içkiler müsadere ve imha edilir.*” Maddenin okunmasının ardından önergeler okunmuş ve ilk önerge Ali Şükrü Bey’den gelmiştir. Ali Şükrü Bey, içki üretimi gerçekleştirilirken kullanılan “*alât ve edevat*”ın müsadere edilmesini ve kanunun kabul edildiği an itibarıyla içkilerin mühürlenmesi ve ilaveten ihracı için süre verilmesini talep eder. Bu teklifin üzerine söz alan Saruhan mebusu Refik Şevket Bey, Ali Şükrü Bey’in teklifini uygun görür ancak “*alât ve edevatın*” ücretinin hükümet tarafından ödenmesi gerektiği söyler. Bu araç gereçlerin dış satımının mümkün olmayacağını ifade eder. Daha sonra söz alan Karesi mebusu Refik Şevket

³²⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, 14. 09. 1336 (1920), s.140-146.

Bey'in, uzun süredir içkinin verdiği zararlara göre içki üreticilerinin maruz kalacağı zarara kendi ifadesi “*Bu zarar hiçtir*” olmuştur. Ayrıca bu zararın düşünülmemesi gerektiğini eklemiştir. Ardından madde hakkındaki müzakereler yeterli görülmüş ve Ali Şükrü Bey'in teklifi kabul görmüştür. Kabul gören dördüncü maddede, içki üretiminde kullanılan araç gereçlerin müsadere edilmesi, mühürlenmiş içkilerin dış ülkeleri satılması için zaman verilmesi ve 2 ay sonunda “*mevcut içkilerin imhası*”na karar verilmiştir. Daha sonra görüşmeleri yapılan ve kabul edilen beşinci ve altıncı maddeler tıpta kullanılacak ispirotolar içindir. Beşinci madde, tıpta kullanılacak ispirotoların gerektiği kadarını Sıhhiye Vekâletinin dağıtacağını ve kullanımını da denetleyeceğini bildirmekteydi. Altıncı madde ise Sıhhiye vekâletinin bu konu hakkında “*bir talimname*” hazırlamasını öngörüyordu. Yine yedinci madde kanunun yayınlanmasından itibaren yürürlükte olacağını, sekizinci madde ise bu kanun hükümlerinin uygulanmasına “*Dâhiliye, Adliye ve Sıhhiye vekilleri memurdur*” şeklinde kabul edildi³²⁸. Görüldüğü gibi sekizinci maddeye Şer'îye vekâleti dâhil edilmemiştir.

Nihayetinde teklif edilen kanun, beş aylık uzun tartışmalar sonucunda 14 Eylül 1920'de kabul edildi³²⁹. Oylama çok çekişmeli bir şekilde gerçekleşmişti. Yetmiş bir kabul, yetmiş bir ret, üç çekimser oy kullanılmıştır. İlaveten başkanın oyunun da “*kabul cihetinde*” yönünde olduğu için kanun meclisten geçmiştir³³⁰.

3.3.4. Men'-i Müskirat Kanunu'nun Yurttan Uygulanması

Men'-i Müskirat Kanunu'nun nihayetinde kabul edilmesi ile birlikte bu kabul 3 Ekim 1920 tarihinde vatandaşlara bildirilmek maksadıyla Anadolu'da Yenigün gazetesi tarafından yayınlanmıştır. “*Men-i Müskirat Kanunu*” başlıklı yazıda kanun, sekiz madde halinde halkın bilgisine sunulmuştur³³¹. Kanun ayrıca vilayetlere tebligatla bildirilmiştir. Ancak kanunun uygulanabilme sahasına bakıldığında sadece meclis hükümetinin kontrol altında tuttuğu yerlerde uygulanabildiği görülmektedir. Düşman

³²⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, 14. 09. 1336 (1920), s. 140-152.

³²⁹ Turan, “Geleneksel Toplumda Yasağın Cazibesi Osmanlı Toplumunda İçki”, s.42; Feyza Kurnaz Şahin, “İlk TBMM'nin Tasarruf Tedbirlerine Bir Örnek; Düşünlerde Men'i İsfâfât Kanunu ve Kamuoyundaki Yansımaları”, *Atatürk Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, s.29.

³³⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, 14. 09. 1336 (1920), s.153; Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.44; Karahanoğulları, *Birinci Meclisin İçki Yasağı Men-i Müskirat Kanunu*, s.89; Alkan, Üçüncü, *Ali Şükrü Bey Mücadeleyle Geçen Bir Ömür*, s.228; Aytül Tamer, “Basın ve İktidar İlişkileri: Birinci Meclis'in Men-i Müskirat Kanunu Üzerine Tartışmaları”, *Kebikeç*, Sayı: 31, s. 212.

³³¹ *Anadolu'da Yenigün*, R. 3 Teşrin-i Evvel 1336/ M. 3 Ekim 1920, Numro: 426-46, s.2; Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.48.

askerlerinin bulunduğu yerlerde ise uygulanması gecikmiş ve o bölgeler kazanıldıktan sonra yasağın uygulanması mümkün olabilmiştir. Kanuna karşı muhalif hareketler sergileyenler derdest edilerek hakkında adli işlemler başlatılmış ve bu kişiler hakkında verilen kararlar uygulanmıştır³³².

Men'-i Müskirat Kanunu'nda memuriyetten atılma ifadesi olduğu için ve bu ifadeye askerlik mesleği de dâhil olduğu için açık bir şekilde içki askeri memurların hakkında bu karar tatbik edilecekti. Karar doğrultusunda memurlar mesleğinde ihraç edilebilecekti. Aynı şekilde resmi yerlerde içki kullanan ve sarhoş olduğu bilinen kişilere de bu kanun uygulanacaktı³³³.

Men'-i Müskirat Kanunu aleyhinde hareket edenlere karşı para cezası kesme konusunda 1921 yılında Maliye Vekâleti'ne gönderilen bir tezkerede, para cezasının nasıl kesileceği ve ne şekilde tatbik edileceği hususunun tartışılması istenmiştir. Verilen cevapta konu ile ilgili kesin bir kararın verilmediği görülmektedir³³⁴. Bu durum teklifi yapılan kabul edilen kanunda hala doldurulması gereken boşluklar olduğunu göstermektedir.

Men'-i Müskirat Kanunu ilan edildikten sonra içki yasağını çiğneyen vatandaşlar olmuştur. *Anadolu'da Yenigün* gazetesinde bu gibi örnekler mevcuttur. Örnek olarak sarhoş vaziyette derdest edilen Mustafa Efendi'nin gözaltına alındığı evraklarının adli mercilere gönderileceği bildirilmiştir³³⁵. Sarhoşken yakalanan ve aynı şekilde muamele gören bir diğer vatandaş da gazetede "*Bir Sarhoşluk Derdesti*" başlığı altında anlatılmıştır. Haberde ismi geçen kişi Salihli'nin sakinlerinden İzzet isimli kişidir³³⁶. Sarhoşken sokak ortasında bağırانlar da Men'-i Müskirat Kanunu gereği derdest edilmiştir³³⁷.

Her dönem olduğu gibi bu yıllarda da içki yaralama ve ölümlere sebebiyet vermiştir. "*İşret Anında Cinayet*" başlıklı gazete yazısındaki olay Ankara'da vuku bulmaktadır.

³³² Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.48.

³³³ BCA, 30-18-1-1/ 3-16-4. (24.03.1921)

³³⁴ BCA, 30-10-0-0/ 182-254-2. (17.01.1921)

³³⁵ *Anadolu'da Yenigün*, R. 11 Eylül 1337/ M. 11 Eylül 1921, Numro: 9, s.2; Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.61.

³³⁶ *Anadolu'da Yenigün*, R. 24 Teşrin-i Sâni 1337, M. 24 Kasım 1921, Numro: 347-734, s.2; Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.61.

³³⁷ *Anadolu'da Yenigün*, R. 19 Eylül 1337, M. 19 Eylül 1921, Numro:16, s.2; Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.61.

İki-üç kişi kendi arasında içki kullanmış ve bu içki kavgaya sebebiyet vermiştir. Kavga silah kullanmaya kadar gitmiş ve Bekir adlı şahsın göğsünden giren kurşun sırtından dışarı çıkmıştır. Cinayetle sonuçlanan bu olay için daha sonra verilen ifadelerde silahı kullanan ve ölen kişi arasında bir düşmanlık olmadığı belirtilmiştir³³⁸.

İçki yasağı kanununun TBMM tarafından İstanbul'a uygulanmaya başlanacağı tarih defalarca ertelenmiştir. Normal şartlarda TBMM'nin yasağı uygulayacağı tarih Mart 1923 idi³³⁹. Fakat şartlar ve İstanbul'un durumu yasağın İstanbul'da tatbikini geciktirmiştir. Arşiv belgelerine yansıyan yazışmalar bu durumu tüm açıklığı ile ortaya koymaktadır. 12 Mart 1923 tarihli ve 15 Mart 1923 tarihli iki arşiv belgesinde, Sulh antlaşmasını (Mudanya) meclisin onaylamasına kadar içki yasağı kanununun tatbikinin ertelenmesi için hükümete izin verildiği belirtiliyor ve ayrıca İstanbul'daki içkilerden ve İstanbul'a dâhil olacak müskirattan vergi alınacağı da bildirilmiştir³⁴⁰. Ve yine maliye vekâletinin yaptığı öneri ile İstanbul'daki yasağın bakanlar kurulunda görüşüldüğü ve yüce meclise arz edildiği bildirilmektedir. Ayrıca içki yasağını uygulanırsa kaçakçılık gibi suçlara meydan verileceği ve ilaveten hazinenin kayba uğrayacağı gibi durumlardan ötürü uygulamanın ertelenmesi isteniyor.³⁴¹

İstanbul'da uygulanacak olan kanunun ertelenmesi konusunun muhafazakâr olduğu bilinen *Sebilürreşad* gazetesi tarafından ele alındığı görülmektedir. “*İçki Memnuiyetinin Tehiri*” başlığıyla kaleme alınan yazıda, içki yasağı kanununun uygulanacağına bir bekleyişin olduğu görülmektedir. Nitekim bu kanun gazeteye göre geciktirilemez bir kanundur³⁴².

Kanunun İstanbul'da uygulanması ile ilgili olarak güçlüklerle karşılaşıldığı görülmüştür. Nitekim bakanlar kuruluna gönderilen 27 Mart 1923 tarihli bir belgede, kanunu uygulamak için bir kolluk gücünün gerekli olduğu bildirilmektedir. Ayrıca işgalin henüz ortadan kalkmamış olması durumu ile beraber yasağı sadece yerli ahaliye uygulayıp diğer ahaliye uygulamamanın gülünç bir durum olacağı ve yasağın

³³⁸ *Anadolu'da Yenigün*, R. 28 Mart 1338/ M. 28 Mart 1922, Numro: 352-839, s.2; Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.61.

³³⁹ Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.66.

³⁴⁰ BCA, 30-18-1-1/ 6-52-20. 12.03.1923; BCA, 30-18-1-1/ 6-53-6. 15. 03. 1923.

³⁴¹ BCA, 30-10-0-0/ 182-254-4. 18.03.1923.

³⁴² “İçki Memnuiyetinin Tehiri”, *Sebilürreşad*, Cilt:21, Sayı:538-539, 21 Haziran 1339 (21 Haziran 1923), s.151.

ertelenmesi isteği reddedildiğinden dolayı bakanlar kurulunun bu konuyu tekrar ele alması istenmiřtir³⁴³.

Men'-i Müskirat Kanunu'nun İstanbul'da uygulanması ile ilgili olarak *Güleryüz* gazetesinde verilen bir haberde, yasağın uygulanması ile birlikte meyhane tezgâhlarının ve o müthiş sofraların teker teker resimlerinin alınması istenmiştir. Zira yasak uygulanırsa içki ile ilgili her şeyin “*antika*” olacağı şeklinde mizahi bir eleştiri yapılmıřtır³⁴⁴. Men'-i Müskirat Kanunu'na karşı yazılan yazılarda mizahi hikâyeler, fıkralar ve eleştiriler mevcuttur. Nitekim 28-29 Mart 1923'te *Güleryüz*'de art arda yayımlanan “*Men'-i Müskirat*”³⁴⁵ ve “*Rakıya Veda!*”³⁴⁶ isimli gazete haberleri bu tip eleştirel yazıların olduğuna dair birer misal teşkil eder.

16 Haziran 1923 gününden sonra yasağın İstanbul'da uygulanacağı yönünde bir yazı geldiği ancak bu yazının saatler içerisinde geri çekildiği *Sebilürreşad*'da bildirilmektedir. Yazının hükümet tarafından geri çekilmesindeki amacın içki satıcılarının ekonomik menfaatlerinin düşünölmek istendiği şeklinde açıklanması adı geçen gazete tarafından eleştirilmektedir. “*Meyhaneler İşleyecek*” başlıklı yazıda, zira bu süre içerisinde birçok içki satıcısının köşeyi döndüğü, birçok insanın içki yüzünden sağlığının bozulduğu, paraların içkiye döküldüğu ve durumun devam etmesi halinde artık memleketten bir fayda beklenilmeyeceği dile getirilmiřtir³⁴⁷.

Hilal-i Ahdar Cemiyeti Reisi Mazhar Osman'ın, “*İçki Kalkıyor*” başlıklı yazısıyla İstanbul için olumlu düşüncelerini paylaşıyor. İçkiye dair her şeyin yakılıp yok edileceğini ve herkesin bir sonraki günü “*bayram*” olarak bilmeleri gerektiğini ifade eder. Meyhanelere kilit vurulmasının aile yaşamına katkısından bahsedilir. Mazhar Osman'a göre içkinin kalkması; insanın yaşamasının zor olduğu bir yer olan cezaevlerinin kapanmasını sağlıyor, ölümleri azaltıyor, hırsızlık yapanların muhasebe yapmasına imkân veriyordu. Düşman işgali sebebiyle kanunun İstanbul'da ertelenmesi her geçen gün insanları zarara uğrattıyor, sağlığını bozuyor, içkiye para harcanmasına

³⁴³ BOA, HR. İM. Nr, 17/ 160. (27 Mart 1923)

³⁴⁴ *Güleryüz*, R. 28 Kanun-ı Evvel 1338, M. 28 Aralık 1922, Numro: 89, s.3; Tamer, “Birinci Meclis'in Men-i Müskirat Kanunu Üzerine Tartışmaları”, s.219-220.

³⁴⁵ *Güleryüz*, R. 28 Şubat 1339/ M. 28 Şubat 1923, Numro: 98, s.3; Tamer, “Birinci Meclis'in Men-i Müskirat Kanunu Üzerine Tartışmaları”, s.220

³⁴⁶ *Güleryüz*, R. 29 Mart 1339/ M. 29 Mart 1923, Numro: 102, s.3; Tamer, “Birinci Meclis'in Men-i Müskirat Kanunu Üzerine Tartışmaları”, s.220-221.

³⁴⁷ “*Meyhaneler İşleyecek*”, ”, *Sebilürreşad*, Cilt: 21, Sayı: 538-539, 21 Haziran 1339 (21 Haziran 1923), s.151.

sebebiyet veriyor ve cinayetleri çoğaltıyordu. Mazhar Osman bu yazısının sonunda bu kanunu İstanbul için “*ilk hayırlı icraat*” olarak değerlenmektedir³⁴⁸.

İçki yasağı, İstanbul’da işgal yüzünden geç uygulanmıştır. 6 Ekim 1923’te düşman işgalinden kurtulan İstanbul, Ankara kontrolünde olmaya başladığı an Men’-i Müskirat Kanunu’nun uygulanmaya başlaması da gerçekleşebilirdi. Nitekim kanunun tatbik edilmesini emreden yazı 6-7 Ekim’de İstanbul’a ulaşmıştır. Emirde, yasağın “*her yerde olduğu gibi*” İstanbul’da da kesinlikle uygulanması isteniyordu. Emri alan valilik ve emniyet gerekli çalışmalara başlamış ve 7 Ekim 1923 akşamı yasak tatbik edilmeye başlanmıştır. Uygulamaya çıkan polisler ve diğer memurlar içki mekânlarını denetlemiş, içkiler için gerekli toplatma işlemleri gerçekleştirilmiş ve içki içilen yerlere kilit vurulmuştur³⁴⁹. *Akşam* gazetesinde çıkan bir haberde, yapılan baskın ve mühürleme işleminin meyhanecileri “*gafil avlamış*” olduğu ve baskın anı gelinceye kadar meyhanecilerin yasak hakkında bir malumatı olmadığı bilgisi vardır. Ayrıca İstanbul Polis Müdürü Asım Bey’in, *Akşam* gazetesi yazarlarına yaptığı açıklamada alkol satışı yapmamak şartıyla bazı “*bar ve kafeşantan*” türü yerlerin açık kalabileceği bildirilmiştir. Asım Bey, sarhoşken tutuklananların adliyeye sevk edileceğini de eklemiştir³⁵⁰.

3.3.5. Kanun Muhalifi Vatandaşlar İçin Yapılan Af Teklifleri

30 Ocak 1921 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti tarafından meclise sunulan kanun değişikliği teklifleri reddedilmiştir. Bu tekliflerden birisi kanuna karşı muhalif tavırlar sergileyenlerin maruz kaldığı cezalara temyiz yolunun açılması önerisiydi³⁵¹. Ancak önerilerin kabul edilmemesi, daha önce ortaya çıkması sıradan bir olay gibi olan adli vakaların tekrar mahkeme edilmesine imkân vermediğinden bu önerilerden birkaç ay sonra af önerileri mecliste görüşülmeye başlanacaktır³⁵².

³⁴⁸ Mazhar Osman, “İçki Kalkıyor”, *Sebilürreşad*, Cilt: 21, Sayı 536-537, 14 Haziran 1339 (14 Haziran 1923), s.131.

³⁴⁹ Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.69-70,72.

³⁵⁰ *Akşam*, R. 9 Kanun-ı Evvel 1339/ M. 9 Aralık 1923, Numro: 1797, s.1; Tamer, “Birinci Meclis’in Men-i Müskirat Kanunu Üzerine Tartışmaları”, s.224.

³⁵¹ Karahisar-ı Şarkî (Giresun) vekili Ali Sururi Efendi, “*Temyiz açık bulunsun*” demesi ve ardından bazı ilaveler yapması mevzu bahisken o sırada müzakerelerin yeterli olduğu önergesi kabul görmüştür ve bu öneri havada kalmıştır. TBMM Zabıt Ceridesi, 30.01.1338 (1922), Devre: 1, Cilt: 16, s.185. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c016/tbmm01016152.pdf> [Son Erişim Tarihi: 04. 09. 2021 Saat: 21.29]

³⁵² Karahanoğulları, *Birinci Meclisin İçki Yasağı Men-i Müskirat Kanunu*, s.91-92.

İlk af teklifi için mecliste görüşmeler başlamıştır. Af için mecliste kendisine kanun çıkarılan kişinin hikâyesi şu şekildedir. R. 13 Mart 1337/ M. 13 Mart 1921 tarihinde evinde içki olduğuna dair yapılan bir ihbar üzerine arama yapılmasına rağmen bir şey bulunamayan Temya isimli kadının Kemal isminde bir adama mektup gönderirken mektubuna el konulmuştur. Mektubunda “*on beş kıyye*” rakı göndereceğini ama bulunur korkusu dolayısıyla gönderemediğini ifade Temya’nın evi tekrar aranmış bu defa birer teneke ile desti bulunmuş ve Temya mahkemeye sevk edilmiştir. Mektubun Temya’ya ait olduğuna dair şahitler dinlenmiş ve suç unsuru olduğu ön yargısı ile ele geçirilen desti ve tenekenin ne kadar rakı üretimine tekabül edeceği gerekli yerlerden sorulmuş ve en sonunda “*on beş kıyye*” cevabı alınmıştır³⁵³. Zabıt ceridelerinde olayın gerçekleşme şekli böyle anlatılırken Temya’nın yargılanması ve arşiv belgesine şu şekilde yansımıştır: Men’-i Müskirat Kanunu gereğince önce para cezasına çarptırılan Temya bu cezayı ödemekten çekindiği için “*100 mâh*³⁵⁴” hapis yatmasına dair verilen mahkûmiyet kararı kaldırılmış ve Temya affedilmiştir. Hapis kararını veren mahkemenin şuan mevcut olmaması ve yapılan hareketin suç teşkil etmemesi de diğer belgede geçen ifadelerdir³⁵⁵. Suçun artık suç olmaktan çıkması ve mahkemenin yürürlükte olmaması Temya’nın af edilmesinin yan sebepleri olsa da bu olay, Men’-i Müskirat Kanunu’nda temyiz yolunu kapatan maddenin daha sonra bu gibi af durumlarını gündeme getirmesi kanunun uygulanmasında meydana gelen hataların düzeltildiğini ve buna çaba harcandığını göstermesi açısından önemlidir.

Yine belgelere yansıyan bir diğer af olayı, Apoşun Şükrü oğlu Halil İbrahim hakkında gerçekleşmiştir. Men’-i Müskirat Kanunu gereği hakkında elli lira para cezası kesilen fakat bunu ödemediği için bir yıl boyunca hapiste kalacak olan ve o an itibariyle hapiste kalan Halil İbrahim’in cezası affedilmiştir³⁵⁶.

13 Eylül 1922’de mecliste okunan mazbatada hasta olduğu belirtilen ve imzaları eksik bulunduğundan dolayı³⁵⁷ ancak 16 Eylül 1922 günü hakkında af kararı çıkan Ahmet

³⁵³ TBMM Zabıt Ceridesi, 24. 04. 1338 (1922), Devre: 1 Cilt: 19, s.362. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c019/tbmm01019033.pdf> [Son Erişim Tarihi: 04. 09. 2021 Saat 22.27]

³⁵⁴ Mâh: Bir yılın on ikide birlik bölümüne karşılık gelir. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.563.

³⁵⁵ BCA, 30-18-1-1/4-48-19. 20. 02. 1922.

³⁵⁶ BCA, 30-18-1-1/4-49-4. 04 02. 1921.

³⁵⁷ Adliye Encümeni mazbatasında imzaların eksik olmasından dolayı görüşme ertelenmiştir. TBMM Zabıt Ceridesi 13. 09. 1338 (1922), Devre: 1, Cilt: 23, s.31.

ismindeki mahkûm da içki taşıma ve ithal etme suçundan bir sene hapis cezası almıştı. Fakat nemli yerlerde kalamayacağı gerekli kurumca raporla belirtildiği için mecliste bu kişi hakkında hiçbir mebus söz hakkı istememiş ve affına da itiraz etmemiştir³⁵⁸.

Yasağın neden olduğu temyize gidememe sorunu, kişilerin mağduriyetlerine sebebiyet vermiş ve bu mağduriyetleri ortadan kaldırmak adına mecliste geçen özel af kanunları ile vatandaşların şikâyet ve sıkıntıları giderilmeye çalışılmıştır.

3.4. İkinci Meclis Döneminde Men'-i Müskirat Meselesi (11 Ağustos 1923- 26 Haziran 1927)

Birinci Meclis'in en son yaptığı oturum 16 Nisan 1923 tarihinde gerçekleşmiştir. Daha sonra seçimler yapılmış ve bu seçimlerde sadece Birinci Grup mecliste kalmıştır. Zira İkinci Grup bu seçimlere girmeme kararı almış ve hiçbir üyesi meclise girememiştir. Tek bir bağımsız üye Birinci Grup üyesi olmadığı halde mecliste vekil olmaya hak kazanmıştı. O da Gümüşhane adayı Zeki (Kadirbeyoğlu) Bey idi³⁵⁹.

İkinci Grubun tasfiyesi ile daha da güçlenen hükümet kanunu değiştirme gücünü de elde ettiğinden dolayı meclis içerisinde bu konu ile ilgili teklifler verilmeye başlanmıştır. Eylül 1923'te ekonomik gerekçelerle ve bağcılarının yaşadığı sıkıntılar dile getirilerek kanunu kaldırma girişiminde bulunulmuştur. Aralık 1923'te ise kanunun ikinci ve üçüncü maddelerinin değiştirilmesi gündeme gelmiştir³⁶⁰.

19 Aralık 1923 tarihinde mecliste yapılan bir af görüşmesi, Men'-i Müskirat Kanunu'nu değiştirmese de 9 Nisan 1924 tarihine kadar süreç içerisinde kanunun hafifletilmesini sağlamıştır. Bu af görüşmesinde meclisin üzerine konuştuğu temel konu bir kıyyenin altında müskirat bulundurup yakalananların hangi suretle ve ne şekilde cezalandırılacağıdır. Sözü edilen teklifte adliye encümeninin mazbatasını kabul görmüş sekiz kişi hakkında af kararı çıkmıştır. Bu affın üzerinden beş aylık bir zaman geçtikten sonra Men'-i Müskirat Kanunu hakkında değişiklik yapılacaktır³⁶¹.

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c023/tbmm01023101.pdf> [Son Erişim Tarihi: 04. 09. 2021 Saat 23.30]

³⁵⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, 16. 09. 1338 (1922) , Devre: 1, Cilt: 23, s.54-55. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c023/tbmm01023103.pdf> [Son Erişim Tarihi: 04. 09. 2021 Saat: 23.35]

³⁵⁹ Ahmet Demirel, *Ali Şükrü Bey'in Tan Gazetesi*, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, s.35-36.

³⁶⁰ Üçüncü, *Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat*, s.117-120.

³⁶¹ Karahanoğulları, *Birinci Meclisin İçki Yasağı Men-i Müskirat Kanunu*, s.133.

3.5. Men'-i Müskirat Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler ve Kanunun İlgası

Men'-i Müskirat Kanunu'nun kabulünün ardından yaklaşık kırk üç ay sonra yapılan değişiklik teklifleri ve müzakereleri 8 Nisan 1923 tarihli meclis oturumunda gerçekleştirilmiştir. Bu sefer oturum başkanı Fethi (Okyar) Bey, Men'-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesi için gerçekleşecek olan oturumun müzakerelerine geçildiğini ifade eder. İlk olarak birinci madde okunur ve kabul edilir. Birinci madde, Men'-i Müskirat Kanunu kabul edilmeden önce yürürlüğe giren R. 1 Nisan 1334/ M. 20 Ocak 1920'de kabul edilen "*İspirto ve meşrubatı keuliye*"den alınacak olan vergi miktarının yaklaşık olarak "*dört misli*" kadar yükseltileceği ile alakalıdır. Maddenin ilerleyen satırlarında ise her iki kanun arasında belirtilen meblağda ortaya çıkan farkın (% 400) hazinenin olacağı hükmü gelmiştir. Ardından ikinci maddeye sıra gelmiş ve okunduktan sonra kabul edilmiştir. Bu madde, yeni kanunun yürürlükte olduğu andan itibaren "*on beş gün*" içerisinde içki imal eden kişilerin kendilerinde mevcut olan içki ne kadar ise bunun bilgisi "*Maliyeye*" ya da "*Düyun-u Umumiye İdaresine*" vermekle sorumlu olduğu ile ilgilidir. Yine bu kişiler her iki kanun arasındaki farkı da ödemek durumundadırlar. Üçüncü madde de oya sunulmuş ve kabul edilmiştir. Burada içki üreticisi, eğer madde ikide belirtilen zaman içerisinde elinde mevcut olan içkinin ne kadar olduğunu bildirmese veya bildirdiğinin üstünde bir miktarı elinde bulundurduğu anlaşılırsa elindeki içki "*kaçak*" sayılacak ve bunun bedeli olarak da vereceği verginin iki katını ödeyecektir. Madde dört ise içkinin saklanması ve saklanırken bulunması gibi bir durumda verilen ceza bedelinin "*beşte biri*" onu bulan memura verileceğini bildirmektedir. İlaveten saklanan içkiyi ihbar eden kişi mevcut ise beşte "*ikisi*" de onu ihbar edene ödül mahiyetinde verilir. Beşinci madde, dış devletlerden ülke içine giren içkiden daha önceki bir kanunda belirtilen gümrük tarifesinin "*on iki misli*" alınacak ve aynı oranda da "*İstihlak Resmi*" (Tüketim Vergisi) tahsil edilecekti. Altıncı madde diğer beş maddeye göre daha uzun ve içki kullanımı ile ilgili cezalandırma usulünü açıkça belirten bir maddedir. İlk olarak Türkiye sınırları içerisinde meyhane açmanın, içki kullanın ve sarhoş olmanın yasak olduğu bildiriliyor. Bu yasağa muhalif bir biçimde meyhane açan kişinin meyhanesi kapatılıp ardından ya para cezası ile ya da hapis cezası ile cezalandırılacaktı. Meyhane sahiplerinin para cezası olarak 100 ila 1000 lira arasında bir meblağ ödemesi istenirken hapis cezası olarak 3 ila 24 ay arasında hapis yatmalarına hükmedilecekti. Açıktan içki kullanımı gerçekleştiren bir kişiye 10 ila 100

lira arasında para cezası verilecek iken yine açıktan sarhoş vaziyette bulunanlara 50 ila 500 lira arasında bir para cezası ya da 1 ila 12 ay arasında hapis yatmaları istenecekti. Hükümetin uygun gördüğü ve ilaveten “*beyiye resmi*” vermek suretiyle izin alan mekânlarda az miktarda içki bulundurulmasına müsaade edilecektir. Ayrıca bira ve likör gibi alkolü olmayan içkilerin tüketilmesinde sakınca yoktur. Altıncı madde meclis oturumunda tartışmalara neden olmuş ve Gümüşhane mebusu Zeki Bey, bir kanunun uygulanırken “*ya hep, ya hiç*” olması gerektiğini alkolü alkolsüz olan bira ve likörün hangi mekânlarda satılacağına belirtilmesi gerektiği söylemiştir. Zeki Bey, kanunun kötüye kullanıldığı, ilk çıktığı gayeye ulaşamadığı ve bu şekliyle teklif edilen kanun maddesiyle yabancıların yararlanacağına dair bir konuşma yapmış ve bu maddenin kaldırılmasını istemiştir. Ardından Konya mebusu Naim Hazım Efendi söz alarak, Zeki Bey’in fikirlerine katıldığını ve zararlı olduğu gerekçesiyle medreselerin kapatıldığı bir vakitte ülkede bu kadar meyhane açılmamasını istemediğini dile getirmiştir. Sonra Bozok mebusu Süleyman Sırrı Bey, çok önemli bir noktaya değindiği bir konuşması olmuştur. Bozok mebusu bu konuşmasında, memurların sarhoş vaziyette göreve gelmemesi gerektiğini ve bunun diğer memurlara kötü örnek teşkil edip onlarında içki içmesine sebep olacağını ve dolayısıyla bunu yapan memurların ihracını talep etmiştir. Tam bu sırada Ordu mebusu Hamdi Bey, “*memurdan meyhanecilik yapan olursa şeklinde*” bir cümle kurmuş ve bu kişinin “*Ankara Polis Müdürü*” olduğunu ifade etmiştir. Bunun ardından yapılan birkaç konuşma ve sonrasında teklif edilen önergeler okunmuş ve hiçbir önerge kabul edilmemiştir. En sonunda altıncı madde de ufak kelime değişikliği teklifleri ile kabul edilmiştir³⁶². Kabul gören altıncı madde de içki üretimine ruhsat zorunluluğu getirilecektir³⁶³. Yedinci madde okunmuştur ve Men’-i Müskirat Kanunu’nun üçüncü maddesine bir değişim uygulandığı ve diğer tüm maddelerinde tamamının kaldırıldığı ifade edilmiştir. Süleyman Sırrı Bey söz alıp yedinci madde hakkında eleştiri yapmıştır. Bu maddenin Men’-i Müskirat Kanunu’nun tamamını kaldırmakla eş değer olduğunu dile getirmiş ancak dikkate alınmamıştır. Daha sonra sekizinci madde okunmuş söz konusu teklifin yayınladığı an itibarıyla yürürlükte olacağı bildirilmiştir. Son olarak okunan dokuzuncu maddede ise kanun hükümlerinin

³⁶² TBMM Zabıt Ceridesi, 08. 04. 1340 (1924) , Devre: 2, Cilt: 8, s.417-423. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c008/tbmm02008032.pdf> [Son Erişim Tarihi: 08.09.2021 Saat: 01.48]

³⁶³ Karahanoğulları, *Birinci Meclisin İçki Yasağı Men-i Müskirat Kanunu*, s.152.

uygulanmasına “*Dâhiliye, Adliye ve Maliye*” vekillerinin sorumlu olduğu bildirilir. Tüm maddelerin kabulü ile beraber oturumda başka bir konu görüşülmeye başlanmıştır³⁶⁴. Bu oturumda içki imali, kullanımı ve alım-satımına “*ruhsatlı serbestlik*” denilen bir sistem getirildiği görülmektedir³⁶⁵. Nitekim devletten izin almak şartıyla içki bulundurmamak bir bakımdan ruhsat almakla eş değer sayılabilmektedir. Kanunun kabulü 1 gün sonra 9 Nisan 1923 tarihinde mecliste büyük bir çoğunlukla gerçekleşecektir³⁶⁶.

Bu değişiklikle beraber çıkarılan Men’-i Müskirat Kanunu’nun yumuşatıldığı söylenebilir. Yedinci madde, Men’-i Müskirat Kanunu’nun bir maddesinin içeriğini değiştirmiş ve bunun dışındaki diğer kanun maddelerini kaldırmış ve 43 ay önceki kanun tümüyle yeni bir hal almıştır.

Hilal-i Ahdar Cemiyeti’nin Temmuz 1924’te kendi bünyesinde aldığı kararların bir nüshası *Sebilürreşad* gazetesine gönderilmiş ve gazetede “*Hilal’i Ahdar’ın Faaliyeti*” adıyla yayınlanan yazıda önemli sayılabilecek konulara değinilmiştir. Cemiyet, Birinci Meclis’in yaptığı kanunun olumlu etkiler meydana getirdiğini, memleketteki içki mekânlarının kapandığını, suçların azaldığı ve cinayet vakalarının yok denecek kadar azaldığını dile getirmiştir. Daha sonra İkinci Meclis’in içkiye dair faaliyetlerini “*içki serbestisini tekrar vaz etti*” şeklinde dile getirmiş ve selevi olan Birinci meclisin yaptığı güzelliği bozduğunu ifade etmiştir. Bunun sonrasında ise Rumların kendi meyhanelerini açarak adeta köşeyi döndüğü ve suç oranlarının da arttığı anlatılmıştır. Yazının devamında, *Vakit Gazetesi*’nin bir yayınladığı bir makalesinden kısa bir alıntıya yer verilmiş ve burada hükümetin içkiden beklediği vergiyi almak istemesinin yanında bazı sıkıntıların ve ahlaki problemlerin olabileceği anlatılmıştır. Hilal-i Ahdar Cemiyeti yapacağı bir sonraki kongreye, yasağın İstanbul’da uygulanmamasından sonra suçların artması üzerine bir rapor hazırlayacağını bildirmiştir³⁶⁷.

³⁶⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, 08. 04. 1340 (1924), s424.

³⁶⁵ Karahanoğulları, *Birinci Meclisin İçki Yasağı Men-i Müskirat Kanunu*, s.158.

³⁶⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, 09. 04. 1340 (1924) , Devre: 2, Cilt: 8, s.455. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c008/tbmm02008033.pdf> [Son Erişim Tarihi: 08. 09. 2021 Saat:04.44.]

³⁶⁷ “Hilal’i Ahdar’ın Faaliyeti”, *Sebilürreşad*, Cilt: 24, Sayı: 610, 31 Temmuz 1340 (31 Temmuz 1924), s.189.

Yeni kanunun uygulanması ile ilgili sıkıntıların var olduğu meclise iki vekil tarafından sunulan bir tekliften anlaşılmaktadır. Denizli mebusları Yusuf ve Haydar Rüştü'nün Dâhiliye Vekâleti'ne gönderdiği önergede, kanunun tatbikinde karşılaşılan sorunların giderilmesi için bu teklifin gereğinin yapılması, yürürlüğe konulması, onaylanması ve artık uygulanması istenmektedir. İçkinin yasaklanması isteniyor ve içki yasağı kanununa uyulmadığı belirtiliyor. İlâveten bu yasağa uyulmadığı için sarhoşların ezası, cefası, naraları ve cinayetlere sebebiyet vermeleri durumların arttığı dile getiriliyor. Eğer uygulamada gevşeklik gösteren varsa bu kişileri cezalandırmak için adı geçen vekiller tarafından yetkili makamlara çağrı yapılıyor³⁶⁸.

22 Mart 1926 tarihinde kabulü yapılan “790 sayılı İspirto ve Meşrubatı Küüliye İnhisarı Hakkındaki Kanun” ile birlikte olmakla bir devlet alkollü içkileri kendi tekeline almıştır³⁶⁹. Artık bu tarihten sonra içki dair fiyatları devlet koyacak, “İnhisarlar İdaresinden” içki satışı için ruhsat tedarik edilecekti³⁷⁰.

3.6. Basında Men’-i Müskirat Kanunu ve Halkı Bilinçlendirme Çabaları

Men’-i Müskirat Kanunu hakkındaki tartışmalar dönemin basınında geniş yer bulmuştur. Yasağın toplum hayatında yaşattığı birçok durum bu yazılar sayesinde ele alınmış ve döneme ışık tutması açısından önemli bir kaynak olma özelliği taşımaktadır. İçkiye dair konular bu gazetelerde çoğu zaman olumlu bir eleştirilmiştir. *Sebilürreşad* gazetesi bu gazetelerin başında gelmektedir ve içki konusunu genellikle dini ve sıhhi bir mesele olarak değerlendirmektedir.

Sebilürreşad gazetesinde R. 25 Mart 1337/ M. 25 Mart 1921 tarihinde yayımlanan “İçki ve Kumar Hakkında” başlıklı yazı yaşlı bir vatandaş tarafından birinci tekil şahısla kaleme alınmıştır. Bu ihtiyar vatandaş, içki yasağını pek faydalı bulmuş ve bunun içinde kanunu çıkaranlara teşekkür etmiştir. Aynı hassasiyetin kumar meselesinde de

³⁶⁸ BCA, 30-10-0-0/ 7-41-7. 01. 02. 1925.

³⁶⁹ Zeynep Büyük, “Birinci ve İkinci Dönem (1920-1927) TBMM Tutanaklarında Gündelik Hayat Tartışmaları”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018, s.84.

³⁷⁰ Karahanoğulları, *Birinci Meclisin İçki Yasağı Men-i Müskirat Kanunu*, s.161.

gösterilmesi için meclisten ricada bulunmuştur. “*Pir-i Fâni*” isimli vatandaş yazının sonunda dini bir takım nasihatler vermektedir³⁷¹.

Mazhar Osman’ın *İctihad* gazetesinde “*İçki ve Cinnetin Münasebeti*” başlığıyla kaleme aldığı iki serilik yazının ilkinde, tamamen Osmanlı Devleti’nde içkinin rolü anlatılmıştır. Alkollü içeceklerin pek çok memlekette yapıldığı “*çorabını ve ayakkabısını*” üretemeyen bir ülkenin içki ile ilgili mekânlarının olduğu ve içkiye dair yapılan düşmanlığın ekonomik sebeplerle verimsiz bir şekilde kalacağı ifade edilmektedir. Yazının devamında, içkinin sadece İstanbul gibi merkezi yerlerde değil İstanbul dışı yerlerde de ve hatta köylerde yayıldığı ayrıyeten memurların da içki bağımlısı olduğu dile getirilmektedir³⁷². Yazının ikinci kısmında ise tamamen Avrupa’da içki konusu ele alınmıştır. Avrupa şehirlerinin pek çoğunda kişi başına tüketilen içki miktarlarına yer verilmiştir. Rakı ve konyağın insanları sınırlandırmeye meyilli bir özelliği olduğu dile getirilmiştir. Son olarak yazıda, içkinin her insanda aynı etkiyi göstermeyeceği konusu ele alınmaktadır³⁷³.

İçkiye dair tartışmalardan biri, kanunun kaldırılmasına yönelik girişimlerin eleştirilmesi ile ilgilidir. Gazeteci Ebu’z-Ziyazâde’nin *Sebilürreşad*’da yayınlanan “*Men’i Müskirat Kanunu*” adlı yazısında, adı geçen kanunun ülkemiz ve milletimiz için bir gurur ve övgü kaynağı olduğu ifade edilmektedir. Zira kanunun maddi manevi birçok faydası bulunmakta iken hemen kaldırılmasını isteyenler bulunmaktaydı. Bunu isteyenler sarhoşluğu ve birçok felaketi geri getirmeye ve dolayısıyla eskiye dönmeye zemin hazırlamaktadır. Ebu’z-Ziyazâde bu yazısının devamında kanunun tam manasıyla uygulanamama meselesini de hükümetin işi olarak görmektedir. O, hükümetin bu kanunu tatbik etmekte zorlandığını söyleyenlere hükümeti bu kanunları uygulamaya muktedir dereceye getirilmesi gerektiğini tavsiye etmektedir. Yazar Ebu’z-Ziyazâde kanunun ilga edilmesinin akli ve mantıki hiçbir dayanağının olmadığını savunarak yazısını sonlandırmıştır³⁷⁴. Bu yazıdan, kanunun faydalı olacağına inanan ve kanunu destekleyen insanların olduğu açıkça görülmektedir.

³⁷¹ “İçki ve Kumar Hakkında: Büyük Millet Meclisi’ne Teşekkür ve Bir Rica”, *Sebilürreşad*, Cilt: 19, Sayı: 473,25 Mart 1337 (25 Mart 1921), s.45-47.

³⁷² Mazhar Osman, “İçki İle Cinnetin Münasebeti”, *İctihad*, Cilt: 24, Sayı:146, 1 Nisan 1922, s.3049-3050.

³⁷³ Mazhar Osman, “İçki İle Cinnetin Münasebeti”, *İctihad*, Cilt: 24, Sayı:147, s. 3064-3065.

³⁷⁴ “Men’i Müskirat Kanunu”, Ebu’z-Ziyazâde, *Sebilürreşad*, Cilt: 22, Sayı: 553-554, 23 Ağustos 1339 (23 Ağustos 1923), s.63-64.

Men'-i Müskirat Kanunu'nun kaldırılması ya da düzenlenmesine yönelik mecliste yapılan çalışmaların halk tarafından duyulması konusunda *Sebilürreşad* 'da kaleme alınan bir yazıda, halkın bu kanunun yürürlükte kalmasını istediği görülmektedir. Halkın bu durumdan olumsuz etkilendiği dile getirilmektedir. *Sebilürreşad* Gazetesi, vatandaşların bu durumdan rahatsız olmasından dolayı meclise ilettikleri mektupların bir kopyasını da matbaaya göndermeleri rica etmektedir. Gazete, bu vesile ile ülkenin çeşitli bölgelerinden meclise gönderilen mektupların yayınlanmasını arzulamaktadır. Son olarak halkın bu kanunu "*selamet-i milliye namına*" istediği ve kaldırılmalarından yana olmadıkları dile getirilmiştir³⁷⁵.

Bu dönemde halka, içkinin tıbben kanıtlanmış olan etkileri konusunda bilgi vermek amacıyla yazılan bazı yazıların olduğu görülmektedir. *Sebilürreşad*'da "*İçki Mazeretleri*" adıyla yayınlanan makalede, içkinin insan vücuduna olan zararları çeşitli organlar tek tek açıklanarak bildirilmek istenmiştir³⁷⁶. Bu tarz yazılarla kanıtlanmış olan tıbbi gerçeklere vatandaşın ulaşabilmesi için başvurulabilecek yegâne basın yayın organının gazeteler olduğu görülmektedir.

Yine aynı şekilde içkinin tıbben insan vücuduna verdiği zararlara binaen aile hayatına olan olumsuz etkileri de gazetelere yansımıştır. Bu doğrultuda kaleme alınan "*İçki Belası: Hayat-ı Beytiyye, Bilhassa Hayat-ı Zevciyyedeki Tesirâtı*" başlıklı yazı, içkinin ev ve eş yaşamında yaşattığı sıkıntıları geniş bir açıdan değerlendirilerek okuyucuyla paylaşılmıştır³⁷⁷.

Fuhuş ile içki arasındaki bağlantıyı halka anlatmak adına kaleme alınan "*İçki ve Fuhuş*" adlı makalede, fuhuş suçuna bulaşmış kadınların babalarının içki kullanma oranlarına yer verilmiştir. Daha sonra bir kadının meyhanelere ve diğer eğlence mekânlarına nasıl alıştırıldığı ve bu mekânlarda nasıl çalışmaya başladığı içki temelinde anlatılmaktadır³⁷⁸.

Yine *Sebilürreşad*'da Ömer Rıza tarafından kaleme alınan yazıda Birinci Meclis'in içki konusunda gerçekleştirdiği "*kurtarıcı hareket*" diye tabir edilen Men'-i Müskirat

³⁷⁵ "İçki Aleyhinde: Men-i Müskirat Kanunu'nun Muhafazası İçin Halkın Müracaatları", *Sebilürreşad*, Cilt: 22, Sayı: 553-554, s.153-154.

³⁷⁶ "İçki Mazeretleri", *Sebilürreşad*, Cilt: 15, 3 Teşrin-i Evvel 1334 (3 Ekim 1923), s.140-143.

³⁷⁷ "İçki Belası Hayat-ı Beytiyye, Bilhassa Hayat-ı Zevciyyedeki Tesirâtı", *Sebilürreşad*, Cilt: 23 Sayı: 597, 17 Nisan 1340 (14 Nisan 1924), s. 398-400.

³⁷⁸ "İçki ve Fuhuş", *Sebilürreşad*, Cilt: 23, Sayı: 594, 27 Mart 1340 (27 Mart 1924), s.348-349.

Kanunu “*heba*” ettiğini ifade edilmiştir. Yanınız devamında dünyada içki mücadelesini gerçekleştiren ABD ve Avrupa ülkelerinin bu işi nasıl yaptığını teferruatıyla anlatmıştır³⁷⁹. Yine burada İkinci Meclis’in yaptığı değişikliklerin “*heba*” olarak nitelendirilmesi Men’-i Müskirat Kanunu’na olan sevincin yarıda kalması olarak değerlendirilebilir.

Eylül 1923’te *Sebilürreşad*’da yayınlanan bir yazıda Amerikalı bir kişni Türkiye’de yaptığı konuşmasına yer verilmiştir. Johnson adındaki kişi, içki yasağı ile birlikte aile hayatlarında mutlu olduklarını, evlatlarının da sağlıklı olduğunu ve ülkelerinde hiç olmadığı kadar ekonomik bir ferahlığa kavuştuklarına anlatmaktadır. Johnson, cezaevi yapımı için verilen paraların artık eğitim için harcandığını ifade etmektedir. Eskiden sayısı 200’ü bulan ve alkoliklerin tedavisi için kullanılan hastanelerin sayısının şimdi 16’ya düştüğünü dile getirmektedir. Johnson’un yaptığı konuşma sonunda içki mücadelesi hususunu yeniden canlandırdığı için kendisine teşekkür edilmiştir³⁸⁰.

Sebilürreşad’da, Hilal-i Ahdar Cemiyeti’nin 30 Ekim 1924 tarihli kongresinde başkan Mazhar Osman Bey’in bir konuşmasına yer verilmiştir. “*Hilal-i Ahdar Kongresi: Mazhar Osman Bey’in Nutku*” başlıklı yazıda, ilk olarak kanunla her şeyin güzel olduğunu ve etrafta içkiden kaynaklı problemlerin olmadığı ancak içki seven insanlar tarafından kanunun işlevsiz olduğuna dair yapılan propagandalar ve kaçakçılık gibi suçların artması gibi konuşmalar için meclise yalvardıklarını dile getirmiştir. Artık lokantalarda dahi içkinin olduğunu ifade eden Mazhar Osman, meyhane ile lokantanın karıştırıldığını söylemiştir. Mazhar Osman konuşmasında, meclisin en sonunda hatasını anlayarak halkın yararına bir karar vereceğini ümit ettiğini söylemiştir. Nihayetinde içki içenlerin ayıplanacağı günlerin yakın olduğunu ifade etmiştir. Son olarak halktan Hilal-i Ahdar’ı sevmelerini, gönül vermelerini ve “*içki düşmanı*” olmalarını isteyerek bu uğurda hizmet veren herkese teşekkür etmiştir³⁸¹. Aynı kongrede konuşan Fahrettin

³⁷⁹ “İçki İle Mücadele Asrımızın En Büyük İctimai Hareketidir”, *Sebilürreşad*, Cilt: 24, Sayı: 612, 14 Ağustos 1340 (14 Ağustos 1924), s.219-221.

³⁸⁰ “İçki İle Mücadele: Amerikalı Johnson’ın İrad Ettiği Konferans”, *Sebilürreşad*, Cilt:24, Sayı: 618, 25 Eylül 1340 (25 Eylül 1924), s.308-310.

³⁸¹ “Hilal-i Ahdar Kongresi: Mazhar Osman Bey’in Nutku”, *Sebilürreşad*, Cilt: 24, Sayı: 623, 3 Teşrin-i Evvel 1340 (30 Ekim 1924), s.391-393.

Kerim Bey, içki ile madde madde başlık sıralayıp asayiş olaylarına örnekler vermiştir³⁸².

³⁸² “Hilal-i Ahdar Kongresi: Doktor Fahrettin Bey’in Nutku”, *Sebilürreşad*, Cilt: 24 Sayı: 623, 30 Teşrin-i Evvel 1340 (30 Ekim 1924), s.395-396.

SONUÇ

Alkollü içkiler, ilk devirlerden beri Eski Mısır ve Sümerler gibi daha birçok devlet tarafından bilinmiş, tüketilmiş ve tıbbi alanlarda tedavi amaçlı kullanılmıştır. İçkinin zararlı bir madde olma özelliği onunla yapılan mücadeledeki esas nedendir. Bazı inançlarda alkol dini törenler için kullanılırken son ilahi din olarak kabul edilen İslam dini en başta olmasa da sonradan kesin bir dille yasaklamıştır. Osmanlı Devleti'nde de II. Mehmet, I. Süleyman, IV. Murat, III. Selim gibi padişahlar içki tüketimine karşı katı tedbirler almıştır. Alkolün insanlara geçici bir sarhoşluk ve rahatlama sağlaması hangi yasak gelirse gelsin ondan tamamen vazgeçmeyi imkânsız kılmış ve yasakların bir şekilde delindiği görülmüştür. Ancak yine de içkiye karşı yapılan mücadele dönem dönem de olsa sürekli devam etmiştir. Osmanlı'da II. Meşrutiyet Dönemi'ne kadar yapılan yasaklar ve sınırlandırmalar hep devlet eliyle gerçekleşen resmi uygulamalardır. II. Meşrutiyet'ten hem sonra sivil birtakım toplulukların alkol mücadelesini bizzat üstlendiği görülmektedir. Yerel anlamda kurulan ilk cemiyet olan nizamnamesine ulaşılan 1909 tarihli Karadeniz Ereğlisi İçki Düşmanları Cemiyeti'dir. Daha sonra ülke genelinde şubeler açan 1910 tarihli Osmanlı Men'-i Müskirat Cemiyeti'dir. Aynı şekilde Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad gibi dini içerikli gazeteler alkolün zararlarını çeşitli açılardan dile getirmiştir. Yine II. Meşrutiyet Dönemini yansıtan arşiv belgeleri, içki mekânlarının açılmasında ruhsat alma zorunluluğu varken her yere ruhsat verilmemesi gibi bir takım kıstaslara dikkat edildiğini göstermektedir. Bu ve bunun gibi düzenlemeler toplumsal huzurun bozulmaması, alkolün kanıtlanmış zararlarına karşı insanların sıhhatini korumak, içkiden kaynaklı olan aile sorunlarının önüne geçmek, asayiş olaylarını ve adli davaları azaltmak için yapılmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nde uygulanan yasaklar gibi bir süre sonra yürürlükten kaldırılmıştır. II. Meşrutiyet Dönemi'nde olduğu gibi Erken Cumhuriyet Döneminde de Cemiyetleşme faaliyetleri gerçekleşmiştir. Bu cemiyetlerden tertibat ve teşkilatlanma açısından mükemmel yakın olan 1920 tarihli Hilal-i Ahdar Cemiyeti'dir. Birinci Meclis'te kabul edilen 28 Nisan 1920 tarihli Men'-i Müskirat Kanunu da önceki yasakların gerekçelerine benzer şekilde teklif edilmiştir. Teklifin yapılmasının ardından müzakerelerine geçilen maddeler ancak 4,5 aylık bir zamanda kabul edilebilmiştir. Bu zaman zarfında zabıt ceridelerine yansıyan kanunun müzakere tartışmaları hükümet ve muhalefet cenahında konuların hangi açıdan ele alındığı ve ne konuşulduğu hususunda

döneme ışık tutmaktadır. Meclis içerisinde iki farklı grubun olduğu ve bu durumun Men'-i Müskirat Kanunu'na yansıdığı görülmektedir. Yapılan teklif tartışmaları sonucunda kabul edilen yasanın meclis içerisinde bir çekişmeye sebep olduğu, Ali Şükrü Bey'in ve taraftarlarının zaferi olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. İkinci Meclis dönemine geçildiğinde mecliste temsilcisi olmayan İkinci grubun yokluğu kanunun değiştirilebilmesine zemin hazırlamış ve yasak büyük ölçüde değiştirilmiştir. Bu durum o dönemde siyasal muhalefetin varlığına örnek gösterilebilir. Kanunun ömrü 6 yıl olup yine diğer yasaklara benzer şekilde yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kanunun diğer yasaklar gibi kaldırılmış olması içki meselesinin tamamen çözülmesi gibi bir ihtimalin olmadığını göstermektedir. Yine döneme ait gazeteler ve arşiv belgeleri de zabıt cerideleri gibi dönemi ve olayları aydınlatması bakımından oldukça önemlidir. İçki mücadelesi ile ilgili olarak yapılan bu yöndeki çalışmalar ve faaliyetler içkinin insanlar tarafından tüketilmeye başlandığı tarihlerden itibaren hep denenmiş ve uygulanmak ihtiyacı hissedilmiştir. Yasağa uyulsun veya uyulmasın böyle bir ihtiyaç her daim hissedilmiştir. İçki konusu tarihin hemen hemen her döneminde bu konu gündemde olmayı başarmıştı.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BCA, 30-18-1-1/4-49-4. 04 02. 1921.

BCA, 30-10-0-0/ 182-254-2. 17.01.1921.

BCA, 30-18-1-1/ 3-16-4. 24.03.1921.

BCA, 30-18-1-1/4-48-19. 20. 02. 1922.

BCA, 30-18-1-1/ 6-52-20. 12.03.1923.

BCA, 30-18-1-1/ 6-53-6. 15. 03. 1923.

BCA, 30-10-0-0/ 182-254-4. 18.03.1923.

BCA, 30-10-0-0/ 7-41-7. 01. 02. 1925.

BOA, A. DVN. MKL, Nr.66/34.

BOA, BEO, Nr. 3429/257143.

BOA, BEO, Nr. 3486/361443.

BOA, BEO, Nr. 3541/265527.

BOA, BEO, Nr. 3975/298083.

BOA, BEO, Nr. 4211/315794.

BOA, BEO, Nr. 4216/316166.

BOA, BEO, Nr. 4227/317011.

BOA, BEO, Nr. 4253/318958.

BOA, BEO, Nr. 4601/345036.

BOA, BEO, Nr. 4649/348648.

BOA, BEO, Nr. 4650/348728.

BOA, BEO. Nr. 4002/ 300131.

BOA, DH. EUM. 2. Şb, Nr. 16/78.

BOA, DH. EUM. 6. Şb, Nr. 15/25.

BOA, DH. EUM. AYŞ, Nr. 33/14.

BOA, DH. EUM. AYŞ, Nr. 50/24.
BOA, DH. EUM. THR, Nr.100/26.
BOA, DH. İ. UM, Nr.20 23/ 14006.
BOA, DH. MB. HPS, Nr. 154/84.
BOA, DH. MKT, Nr. 2684/57.
BOA, DH. MUI, Nr. 172/32.
BOA, DH. UMVM, Nr. 125/47.
BOA, EUM, AYŞ, Nr.56/52.
BOA, HR. İM. Nr, 17/ 160.
BOA, İ. HB, Nr. 160/ 66.
BOA, İ. HB, Nr. 176/ 60.
BOA, TFR. I. KV, Nr. 188/18736.
BOA, ZB, Nr. 332/56.
BOA, ZB. Nr. 314/ 17.
BOA, ZB. Nr. 314/ 25.
BOA, ZB. Nr. 378/41.
BOA, DH. EUM. VRK, Nr. 6/61.
BOA, A. DVN. MKL, Nr. 68/7.
BOA, DH. İD, Nr. 70 2/70.
BOA. DH. EUM. AYŞ, Nr. 20/2.
BOA, DH. HMŞ, Nr. 5/ 8 4.
BOA, DH. EUM. THR, Nr. 4/18.
BOA, DH, MUI. Nr. 23 1/5.
BOA, DH. MUI. Nr. 87 1/5.
BOA, DH. MKT, Nr. 2745/1.

Gazeteler

- “Amerika’da Men’-i Müskirat”, **Mahfil**, Cilt: IV, Sayı: 45, İstanbul: Tarihülmevlevi, 1342 (1924), ss. 167.
- “En Müthiş Maraz-ı İctimai: Müskirat ve Lubıyyat”, **Sebilürreşad**, Cilt:2-9, Sayı: 45-227, 3 Kanun-ı Sani 1328 (16 Ocak 1913), ss. 333-334.
- “Hilal’i Ahdar’ın Faaliyeti”, **Sebilürreşad**, Cilt: 24, Sayı: 610, 31 Temmuz 1340 (31 Temmuz 1924), ss. 188-189.
- “Hilal-i Ahdar Cemiyeti: Şeyhülislam Efendi’nin Beyanâtı”, **Sebilürreşad**, Cilt: 18, Sayı: 462, 1 Nisan 1336 (1 Nisan 1920), ss. 237.
- “Hilal-i Ahdar Kongresi: Doktor Fahrettin Bey’in Nutku”, **Sebilürreşad**, Cilt: 24 Sayı: 623, 30 Teşrin-i Evvel 1340 (30 Ekim 1924), ss. 394-396.
- “Hilal-i Ahdar Kongresi: Mazhar Osman Bey’in Nutku”, **Sebilürreşad**, Cilt: 24, Sayı: 623, 3 Teşrin-i Evvel 1340 (30 Ekim 1924), s.391-393.
- “İçki Aleyhinde: Men-i Müskirat Kanunu’nun Muhafazası İçin Halkın Müracaatları”, **Sebilürreşad**, Cilt: 22, Sayı: 553-554, ss. 153-154.
- “İçki Belası Hayat-ı Beytiyye, Bilhassa Hayat-ı Zevciyyedeki Tesirâtı”, **Sebilürreşad**, Cilt: 23, Sayı: 597, 17 Nisan 1340 (14 Nisan 1924), ss. 398-400.
- “İçki Belyyesi ve Kurtulmanın Çareleri”, **Sebilürreşad**, Cilt:14, Sayı:352, 12 Teşrin-i Sâni 1331/ 25 Kasım 1915, ss. 112.
- “İçki Belyyesi: Rusya İçki Belyyesini Nasıl İzale Etti?”, **Sebilürreşad**, Cilt: XV, Sayı: 371, 26 Eylül 1334 (26 Eylül 1918), ss. 131-134.
- “İçki Hastalığı”, **Sebilürreşad**, Cilt: 14, Sayı: 354, 14 Temmuz 1332 (27 Temmuz 1916), ss. 127-128.
- “İçki İle Mücadele Asrımızın En Büyük İctimai Hareketidir”, **Sebilürreşad**, Cilt: 24, Sayı: 612, 14 Ağustos 1340 (14 Ağustos 1924), ss. 219-221.
- “İçki İle Mücadele: Amerikalı Johnson’ın İrad Ettiği Konferans”, **Sebilürreşad**, Cilt:24, Sayı: 618, 25 Eylül 1340 (25 Eylül 1924), ss. 308-310.
- “İçki Kalkıyor”, **Sebilürreşad**, Cilt: 21, Sayı 536-537, 14 Haziran 1339 (14 Haziran 1923), ss. 131-132.
- “İçki Mazeretleri”, **Sebilürreşad**, Cilt 15, 3 Teşrin-i Evvel 1334 (3 Ekim 1923), ss. 140-143.
- “İçki Memnuiyetinin Tehiri”, **Sebilürreşad**, Cilt:21, Sayı:538-539, 21 Haziran 1339 (21 Haziran 1923), ss. 150-151.

“İçki ve Fuhuş”, *Sebilürreşad*, Cilt: 23, Sayı: 594, 27 Mart 1340 (27 Mart 1924), ss. 347-349.

“İçki ve Kumar Hakkında”, *Sebilürreşad*, Cilt: 19, Sayı: 473,25 Mart 1337 (25 Mart 1921), ss. 45-47.

“İçkilerin Men’ine Çalışmak Lüzumu”, *Sebilürreşad*, Cilt: 16, Sayı:411, 8 Mayıs 1335 (8 Mayıs 1919), ss. 206-208.

“Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti Nizamnamesi”, *Sırat-ı Müstakîm*, Cilt:4, Sayı: 95, 17 Haziran 1326 (30 Haziran 1910), ss. 295-296.

“Men’i Müskirat Cemiyeti”, *Hikmet*, 28 Recep 1328 (5 Ağustos 1910)

“Meyhaneler Felaket Yatağıdır”, *Sırat-ı Müstakim*, Cilt: 4, Sayı:103, 12 Ağustos 1327, (25 Ağustos 1911), ss. 423-424.

“Meyhaneler Hakkında”, *Sebilürreşad*, Cilt: 17, Sayı:429-430, 17 Temmuz 1335 (17 Temmuz 1919, ss. 106-107.

“Meyhaneler İşleyecek”, ”, *Sebilürreşad*, Cilt: 21, Sayı: 538-539, 21 Haziran 1339 (21 Haziran 1923), ss. 151.

Akşam

Anadolu’da Yenigün

Beylerbeyli İbrahim, “İşret ve Müskiratın Vücuda Tesiri (Ma’bad) Müskiratın Men’i Hakkında Tedabir”, *Sırat- Müstakim*, Cilt:3, Sayı 6, 1 Kanun-ı Evvel 1325 (14 Aralık 1909), ss. 249-251.

Beylerbeyli İbrahim, “İşret ve Müskiratın Vücuda Tesiri”, *Sırat- Müstakim*, Cilt:3, Sayı 67, 3 Kanun-ı Evvel 1325 (16 Aralık 1909), ss. 231-232.

Ebu’z-Ziyazâde “Men’i Müskirat Kanunu”, *Sebilürreşad*, Cilt: 22, Sayı: 553-554, 23 Ağustos 1339 (23 Ağustos 1923), ss. 63-64.

Eşref Edip, “Muhabere-i Hazıra ve İçkiler”, *Sebilürreşad*, Cilt: 14, Sayı: 354, İstanbul, 30 Haziran 1332 (13 Temmuz 1916), ss. 127-128.

Güleryüz

Hüseyin Nazım, “Zarar-ı Müskirat”, *Beyanü’l Hak*, Cilt:1, Sayı: 22, İstanbul: Cemiyet-i İlmîyeyi İslamiye, 16 Şubat 1324 (29 Ocak 1909), ss. 502-504.

M. K. (?), “İçki”, *Türk Yurdu (1. Seri)*, Cilt: 14, Sayı: 7 (156), İstanbul: Türk Yurdu Cemiyeti, 15 Mayıs 1334 (15 Mayıs 1918), , ss. 225-230.

Mazhar Osman, “İçki İle Cinnetin Münasebeti”, *İctihad*, Cilt: 24, Sayı:146, 1 Nisan 1922, ss.3049-3050.

Mazhar Osman, “İçki İle Cinnetin Münasebeti”, **İctihad**, Cilt: 24, Sayı:147, ss. 3064-3065.

Reşit Mazhar, “İncil ve İçki Düşmanları Hristiyanlar”, **Mahfil**, Cilt: 6 Sayı: 64, İstanbul: Tarihülmevlevi, 1344 (1926), ss. 57-58.

Yunus Nadi, “Müskirat Aleyhinde”, **Hikmet**, 11 R 1328 (M. 22 Nisan 1910)

Kitaplar

“Koltuk: Osmanlı İstanbul’unda Han Meyhaneleri”, **Meyhane Kitabı**, (ed. Emine Gürsoy Naskali), İstanbul: Kitabevi, 2019, ss. 39-48.

AKGÜNDÜZ, Ahmed, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri VI Kanuni Devri Kanunnameleri/ 2. Kısım Eyalet Kanunnameleri**, FEY Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990.

AKGÜNDÜZ, Ahmed, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, I. Kitap/ Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri**, FEY Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990.

AKGÜNDÜZ, Ahmed, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, II. Kitap/ II. Bâyezid Devri Kanunnameleri**, FEY Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990.

AKGÜNDÜZ, Ahmed, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, VIII. Kitap/ III. Murad-III. Mehmed Devri, II. Kısım**, FEY Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990.

ALKAN, Necmettin, ÜÇÜNCÜ, Uğur, **Ali Şükrü Bey Mücadeleyle Geçen Bir Ömür**, 2. Baskı, Kronik Yayınları, İstanbul, Mart 2017.

ALTINAY, Ahmet Refik, **Eski İstanbul**, 2. Basım, Kapı Yayınları, İstanbul, Temmuz 2011.

ALTINAY, Ahmet Refik, **Hicri On Birinci Asırda İstanbul Hayatı (1000-1100)**, Türk Tarihi Encümeni Külliyyatı, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.

ALTINAY, Ahmet Refik, **Onuncu Asr-ı Hicrî’de İstanbul Hayatı**, (Haz. Abdullah Uysal), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

Âşıkpaşazâde Tarihi, Osmanlı Tarihi (1285-1502), (Haz: Necdet Öztürk), Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 2013.

ATABEK, Erdal, **Alkol ve İnsan**, 2. Baskı, Kelebek Yayınları, İstanbul, 1983.

BOZKURT, Fuat, **Türk İçki Geleneği**, Kapı Yayınları, İstanbul, Ağustos 2006.

BUSBECQ, Ogier Chiselin De, **Türkiye’yi Böyle Gördüm**, (Ed. M. Fatih Topaloğlu), Elips Kitap, Ağustos 2004.

- Câbî Ömer Efendi, “**Câbî Tarihi (Târîh-i Sultân Selim-i Sâlis ve Mahmud-ı Sâni), Tahlil ve Tenkidli Metin, I**, (Haz: Mehmet Ali Beyhan), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2003.
- DAĞISTANLI, Mustafa Alp, **Bildiğin Gibi Değil Osmanlı**, 2. Baskı, Can Yayınları, İstanbul, Kasım 2016.
- Defterdar Sarı Mehmed Paşa, **Zübde-i Vekayiât, Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)**, (Haz: Abdülkadir Özcan), Türk Tarih Kurumu, Basımevi, Ankara 1995.
- DEMİREL **Ahmet, Ali Şükrü Bey’in Tan Gazetesi**, 2. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.
- DEMİREL, Ahmet, **İlk Meclis’in Vekilleri**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, 24. Baskı, Ankara, 2007.
- Düstur, Tertip: 1, Cilt: 2.
- Düstur, Tertip: 1, Zeyl: 2.
- EMİROĞLU, Kudret, **Gündelik Hayatımızın Tarihi**, 3. Baskı, Dost Yayınları, Ankara, 2002.
- ERDAL, Serkan, DEMİRCİ, Hasan, SİVRİ, Pir Murat, **Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de İçki İle Mücadele ve Hilâl-i Ahdar Cemiyeti (1908-1927)**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2019.
- EREN, Ercan, **Geçmişten Günümüze Anadolu’da Bira**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005.
- GÜRSOY, Deniz, **Harcıâlem İçki Bira**, 2. Baskı, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2004,
- Hilal-i Ahdar Cemiyeti Nizamnamesi**, İkinci Tabı, İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1341.
- INBER, Colin, **Şeriattan Kanuna Ebussuud ve Osmanlı’da İslami Hukuk**, (Çev: Murteza Bedir), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, Eylül 2004.
- İNALCIK, Halil, **Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.
- İNALCIK, Halil, **Has-Bağçede ‘Ays u Tarab: Nedîmler, Şâîrler, Mutrîbler**, 4. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Mart 2018.
- KARAMAN, Fikret, KARAGÖZ, İsmail, PAÇACI, İbrahim, CANBULAT, Mehmet, GELİŞGEN, Ahmet, URAL, İbrahim, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

- KOÇU, Reşad Ekrem, **Eski İstanbul'da Meyhaneler ve Meyhane Köçekleri**, 4. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2015.
- KOÇU, Reşad Ekrem, **Tarihimizde Garip Vakalar**, Doğan Kitap, 5. Baskı, İstanbul, 2016.
- Kur'an-ı Kerim Meâli**, (Yay. Haz. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları / 527, 11.Baskı, Ankara, 2006.
- Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli**, (Haz: Ali Özek, Hayrettin Karaman vd.) Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları / 86, 5. Baskı, Ankara, Ocak 1998.
- MEVDUDÎ, **Tefhimu'ı Kur'an**, Cilt:1, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986.
- Naima Mustafa Efendi, **Naima Tarihi, I**, (Çev. Zuhuri Danışman) Bahar Matbaası, İstanbul, 1967.
- Naima Mustafa Efendi, **Naima Tarihi, II**, (Çev. Zuhuri Danışman) Bahar Matbaası, İstanbul, 1968.
- Naima Mustafa Efendi, **Naima Tarihi, III**, (Çev. Zuhuri Danışman) Bahar Matbaası, İstanbul, 1968.
- ORTAYLI, İlber, "**İstanbul'dan Sayfalar**", 20. Baskı, Kronik Kitap, İstanbul, Mayıs 2020.
- Osmanlı Men'-i Müskirât Cemiyeti Nizamnamesi**, Hayriye Matbaası, İstanbul, 1326
- Osmanlı'dan Cumhuriyete Cemiyetler**, (Editör: Recep Çelik), İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2013.
- ÖGEL, Bahaeddin, **Türk Kültür Tarihine Giriş IV**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1991.
- ÖZYAZICI, Alparslan, **Alkollü İçkiler Sigara ve Madde Bağımlılığı**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2014.
- Peçevi İbrahim Efendi, **Peçevi Tarihi, I**, (Haz: Bekir Sıtkı Baysal), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981.
- Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh**, 2.Cilt, (Çev. Abdullah Feyzi Kocaer), İstanbul, Hüner Yayınları, 2004.
- SEVENGİL, Refik Ahmet, **İstanbul Nasıl Eğleniyordu?**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.
- SÜLKER, Kemal, **Osmanlı'dan Günümüze İçki ve Toplum**, Süreç Yayıncılık, Ankara, 1985.

SÜRVEGİL, Sabri, Cihan ÖZGÜN, Hilal ORTAÇ, Olcay P. YAPUCU, **Türkiye Tarihi ve Uygarlıkları IV Değişim Sürecinde Türkiye- II (1908-2010)**, İlya İzmir Yayınevi, İzmir, 2012.

TEVFİK, Mehmet, **Meyhane Yahut İstanbul Akşamcıları**, Gram yayınları, İstanbul, Nisan 2016.

ÜÇÜNCÜ, Uğur, **Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi Men-i Müskirat (İçki Yasağı) Kanunu ve Toplumsal Hayata Yansımaları**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2012.

ZAT, Vefa, **Adabıyla Rakı ve Çilingir Sofrası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

Makaleler

“İçki Yasağı”, **Ana Britannica**, Cilt: 11, ss. 476-477.

“İçki”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Cilt: 11, ss. 5559-5560.

“İçki”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, Cilt:4, ss. 132-134.

AKBAL, İsmail, ASLAN, Taner, ”Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey Muhalefeti. **Erdem**, Sayı: 58,2010, ss. 45-76.

AKBULUT, İlhan, “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 52, Sayı:1, Ankara 2003, ss. 167-181.

AKBULUT, Uğur, “Meyhanelerle Mukaddes Mekânlar Arasında Mesafe Tayini: Sultan II. Abdülhamid Devri İstanbul’undan Örnekler”, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı: 49, Bahar 2016, ss. 211-224.

ALPKAYA, Faruk, “Birinci Meclisin İçki Yasağı ve Men-i Müskirat Kanunu”, **Mülkiye**, Cilt: 32, Sayı: 258, ss. 161-166.

ARPACI, Murat, “Sağlam Nesiller ya da Dejenerasyon: Türkiye’de Alkol Karşıtı Düşünce ve Hareket (1910-1950)”, **Toplum ve Bilim**, 2015, Sayı: 134, ss. 30-54.

BAHADIR, Savaşkan Cem, “ Şarap Yasağının XVI. Yüzyıl Divanlarındaki İzleri ve Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Şarap Yasağı”, **KTÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 5, Ocak 2013, ss.71-101.

BAKTIR, Mustafa, “İslam’da İçki”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 21 İstanbul, 2000, ss. 458-462.

BAŞOĞLU, Tuncay, ”Ta’zir”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 198-202.

BAYINDIR, Abdülaziz, “İslam Açısından Sarhoş Edici İçkiler”, **İslam Medeniyeti Mecmuası**, Cilt:4, Sayı:3, İstanbul, Haziran 1980, ss. 3-17.

- BOZKURT, Nebi, “İçki”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, Cilt 21, ss. 455-456.
- ÇAĞATAY, Neşet, “İslam Hukukunun Ana Hatları ve Osmanlıların Bunun Bazı Kurallarını Değişik Uygulamaları”, **Bellekten**, Cilt: 51, Sayı 200, Ağustos, 1987, ss. 625-649.
- DEMİRCİ, Kürşat, “İslam Öncesi Dinlerde İçki”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 21, İstanbul, 2000, ss. 457-458.
- DOĞAN, Cem, “Osmanlı Men’-i Müskirat Cemiyeti ve Men’-i Müskirat Kanunu” **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 6, Sayı 26, Bahar 2013, ss. 161-181.
- DÖNMEZ, İbrahim Kâfi, “Sarhoşluk”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009, Cilt:36, ss.141-145.
- DURMUŞ, İlhami, “Türk Kültür Çevresinde Kımız”, **Milli Folklor Dergisi**, 2014, Yıl 26, Sayı 104, ss.75-84.
- ERDOĞDU, M. Akif, “On Altıncı Yüzyılda Üsküdar Ve Çevresi Civarında Şarap İle İlgili Hukuki Uygulamalar”, **Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VII**, 2-4 Kasım 2012, 2014, Cilt: 1, ss. 485-496.
- EREN, Abdurrahman, “ Büyük Millet Meclisinin Kurucu Meclis Niteliği”, **Anayasa Yargısı**, Cilt: 37, Sayı: 1, (2020), ss. 33–76.
- GÖLÇEK, Şeyda Güdek, GÖLÇEK, Ali Gökhan, “Erken Cumhuriyet Dönemi Tekel Uygulamaları: 1920-1950 Döneminde Tuz, İspirto ve İspirtolu İçkiler İle Kibrit, **CTAD**, Yıl 15, Sayı 30 (Güz 2019),ss.253-288.
- İNCE, Erdal, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Müskirat ve Müskirat Satan Yabancı Esnafa İzin Verilmesi”, **Tarih ve Günce Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi**, II/5, 2019 Yaz, ss. 411-430.
- KABAK, Turgay, “Şamanizm’den Aleviliğe Dini Ritüellerde Rakı ve Kımızın İşlev ve Önemi” **Dergi Karadeniz**, Yıl:4, Sayı 16, Kış 2012, ss. 144-154.
- KARAKILIÇ, Cem, “Madde Bağımlılığıyla Mücadele Tarihimize Ait İlk Teşkilat Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti” **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 29, Mart- Nisan 2012, ss. 6-10.
- KARTAL, Abdullah, “Sekr”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 334-335.
- KAYNAR, Hakan, “Muhabbet Baki Mahubân Kayıp: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Meyhaneler”, **İstanbul Araştırmaları Yıllığı 3**, 2014, ss. 1-22.
- KOÇU, Reşad Ekrem, “Akşamcılar”, **İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 1, İstanbul, 1958, ss. 551-556.

- KÖSE, Osman, “XVIII. Yüzyıl Sonlarına Doğru Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devleti’nde Bir Uygulama: İstanbul’da Fuhuş ve İçki Yasağı”, **Turkish Studied Türkoloji Araştırmaları Dergisi**, Vol: 2/1, Winter 2007, ss. 104-123.
- MUMYAKMAZ, Hatice Güzel, “Yeşilay Cemiyeti ve Faaliyetleri: Bağımlılıkla Mücadele, Sağlıklı ve Ahlâklı Nesiller Yetiştirme”, **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi**, 55(1), 2020, ss. 368-387.
- MÜDERRİSOĞLU, Alptekin, “Kurtuluş Savaşı’nın Mali Kaynakları”, **Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 13, 1974, ss. 27-52.
- ÖNCÜ, Fatih, ÖGEL, Kültegin, ÇAKMAK, Duran, “Alkol Kültürü-2: İçki Kültürü Ve Edebiyatta İçki” **Bağımlılık Dergisi**, Sayı 3, 2002, ss. 31-36.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim, “İslam’dan Önce Araplarda Sosyal ve İktisadi Hayat”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt:3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, ss. 321-324.
- ÖZEL, Ahmet,” Gayrimüslimler”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 418-427.
- ÖZER, Salim, “İçkinin (Alkollü İçeceklerin) Yasaklanmasında Fukahanın Esas Aldığı Ölçüler”, **Bilimname**, Sayı: 18, 2010, ss. 55-91.
- SAKAOĞLU, Necdet, “Akşamcılık”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt 1, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, ss. 168-170.
- ŞAHİN, Feyza Kurnaz, “ I. Dünya Savaşı ve Sonrasında Kumarın Yaygınlaşması ve Osmanlı Devleti’nin Aldığı Tedbirler” **SEFAD**, 2019, Sayı: 41, ss. 405-426.
- ŞAHİN, Feyza Kurnaz, “İlk TBMM’nin Tasarruf Tedbirlerine Bir Örnek; Düğünlerde Men’i İsrâfât Kanunu ve Kamuoyundaki Yansımaları”, **Atatürk Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, ss. 22-55.
- ŞİMŞEK, Esmâ ELALTUNTAŞ, Ömer Faruk, “Osmanlı Devleti’nde Uygulanan İçki Yasağının Fıkralara Yansıması”, **Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi**, Cilt: 6, Sayı:16, ss. 21-38.
- TAMER Aytül, “Basın ve İktidar İlişkileri: Birinci Meclis’in Men-i Müskirat Kanunu Üzerine Tartışmaları”, **Kebikeç**, Sayı: 31, s.209-232.
- TAYLAN, Nermin, **Osmanlı’da Yasaklar**, Çınaraltı Yayınları, İstanbul, 2019.
- TEGİN, Ruslan Adil Akai, GÖNÜLALAN Zafer, “Bütün Yönleriyle Doğal Fermente Ürün Kıymız” , **Manas Journal of Engineering**, Sayı: 2 (1), 2014, ss. 23-34.
- TOPRAK, Zafer, “Mütareke Döneminde İstanbul”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 6, 1994, ss.1-10.

- TOPUZ, Ercüment, “Müskirata Mesken Meyhaneden, Balodan Bozma Baloza: Osmanlı’da Eğlence Mekânlarının Döşümü, İhlaller ve Tedbirler”, **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:46, 2019, ss.407-426.
- TURAN, Namık Sinan, “Geleneksel Toplumda Yasağın Cazibesi Osmanlı Toplumunda İçki”, **Evrensel Kültür**, 2012, ss. 38-42.
- TÜZÜM, Nevim, “Birinci Dünya Savaşı’nın Son Yılında Osmanlı Kadınları Arasında Yaşanan Ahlaki Çözülmenin Vakit Gazetesine Yansımaları”, **Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 13, Yıl: 2020, ss. 113-125.
- ÜNAL, Necdet, ”Kur’an’ın İçki Yasağı Tedriciliği üzerine Bir Araştırma” **Kelam Araştırmaları**, 9: 2, 2011, ss. 149-182.
- ÜSTÜN, Çağatay,” Eski Bir Türk İçeceği: Kımız (Koumiss)” **Türklük Bilinci Araştırmaları (TÜBAR)**, 2009-Güz, ss. 247-255.
- YANGILAR, Filiz, OĞUZHAN, Pınar, ÇELİK, Pınar, “Eşsiz Bir İçeceğimiz: Kımız”, **Erzincan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi**, Cilt:6, Sayı:1, Yıl: 2013, ss. 123-134
- YAYGIN, Hasan,” Kımızın Nitelikleri ve Sağlıkla İlgili Özellikleri”, **Gıda**, , Sayı 16 (2), 1991, ss. 111-115.
- YAZICI, Muhammed, “Osmanlı Dünyasında İçki İçme Suçuna Dair Bazı Gözlemler (XVI. Yüzyıl)”, **The Journal of Academic Sociel Science Studies**, Cilt 5, Sayı 8, Aralık 2012, ss. 1317-1332.
- YEDİYILDIZ, M. Asım, “Osmanlı Toplumunu ve Çevre”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi -Dergisi**, Cilt: 17, Sayı:2, 2008, ss. 147-158.
- YETKİN, Aydın, “Osmanlı Devleti’nde Hukuk Devleti’nin Gelişim Süreci”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 24, Kış 2013, ss. 380-413.
- YILDIRIM, Mustafa, “İslam Hukukunda İçki İçme Suçu ve Cezası”, **D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**” Sayı: XIII-XIV, İzmir 2001, ss. 31-52.
- YILMAZ, Fikret, “Boş Vaktiniz Var Mı”, **Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar**, Sayı 1, Bahar 2005, ss. 11-49.
- YILMAZ, Lütfiye, KURDAL, Ekrem, “Eskimeyen Bir Türk İçkisi: Kımız” **Gıda ve Yer Bilimi Teknolojisi**, Sayı 1, Yıl: 2002, ss. 43-47
- YİTİK, Ali İhsan, “Vedalar”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 42, İstanbul, 2009, ss. 593-594.
- YÜCER, Rıza Ruşen, “Sicillere Göre Eski Bursa: Bozahane, Meyhane ve Kahvehane Yasakları”, Bursa, 1940, 26, ss. 38-43.

Tezler

- BÜYÜK, Zeynep, “**Birinci ve İkinci Dönem (1920-1927) TBMM Tutanaklarında Gündelik Hayat Tartışmaları**”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.
- ÇOKUĞRAŞ, Işıl, **İstanbul’daki Marjinalite Ve Mekân (1786-1839) : Bekâr Odaları ve Meyhaneler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2013.
- DİNÇ, Sibel, “**1918-1938 Yılları Arasında Devletlerin Sosyal Regülasyon Uygulamaları Bağlamında Alkol Yasağı: Türkiye- ABD Uygulamalarının Karşılaştırılması**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Aksaray, 2016.
- ÖZTÜRK, Yeter, **XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nde İçki Yasakları**” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ordu, 2017.
- TUNALI, Ramazan, **Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam’da İçki**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, Bursa, 2006.
- TÜRKAL, Nazire Karaçay, **Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa Zeyl-i Fezleke (1065-22 Ca.1106-1654-7 Şubat 1695)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2012.

İnternet Siteleri

- Hâkimler, 13/14 <https://incil.info/kitap/jdg/13> Son Erişim Tarihi: 12.06.2021 Saat: 11.08
- <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nahl-suresi/1968/67-ayet-tefsiri> Son Erişim: 06.04.2020 Saat:14.52
- <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/> Son Erişim Tarihi: 08. 06. 2021 18: 27
- Kültegin Ögel, Türkiye’de Alkol Kültürü, http://www.ogelk.net/Dosyadepo/alkol_kulturu_kultegin_ogel.pdf Son Erişim: 19.03.2020 Saat: 15.30
- Luka, 1/15. <https://incil.info/kitap/Luka/1> Son Erişim Tarihi: 12. 06. 2021 Saat: 11.35
- Mustafa Yenigün, Alkol Tüketimi ve Tıp, http://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_5939/2006-3-1.pdf. Son Erişim: 25.04.2020 Saat: 14.50

- Romalılar, 14/21. <https://kutsalkitap.info.tr/?q=rom%2014:21> Son Erişim Tarihi: 12.06.2021 Saat: 11. 25
- Romalılara Mektup, 13/13. <http://mujde.org/kutsalkitap/Rom13.html> Son Erişim Tarihi: 12.06 2021 Saat: 11. 29
- Tekvîn, 14/18-20. <https://incil.info/kitap/Tekvin/14> Son Erişim Tarihi: 12.06.2021. Saat 02.29
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 28.04.1336 (1920), 1. Devre, Cilt: 1, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c001/tbmm01001006.pdf> Son Erişim Tarihi: 04.09.2021 Saat: 20.56
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 17.05.1336 (1920), 1. Devre, Cilt: 3, s.329. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c001/tbmm01001017.pdf> Son Erişim Tarihi: 04.09.2021 Saat: 20.58
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 12.07.1336 (1920), 1. Devre, Cilt: 2, s.268. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c002/tbmm01002032.pdf> Son Erişim Tarihi: 04.09.2021 Saat: 21.02
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 15.07.1336 (1920), 1. Devre, Cilt: 2, s.334-337. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c002/tbmm01002035.pdf> Son Erişim Tarihi: 04.09.2021 Saat: 21.05
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 12. 08. 1336 (1920), 1. Devre, Cilt: 3, s 195-200. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c003/tbmm01003047.pdf> Son Erişim Tarihi: 04.09.2021 Saat: 21.11
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 13.09.1336 (1920), 1. Devre, Cilt: 3, s.112-131. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c004/tbmm01004064.pdf> Son Erişim Tarihi: 04.09.2021 Saat:21.12
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 14.09.1336 (1920), 1. Devre, Cilt: 4, s.137-140. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c004/tbmm01004065.pdf> Son Erişim Tarihi: 04.09.2021 Saat: 21.14
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 30.01.1338 (1922), Devre: 1, Cilt: 16, s.185. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c016/tbmm01016152.pdf> Son Erişim Tarihi: 04.09.2021 Saat: 21.29
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 24.04.1338 (1922), Devre: 1 Cilt: 19, s.362.

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c019/tbmm01019033.pdf> Son Erişim Tarihi: 04.09.2021 Saat 22.27

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 13.09.1338 (1922), Devre: 1, Cilt: 23, s.31.

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c023/tbmm01023101.pdf> Son Erişim Tarihi: 04.09.2021 Saat 23.30

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 16.09.1338 (1922) , Devre: 1, Cilt: 23, s.54-55.

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c023/tbmm01023103.pdf> Son Erişim Tarihi: 04.09.2021 Saat: 23.35

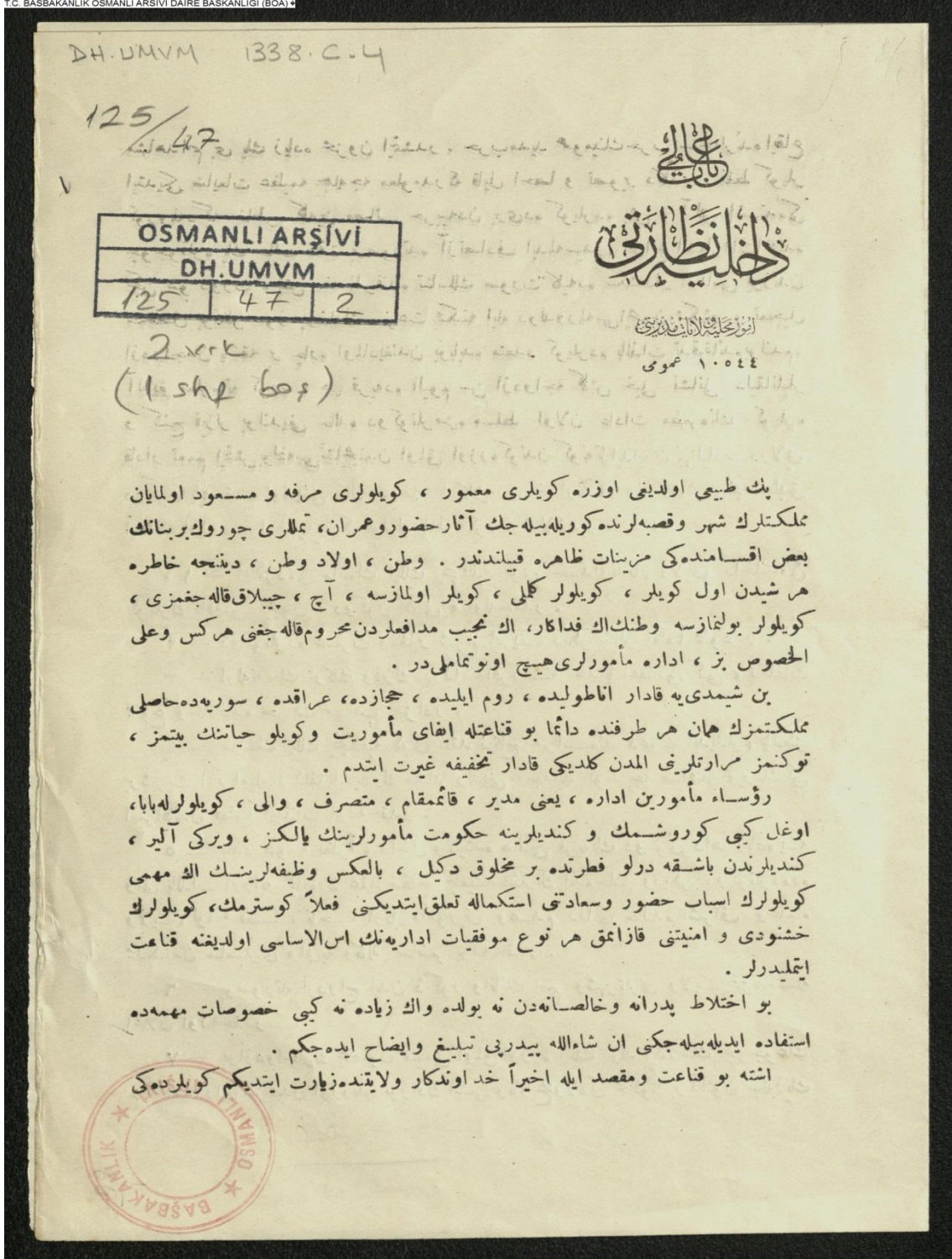
TBMM Zabıt Ceridesi, 08.04.1340 (1924) , Devre: 2, Cilt: 8, s.417-423.

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c008/tbmm02008032.pdf> Son Erişim Tarihi: 08.09.2021 Saat: 01.48

Ek 3: Dügünlerde İçki Kullanımı ve Dügünlerin Pahalı Yapılmasının Yasaklanmasına

Dair

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARŞIVI DAİRE BAKANLIĞI (BOA)

DH.UMVM.00125.00047.002

BOA. DH, UMVM. Nr. 125/47-1

Ek 4: Belgenin Devami

TC BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

2

اهداء قلبه حق و جوجو غك اسمنك لطفاً و تبركاً طرف اشرف حضرت خلاقنا هيدن
 اجتاب و انحناف بوبورلهمي استرحام اوله جقدر .
 مأموريت عاجز ايمك محولندن دولاي شومقرانك بالذات تطبيقه امكان قالمش
 ايسه ده كيفيت جمله مزك اب مشفق واقدمي اولان ولي نعمت عيتتميز پادشاهز خليفه
 رسول الله افديمز حضرت تيرينه بالمناصب شفاهاً لدى العرض تصور وتصميم واقع لطفاً
 و تزلزلاً قرين استحسان هايون اولارق بالكر خداوندكار ولايتده دكل ، بالعموم مالك
 شاهانه لرنيجه تطبيق اولتمسي امر وفرمان و بواز دو اجلردن ولايت داخلده ايلك
 طوغه حق جوجو ارلك ايسه نام نامي هايونلر ينك و قيز ايسه بويوك كريمه شوكت
 پناهيلري فاطمه علويه سلطان عليه الشان حضرت تيرينك اسم محترم لرينك و هر قره ده ايلك تولد
 ايله جلك اطفال ذ كوره مخدوم امكرم تاجداري محمد اطرول افندي حضرت تيرينك
 و ايلك طوغان قيزلرده كوچوك كريمه عصمت و سيمه هايونلري رقيه صيحه سلطان عليه
 الشان حضرتلري نامك اعطاسه مساعدت مسيه خلاقناهي ارزان بوبورلش ، ايضا حات
 مبسوطه دائره مسنده معامله به مسارعت ايدله سي خداوندكار ولايته تسليغ اولتمشدر ؛
 اوراجه ده امر وفرمان هايون حضرت پادشاهي منطوق مينك تماميه تطبيقه مسارعته
 تسايح حاصله دين بيدري معلومات اعطاسي و بوايشك بردارنه رسيمه به ويا برآموره
 حواله سيه اکتفا ايدله به رك بالذات طرف عاليرندن تعقيب اولتمسي خاصه تني اولتور .

داخيله ناظري ۴ جازي الاخره ۳۳۸ ۲۵ شباط ۳۳۶

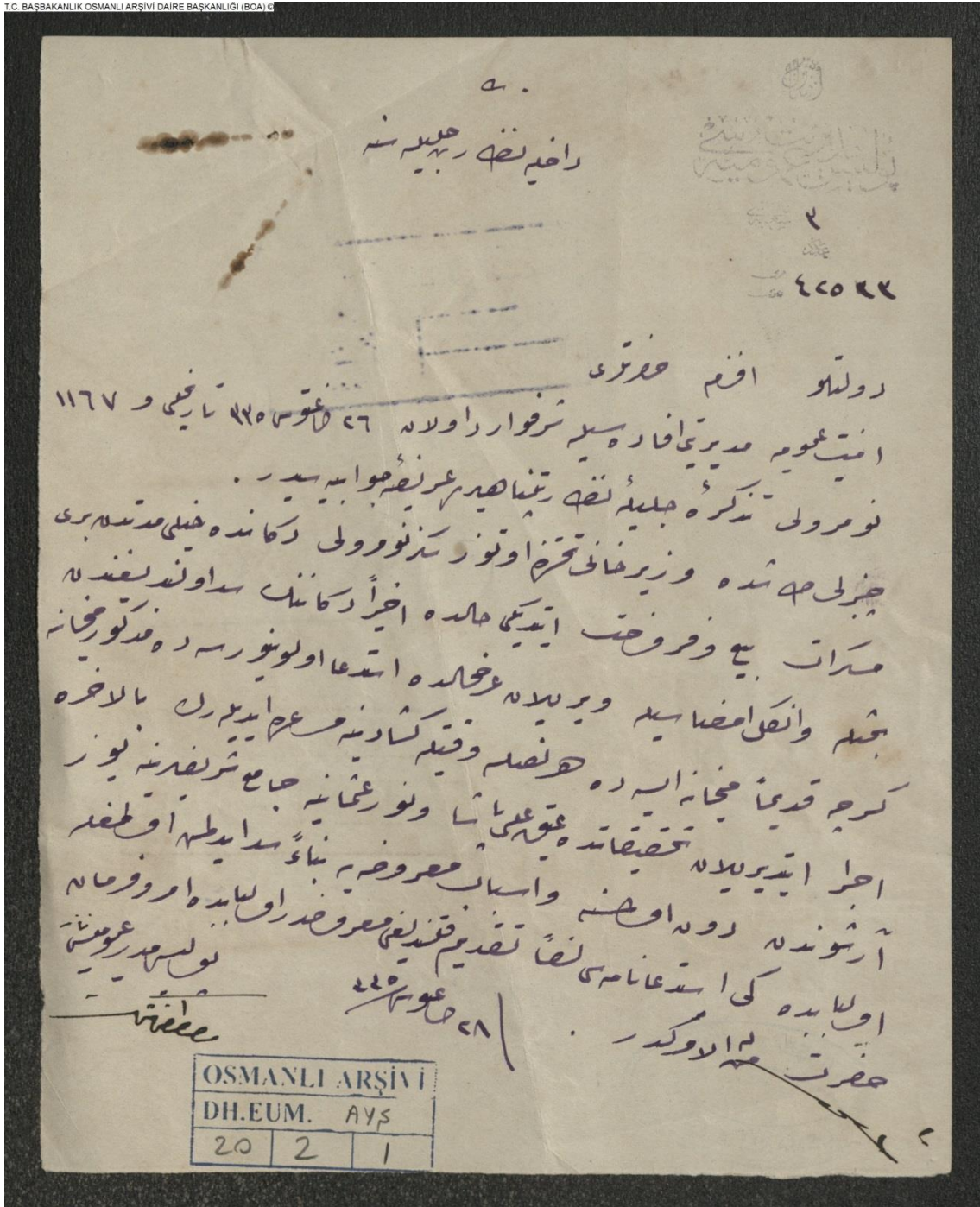
مشاهداتم بنی يك زياده محزون ايتشدر . حرب مديد عمومينك حرب ساخنارنده افاع
 استديكي ضايعات عظيمه جمله معلومدر كه قابل احصا و تصور دكقدرت فقط كويلر
 كوزولمديك خاطره گلبن مصائب حريميدن بریده كويلرده بينه آلهي پائينده كي
 جوجو قيله يك جالب دقت برصورتده از تصادف ايدله سيلر . الواقع اشكر ايات ايتنده
 كين شو دورت ، بش سه ظرفده تناسك صورت كيه ده سلكه دار اولتمسي بوزندن
 متحصل بونظر سوز بوشانك سرعت ممكنه ايله دولدرله سي ايجون تيكشور و تعجيل
 از دو اجلدين باشقه بر جاره اولماييدندن بوياده متعدد كويلرده بالذات تدبير ايدله بولتمس .
 آلدنيغ معلومه كوره ، هر قره ده اليوم سن ازدواجه گلش خيل نشانلي دليقائيلر
 و كنج قيزلر بولندي حاله دوكونلر مزه مسلط اولان عادات مضره مك كويلر
 قادر نعم ايش بولتمسي نتايجندن اولوق اوزره كوندن كونه زيابايدن . هاليلقندن دولاي
 دوكون پيامقده اولديغني كال اسفله آكله هر ق خداوندكار ولايتي كويلرنيجه تطبيق
 ايلك اوزره مواد آتيني كويلرله بانذا كره فرارلاشد برمشدم ؛

- ۱ - اوكرده كي ماسك ايلك نيشنه كوني خداوندكار ولايتي داخلده كي
 كويلر ك گافسي ايجون دوكون كوني ، اوله جقدر .
- ۲ - دوكونلرده عشرت و مفار شرع ديكر شيلر قطعاً ممنوعدر .
- ۳ - اوله نه جك ارلك و قيزك اوليا و اقراسنه هدايا اعطاسي كبي ، تكلفات
 ممنوع و خلافده حركت موجب جزادر .
- ۴ - ماسك ايلك نيشنه كوني عقد نكاح مراسمنه دعوت ايديلرله بالكر
 بر شربت اكراميله اکتفا ايديلرله معناد اولديغي وجه ايله كونلرجه ضايفلر و برك كبي
 اسرافندن قطعاً اجتناب اوله جقدر .
- ۵ - عدد نفوسه نظراً ، داخل ولايته هانكي قره نهك دوكوني داهار زياده ايسه
 والي بالقات اورايه كيه درك عقد نكاح جمعيته اشراك ايدله جك و ديكر دوكونلرده ده
 ولايت لوا ، قضا ، ناحيه ارکان مأمورتي وعدم كفايتي حالده اشرف و علماء
 ملكتندن مناسبلري واليه وكاله حاضر بولنه جقدر .
- ۶ - بصورته از دواج ايدن ذكور و انك اسم و شهرتلري ولايت غزنه سيه
 اتلان اوله جقدر .
- ۷ - بواز دو اجلرك محصول مينه اولوق اوزره ايلك تولد ايدله جك جوجو غك
 واله مسه والي طرفندن اوزرنده نوزادك اسمي و تاريخ مولادني محكوك بر آتون بيله زيك

DH.UMVM.00125.00047.002

BOA. DH, UMVM. Nr. 125/47-2

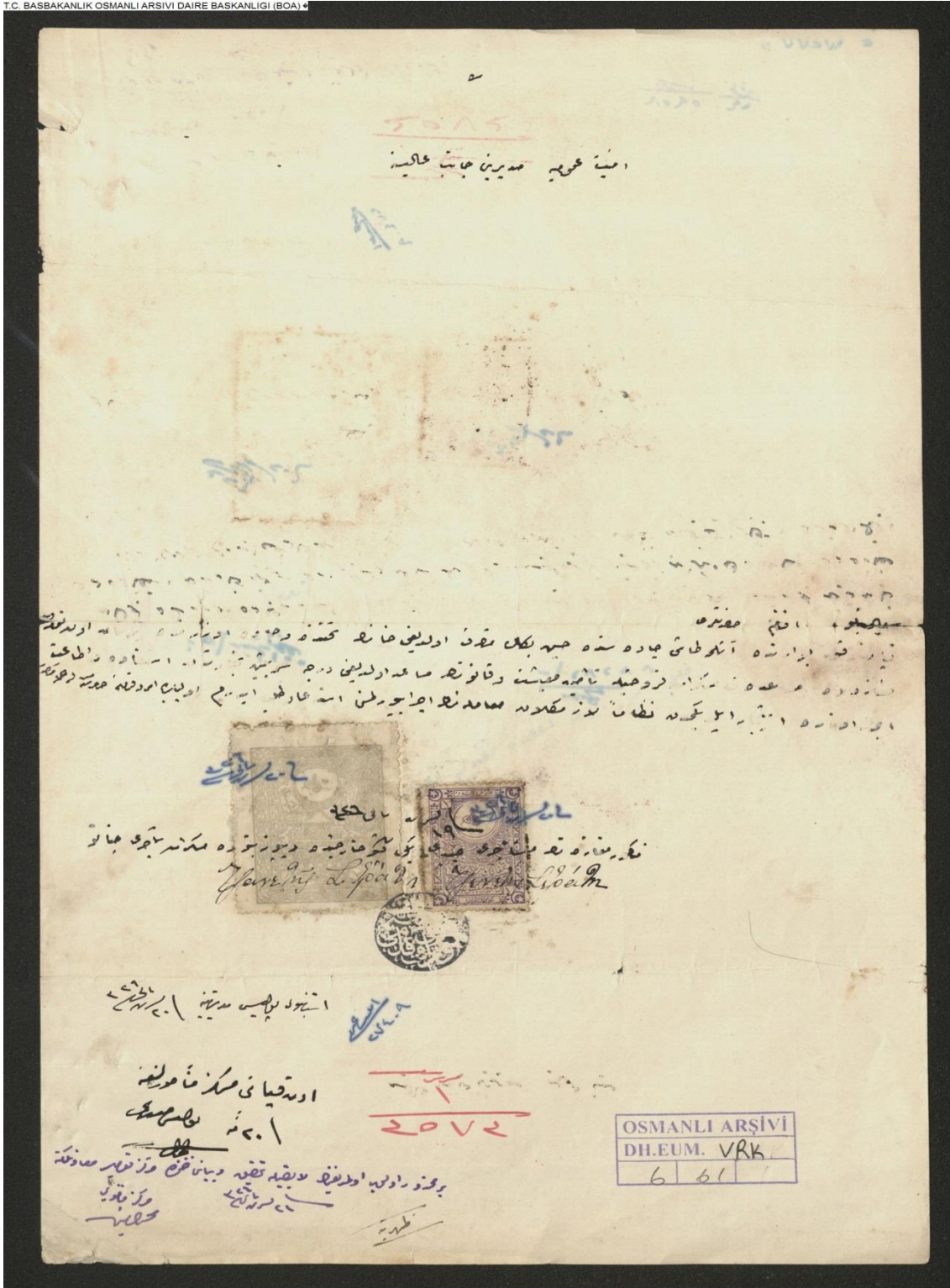
Ek 5: Çemberlitaş'taki Bir Meyhanenin, Atikalipaşa ve Nuruosmaniye Camilerine 100 Arşından Daha Yakın Olmasından Dolayı Kapatılması

DH.EUM.AYŞ.00020.00002.001

BOA, DH. EUM. AYŞ. Nr. 20/2-1

Ek 6: Unkapanı'daki Dükkanı Müslüman Mahallesine Yakın Olduğu İçin İçki Satışına İzin Verilmemesi

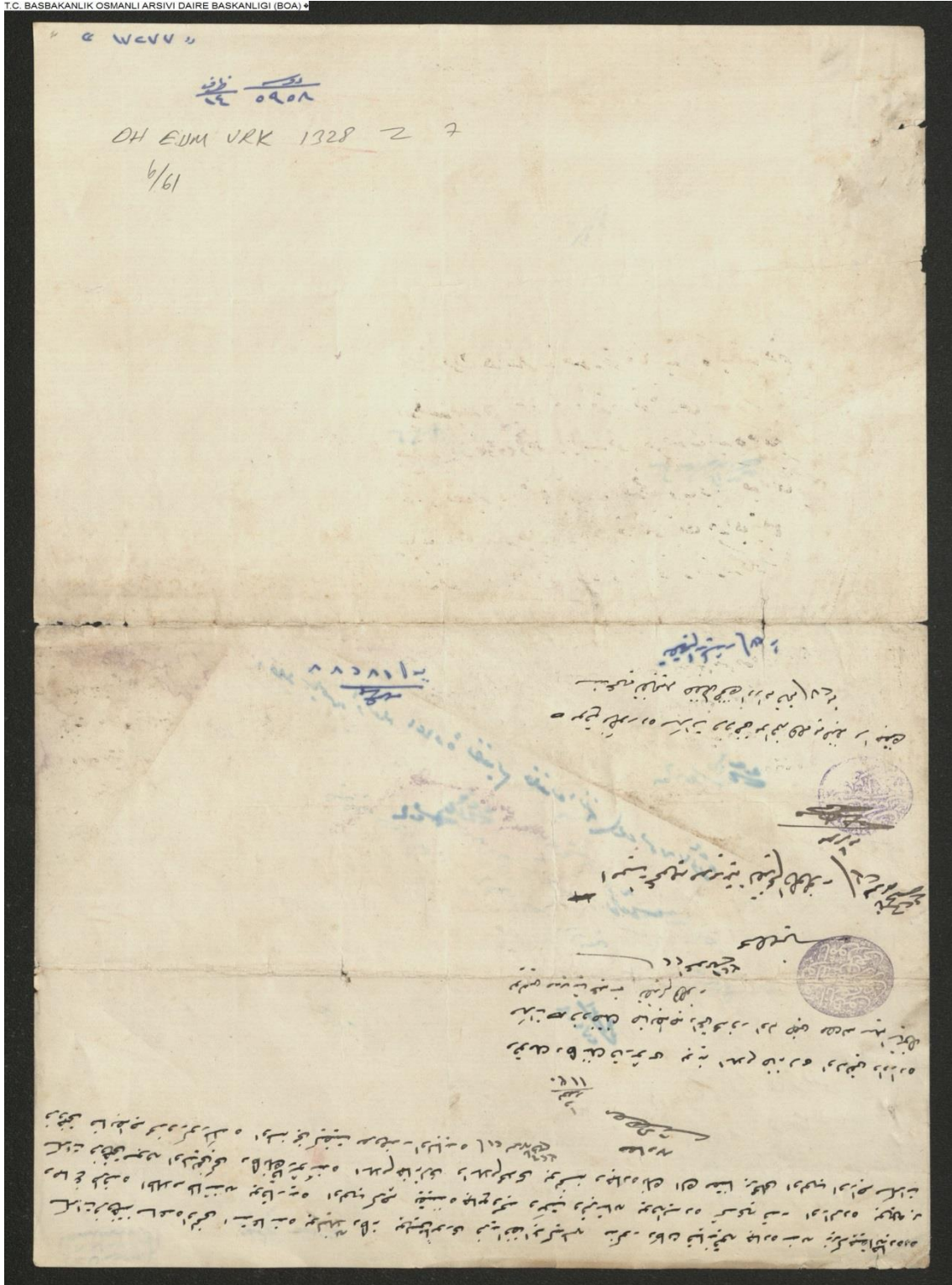

DH.EUM.VRK.00006.00061.001

BOA, DH. EUM. VRK. Nr. 6/61-1

Ek 7: Belgenin Devami

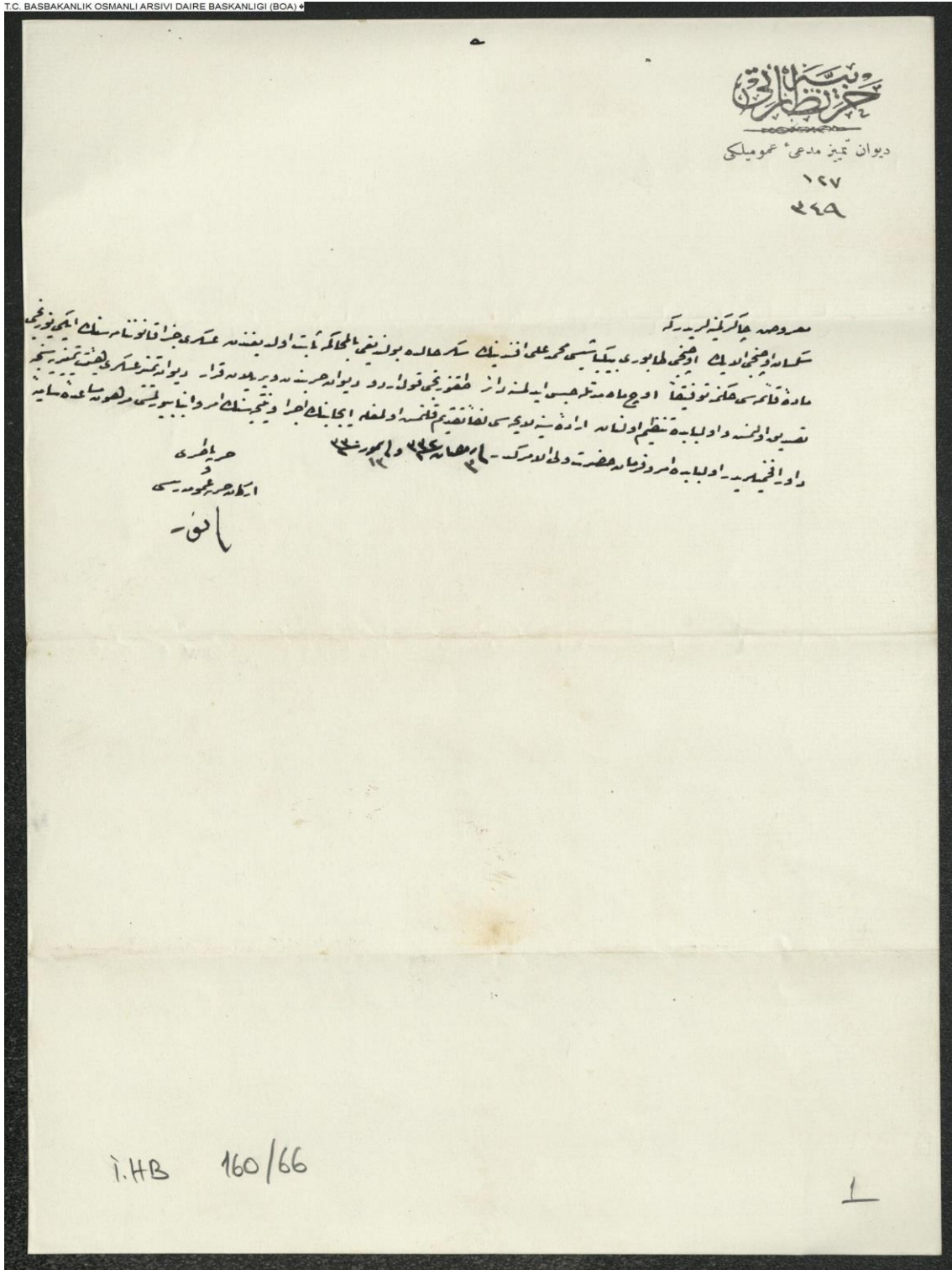
T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

DH.EUM.VRK.00006.00061.001

BOA. DH. EUM. VRK. Nr. 6/61-2

Ek 9: Alkol Alıp Asayışı İhlal Eden Bir Binbaşının Bizzat Enver Paşa'nın Kararı İle
Ordudan Atılması

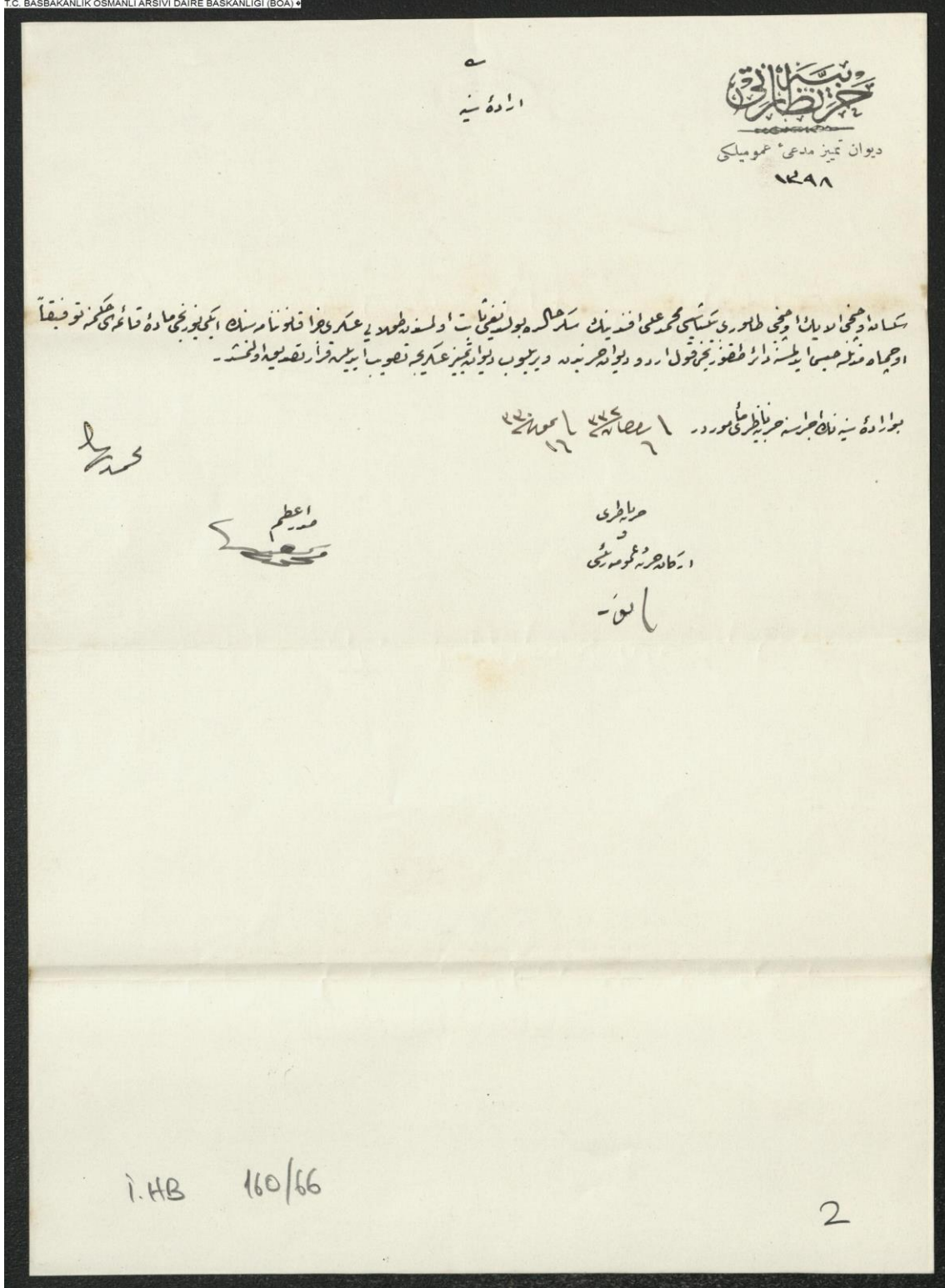

İ.HB.00160.00066.001

BOA, İ. HB, Nr. 160/ 66-1

Ek 10: Belgenin Devamı

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

İ.HB.00160.00066.002

BOA, İ. HB, Nr. 160/ 66-2

Ek 11: Birinci Meclis'te Men'i Müskirat Kanun Teklifini Sunan Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey.

İnternet EriŐimi: <https://haberajandanet.com/Article/ali-sukru-beyin-sehadeti/c5CRc505S8bkg2Op47cO> Son Erişim Tarihi: 09. 06. 2021 Saat:10.12

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Fatih ARSLAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Fen- Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Tarih Bölümü
Makale ve Bildiriler	
1. Fatih ARSLAN, “Alkol Tüketiminin Osmanlı Kamusal Hayatında Yarattığı Sorunlar: İkinci Meşrutiyet Dönemi Ve Sonrasından Örnekler”, VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches, Yıl/Vol. 6, Sayı/No. 2, Güz/Fall 2021.	